

Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació i de l'Esport
Blanquerna

“Ser persona”

Vida, pensament i acció pedagògica
de Pau López Castellote
(1929-1994)

Tesi que presenta Valentí Feixas i Sibila
per optar al títol de Doctor en Educació

Director: Dr. Josep Gallifa i Roca
Catedràtic de la Universitat Ramon Llull

Barcelona, setembre de 2015

A la Maria Teresa

Agraïments

Aquest treball és, per sobre de tot, un acte d'agraïment a la persona de Pau López Castellote com a professor, company, amic i mestre en el sentit més ple del terme. A ell, doncs, el meu primer agraïment.

En segon lloc a la seva esposa Aurèlia i als seus fills Aurèlia, Teresita, Bernadette, Pau i Goretti per la seva col·laboració amb la cessió de l' arxiu personal de Pau López.

A les persones que han incidit directament en el treball: al Dr. Josep Gallifa per la seva direcció, als doctors Octavi Fullat i Francesc Torralba pels seus consells i orientacions, al Dr. Guillem Turró per la seva ajuda en els aspectes més filosòfics, a Josep Maria Soler Argilaga per les seves aportacions, a Jaume Roigé Torrentgenerós per la correcció del text i a l'Anna Boada per les tasques de recopilació i digitalització de documents.

I finalment, l'agraïment a les persones que més estimo: els meus pares Francesc i Concepció, i la meva esposa Maria Teresa i el meu fill Jordi que han “patit” aquest treball al llarg dels anys.

Llorenç del Penedès, agost de 2014.

Sumari

0	Introducció	13
1	Emmarcament metodològic: una aproximació hermenèutica	19
1.1	Justificació de la presa de posició metodològica	
1.1.1	Una metodologia qualitativa	19
1.1.2	Un paradigma interpretatiu	22
1.1.3	Una aproximació hermenèutica	25
1.2	Perspectiva històrica de l'hermenèutica	
1.2.1	Concepte i orígens de l'hermenèutica	27
1.2.2	Schleiermacher i les bases de l'hermenèutica moderna	29
1.2.3	Dilthey i les ciències de l'esperit	33
1.2.4	La fenomenologia hermenèutica de Heidegger	36
1.2.5	Gadamer i el mètode hermenèutic	41
1.2.6	Vers una hermenèutica reflexiva	46
1.3	L'hermenèutica reflexiva de Paul Ricœur	
1.3.1	La fenomenologia com a estructura d'acolliment	49
1.3.2	De la fenomenologia a l'hermenèutica	51
1.3.3	La funció hermenèutica del distanciament	54
1.3.4	L'arc hermenèutic: explicació, comprensió i interpretació	58
1.3.5	Explicar més per comprendre millor	67
2	La vida i l'obra pedagògica de Pau López Castellote	71
2.1	La infantesa (1929-1939)	
2.1.1	Orígens i primers records	73
2.1.2	La guerra	76
2.1.3	Perduts a França	79

2.1.4	El retorn	81
2.2 La fe, la cultura, el treball i la família (1939-1957)		
2.2.1	Els estudis primaris	85
2.2.2	El batxillerat	88
2.2.3	La universitat	94
2.2.4	La joventut	99
2.2.5	Les primeres experiències educatives	102
2.2.6	La família	104
2.3 L'inici de la vida professional (1957-1971)		
2.3.1	L'escola <i>Costa i Llobera</i>	109
2.3.1.1	Els inicis	109
2.3.1.2	Plantejaments pedagògics	112
2.3.1.3	El caràcter confessional	117
2.3.1.4	La crisi	119
2.3.2	El S.I.E.S.C.	125
2.3.2.1	L'Agrupació Catòlica de Graduades	125
2.3.2.2	La preparació de les reunions del S.I.E.S.C.	126
2.4 La plenitud (1971-1991)		
2.4.1	El <i>C.O.U. Jaume Bofill</i>	129
2.4.1.1	El curs d'orientació universitària	129
2.4.1.2	Oferiment i acceptació	130
2.4.1.3	El nom de Jaume Bofill	134
2.4.1.4	L'ideari del Centre d'estudis Jaume Bofill	136
2.4.1.5	El funcionament del Centre	140
2.4.1.6	L'Escola Pia de Nostra Senyora	143
2.4.1.7	El Centre Cultural Calassanç	148
2.4.2	El grup Fe i Treball	150
2.4.2.1	Creació i consolidació (1971-1975)	151
2.4.2.2	Presència i influència (1976- 1991)	155
2.4.3	Presència pública	163
2.4.3.1	La política	163
2.4.3.2	Els mitjans de comunicació	167
2.4.3.3	Les conferències	174
2.4.3.4	Els llibres	175

2.5	El final (1991-1994)	
2.5.1	La malaltia	177
2.5.2	La jubilació	182
2.5.3	La mort	188
2.6	Epíleg: parlar amb la pròpia vida	197
3	Bases antropològiques i ètiques del pensament pedagògic de Pau López Castellote	201
3.1	Introducció	201
3.2	Persona i ambient	204
3.2.1	Una teoria de la vida i de l'ambient	204
3.2.2	Relació jo-ambient: la vivència	205
3.3	Persona i història	214
3.4	Persona i transcendència	230
3.5	La persona humana, imatge de déu	239
4	L'educació cristiana segons Pau López Castellote	247
4.1	La visió de 1970	
4.1.1	L'educació cristiana	248
4.1.2	Formació de la persona	254
4.1.3	Formació del fill de Déu	261
4.1.4	L'home imatge de Déu i fill de Déu	264
4.1.5	La formació	264
4.1.6	La instrucció	264
4.2	La visió de 1979	
4.2.1	Instrucció i valoració	271
4.2.2	La necessitat de l'ambient	275

4.2.3	El coneixement científic i les opcions personals	277
4.2.4	L'ensenyament	279
4.2.5	Les conviccions socials	281
4.2.6	L'educació cristiana	284
5	L'escola cristiana de Pau López Castellote	289
5.1	La visió de 1968	
5.1.1	La crisi de l'escola cristiana	289
5.1.2	Què és una escola cristiana?	294
5.1.3	L'escola cristiana avui	296
5.1.4	L'escola cristiana i la política	301
5.1.5	Pedagogia de la cosmovisió cristiana	303
5.2	La visió de 1979	
5.2.1	La funció de l'escola en l'educació	305
5.2.2	L'escola, entre la família i la societat	308
5.2.3	Escola pública i escola privada	310
5.2.4	Escola i política	312
5.2.5	Escola i moda cultural	312
5.2.6	Escola i participació	319
5.2.7	L'escola cristiana	323
6	Conclusions	329
6.1	Sobre el mètode	329
6.2	Sobre la idea de persona de Pau López	331
6.3	Sobre el concepte d'educació de Pau López	335
6.4	Sobre el model d'escola de Pau Lopez	345
6.5	Sobre el llegat de Pau López	349
7	Bibliografia	351

0 Introducció

"Som com som i com junts ens fem"

Pau López¹

Vaig conèixer en Pau López a finals del curs 1975-1976. Amb un grup de companys que havíem finalitzat el batxillerat superior a l'Escola Tècnica del Clot, em vaig inscriure al C.O.U. "Jaume Bofill" de l'Escola Pia de Catalunya. Ens va atendre molt cordialment un senyor que va resultar ser el director del centre. Des d'aquell dia i fins la tardor de 1994, quan morí després d'un llarg procés de malaltia, conèixer i compartir amb en Pau López la tasca educativa, com a alumne i deixeble, company i amic, ha estat un dels fets que més han marcat la meva vida personal i professional.

Per a la majoria dels qui cursarem el Curs d'Orientació Universitària. al "Jaume Bofill", el recordem com una experiència que ens marcà positivament. Sobretot pels qui més tard, ja universitaris, vam tenir la oportunitat d'anar aprenent l' "art" i la "ciència" d'ensenyar al costat dels professors del C.O.U., com a professors ajudants.

L'any 1984, en Pau López m'oferí la possibilitat d'incorporar-me a l'equip de professors de l'Escola Pia de Nostra Senyora- C.O.U. "Jaume Bofill", al carrer Diputació, on vaig romandre fins el 1991. En aquells set anys compartírem amb molta intensitat, no només la tasca educativa i de direcció de l'Escola, sinó també una profunda amistat que perdurà fins la seva mort.

---

¹Inscripció que figurava en una ceràmica que en Pau López va encarregar a les Benetes de Montserrat i que fou el regal de noces que ens feu a la meva esposa i a mi el dia 27 d'octubre de 1984.

Pau López assistí el setembre de 1992 a la inauguració de l'Escola Universitària d'Infermeria i Fisioteràpia Blanquerna de la Universitat Ramon Llull, centre que vaig tenir el goig de dirigir des de l'inici de les seves activitats i on s'hi reflectí tot allò après al seu costat. Recordo també en Pau parlant de la seva malaltia als estudiants de l'Escola (maig 93) i als professors sobre la tasca de l'educador (setembre 93). I el recordo especialment en la meua darrera conversa amb ell a l'hospital, al llit i sense gairebé forces per parlar, però interessant-se per la marxa de l'Escola i encoratjant-me a continuar treballar pels nostres ideals educatius compartits.

En l'acte acadèmic de graduació de la Primera Promoció de l'Escola Universitària d'Infermeria i Fisioteràpia, al Palau de la Música Catalana (juliol 95), el Dr. Miquel Gassiot, Rector de la nostra universitat, centrà la seva intervenció evocant la figura d'en Pau López com a educador, citant l'article publicat per en Pau López² amb motiu de la seva conversa mantinguda el "Dia del malalt" amb els estudiants que allí es graduaven.

Pocs dies després de la seva mort, vaig assistir a la lectura de la Tesi Doctoral "El mestratge d'Emmanuel Mounier" defensada pel Dr. Lluís Font a la Facultat de Pedagogia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Fou llavors, amb el record d'en Pau López molt viu, quan prengué forma la idea de realitzar la meua tesi doctoral sobre el seu pensament pedagògic.

En els ambients educatius catalans Pau López era conegut com a fundador de l'Escola Costa i Llobera, a finals dels anys 50, i del C.O.U. "Jaume Bofill" de l'Escola Pia de Catalunya a principis dels 70, del qual fou director fins que la seva malaltia li ho impedí, així com a promotor del Consell Català d'Ensenyament en temps de la transició democràtica. En totes aquestes obres defensà, des de la seva identitat catòlica, un ensenyament centrat en la persona, arrelat al país i obert a la transcendència.

---

² LÓPEZ, Pau. "Hi ha una joventut que espera". *Catalunya Cristiana* (10-VI-93)

La seva tasca com educador la realitzà també a través dels mitjans de comunicació col·laborant amb articles sobre temes educatius generals en publicacions periòdiques diverses (*La Vanguardia, El Correo Catalán, Avui, Ya, Diari d'Andorra, El Magisterio Español, etc.*) i intervenint en programes radiofònics i televisius. Publicà sis llibres i col·laborà en l'edició dels setze volums de la col·lecció "Roser Pujades" dedicada als educadors.

Fou en els ambients cristians on la seva figura i el seu pensament foren més coneguts. A casa nostra es prodigà, sobre tot els anys vuitanta, en xerrades i conferències a professors, pares i alumnes d'escoles, parròquies, associacions i partits polítics. Des dels seus inicis col·laborà en la revista *Cristiandad* i en el setmanari *Catalunya Cristiana*. Per la seva tasca en el camp de la comunicació va rebre el premi "Bravo" de la Conferència Episcopal Catalana l'any 1980. Durant tres anys va formar part de la Subcomissió de la Família de la Conferència Episcopal Espanyola i en els darrers anys, ja jubilat, fou delegat per a la Família de l'Arquebisbat de Barcelona. Durant molts anys fou secretari i vice-president de la *Societat Internacional dels Ensenyants de Secundària Catòlica* (S.I.E.S.C), des del grup *Fe i Treball* de Catalunya.

Amb motiu de la seva mort, en la columna d'opinió de *La Vanguardia* ³ llegíem "Ha fallecido un humanista, un destacado pedagogo y un cristiano ejemplar", destacant del seu humanisme "su sentido común" i que va ser "maestro de maestros". "La muerte de Pau López i Castellote ha llegado de forma discreta, como lo fue su vida, a pesar de su brillante trayectoria profesional y humana".

I en la secció Porta Oberta de l'*Avui* ⁴ es deia que "combinava el do de la paraula convençuda amb l'atenció del saber escoltar". Destacant el seu "esforç vital de pensador i treballador en el vessant pedagògic" afirmava que "la integritat del pedagog desaparegut, la coherència dels seu pensament esdevenien la força engrescadora, el potencial dinàmic que calia en aquella jovenalla per fer-se homes i dones". De la seva tasca com a director s'hi deia: "una direcció no solament recordada per alumnes i professors, que en marcarien de la seva gestió i docència,

---

³ ARASA, Daniel. "Pau López Castellote". *La Vanguardia*. (30-X-94)

⁴ ARENAS, Joaquim. "La mort d'un home coherent". *Avui*. (26-X-94)

la gran consideració per les persones i sobretot per l'ambient de satisfacció, d'àmbit acadèmic suportable però exigent més en els esforços que en els resultats". I acabava: "Home de fe i de virtut; tota una vida de combat per la coherència".

El setmanari *Catalunya Cristiana* dedicà l'editorial i una secció del seu número 789 de 3 de novembre de 1994 en evocació i record de Pau López, amb una crònica del funeral a Santa Maria del Mar, al que assistirem més d'un miler de persones. La revista *Cristiandad* dedicà també el seu número 761 de novembre-desembre de 1994 "In memoriam Pau López". I l'Escola Pia de Nostra Senyora - C.O.U. "Jaume Bofill" va dedicar les pàgines centrals del seu butlletí *Finestral* de desembre del 94 a un Memorial Pau López, on professors i alumnes glossaren la seva figura des de la perspectiva d'educador.

Lluís Busquets⁵, periodista, escriptor i professor del C.O.U. "Jaume Bofill", glossava també la figura d'en Pau López i deia que "Un dia caldrà recollir els seus articles [...] i les seves ponències en nombrosos encontres i reunions de caire educatiu". En el mateix sentit s'expressà l'escolapi Ferran Guillén⁶ argumentant que "Amb motiu de la seva mort, seria bo recollir i estudiar els seus escrits sobre allò que podríem anomenar la seva *filosofia de l'educació*". Han estat moltes les persones que conegueren en Pau López que m'han manifestat també la conveniència de recollir i estudiar els seus escrits, especialment pel que fa a l'aspecte educatiu.

Vaig parlar amb la família López-Heredia de la possibilitat de fer la meva tesi doctoral sobre el pensament pedagògic del seu espòs i pare. No només van veure de bon grat aquesta idea, sinó que em cediren l'arxiu personal d'en Pau López.

Així es va gestar aquest treball de molts anys, al llarg dels quals he tingut la sort de poder crear, dirigir i gestionar molts projectes educatius que m'han permès portar a terme una tasca educadora intensa en la que, sens dubte, hi ha estat present l'empremta del qui fou el meu mestre.

---

⁵ BUSQUETS, Lluís. "Pau López Castellote, mestre". *Crònica d'Ensenyament*. n.72 (gener 95)

⁶ GUILLÉN, Ferran. "En la mort d'en Pau López". *Catalunya Cristiana*. (6-IV-95)

Finalment, vull remarcar que el present treball no pretén ser un estudi exhaustiu dels molts escrits de Pau López, sinó l'anàlisi dels seus escrits principals sobre educació, a la llum de la seva trajectòria vital i de la seva acció educativa.

L'objectiu d'aquesta recerca és mostrar i deixar constància de la figura de Pau López Castellote, a través de la seva biografia, de les seves idees sobre l'ésser humà, l'escola i l'educació, i de la seva aportació a l'educació del nostre temps i al nostre país.

“Ser persona” era el títol del seminari que Pau López i Castellote impartí durant molts anys als alumnes del C.O.U. “Jaume Bofill” i al qual jo vaig assistir. M'ha semblat el millor títol per a aquest treball.

Pau López Castellote i l'autor d'aquest treball a la Jornada Pedagògica de l'Escola Pia de Catalunya (Granollers, 1988)

1 Emmarcament metodològic: una aproximació hermenèutica

“La distanciació serveix per analitzar, però no sempre per comprendre.” (Josep Ma Espinàs)

1.1 Justificació de la presa de posició metodològica

1.1.1 Una metodologia qualitativa.

Qualsevol tasca de recerca porta associada una metodologia,⁷ una forma d’apropar-se a la realitat objecte d’estudi per tenir-ne un coneixement el més ampli possible. “El terme metodologia designa la manera amb la que enfoquem els problemes i busquem les respostes, la forma de realitzar la investigació.”⁸

Convé, doncs, abans d’iniciar tot treball d’investigació, i en concret l’estudi d’uns textos pedagògics, plantejar-se quina és la metodologia més adient per abordar-lo. Segons Fullat, “a cada tipus de saber li correspon una metodologia apropiada.”⁹

Per a Taylor i Bogdan, són els interessos i els propòsits de l’investigador els que el porten a escollir una o altra metodologia.¹⁰ En aquest sentit, Taylor i Bogdan

---

⁷ Etimològicament la paraula prové de *methodos*, camí. “Mètode: camí que se segueix, manera ordenada de procedir per arribar a una fi.” A INSTITUT D’ESTUDIS CATALANS, *Diccionari de la Llengua Catalana*, 2a. edició corregida, gener 1997.

⁸ TAYLOR-BOGDAN, *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*, p. 15.

⁹ Veure FULLAT, *Antropología filosófica de la educación*, p. 10.

¹⁰ TAYLOR-BOGDAN, *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*, pp. 15-16.

assenyalen dues perspectives teòriques principals en les ciències socials que plantegen diferents objectius: la positivista i la fenomenològica.

En la primera, “els positivistes busquen els *fets o causes* dels fenòmens socials amb independència dels estats subjectius dels individus”. En la segona, “els fenomenòlegs volen *entendre* els fenòmens des de la pròpia perspectiva de l’actor”. Donat que uns i altres aborden diferents tipus de problemes i busquen diferents classes de respostes, les seves investigacions exigeixen metodologies diferents. Mentre el positivista busca l’explicació dels fets adoptant el model d’investigació de les ciències naturals, és a dir, utilitzant mètodes quantitativs, el fenomenòleg busca la comprensió dels fets mitjançant una metodologia qualitativa.

El concepte “*metodologia qualitativa* es refereix, en un sentit ampli, a la investigació que produeix dades descriptives: les pròpies paraules de les persones, parlades o escrites, i la conducta observable”.¹¹ Taylor i Bogdan sostenen que en la metodologia qualitativa l’investigador comença els seus estudis amb interrogants solament formulats de forma vaga, seguint un disseny flexible de la investigació. Els escenaris i les persones no són reduïts a variables, sinó considerats com un tot, des d’una perspectiva holística.

Els investigadors qualitativs són sensibles als efectes que ells mateixos causen en les persones objectes del seu estudi i tracten de comprendre-les tot identificant-se amb elles. No es busca tant una veritat com una comprensió detallada de les perspectives, totes valuoses, de qualsevol persona.

La metodologia amb la que s’estudien les persones influeix necessàriament en la forma en què aquestes es veuen. Reduir les paraules i els fets a variables quantitatives comporta perdre de vista l’aspecte humà de la realitat. Només estudiant qualitativament les persones es pot arribar a un coneixement personal i a experimentar el que elles pensen i senten. En aquest sentit només els mètodes qualitativs són humanistes.

---

¹¹ Ib., pp. 19-22

Enfront de l'investigador quantitatiu que posa l'èmfasi en la fiabilitat i reproductibilitat de la investigació, l'investigador qualitatiu posa l'èmfasi en la validesa. Això no vol dir que a l'investigador qualitatiu no li preocupi la precisió de les seves dades sinó que, en un estudi vàlid del món real, no es tracta d'arribar a una total fiabilitat.

En una investigació qualitativa, els mètodes estan al servei de l'investigador. Aquest no resta mai esclau d'una tècnica o procediment, esdevé artífex dels seus propis mètodes. “La investigació qualitativa és un art.”¹²

Per tant, una tesi com la que ens disposem a abordar -arribar a descobrir el sentit d'uns textos pedagògics- reclama una metodologia qualitativa en el sentit en què Taylor i Bogdan l'exposen.

Tanmateix, tota discussió sobre el mètode ha de situar-se a nivell de perspectiva teòrica perquè tota metodologia comporta un model conceptual o paradigma¹³ previ que emmarca l'anàlisi de les dades i la seva interpretació, i condiciona els processos d'estudi que porta a terme la investigació. Cada paradigma comporta una concepció diferent del *què és* la investigació: *què* investigar, *com* investigar i *per a què* investigar.¹⁴ S'imposa, per tant, continuar la reflexió metodològica situant-la a nivell epistemològic.

---

¹² TAYLOR-BOGDAN, *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*, p. 23.

¹³ Terme introduït per T. KHUN l'any 1962 a l'obra *The Structure of Scientific Revolutions*. Ens referirem aquí al concepte paradigma en un sentit ampli, entès com un conjunt de creences i actituds, com una determinada visió del món compartida per una comunitat científica.

¹⁴ PÉREZ, *Investigación Cualitativa: retos e interrogantes. I – Métodos*, pp. 16-17.

1.1.2 Un paradigma interpretatiu.

En una de les que ha estat obra de referència de la ciència pedagògica moderna es planteja que “en la pedagogia actual dominen tres enfocaments teòrics: l’hermenèutic-especulatiu, el descriptiu-fenomenològic i l’empíric-positivista. Altres enfocaments es poden reduir a aquests tres tipus o considerar-se com a variants dels mateixos.”¹⁵

En el paradigma hermenèutic, l’interès cognoscitiu dels hermeneutes es pot formular com a l’intent d’ “entendre l’educació tal i com es dona històricament en concret i exposar el sentit i l’estructura de l’acció educativa.”¹⁶

En el paradigma fenomenològic, l’interès cognoscitiu es pot formular com l’intent de “descriure la realitat de l’educació tal i com es mostra efectivament en les experiències concretes, o d’indicar el que en aquestes experiències apareix com a essencial, de tal manera que sobre aquesta base es puguin construir teories pedagògiques de major abast.”¹⁷

En el paradigma positivista, l’interès cognoscitiu dels representants d’aquesta tendència es pot formular com l’intent d’ “examinar, des del punt de vista de les causes i lleis o regularitats, l’acció educativa tal i com aquesta es pot experimentar; fer això en part amb l’objectiu d’adquirir coneixements verificables en l’experiència, i en part per construir una teoria específicament empírica.”¹⁸

En un text més actual¹⁹ i en una línia semblant, s’assenyalen tres grans enfocaments de la realitat que s’apliquen a la recerca pedagògica: el racionalista-quantitatiu, el naturalista-qualitatiu i el sòcio-crític.

El model racionalista-quantitatiu es basa en la teoria positivista del coneixement. S’ha anat imposant com a referent del mètode científic en les ciències naturals i ha

---

¹⁵ SPECK, J., WEHLE, G. i altres, *Conceptos Fundamentales de Pedagogia*, p. 621.

¹⁶ Ib. p. 621.

¹⁷ Ib. p. 625.

¹⁸ Ib. p. 628.

¹⁹ PÉREZ, *Investigación Cualitativa: retos e interrogantes. I – Métodos*, pp. 21-41.

tingut un pes específic important com a referent metodològic en les ciències socials i també en l'educació. Aquest *paradigma positivista* busca un coneixement sistemàtic, verificable i comparable, mesurable i reproducible. Pressuposa una realitat observable, mesurable i quantificable. Postula la metodologia hipotètic-deductiva de les ciències naturals com a mètode científic únic i per tant les úniques variables amb sentit són les quantitatives. En aquest enfocament les finalitats i els objectius de l'educació resten fora del corpus teòric que només s'ocupa dels fets.

El model naturalista-qualitatiu sorgeix com alternativa al paradigma positivista i agrupa diferents perspectives d'anàlisi de la realitat com l'hermenèutica i la fenomenologia. Aquest *paradigma interpretatiu* parteix d'una realitat constituïda no només per fets observables sinó per significats, símbols i interpretacions elaborats pels subjectes a través de les interaccions amb els altres. Així, la teoria és una reflexió en i des de la praxi. El caràcter global dels problemes educatius demanen posar l'accent no tant en l'explicació dels fets com en la seva comprensió des de les pròpies creences, valors i reflexions. El coneixement, com a producte de l'activitat humana, no es descobreix sinó que es construeix i, per tant, té un component cultural i simbòlic. No es pot abordar el coneixement del món social i cultural de la mateixa manera que el món físic-natural. L'acció humana demana, per tant, una pluralitat de metodologies on l'important no és tant el rigor del mètode com la seva capacitat per abastar la rellevància dels esdeveniments.

Finalment, el model sòcio-crític es planteja sorgit com a alternativa a l'antinòmia dels dos enfocaments anteriors. El *paradigma sòcio-crític* parteix de la idea que l'educació és un fenomen que no es pot comprendre al marge de les condicions ideològiques, econòmiques i polítiques que la conformen. Postula la investigació com una empresa participativa orientada a l'acció que s'articula, es genera i s'organitza en la pràctica i des de la pràctica, compromesa en un procés de transformació de la realitat. El coneixement serà el resultat de la interacció dels diferents punts de vista dels subjectes amb el context històric-cultural en el que es localitzen.

Aquestes aproximacions són suficients per situar el present treball com una *investigació qualitativa* en el marc d'un *paradigma interpretatiu* en els termes en què s'ha exposat.

1.1.3 Una aproximació hermenèutica

Partint dels escrits pedagògics de Pau López i Castellote, es pretén interpretar-los per arribar a descobrir allò que els dóna vida, el seu sentit profund i la seva intenció. Persegüim allò que Fullat anomena *una veritat existencial o significativa*, enfront de la *veritat empírica* i la *veritat formal*.²⁰

La *veritat empírica* (pròpia de les ciències empíriques) no va més enllà d'una relació positiva entre creença (hipòtesi) i fenomen. La *veritat formal* (pròpia de les ciències axiomàtiques) no és més que una coherència mental, lògica o matemàtica. La *veritat existencial* és “aquell enunciat que proporciona sentit o legitimació a la peripècia humana de viure, allò que dóna significació a opinions i a realitzacions, individuals o col·lectives”.²¹

Per Fullat hi ha, doncs, tres modalitats de coneixement associades a cada tipus de veritat: els *sabers empírics* a les veritats empíriques o de la realitat, els *sabers formals* a les veritats formals o de la coherència i els *sabers del sentit* a les veritats existencials o del sentit.

Com ja s'ha indicat a l'inici, Fullat planteja que a cada tipus de saber li correspon una metodologia apropiada. Els sabers formals treballen amb el mètode axiomàtic. Els sabers empírics, naturals o socials utilitzen mètodes reductius, tant inductius com històrics. Els sabers del sentit se serveixen dels mètodes hermenèutics i fenomenològics.

En el nostre cas, situat el treball que es vol abordar en el camp dels sabers del sentit, tot seguint la línia plantejada per Fullat, es prendrà com a referència metodològica l'hermenèutica de Paul Ricœur, síntesi d'hermenèutica i fenomenologia.²²

---

²⁰ FULLAT, *Antropología filosófica de la educación*, p. 9.

²¹ Ib. p. 10.

²² Plantejada segons FULLAT a l'obra de Paul RICŒUR *Du text à l'action. Essais d'herméneutique II*, editat a Paris per Éditions du Seuil l'any 1986. Veure FULLAT, *Antropología filosófica de la educación*. p. 11.

A fi de contextualitzar i emmarcar degudament la proposta hermenèutica adoptada per a l'estudi dels textos pedagògics, en el proper capítol s'exposen a grans trets els plantejaments hermenèutics contemporanis.

Amb aquesta finalitat es plantejarà a continuació un esbós d'algunes de les principals contribucions hermenèutiques al pensament modern per arribar després a la descripció més detallada de l'hermenèutica de Ricœur.

“Tota comprensió d’allò individual està condicionada per una comprensió de la totalitat.” (Schleiermacher)

1.2 Perspectiva històrica de l’hermenèutica.

1.2.1 Introducció: concepte i orígens de l’hermenèutica.

Hermes, el déu olímpic i mitjancer per antonomàsia, es troba en els orígens, com a mínim simbòlicament, de la paraula grega *Ἑρμηνεία* (*hermeneia*) que significa, en principi, expressió d’un pensament o bé la interpretació del mateix.²³ Hermes trasllada la voluntat dels déus a un llenguatge accessible als homes, traduint a un llenguatge intel·ligible tot allò dit en un llenguatge estrany o incomprensible.

Les primeres traces de l’interès per aquesta qüestió les trobem en la Grècia clàssica. *Περὶ Ἑρμηνείας* serà el títol del tractat d’Aristòtil, inclòs en l’*Òrganon*, que s’ocupa dels judicis i les preposicions. Aquest tractat serà traduït al llatí amb els noms de *De interpretatione* i d’*Hermeneutica*. També s’ha utilitzat el nom *Perihermenències*, transcripció en alfabet llatí de l’original grec.

Andreu Marquès assenyala que tant els diccionaris generals com els altament especialitzats acostumen a definir l’hermenèutica com “l’art de la interpretació de textos”.²⁴

Definir avui qualsevol disciplina com a art, segons Marquès, “vol dir que no es tracta d’unes tècniques metodològiques per a les quals es poden donar regles

---

²³ FERRATER MORA, *Diccionari de Filosofia*, p. 1622.

²⁴ MARQUÈS, “L’hermenèutica filosòfica contemporània”, p. 12.

precises”, “sinó que allò que és decisiu és una certa riquesa i maduresa de la personalitat del qui interpreta”.

Això es pot aplicar també a la pedagogia o a la retòrica, pel que fa a l'ensenyament o l'expressió. “Des de fa segles existeixen teories de l'hermenèutica, la pedagogia i la retòrica, amb caràcter més o menys metodològic, que reben el mateix nom que l'art corresponent”. El domini d'aquestes teories no en garanteix l'art, però, “malgrat tot, les teories hermenèutiques, pedagògiques i retòriques poden ser de gran ajuda per a l'exercici pràctic de l'hermenèutica, la pedagogia i la retòrica”.²⁵

En aquest sentit podríem prendre com a referència la definició de Steiner: “L'hermenèutica es defineix, en general, com el conjunt sistemàtic de mètodes i pràctiques d'explicació i exposició interpretativa de textos i, en particular, de les Escriitures i els clàssics.”²⁶

Els primers en cultivar l'art de la comprensió dels textos i en elaborar una hermenèutica teòrica van ser sobretot els teòlegs, per a l'estudi de la Bíblia, i també els juristes, per a l'estudi del Dret Romà. Marquès destaca que el primer llibre amb el títol d'*hermenèutica* és publicat pel teòleg protestant Johann Conrad Dannhauser (1603-1666) amb el títol *Hermeneutica sacra sive methodus exponendarum sacrarum literarum*. En aquesta obra s'encunya el neologisme *hermenèutica* com a substantiu, a partir del verb grec *Ερμηνευ*, per a designar la teoria de la interpretació de la Sagrada Escriutura. Fins aleshores només s'havia utilitzat com a adjectiu usat, per exemple, en expressions com *ars hermeneutica*.²⁷

---

²⁵ MARQUÈS exemplifica l'argument de la següent forma: “tots sabem que un doctor en pedagogia (es tracta de la pedagogia teòrica) pot ser un mal pedagog. De la mateixa manera, un doctorat en teories hermenèutiques pot no estar gaire o gens preparat per a la comprensió de textos.” A MARQUÈS, “L'hermenèutica filosòfica contemporània”, p. 12.

²⁶ STEINER aplica per extensió el concepte a les lectures de les obres d'art: una pintura, una escultura o bé una sonata. A STEINER, *Presencias reales*. p. 18.

²⁷ MARQUÈS, “L'hermenèutica filosòfica contemporània”, p. 13.

1.2.2 Schleiermacher i les bases de l'hermenèutica moderna.

Serà Friedrich E. D. Schleiermacher²⁸ (1768-1834) qui s'encarregui de sistematitzar una teoria general de la interpretació que reuneixi en una mateixa base metodològica les diverses hermenèutiques específiques de l'època: l'exegesi de textos sagrats, la interpretació de textos jurídics i de textos literaris.

Ens trobem, per tant, amb el primer intent de trobar una hermenèutica universal que defineixi l'art de comprendre com a tal, és a dir, una primera temptativa per tal de donar fonamentació a la tasca comprensiva i interpretativa de l'ésser humà. A partir de Schleiermacher quedarà ja clar que tot discurs humà és susceptible d'interpretació. Una preocupació, aquesta, suscitada pel desenvolupament de la filologia clàssica i les *ciències històriques*, a cavall entre la Il·lustració, el romanticisme i el criticisme kantianista.²⁹

S'afegeix, per tant, el problema de la comprensió al problema de l'explicació, en tant que ambdós discursos forcen, separadament i inevitable, una *obertura de significat*. Una problemàtica, però, que no serà abordada fins que els conflictes entre les diverses hermenèutiques particulars ho faran necessari.

La relació circular entre el tot i les parts en els documents estudiats, és a dir, el que ha estat l'estructura clàssica de l'hermenèutica tradicional, és represa per Schleiermacher amb l'objectiu de convertir-la en condició universal del mètode hermenèutic: el *cercle hermenèutic*. Això comportarà que tal relació entre el tot i

---

²⁸ Segons REALE-ANTISERI, hi ha tres raons que justifiquen el record de Schleiermacher: la seva interpretació romàntica de la religió (va exercir com a pastor protestant), el seu relleu de Plató (en traduí els *Diàlegs* a l'alemany) i les idees anticipadores que apareixen en la seva *Hermenèutica*. A REALE-ANTISERI, *Historia del Pensamiento Filosófico y Científico. III – Del Romanticismo hasta hoy*, p. 44.

NICOLIN assenyala Schleiermacher com a un dels autors que en el segle XIX estableixen les bases de la pedagogia com a ciència i que consideren la pedagogia com “una disciplina que prové de l'ètica”, i amb la seva teoria fonamenta la necessitat de la consideració històrica en el marc del treball sistemàtic de l'educació: “l'actualitat no pot ser tractada degudament, com a germen d'un futur que respongui més al concepte, si no es coneix com es desenvolupa en el passat.” A DD.AA., *Conceptos Fundamentales de Pedagogía*, pp. 350-351.

²⁹ RICCEUR, *Du texte à l'action*, p. 79.

les parts es desbordi i passi a referir-se no només a les interioritats del text sinó a la totalitat de la realitat històrica que l'envolta.

Schleiermacher intentarà posar les bases d'una disciplina que reflexioni explícitament al voltant del problema que suposa la interpretació, tot partint de concebre l'obra com una "interioritat exterioritzada", així com també de la necessària participació del subjecte al llarg d'un procés d'intuïció o endevinació d'allò que, subjacent, motivà l'obra tal i com ens ha arribat.

Tal i com passarà amb la història universal, ens trobarem amb una totalitat susceptible de ser compresa només a partir de les parts (esdeveniments) que la conformen, essent aquestes significants que hauran de ser integrades en aquella totalitat a fi d'atènyer una comprensió.

Les dificultats de comprensió seran precisament les que plantejaran els problemes hermenèutics. La tasca principal d'interpretació consistirà, doncs, a evitar els malentesos en l'intent de comprendre. Serà des d'aquest punt de partida, de la contínua possibilitat que hi sorgeixi el malentès, que Schleiermacher proposa una concepció del fet de comprendre, segons la qual aquest es realitzaria tot remuntant-se fins el moment històric en el qual l'autor (o l'interlocutor) creava la seva obra.

És a dir, a través de l'intent efectuat pel lector de *re-experimentar* (re-interioritzar) l'experiència *viscuda* per l'autor en el moment d'esdevenir-se l'obra, l'objectiu últim de Schleiermacher serà endinsar-se en el pensament interior que es troba darrera del discurs.

La comprensió és, per tant, recreació i identificació efectuades a partir de la interacció de dos processos: el gramatical i el psicològic. Tanmateix, l'esfera del llenguatge i la del pensament quedaran cada cop més separades en el desenvolupament que fa Schleiermacher del concepte d'hermenèutica.³⁰

---

³⁰ En aquest sentit vegi's RICŒUR, *Du texte à l'action*, pp. 80-81.

La primera d'ambdues es dirigeix, a través de la filologia, a l'objecte a interpretar, per tal d'enumerar-ne les regles generals i objectives, en el que constitueix una tasca de desbrossament per al segon procediment: el que Schleiermacher anomena *subtilitas intelligendi* i que apunta a allò que d'individual, propi i subjectiu hi ha en el testimoni a interpretar.³¹

Una segona etapa que ens durà a la comprensió efectiva, quedant per tant aquesta indefectiblement condicionada a la capacitat de l'intèrpret per *congeniar* — *sympatheia*— amb l'autor: “només els amics s'entenen”. Això significarà que l'hermeneuta necessitarà d'una certa intuïció o actitud endevinatòria per copsar l'estat mental i la intencionalitat de l'autor en l'instant d'efectuar l'acció de crear. La tasca de l'hermenèutica consisteix en re-configurar de la manera més completa tot el procés interior de l'acte de composició de l'autor.³²

Gadamer afirma que el més genuí de Schleiermacher és la interpretació psicològica; és, en darrera instància, un comportament endevinatori, un entrar dins de la constitució completa de l'escriptor, una concepció del *decurs intern* de la confecció d'una obra, una recreació de l'acte creador.³³

Ricœur ho expressa de la forma següent: “Pour les herméneutes romantiques, en revanche, l'analyse structurale procéderait d'une objectivation étrangère au message du texte, serait établir entre l'âme du lecteur et celle de l'auteur une communication, voire une communion, semblable à celle qui s'établit dans un dialogue face à face.”³⁴

En pròpies paraules de Schleiermacher: “El mètode hermenèutic és, per tant, comparatiu en allò general (llenguatge) i endevinatori en allò particular (la genialitat de l'autor)”³⁵.

---

³¹ En aquest sentit vegi's de DD.AA., *Hermenèutica*, p. 46.

³² Ib. p. 116.

³³ GADAMER, *Verdad y método I*, p. 241.

³⁴ RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 165.

³⁵ SCHLEIERMACHER, *La hermenèutica contemporánea*, p. 46

Podrem parlar, doncs, per una banda d'una comprensió "comparativa" o "gramatical" que s'obté a base d'anàlisis lingüístiques, gramaticals i històriques, amb la comparació d'enunciats i la presa en consideració de llur context, i per altra banda d'una comprensió "endevinatòria" o "psicològica", la més decisiva, que consisteix en la repetició reproductiva de la producció espiritual original, només possible a través de la con-genialitat dels esperits de l'autor i de l'intèrpret.³⁶

Segons Schleiermacher, les dues menes de comprensió han de repercutir l'una sobre l'altre, influir-se mútuament. Serà així com s'activarà el diàleg del "cercle hermenèutic" entre totalitat i individualitat, entre el text i l'inevitable context en què es troba inserida

tota subjectivitat humana. Allò individual queda vertebrat, doncs, com a manifest de la totalitat en un procés de remissió que haurà de saber reconstruir degudament l'hermeneuta.

Pel que s'ha exposat fins aquí, estem en condicions d'afirmar que Schleiermacher esdevindrà l'autèntic i merescut punt de referència de l'hermenèutica filosòfica contemporània. Amb el seu ja cèlebre *dictum* que afirma que la plenitud de la interpretació consisteix a comprendre un autor millor del que ell pot explicar-se a si mateix³⁷, el trobarem no només protagonitzant un canvi radical dins la història de l'hermenèutica sinó també marcant les línies mestres del que podrem qualificar de paradigma hermenèutic.³⁸

---

³⁶ En aquest sentit veure MARQUÈS, "L'hermenèutica filosòfica contemporània", p. 19

³⁷ Segons STEINER, aquest postulat de Schleiermacher que sosté que el lector pot descobrir la intenció i el significat autèntics del text millor que l'autor és fonamental per a l'hermenèutica moderna. A STEINER, *Presencias Reales*, p.211

³⁸ Pel que fa aquesta qüestió vegi's GADAMER, *Verdad y método I*, pp. 245-254. Aquest tema, llurs antecedents del qual haurem de situar no només a Schleiermacher sinó també a Kant i Fichte, serà qualificat pel propi Gadamer com el veritable problema de l'hermenèutica. En paraules de Dilthey: "El fi últim del procedir hermenèutic és comprendre a l'autor millor del que ell s'ha comprès a si mateix. Una proposició que és conseqüència necessària de la doctrina de la creació inconscient." A *Dos escritos sobre hermenéutica*. p. 73

1.2.3 Dilthey i les ciències de l'esperit.

Després de la mort de Schleiermacher l'any 1835, amb l'excepció de Droysen³⁹, l'interès per l'hermenèutica decaurà fins a retrobar el seu camí amb Wilhelm Dilthey (1833-1911)⁴⁰.

Aquest intentarà superar l'hermenèutica romàntica que el precedeix tot amplificant encara més l'abast de la problemàtica hermenèutica. Hereu de l'escola històrica, Dilthey intentarà conciliar les dues corrents de pensament entre les quals aquella es trobava escindida: per una banda l'idealisme alemany de Hegel, i per una altra l'empirisme de J.S. Mill i el positivisme de Comte.

La principal aportació de Dilthey a la història del pensament serà l'intent de fonamentació del que ell anomenarà *les ciències de l'esperit*.⁴¹

El seu objectiu és poder dotar a les ciències humanes d'una base científica que permeti efectuar interpretacions "objectivament vàlides". Per aconseguir-ho aprofitarà i desenvoluparà moltes idees de Droysen i sobretot de Schleiermacher, del qual va escriure la biografia.

La perspectiva hermenèutica de Dilthey serà més àmplia que la dels seus predecessors. S'haurà adonat que no només les ciències històriques i les filològiques són interpretatives, sinó que totes les ciències humanes ho són.

---

³⁹ Segons MARQUÈS, l'historiador Johann Gustav Droysen (1808-1886), en la seva obra *Compendi de metodologia històrica* (1868) desenvolupa la idea de "cercle hermenèutic" de Schleiermacher formulant-lo de la següent forma: "Cal comprendre el que és particular a partir de la totalitat a què pertany i cal comprendre el tot a partir del que és particular". També atribueix a Droysen la distinció, per mitjà dels conceptes "explicar" i "comprendre", entre el mètode les ciències naturals i el mètode històric, distinció que es difondrà a partir de Dilthey. A MARQUÈS, "L'hermenèutica filosòfica contemporània", p. 19-20.

⁴⁰ Dilthey estudià teologia, filologia i història i la seva tasca de pensador la desenvolupà com a historiador i com a filòsof. Segons COLOMER, "Dilthey arribà a la filosofia a través de la història". A COLOMER, *El Pensamiento Aleman de Kant a Heidegger. Tomo III*, pp. 336-338.

⁴¹ Dilthey desenvoluparà aquesta tasca al llarg de la seva vida principalment en tres obres: la *Introducció a les ciències de l'esperit* (1883), els *Estudis per a una fonamentació de les ciències de l'esperit* (1905) i la *Construcció del món històric en les ciències de l'esperit* (1910). A REALE-ANTISERI, *Historia del Pensamiento Filosófico y Científico. III – Del Romanticismo hasta hoy*, pp. 407-408.

Per Dilthey quedarà perfectament clar que l'hermenèutica haurà de ser el mode peculiar de coneixement de les produccions històrico-culturals sorgides de l'esperit humà. Aquesta tasca desembocarà en el que podem considerar la seva principal contribució —i al mateix temps la gran diferència respecte a Schleiermacher—: que l'hermenèutica es converteixi en un component essencial de la fonamentació de les *ciències de l'esperit*.

La comprensió esdevé amb Dilthey un problema epistemològic emmarcat dins la seva filosofia de la vida. A les dues esferes que conformen la realitat —matèria i esperit— els corresponen, respectivament, dues esferes epistemològiques: les ciències de la natura (*Naturwissenschaften*) i les ciències de l'esperit (*Geisteswissenschaften*).

L'objecte de les ciències de la natura són els fenòmens externs a l'home, mentre que el de les ciències de l'esperit és el món de les relacions entre els individus, món del qual els homes posseeixen una consciència immediata. Així, l'objectiu de les ciències naturals serà l'*explicació* dels fenòmens materials i naturals, mentre que el de les ciències de l'esperit serà la *comprensió* de les objectivacions de l'esperit o d'aquelles creacions a través de les quals s'expressa l'esperit humà.

El coneixement psicològic que Schleiermacher proposava com a mitjà per a *igualar-se* amb la interioritat de l'autor ha de ser, per Dilthey, necessàriament objectivat en forma de coneixement científic, desembocant per tant a una comprensió del singular que sigui universalment vàlida.⁴² D'aquí vindrà que es pugui afirmar que en la filosofia de Dilthey la proposta hermenèutica encaixa en l'intent de fonamentació i legitimació de tot allò creat per l'esperit humà (ciències de l'esperit) en allò que ell mateix en dirà una "Crítica de la raó històrica".⁴³

Malgrat tot, el desenvolupament que el concepte d'hermenèutica experimenta a través d'aquests dos autors denota una progressió que acaba per trobar-se en un

---

⁴² RICCEUR, *Du texte à l'action*, p.144.

⁴³ *Ib.* p. 86.

camí sense sortida.⁴⁴ Tant la tendència psicologitzant de Schleiermacher com la tendència de la lògica de la interpretació de Dilthey arriben, cadascuna pel seu cantó, a apories insolubles. Schleiermacher es troba impedit de continuar en la seva teorització del mètode hermenèutic a partir del moment en què l'abstracció del concepte d'*empatia* li ho impossibilita, trobant-se al mateix temps privat de poder-ne prescindir per arribar a definir el que ell entén per *comprensió*.

Per altra banda, Dilthey convergeix en un similar atzucac quan planteja que el testimoniatge humà es revela per definició a la universalització d'un mètode científic que anul·la el pes de la singularitat, tant necessària —com hem vist— a la circularitat del mètode hermenèutic entre el tot i les parts.

És, doncs, a partir de la tensió que s'estableix entre ambdues tendències hermenèutiques, que ens trobem amb una “situació d'hermenèutica escindida” que d'ara endavant reclamarà noves configuracions.

---

⁴⁴ En aquest sentit ens recolzem en la distinció que establirà Gadamer entre hermenèutica tradicional i hermenèutica filosòfica. A GADAMER, *El giro hermenéutico*, p. 133 i ss.

1.2.4 La fenomenologia hermenèutica de Heidegger

Després del que hem dit de Schleiermacher i Dilthey, desemboquem a través de Heidegger (1889-1976) en un pensador que portarà fins a les darreres conseqüències les implicacions del mètode fenomenològic en el que acabarà essent un important tomb dins l'hermenèutica filosòfica. En paraules de Ricœur: “Si l'on a pu placer le premier trajet, des herméneutiques régionales à l'herméneutique général, sous le signe de la révolution copernicienne, il faudrait placer le second trajet que nous entreprenons maintenant sous le signe d'un second renversement copernicien, qui replacerait les questions de méthode sous le contrôle d'une ontologie préalable”.⁴⁵

Heidegger, tot seguint el seu mestre Husserl, en enfrontar-se a la pregunta per l'ésser, escull la fenomenologia com a únic mètode. Això significarà que aquest pensador posarà la fenomenologia transcendental al servei de la pregunta per l'ésser, o dit en d'altres paraules, concebrà la fenomenologia com a ontologia.

Serà a través de la fenomenologia que la consciència, desdoblant-se com a consciència reflexiva, s'objectiva a si mateixa com a subjecte intencional, permetent entreveure la forma sota la qual surt a l'encontre de l'objecte, en l'adequada perspectiva que possibilita veure l'objecte com efectivament es manifesta per si mateix, en paraules del propi Heidegger: “*Fenomenologia* vol, per tant, dir: (...) permetre veure allò que es mostra, tal i com es mostra per si mateix.”⁴⁶ Tot apel·lant al *dictum* fenomenològic d' “a les coses mateixes!”, Heidegger es proposa un retorn a l'ontologia de l'Ésser, esquivant tota metafísica per epistemològicament il·legítima.

En tot cas amb Heidegger haurem de dir que la fenomenologia experimentarà un veritable gir hermenèutic, tot desenvolupant les idees ja esmentades a Dilthey com la “comprensió de la vida per la vida mateixa” a través de les eines heretades del

---

⁴⁵ RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 88.

⁴⁶ HEIDEGGER, *El Ser y el Tiempo*, p. 45.

Husserl però al mateix temps superant ambdós autors en els esculls en què havien quedat aturats.⁴⁷

Si és veritat que la fenomenologia li servirà per deixar veure l'ésser a través de l'únic ens que pot tenir-ne algun tipus de pre-comprensió, també ho serà que en el seu cas podrem parlar de fenomenologia hermenèutica, sobretot tenint en compte que amb Heidegger l'hermenèutica se situarà de manera incontrovertible en el centre de la reflexió filosòfica.

La funció de la fenomenologia és *deixar aparèixer l'ésser com allò que és*, i per tant es realitza, segons Heidegger, a través de la *comprensió*, en el que es convertirà en una autèntica radicalització existencial de l'hermenèutica, en allò que se'n dirà hermenèutica de la facticitat o hermenèutica existencial: l'home és l'únic ens que existeix comprenent-se.

En paraules de Gadamer: “L'hermenèutica tradicional havia encogit d'una manera inadequada l'horitzó de problemes que pertany a la comprensió. L'ampliació que Heidegger emprèn més enllà de Dilthey serà per aquesta mateixa raó particularment fecunda per al problema de l'hermenèutica. És veritat que ja Dilthey havia rebutjat per a les ciències de l'esperit els mètodes científic-naturals, i que Husserl havia arribat a qualificar d'«absurda» l'aplicació del concepte natural-científic d'objectivitat a les ciències de l'esperit, establint la relativitat essencial de tot món històric i de tot coneixement històric. Però ara es farà visible l'estructura de la comprensió històrica en tota la seva fonamentació ontològica, sobre la base de la futuritat existencial de l'ésser humà.”⁴⁸ O bé: “En la interpretació transcendental de la comprensió per Heidegger el problema de l'hermenèutica guanya un tret universal, més encara, guanya tota una dimensió nova.”⁴⁹

---

⁴⁷ En aquest sentit vegi's GADAMER, *Verdad y método I*, p. 323.

Vattimo tot fent referència precisament a la superació respecte del model de Dilthey: “La següent radicalització ontològica heideggeriana de la relació entre temporalitat i historicitat de l'existència ha permès alliberar l'hermenèutica del pes d'aital model metòdic.” A VATTIMO, *El fin de la modernidad*, p. 87.

⁴⁸ GADAMER, *Verdad y método I*, p. 326

⁴⁹ *Ib.* p. 329

Amb Heidegger tota experiència de veritat —en allò que podrem qualificar de veritable cercle hermenèutic— s’haurà d’entendre com una articulació interpretativa d’una pre-comprensió en la qual ja ens trobem pel sol fet de ser *éssers-en-el-món (in-der-Welt-sein)*.⁵⁰

Les possibilitats projectades en la comprensió es vertebraran en la interpretació en forma de sentit. Això voldrà dir que en endavant l’hermenèutica esdevindrà ontològica en tant que comprensió de l’ésser emmarcat en i per una temporalitat convertida en horitzó transcendental de comprensió. Això significarà que l’hermenèutica passarà de ser una epistemologia a ser una ontologia, una teoria sobre l’ésser de l’home. Com ha dit Gadamer: “Comprendre no és un ideal resignat de l’experiència vital humana en la senectut de l’esperit, com a Dilthey, però tampoc, com a Husserl, un ideal metòdic últim de la filosofia enfront la ingenuïtat de l’anar vivint, sinó que pel contrari és la forma originària de realització de l’ésser-hi, de l’ésser-en-el-món.(...) El concepte de la comprensió no és ja un concepte metòdic com a Droysen. La comprensió no és tampoc, com en l’intent de Dilthey de fonamentar hermenèuticament les ciències de l’esperit, una operació que seguiria, en direcció inversa, l’impuls de la vida vers la idealitat. Comprendre és el caràcter òntic original de la vida humana mateixa.”⁵¹

Si la pregunta per l’ésser es trobarà en íntima relació amb la historicitat de l’existència humana, això voldrà dir que el *Dasein* s’inserirà inevitablement en la trama del temps, que l’existència humana es troba indèstrialment conformada per l’element temporal, però el seu caràcter inapresable, no teoritzable fins i tot pels grans sistematitzadors de l’idealisme (prenguem com a exemple l’indefinible emplaçament que Kant li troba com a *forma a priori* de la sensibilitat), fa que Heidegger, apartant-se del parany de l’especulació metafísica en què incorregueren els seus predecessors, reestructuri tal subjecte com a *essent quelcom que no és*, com a finit definit per l’obertura i l’anticipació.

Només podrem parlar, per tant, de l’*existència*, d’aquest *ésser-hi (Dasein)* que sosté —en forma de contínua tensió, d’esdevenir heraclia— la temporalitat com a

---

⁵⁰ Vegi’s en aquest sentit HEIDEGGER, *Ser y Tiempo*, p. 165 pp. 171-172

⁵¹ GADAMER, *Verdad y método I*, pp. 325-326.

estructura ontològica de l'èsser humà. La comprensió (*Verstehen*) —compresa en el si d'una constitució existenciària— es torna l'acte realment determinant de l'èsser humà en tant que és a través d'ella que no només el *Dasein* s'obrirà al món sinó que la temporalitat de l'existència humana es farà patent. La dilucidació fenomenològica fa aflorar subjecte i objecte tot interrelacionant-se en el marc ontològic de la temporalitat, conformadors tots dos d'una mateixa, encara que inapressable, unitat: l'èsser-en-el-món.⁵²

El fet de comprendre deixa de ser un procés mental per tornar-se un encontre ontològic, una estructura existenciària fonamental. La comprensió esdevindrà la condició de possibilitat que l'èsser esdevingui i es mostri com a tal a l'existent humà. Serà d'aquesta manera que aquesta estructura ontològica de la circularitat hermenèutica significarà que l'èsser advé i l'home amb ell.

El *món de la vida* que el darrer Husserl avançava troba amb Heidegger el seu precís emplaçament: la comprensió de l'èsser és la característica més fonamental d'aquest ens ontològic que és l'existència humana, o sia, serà en el comprendre on radicarà existencialment la forma del *Dasein* com a poder ser i com a projecte. En paraules del filòsof italià Vattimo: “Generalment s'admet que Heidegger assenta les bases de l'ontologia hermenèutica des del moment que afirma la connexió —quasi la identificació— d'èsser i llenguatge. Però, molt més enllà d'aquesta tesi —en si mateixa bastant problemàtica— hi ha altres aspectes de la filosofia heideggeriana que tenen una importància bàsica per a l'hermenèutica i que es poden resumir així: a) l'anàlisi del *Dasein* (és a dir, l'home) com a *totalitat hermenèutica* ; b) en les obres tardanes, l'esforç de definir un pensament ultra-metafísic atenint-se a l'*Andenken*, rememoració, i més específicament atenint-se a la relació amb la tradició.”⁵³

L'estudi de la comprensió de l'èsser (ontologia fonamental) passa a ser, per tant, l'estudi del mode d'èsser de l'home; l'hermenèutica es torna ontologia en el que seran els prolegòmens per tal d'abordar i donar resposta a la fins ara tan oblidada

---

⁵² En aquest sentit vegi's P. RICŒUR. *Du texte à l'action*. pp. 88-95. Serà precisament gràcies al cercle hermenèutic i a l'estructura de la pre-comprensió que Heidegger superarà l'escissió entre subjecte i objecte pròpia de la filosofia moderna.

⁵³ VATTIMO, G. *El fin de la modernidad*, p. 103.

pregunta per l'ésser. Aquest estudi de l'existència de l'home és anomenat per Heidegger "Análítica del Dasein", una analítica existencial que serà l'objecte d'*Ésser i Temps (Sein und Zeit)*.

Reprendrem més endavant aquesta qüestió relacionada amb l'analítica existencial, només avançant aquí que serà Ricœur qui intentarà dotar el projecte heideggerià d'una base metodològica que defineixi —i per tant, permeti— la tasca hermenèutica.

1.2.5 Gadamer i el mètode hermenèutic

Partint d'un bagatge que col·loca a Gadamer en l'estela de pensadors com Schleiermacher i Dilthey però també de Husserl i Heidegger, podem caracteritzar l'hermenèutica d'aquest autor per haver trencat els tradicionals límits en què aquesta se situava, tot obrint-la a tota relació entre l'home i l'ésser, tot convertint-la en filosòfica i ontològica, en una autèntica "filosofia de l'ésser". En paraules de Ricœur: "La philosophie de Gadamer exprime donc la synthèse des deux mouvements que nous avons décrits ci-dessus, des herméneutiques régionales vers l'herméneutique générale, de l'épistémologie des sciences de l'esprit à l'ontologie. L'expressions d'expérience herméneutique exprime bien ce caractère synthétique."⁵⁴

Aquesta universalització de la problemàtica hermenèutica vindrà donada de la mà d'un dels grans mestres de Gadamer (ens estem referint evidentment a Heidegger)⁵⁵ però també arran de la crisi experimentada per dos dels corrents filosòfics amb més ascendència dins la filosofia contemporània: fenomenologia i neokantisme. Amb aquest autor l'hermenèutica esdevindrà una teoria de l'experiència humana del món des del moment que a aquest el podem considerar en forma de text.

El que estaria fent Gadamer seria construir una teoria general de la interpretació, que fa coincidir amb qualsevol possible experiència humana del món. En paraules de Vattimo: "Fent referència al mateix títol de *Veritat i mètode*, no només la veritat es dona també fora de les fronteres del mètode científic-positiu; sinó que: no hi ha experiència de veritat sinó com a acte interpretatiu."⁵⁶

La comprensió, la pre-estructura de la qual deriva de la temporalitat, activa una obertura de l'interpret a la cosa mateixa, a una alteritat que apareix en l'encontre amb la identitat subjectiva. És aquí on Gadamer reprèn històricament el concepte

---

⁵⁴ A RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 97.

⁵⁵ Pel que fa aquesta qüestió vegi's GADAMER, *La herència de Europa*, pp. 145-150. o bé, i del mateix autor, *El giro hermenéutico*, p. 213. Pel que fa a les relacions filosòfiques entre Heidegger i Gadamer només caldria recordar que, segons Habermas, el segon hauria urbanitzat la filosofia del primer.

⁵⁶ A RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 41.

de *prejudici* —i a partir d'ell el de *tradició*— per tal d'integrar-los en el seu sistema hermenèutic.

Gadamer observa que la connotació negativa que acompanya la paraula “prejudici” neix a partir del racionalisme il·lustrat, entès com a concepció heretada de la tradició passada i esgrimida sense altra legitimació que aquesta. El romanticisme posterior mantindria el pes de tal connotació donant-li forma en l'interior de l'oposició entre mite i raó, si bé això suposava ja una revaloració de la tradició enfront la Il·lustració. Per contra, després d'haver despullat el concepte de *prejudici* de la càrrega negativa que li fou conferida en el seu transcurs històric, Gadamer el positivitza en tant que realitat històrica de l'ésser, en tant que exteriorització de la limitada forma de la subjectivitat.

Queda per tant revalorat el concepte de *tradició*, i amb ell de l'*autoritat positiva*, o el que és el mateix, la inexorable pertinència de l'individu a una comunitat d'interrogació. En paraules de Vattimo: “La comunitat, al seu torn, no és quelcom tancat i aïllat en un punt de l'espai o en un moment de la història: com l'horitzó es mou amb nosaltres. Així la integració de les experiències individuals en els horitzons que les sostenen no conclouen mai, la mediació interpretativa no té límits, com no té límits la traducibilitat i la commensurabilitat de les cultures.”⁵⁷

La tasca gadameriana s'emplaça, doncs en la necessitat de resoldre l'oposició entre tradició i investigació a través de l'experiència hermenèutica.⁵⁸

Els prejudicis,⁵⁹ inalienables en la subjectivitat de l'encontre amb l'objecte, i presos en consciència pel subjecte comprensiu, no només seran rehabilitats sinó que constituiran la càrrega *projectada* d'aquell envers el text, instituint-se en agents d'una autoritat que haurà de ser constantment revisada des de la cosa mateixa. Això significarà que els prejudicis representaran la necessària i imprescindible anticipació de la comprensió que aquests, des del moment que expressaran l'ineludible condició a través de la qual es dona l'experiència

---

⁵⁷ A RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 81.

⁵⁸ Vegi's en aquest sentit GADAMER. *Verdad y método I* pp. 564-565

⁵⁹ Vegi's GADAMER. *Verdad y método I*, p. 344

humana, reactivaran l'individu comprensiu tot introduint-lo de ple en el diàleg gràcies al qual el propi subjecte s'ha construït i constituït. En paraules de Ricœur: "L'histoire me précède et devance ma réflexion; j'appartiens à l'histoire avant de m'appartenir."⁶⁰

També caldrà dir que això suposarà entendre aquest procés des de la perspectiva d'una historicitat que no només rebutja qualsevol pretesa objectivació, sinó que es dóna com a inacabable i infinita. En paraules de Shökel: "No destruïrem la nostra personalitat, les nostres creences, per a comprendre el pròxim, perquè la nostra personalitat és l'espai des del qual ens dirigim al pròxim. El que és perillós, el que és ingenu és somiar amb la pura objectivitat, com si l'observador estigués enterament fora del procés."⁶¹

Això voldrà dir que sense aquesta *història efectual o consciència de determinació històrica*⁶² no es donarà una comprensió que sempre es donarà a través de la *fusió d'horitzons (Horizontverschmelzung)*.⁶³ Llegir un autor antic no només voldrà dir assumir aquella circularitat de la comprensió que va de les parts al tot i del tot a les parts, sinó eixamplar el nostre horitzó gràcies a un diàleg mantingut des de la nostra posició cultural i històrica; en definitiva, incardinar el text en relació a les nostres coordenades culturals i lingüístiques, entendre la comprensió i l'aplicació com una experiència integral en la que entra en joc tot l'individu. En paraules de Gadamer: "Aquesta comunicació lingüística entre present i tradició és, com ja hem mostrat, l'esdevenir que fa el seu camí en tota comprensió. L'experiència hermenèutica ha d'assumir, com a experiència autèntica, tot el que se li actualitzi."⁶⁴

En paraules de Grondin: "...en tot intent d'entendre ens incloem ja a nosaltres mateixos de tal manera que, per a Gadamer, comprendre i aplicar coincideixen.

---

⁶⁰ A RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 98.

⁶¹ A GADAMER, *Hermenéutica*. p. 194.

⁶² En paraules de Gadamer: "el sentit d'aquesta fórmula és que no ens podem sostreure al devenir històric, que no podem distanciar-nos del passat per a què pugui convertir-se per a nosaltres en objecte." A GADAMER, *Verdad y método II*, p. 141.

⁶³ Serà precisament Husserl qui introduirà el concepte d'horitzó, entès com la totalitat del que resulta percebut o anticipat atemàticament en el coneixement singular sistemàtic. En aquest sentit vegi's RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 99.

⁶⁴ A GADAMER, *Verdad y método I*, p. 554.. p. 57.

(...)Entendre un text del passat significa traduir-lo a la nostra situació i escoltar en ell una resposta eloqüent a les preguntes de la nostra època.”⁶⁵

En aquest punt caldrà reprendre l'interès de Gadamer en l'estructura lingüística de l'experiència hermenèutica. El llenguatge és el medi on el consens es realitza, on s'estableix el pacte entre significat i significat, i per tant el vehicle que possibilita la comprensió, puix tota interpretació es troba travessada per la lingüísticitat dialògica.⁶⁶ La forma en què aquesta comprensió es realitzi serà llavors l'activació que en farà una interpretació entesa en termes de tasca infinita.

Per a Gadamer, el diàleg és el fenomen originari del llenguatge: “Crec que aquest és el punt de partida sòlid del plantejament hermenèutic: el llenguatge troba el seu veritable ésser en la conversa. Això significa que ens deixem guiar pel llenguatge, que es troba en un pla superior a tota consciència subjectiva. Estem com qui diu entreteixits en el llenguatge, i és ell el que, sense que nosaltres ho sabéssim, ens ha vingut modelant i inspirant a través de la seva modulació i articulació.”⁶⁷

Si l'escriptura representa l'*auto-estranyament* del llenguatge en tornar-se forma inerta, interpretar serà l'acte de re-temporalitzar el text en llenguatge. Reencarnar l'*ànima* del text en la forma que li sigui *pròpia* serà un dels principals objectius d'una hermenèutica que tindrà com a pressupòsit axiomàtic —que ja trobàvem a Schleiermacher— la unitat interna entre pensament i llenguatge, entre la paraula i la cosa.

Això voldrà dir que si el propi ésser és llenguatge, la mediació d'un mateix i l'autorepresentació a través de la qual hom es comprendrà es donaran sempre lingüísticament.⁶⁸

Per a Gadamer quedarà perfectament clar que el llenguatge actua com la mediació de l'experiència del món, que la nostra relació amb el món és fonamentalment lingüística: “L'ésser que pot ser comprès és llenguatge. El fenomen hermenèutic

---

⁶⁵ A GRONDIN, *El inicio de la filosofía occidental*, p. 168.

⁶⁶ En aquest sentit vegi's GADAMER, *Verdad y método I*, p. 536.

⁶⁷ A GADAMER, *El giro hermenéutico*, pp. 203-204.

⁶⁸ A GADAMER, *Verdad y método II*, p. 147 s.

torna aquí la seva pròpia universalitat a la constitució òntica d'allò comprès quan determina aquesta en un sentit universal com a llenguatge, i quan entén la seva pròpia referència a allò que és com interpretació.”⁶⁹

El llenguatge esdevé el lloc on s'acompleix la mediació de l'existència en la consciència col·lectiva i viva, el medi en el qual es reuneixen el jo i el món. Heus aquí doncs el gir ontològic formulat per Gadamer: l'ésser que pot ser comprès és llenguatge. El llenguatge atorga ésser, car en ell s'activa la tensió entre la concreció del significant i l'abstracció del significat.

---

⁶⁹ GADAMER, *Verdad y método I*, p. 567.

1.2.6 Vers una hermenèutica reflexiva

Arribem aquí al final d'aquest esbós del recorregut que intenta resseguir el concepte d'hermenèutica filosòfica abans de Ricœur. La comprensió, esdevinguda l'àmbit ontològic de l'home per excel·lència a través del desenvolupament que ha rebut, desemboca per tant en la necessitat d'aplicar-se com a tal, d'inserir-la altra vegada en la trama de la temporalitat de l'home com a existència.

Si comprendre és en primer terme comprendre's, si el text sempre espera ser completat vivencialment, reincorporat personalment, s'imposa la manifestació i la realització d'això. I realitzar-ho significa la positivització transcendental de l'experiència de negativitat que és el descobrir-nos com a conformats indestriablement per identitat i alteritat, per jo i no-jo.

En aquesta part inicial del nostre treball hem intentat dibuixar, sense afany d'exhaustivitat⁷⁰, el perfil que recorre l'hermenèutica entesa no només com un dels grans filons de la filosofia contemporània, sinó també com una tendència que hauria marcat i condicionat el panorama del pensament actual. L'hermenèutica ha esdevingut en els darrers temps un model filosòfic de primera magnitud per tal d'abordar i donar resposta a tot un seguit de problemes articulats al voltant de la condició humana. Per a Vattimo, l'hermenèutica ocupa en els anys vuitanta el que el marxisme o l'estructuralisme feien en els anys seixanta i setanta respectivament. L'hermenèutica s'hauria convertit en la filosofia de referència en l'actualitat, en l'eix al voltant del qual s'agruparien bona part de les discussions filosòfiques més importants i decisives.

En paraules del propi Vattimo: “La hipòtesi, proposada a mitjans dels anys vuitanta, que l'hermenèutica hagués arribat a ser una mena de koiné, d'idioma comú de la cultura occidental, i no només de la filosòfica, no sembla que hagi estat encara desmentida. (...) En aquest sentit molt genèric, que no suporta definicions més precises, són pensadors hermenèutics no només Heidegger,

---

⁷⁰ Schleiermacher, Dilthey, Heidegger i Gadamer són els autors que Ricœur referencia en el seu capítol “La tasca de l'hermenèutica” a RICŒUR, *Du texte a l'action*, pp. 75-100

Gadamer, Ricœur o Pareyson, sinó també Habermas i Apel, Rorty i Charles Taylor, Jacques Derrida i Emmanuel Lévinas.”⁷¹

Com a gran conclusió hem pogut veure com l'experiència de finitud que comporta el procés de comprensió desemboca en una obertura ontològica: l'harmonització preservadora d'identitat i alteritat. Després d'haver vist el seguit de desplaçaments pels quals transitarà l'hermenèutica contemporània i a fi de completar adequadament el marc teòric proposat per aquesta tesi doctoral, escau entrar de ple en el que pretén ser una introducció a l'hermenèutica de Paul Ricœur.

---

⁷¹ A VATTIMO, *Más allá de la interpretación*, p. 37.

*“Només s’aprèn a conèixer el que s’estima, i més profund i ple serà el coneixement quan més fort, vigorós i viu sigui l’amor, fins i tot la passió.”
(Goethe)*

1.3 L’hermenèutica reflexiva de Paul Ricœur.

1.3.1 La fenomenologia com a *estructura d’acolliment*.

Si és veritat que tota la filosofia de Ricœur és un intent de comprendre l’èsser humà, això voldrà dir que a aquest l’haurem d’estudiar no només des de la perspectiva de tot allò que l’ha anat constituint al llarg de la història —símbols, relats, textos, accions— sinó després d’haver-ne elaborat un plantejament hermenèutic que arrencarà amb una constatació que assenta els fonaments per a la tasca a abordar: “Si la vie n’est pas originairement signifiante, la compréhension est à jamais impossible.”⁷² Serà per aquesta raó i també perquè tant a Schleiermacher com a Dilthey la teoria hermenèutica es torna no només un problema filosòfic de primer ordre sinó un problema sense solució de continuïtat, que caldrà donar un nou pas cap a reconsiderar el text com el gran objecte de la interpretació.⁷³

D’aquesta manera justifica Ricœur la recerca en el camp de la fenomenologia de “l’estructura d’acolliment” sobre la qual *empeltar* el seu discurs hermenèutic. Dit en d’altres paraules, l’eix conceptual a partir del qual anirà desplegant el seu sistema serà la conducció de la filosofia fenomenològica a una dimensió

---

⁷² RICŒUR, *Le Conflit des Interprétations. Essais d’herméneutique*, p. 9.

⁷³ Vegi’s en aquest sentit RICŒUR, *Du text a l’action*, p. 86 i ss.

hermenèutica.⁷⁴ La comprensió és *acollida* per l'ontologia en la que podrem qualificar d'hermenèutica ontològica, almenys en el sentit utilitzat per Heidegger a *Ésser i Temps*. “La dernière phénoménologie de Husserl articule sa critique de l'objectivisme sur une problématique positive qui fraye la voie a une ontologie de la compréhension: cette problématique nouvelle a pour thème la *Lebenswelt*, le «monde de la vie», c'est-à-dire, une couche de l'expérience antérieure au rapport sujet-objet...”⁷⁵

Serà en aquest àmbit filosòfic, marcat per la transformació de la fenomenologia després d'haver-la fet avançar vers l'hermenèutica, on habitarà el pensament de Ricœur. Això significarà que repren de Heidegger el reconeixement d'un lloc comú que és anterior a tota metodologia, una continuïtat subjacent a les arrels del vivent: ens referim a la *historicitat*, és a dir al fet d'existir com a denominador comú —i primigeni— a la multiplicitat dels éssers humans.

Per tant es desfà, assenyala Ricœur, el que abans s'imposava com a paradoxa, a saber: la necessitat de pertinença de l'interpret al seu objecte esdevé ara un tret ontològic, conformador de l'ésser.⁷⁶

---

⁷⁴ En paraules del propi Ricœur: “...la greffe du problème herméneutique sur la méthode phénoménologique.” A RICŒUR, *Le Conflit des Interprétations*, p. 7.

⁷⁵ RICŒUR, *Le Conflit des Interprétations*, p. 12.

⁷⁶ Vegi's en aquest sentit RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 92.

1.3.2 De la fenomenologia a l'hermenèutica

En el segon apartat del preàmbul a *Le Conflit des Interprétations*, titulat molt significativament *La greffe de l'herméneutique sur la phénoménologie*, Ricœur afirma que les importants correccions aportades per l'hermenèutica a la fenomenologia no l'impedeixen recórrer a una mena de fenomenologia hermenèutica. Per una banda, més enllà de la crítica de l'idealisme husserlià, considera que la fenomenologia és el supòsit insuperable de l'hermenèutica, en la mesura en què per a la primera tota qüestió sobre un ésser qualsevol és una qüestió sobre el sentit d'aquest ésser. Ara bé, l'elecció pel sentit és també el supòsit més general de tota hermenèutica; també per a ella, l'experiència en la seva amplitud té la dicibilitat de principi.

Així Ricœur estableix dues possibles maneres de fonamentar (*empeltar*⁷⁷ seria la traducció literal) l'hermenèutica a aquella fenomenologia que hem vist que funcionava com *estructura d'acolliment*.

La primera possibilitat vindria donada de la mà de Heidegger, en el que Ricœur anomena la *via curta*. Aquesta se centra, tal i com ho hem pogut veure en l'apartat anterior, en una ontologia de l'ésser finit: “J'appelle «voie courte» une telle ontologie de la compréhension, parce que, rompant avec les débats de *méthode*, elle se porte d'emblée au plan d'une ontologie de l'être fini, pour y retrouver le *comprendre*, non plus comme un mode de connaissance, mais comme un mode d'être.” En aquest sentit, “La voie courte, c'est celle d'une *ontologie de la compréhension*, à la manière de Heidegger (...) Le problème herméneutique devient ainsi une province de l'Analytique de cet être, la *Dasein*, qui existe en comprenant.”⁷⁸

---

⁷⁷ És per donar compte d'aquesta doble relació entre fenomenologia i hermenèutica que parla d'empelt de l'hermenèutica en la fenomenologia...” a *Autobiografia intel·lectual*. p. 59-60. Pel que fa a les relacions entre l'hermenèutica de Ricœur i la fenomenologia husserliana vegi's també dins aquesta mateixa obra les pp. 57-58

⁷⁸ RICŒUR, *Le Conflit des Interprétations*, p. 10.

Comprendre esdevé amb Heidegger no un mode de coneixença sinó pròpiament un mode d'ésser, és a dir, un dels possibles camps en què l'home mostra la seva essència entesa com a existència. D'aquesta manera la solució heideggeriana és abans que res un capgirament del problema hermenèutic, en tant que no es proposa extirpar el procés de comprensió per mostrar-ne com condueix fins al *Dasein* sinó que el seu objectiu serà elaborar una Analítica del *Dasein* que, a posteriori, il·lumini el com del procés hermenèutic.

Però per Ricœur, Heidegger ha oblidat la temàtica del mètode per a la comprensió dels signes. D'aquí vindrà que Ricœur es proposa de dotar d'un mètode a aquest ascens de la comprensió a l'ontologia que Heidegger proposa, fent-lo d'aquesta manera practicable en el procedir hermenèutic: a aquesta operació en dirà la via llarga de la comprensió.

“La voie longue que je propose a aussi pour ambition de porter la réflexion au niveau d'une ontologie; mais elle le fera par degrés, en suivant les requêtes successives de la sémantique, puis de la réflexion”⁷⁹. La *via llarga* que proposa Paul Ricœur pretén arribar al mateix port que Heidegger, és a dir, fer de la reflexió una experiència ontològica, però respectant-ne al mateix temps l'exigència metodològica que demana l'empresa hermenèutica. Amb altres paraules, la tasca a realitzar s'imposa en forma d'una epistemologia de la reflexió —que englobaria tots els àmbits meta-crítics de l'home: l'exegesi tradicional, la teoria de la història, la psicoanàlisi, la fenomenologia de la Religió...— en tot moment *animada* per una ontologia de la comprensió. En paraules del propi Ricœur “mon problème sera très précisément celui-ci: qu'arrive-t-il à une épistémologie de la interprétation, issue d'une réflexion sur l'exégèse, sur la méthode, de l'histoire, sur la psychanalyse, sur la phénoménologie de la religion, etc., Lorsque elle est touchée, animé et, si l'on peut dire, aspiré, par une ontologie de la compréhension ? (...) Substituer la voie courte de l'Analytique du *Dasein* par la voie longue amorcée par les analyses du langage”⁸⁰.

---

⁷⁹ Ib. p. 10.

⁸⁰ RICŒUR, *Le Conflit des Interprétations*, p. 11, p. 14.

Segons Ricœur, el que atura a Heidegger en el seu recorregut vers l'ontologia de la comprensió és el fet que finalment es retreu davant del projecte d'emprendre una Analítica del *Dasein*, la qual cosa deixa en peu l'interrogant de com fonamentar les ciències històriques enfront de les ciències de la natura.⁸¹ No obstant això, Heidegger reorienta la nostra mirada en subordinar la comprensió històrica a la comprensió ontològica, prenent per punt de partida el lloc mateix on la comprensió s'exerceix: el llenguatge com a forma i frontera de l'ésser (en un punt on retrobarem a Gadamer).

Per Ricœur, la pista per inaugurar el mètode que ens porti a la *via llarga* ha de venir de la dilucidació semàntica del concepte d'*interpretació*, donat que és el concepte denominador comú a totes les disciplines hermenèutiques. El que es tractarà de fer és superar l'aporia entre ontologia i epistemologia a fi d'incardinar correctament la interpretació amb la comprensió d'allò que diu el text. La via que empenirà el filòsof francès per configurar aquest camí serà el d'un moviment progressiu que anirà des d'una etapa semàntica a una altra de reflexiva per acabar finalment en una d'existencial.

Així doncs, interpretar serà, com veurem tot seguit, acomplir un recorregut que, en trobar-se amb el testimoni a estudiar (assenyalarem el text i l'acció com a agents de testimoniatge) parteix d'una aproximació semàntica —allò que en direm l'explicació—, continua per una aproximació reflexiva —entesa en termes de comprensió— per desembocar en una experiència existencial. Mentre que l'explicació duria a terme una anàlisi i una intel·lecció del particular en funció de l'universal, la comprensió es faria càrrec del particular en el seu sentit més unitari i global. Al capdavant tres moments d'una mateixa estructura ontològica que permetran a l'autor reagrupar en un àmbit comú —el pla lingüístic— totes les formes d'interpretació existents, sovint discordants entre si.

Seran aquests, per tant, els nuclis de significativitat de tota acció hermenèutica, les condicions de possibilitat del mètode hermenèutic; el que Ricœur anomena les *pre-estructures de significació*.

---

⁸¹ Pel que fa al posicionament del filòsof francès enfront les conclusions hermenèutiques mantingudes per l'alemany vegi's RICŒUR, *Du texte à l'action*, pp. 94-95.

1.3.3 La funció hermenèutica del distanciament

Després de dir-nos que l'escriptura no només aconseguix que el discurs es converteixi en text sinó que aquest perdi els lligams i per tant prengui autonomia respecte del seu autor, Ricœur ens plantejarà que aquí rau precisament la possibilitat que el text s'escapoleixi de les intencions del seu autor. Això significarà que el camí emprès pel francès abandonarà l'hermenèutica tal i com l'havien entès Schleiermacher i Dilthey: “le souci premier de l'herméneutique n'est pas de découvrir une intention cachée derrière le texte, mais de déployer un monde devant lui, la compréhension de soi authentique est celle qui, selon le voue même de Heidegger et de Gadamer, se laisse instruire par la *chose du text*”.⁸²

O sia, que gràcies a l'escriptura, el “món” del text farà esclatar el món de l'autor. “La triade discours-oeuvre-écriture ne constitue encore que le trépied qui supporte la problématique décisive, celle du projet d'un monde, que j'appelle le monde de l'oeuvre, et où je vois le centre de gravité de la question herméneutique.”⁸³ Situats ja en el món del text,⁸⁴ serà justament gràcies a aquest important concepte que Ricœur ens impel·lirà a superar la dicotomia massa excloent plantejada en termes d'estructuralisme i romanticisme psicologitzant.⁸⁵

Tenint en compte (en contra del que pensava Frege) que tot text —inclosos els de ficció— té sentit però també referència, la nostra missió serà veure de quina referència es tracta. “Le sens de l'oeuvre est son organisation interne, sa référence est le mode d'être au-monde déployé devant le texte.”⁸⁶

“Sota la influència de la concepció post-heideggeriana de la veritat, de la seva crítica radical a la veritat-correspondència i de la seva defensa de la veritat-manifestació, vaig arribar a dir que els enunciats metafòrics i narratius, dels que la

---

⁸² A RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 369.

⁸³ Ib. p. 102.

⁸⁴ La importància d'aquest categoria hermenèutica quedarà recollida en d'altres moments d'aquesta mateixa obra. Vegi's en aquest sentit RICŒUR, *Du texte à l'action*, pp. 125-126.

⁸⁵ Pel que fa aquest tema vegi's també dins DDAA p. 168. Com ha dit Montserrat Coll: “El nostre autor desplaça l'eix de l'hermenèutica anant des de la qüestió de la subjectivitat a la qüestió del món.” A p. 107

⁸⁶ RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 368. Vegi's també en aquest sentit RICŒUR, *Autobiografia intel·lectual*, pp. 73-75.

lectura se'n fa càrrec, apunten a re-figurar el que és real, en el doble sentit de descobrir dimensions dissimulades de l'experiència humana i de transformar la nostra visió del món.”⁸⁷ Serà suprimint la referència de primer rang que el text de ficció —així com passava amb la metàfora— ens deixarà aparèixer una altra referència que afectarà el món en un sentit no gaire diferent del *Lebenswelt* husserlià i *l'èsser en el món* heideggerià.

Seguint les paraules de Ricœur, “al meu entendre, aquesta dimensió referencial absolutament original de l'obra poètica i de la de ficció és la que planteja el problema hermenèutic més fonamental. Si ja no podem definir l'hermenèutica com la recerca de l'altre i d'aquelles intencions psicològiques seves que el text encobreix, ni tampoc podem reduir la interpretació al desmuntatge de les estructures, què queda per interpretar? A això haig de contestar que interpretar és explicitar el tipus d'*èsser en el món* que es manifesta en tota la seva amplitud davant del text.”⁸⁸

Això voldrà dir que per a Ricœur el que caldrà interpretar en un text serà una proposta de món, com allò que possibilitarà l'obertura d'un món habitable, d'un horitzó en direcció del qual el jo pugui projectar-hi alguna de les seves possibilitats: “nous avons dit que le monde du texte *littéraire* est un monde projeté et qui se distancie poétiquement de la réalité quotidienne.”⁸⁹

Si és veritat que no existeix relat, conte o poema sense referent, aquests, fruit de les seves variacions imaginatives i del distanciament que ens proporciona la ficció, el que faran serà incidir en el nostre *poder-ser*, en la realitat de les nostres possibilitats més pròpies. En paraules del propi Ricœur: “Per al lector comprendre's és comprendre's davant del text i rebre d'ell les condicions d'emergència d'un si diferent del jo que suscita la lectura.”⁹⁰

---

⁸⁷ A RICŒUR, *Autobiografía intelectual*, p. 75.

⁸⁸ *Ib.* p. 114.

⁸⁹ A RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 127.

⁹⁰ A RICŒUR, *Autobiografía intelectual*, p. 62. Aquest tema serà reprès dins la mateixa obra a partir de la p. 220.

El món del text, tot entrant en col·lisió amb el món real, el que aconseguirà serà que el lector pugui re-descriure la realitat, pugui refer la realitat tal i com ens ve donada en la nostra quotidianitat. Allò que el lector s’apropiarà no serà alguna cosa que es troba darrera del text, sinó més aviat alguna cosa que es troba davant del text, tot allò que té un valor de veritat i per tant una relació amb el món i que l’obra desplega, manifesta i revela.

D’aquí també se’n deduirà que el text serà una instància decisiva des del moment que el puguem considerar com la mediació a través de la qual ens compremem a nosaltres mateixos, en pròpies paraules de Ricœur: “Comprendre c’est *se comprendre devant le texte*”⁹¹ o bé: “Se comprendre, c’est se comprendre *devant le texte* et recevoir de lui les conditions d’un soi autre que le moi qui vient à la lecture.”⁹²

En paraules d’Agís Villaverde citant Ricœur: “Toda hermenéutica es, de una u otra forma, comprensión de uno mismo gracias a la comprensión del otro o de lo otro. Nuestro conocimiento, pero también nuestra propia experiencia, depende del otro, y de los textos en los que podamos seguir el desarrollo de su ser. Perspectiva que nos conduce tanto al plano existencial como al ontológico.”⁹³

Si és veritat que gràcies al text la subjectivitat del lector entrarà en joc, també ho serà que gràcies al seu intrínsec distanciament⁹⁴ el text deixarà de basar-se en l’afinitat afectiva amb la intenció de l’autor i podrà convertir-se en l’òrgan privilegiat per a comprendre’ns millor: “Contrairement à la tradition du *Cogito* et à la prétention du sujet de se connaître lui même par intuition immédiate, il faut dire que nous ne nous comprenons que par le grand détour des signes d’humanité déposés dans les œuvres de culture. Que saurions nous de l’amour et de la haine, des sentiment éthiques et, en général, de tout ce que nous appelons le *soi*, si cela n’avait été porté au langage et articulé par la littérature ? Ce qui paraît ainsi le plus

---

⁹¹ RICŒUR, *Du texte à l’action*, p. 117.

⁹² Ib. p. 31.

⁹³ AGÍS VILLAVARDE, *Del Símbolo a la Metáfora. Introducción a la filosofía hermenéutica de Paul Ricœur*, p. 81.

⁹⁴ En aquest sentit vegi’s RICŒUR, *Du texte à l’action*, p. 112. En aquest punt caldria dir que Ricœur entendreà altrament les relacions entre pertinença i distanciament, tot reconeixent al distanciament una significació positiva que s’aparta del matís pejoratiu que li donava Gadamer.

contraire à la subjectivité et que l'analyse structurale fait apparaître comme la texture même du texte, est le *medium* même dans lequel seul nous pouvons nous comprendre.”⁹⁵

La conseqüència de tot això serà que l'apropiació tindrà com a eix vertebrador “el món de l'obra” o “món del text”: després d'haver-nos advertit que no podem identificar el significat del text amb la mera intencionalitat de l'autor quedarà del tot clar que serà aquella proposta de món la qual haurà de ser apropiada per mi. L'obra em revela una possibilitat que em permetrà comprendre'm altrament, una proposta d'existència possible.

Tot pressuposant la indissociable correlació entre el món del text i l'aplicació, el text de ficció, tot engendrant possibles mons, sempre es convertirà en una dimensió constitutiva de la subjectivitat del lector. El món del text fornirà al jo propostes existencials i d'acció sempre i quan el lector sigui capaç, gràcies a les variacions imaginatives, de distanciar-se de si i de la realitat empíric-utilitària. En paraules de Ricœur: “Pour nous, le monde est l'ensemble de références ouvertes per les textes.(...) Comprendre un texte, c'est en même temps élucider notre propre situation ou, si l'on veut, interpoler parmi les prédicats de notre situation toutes les significations qui font de notre *Umwelt und Welt*. C'est cet élargissement de l'*Umwelt* aux dimensions du *Welt* qui nous permet de parler de références ouvertes par le texte; il serait même meilleur de dire que ces références ouvrent le monde.”⁹⁶

Serà d'aquesta manera que Ricœur podrà rebutjar per insostenibles tant l'idealisme com el positivisme tot reforçant i relligant la tasca hermenèutica amb la veritat existencial que exigeix tota vida humana.

---

⁹⁵ RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 116.

⁹⁶ A RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 189.

1.3.4 L'arc hermenèutic: explicació, comprensió i interpretació.

Avançant una passa més en el nostre recorregut, en aquest apartat ens centrarem en la caracterització que Ricœur fa dels procediments a través dels quals discorre la tasca interpretativa, bona part de la substància viva al voltant de la qual es vertebrarà la proposta hermenèutica d'aquest filòsof francès. Limitant-nos per això a veure la definició que l'autor fa del text i de l'acció com a formes de testimoniatge humà i per tant objectes de treball interpretatiu, en tant que entenem aquestes formes com a principalment útils en l'objectiu global del present treball.

Un dels objectius més clars i persistents de l'hermenèutica proposada per Ricœur serà la reformulació dels conceptes “explicació” i “interpretació” a fi d'abordar degudament la qüestió del text. Després de dir-nos que les relacions entre lector i llibre són completament diferents de les que es donen en un diàleg, quedarà clar que serà mitjançant l'alliberament de l'escriptura en relació a la parla que podrà sorgir el text.⁹⁷

Una de les diferències més importants serà l'absència en el text de l'ambient, condicions o circumstàncies que trobem en tot discurs parlat, és a dir, que el text actua, doncs, com a substitut de la *paraula viva*, aquella que es caracteritza per la irrepetibilitat en tant que ancorada en un espai i un temps determinat i irrepètible.

Això voldrà dir que mentre que en la parla el llenguatge es troba arrelat en la realitat circumstancial, en el text aquesta referència immediata quedarà suspesa — en forma d'imaginari literari— en allò que Ricœur anomenarà *quasimón* dels textos o literatura.

D'aquest fet se'n deduirà que una primera delimitació de la tasca de l'interpret s'imposa, doncs, com a *necessitat de retrobar la referència* de la paraula

---

⁹⁷ Vegi's en aquest sentit RICŒUR, *Du texte à l'action*, pp. 140-141.

interceptada pel text, permetent que aquell *quasimón* esdevingui món en totalitat en tant que re-ancorat a la vivència o situació existencial del lector.⁹⁸

Assentada aquesta qüestió —a saber, que el món circumstancial queda ocultat pel *quasimón* d'un text que s'ha fet autònom del seu autor i ha esdevingut obra— podem mirar d'abordar amb garanties el que serà el propòsit fonamental que ens proposa el filòsof francès. Enfront de l'alternativa excloent plantejada per Dilthey —per una banda les ciències humanes o de l'esperit i la comprensió i la interpretació,⁹⁹ per una altra, les ciències de la natura i l'explicació—, Ricœur ens proposarà re-actualitzar les connexions entre interpretació i comprensió a fi que el projecte hermenèutic no només no quedi esqueixat sinó que pugui ser convenientment actualitzat o aplicat. Des d'aquest moment les interconnexions entre interpretació i filosofia reflexiva quedaran plantejades molt més òptimament.

Una via per accedir al nostre objectiu serà la que ens fornirà la lingüística estructural. A través d'aquest paradigma interpretatiu —molt especialment a partir del model propugnat per l'estructuralisme de Lévi-Strauss— el text passaria a explicar-se únicament a través de les seves relacions internes. Això significarà que el document no tindria exterioritat sinó només interioritat, i que el millor model epistemològic per a abordar-lo serà el que proposa la lingüística: les correlacions internes que a l'interior d'un sistema de signes estableixen la gramàtica, la sintaxi, el lèxic...

Serà a través de l'anàlisi estructural que podem arrencar l'explicació de l'àmbit de les ciències naturals per dipositar-lo en el propi àmbit de la llengua incidint positivament en la reformulació d'un nou i fecund model d'interpretació.

---

⁹⁸ Aquest punt estarà íntimament connectat amb el fet que Ricœur sempre mantindrà que hi ha un cercle hermenèutic entre la reflexió sobre si mateix i la interpretació dels signes, que només ens podem comprendre passant per la interpretació de les expressions humanes, que només ens comprenem a nosaltres mateixos passant a través del gran rodeig dels signes de la humanitat presents en les obres de la cultura. Això significarà que l'hermenèutica simbòlica caldrà que sigui enllaçada amb l'hermenèutica textual Vegi's RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 30.

⁹⁹ Caldria dir que per Dilthey no seran ben bé la mateixa cosa comprendre que interpretar. La interpretació serà un cas particular de la comprensió, serà la comprensió aplicada a l'escriptura i a tots aquells documents que comporten un cert tipus de fixació.

Ja en una segona fase del nostre procés es tractaria d'aixecar el suspens respecte l'exterior que l'explicació manté i d'aquesta manera resoldre el text en paraula actual; en d'altres paraules, portar-ne plenament a terme la interpretació. Una interpretació que esdevé el veritable objectiu de la lectura si tenim en compte que el text no està tancat sobre si mateix sinó obert sobre una altra cosa, que un text no només presenta una estructura semiològica sinó també un significat o dimensió semàntica.¹⁰⁰ La positivització d'aquesta característica d'obertura s'efectuaria a partir d'empeltar un nou discurs al discurs obert pel text.

Si tota interpretació conté un moment d'apropiació en el sentit que comprendre un text significa que el subjecte es comprèn a si mateix, haurem de vincular molt més del que fins ara ho havíem fet hermenèutica i filosofia reflexiva: la reflexió no existirà sense la mediació dels signes i de les obres, és a dir, en tota hermenèutica reflexiva es donaran plegats la constitució d'un mateix i la del sentit, en tant que tasques correlatives i recíproques.

Mitjançant la interpretació no només superarem la distància cultural sinó que fusionarem la interpretació del text amb la d'un mateix (esdeveniment del discurs) al llarg d'un moviment en què la lectura s'assimilarà a la parla o comunicació viva. En paraules de Ricœur: "Mais, si la distanciation à soi-même n'est pas une malfaçon à combattre, mais la condition de possibilité de la compréhension de soi-même devant le texte, l'appropriation est le complément dialectique de la distanciation."¹⁰¹

Ens trobem, doncs, en aquest punt amb que Ricœur ha desbrossat dos tipus d'anàlisi en relació a les dues dimensions de què es compon el text: l'anàlisi estructural, que permet l'explicació, i l'anàlisi hermenèutica, que duu a la comprensió.¹⁰² L'objectiu de l'autor esdevé a partir d'aquí fer aparèixer l'articulació que faci tornar complementaris ambdós tipus d'anàlisis.

---

¹⁰⁰ RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 153.

¹⁰¹ A RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 370.

¹⁰² Vegi's en aquest sentit RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 156.

Això voldrà dir que per a Ricœur no es limitarà —com farien els estructuralistes— a afirmar que l'explicació anul·la la comprensió. El resultat de tot aquest procés serà la ubicació d'explicació i interpretació en un únic arc hermenèutic que significarà que hem integrat explicació, comprensió i interpretació en una concepció global de la lectura com a recuperació d'un sentit que cal que sigui apropiat pel lector i al mateix temps intèrpret. En paraules seves: “Le dire de l'herméneute est un re-dire, qui réactive le dire du texte. Au terme de l'investigation, il apparaît que la lecture est cet acte concret dans lequel s'achève la destinée du texte. C'est au cœur même de la lecture que, indéfiniment, s'opposent et se concilient l'explication et l'interprétation.”¹⁰³

Re-formulant les relacions entre aquestes dues i importants categories hermenèutiques, Ricœur ens dirà que aquests dos moments —explicació i comprensió— s'inter-penetren tot constituint les fases d'un mateix i únic procés: “L'objectivation du discours dans l'oeuvre et le caractère structural de la composition, à quoi s'ajoutera la distanciation par l'écriture, nous obligent à remettre entièrement en question l'opposition reçue de Dilthey entre “comprendre” et “expliquer”. Une nouvelle époque de l'herméneutique est ouverte par le succès de l'analyse structural; l'explication est désormais le chemin obligé de la compréhension. No pas, je m'empresse de les dire, que l'explication puisse éliminer en retour la compréhension.”¹⁰⁴

Explicació i comprensió seran correlatives en l'interior d'un procés dialèctic en el qual l'un reenvia a l'altre conformant el que Ricœur qualificarà d'arc hermenèutic de la interpretació: “Par dialectique, j'entends la considération selon laquelle expliquer et comprendre ne constitueraient pas les pôles d'un rapport d'exclusion, mais les moments relatifs d'un processus complexe qu'on peut appeler interprétation.”¹⁰⁵

Comprensió i explicació es complementaran —en un règim de correlació i de mútua implicació— en un tot dialèctic gràcies a què hem incorporat l'explicació a

---

¹⁰³ A RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 159.

¹⁰⁴ Ib. p. 110.

¹⁰⁵ Ib. p. 162.

la comprensió: "...explicar per a comprendre millor."¹⁰⁶ o bé: "expliquer, c'est dégager la structure, c'est-à-dire, les relations internes de dépendance qui constituent la statique du texte ; interpréter, c'est prendre le chemin de pensée ouvert par le texte, se mettre en route vers l'*orient* du texte."¹⁰⁷

Des del moment que ens trobem amb una hermenèutica que vol ser crítica i vol defugir les lectures ingènues, la comprensió haurà d'incloure l'explicació, dit en d'altres paraules, comprendre el text també significarà haver-lo explicat prèviament.

Totes dues anàlisis s'integren aportant una nova concepció de "lectura" com a *represa de sentit*: un procés de *re-dir* que reactiva el dir del text en forma d'una contínua oposició/conciliació entre explicació i comprensió.

L'explicació esdevé el moment metòdic que és condició de possibilitat de la comprensió, entesa com el moment no-metòdic que culmina l'explicació tot fecundant-la d'obertures d'horitzó.¹⁰⁸

L'explicació iguala les ciències humanes amb les ciències de la natura, establint per tant una continuïtat entre ambdues esferes, mentre que la comprensió aporta una característica específica i exclusiva de les ciències humanes (però sempre a partir de les ciències de la natura) que estableix una discontinuïtat entre les dues.

El lligam dialèctic que s'estableix entre ambdós moments del mètode porta a una reflexió epistemològica que al seu torn desemboca forçosament en una reflexió ontològica: la que tal dialèctica entre correlatius és testimoni de la pertinença de tot ésser a l'ésser, d'una pertinença que precedeix tota oposició entre subjecte i objecte i que manifestaria les arrels ontològiques de tot procés comprensiu.¹⁰⁹

De manera que la intermitència que s'estableix entre explicació i comprensió és també el reenviament de l'ésser intèrpret a la totalitat de l'Ésser; l'atracció de

---

¹⁰⁶ En aquest sentit vegi's RICŒUR, *Autobiografia intel·lectual*, pp. 52-53.

¹⁰⁷ RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 156.

¹⁰⁸ Ib. pp. 181-182.

¹⁰⁹ En aquest sentit vegi's RICŒUR, *Le conflit des interprétations*, p. 261.

l'espectador a l'epicentre del procés interpretatiu per ser-ne part integrada de la conclusió. Efectivament el tercer moment, el de l'apropiació, culmina un procés que, partint de l'exterioritat i l'objectualitat, començava per l'explicació i la comprensió. L'apropiació és l'actualització de l'obertura d'un món que el text porta en si com a potència.

En paraules de Ricœur, : “Toute interprétation se propose de vaincre un éloignement, une distance (...). En surmontant cette distance (...). l'exégète peut s'appropriier le sens: d'étranger, il veut le rendre propre, c'est-à-dire, le faire sien; c'est donc l'agrandissement de la propre compréhension de soi-même qu'il poursuit à travers la compréhension de l'autre Toute herméneutique est ainsi, explicitement ou implicitement, compréhension de soi-même par le détour de la compréhension de l'autre.”¹¹⁰

Només així l'home es compren a si mateix tot reflexionant i apropiant-se d'allò que li era aliè. En paraules de Ricœur: “Telle est mon hypothèse de travail philosophique: je l'appelle la réflexion concrète, c'est-à-dire le *Cogito* médiatisé par tout l'univers des signes.”¹¹¹

Per altra banda, a tot això caldrà afegir que el model estructural, entès com a paradigma del procés explicatiu, pot ser aplicat a tots els fenòmens socials la significació dels quals conservi analogia amb els signes lingüístics. És a dir, quan siguin susceptibles de ser representats per un *sistema semiològic* (caracteritzat per la relació general entre codi i missatge, les relacions entre les unitats específiques del codi, l'estructura de comunicació concebuda com un intercanvi de missatges...).

La realitat social és fonamentalment simbòlica en tant que es basa en la representació de les coses mitjançant signes, per la qual cosa retrobem altra vegada l'acció com a document que, igualment com passava en el text, és susceptible de l'anàlisi estructural.

---

¹¹⁰ Ib. p. 20.

¹¹¹ Ib. p. 260. Vegi's també en el mateix sentit pp. 54-55.

Per altra banda, vèiem com la comprensió allibera una semàntica profunda, la qual estem ara en disposició d'entreveure com a funció mitjancera entre l'anàlisi estructural i l'apropiació del seu significat profund. En paraules del propi Ricœur: “Si donc il y a unes herméneutique —et je le crois contre le structuralisme qui voudrait se borner à l'étape explicatives—, elle ne se constitue pas à contre-courant de l'explication structurale, mais à travers sa médiation.”¹¹²

La semàntica de profunditat apunta cap als mons oberts pel text anant més enllà de l'autor i la seva situació. En qualsevol cas, assegurarà que el següent pas, el de l'apropiació, perdrà el seu caràcter psicològic i subjectiu per tornar-se una funció pròpiament epistemològica i hermenèutica però també ontològica.

Si tot parafraçant el propi Ricœur, podem afirmar que l'home capaç és aquell que pot parlar i presentar-se narrativament però també obrar i ser responsable, l'acció humana haurà de quedar també englobada dins les preocupacions de l'hermeneuta.

Això voldrà dir que l'hermenèutica de Ricœur acabarà centrant-se en l'acció després d'haver abordat els diferents tipus de text. Serà en aquest sentit que l'acció humana serà definida pel filòsof francès com un “quasi-text”, és a dir que a partir del moment de la seva exteriorització per part de l'agent prendrà similars característiques a les que hem vist en un text.¹¹³

L'acció, igualment com passava amb la paraula un cop fixada, esdevé autònoma en deslligar-se del seu agent un cop ha estat realitzada. Una acció humana deixa darrera seu una traça, una marca, que queda fixada en forma d'arxiu, de document que pot prendre diverses formes.

Tal i com la paraula fixada en el text *s'allibera* del seu autor, així mateix l'acció es deslliga del seu agent a partir del moment que és efectuada. D'aquesta manera, assenyala Ricœur, “cette autonomisation de l'action humaine constitue la

---

¹¹² A RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 368.

¹¹³ Pel que fa a les relacions entre aquestes dues instàncies vegi's RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 175.

dimension *sociale* de l'action",¹¹⁴ en una traça deixada per l'acció que es concreta en forma de documents de l'acció humana: (records, conferències, entrevistes...). "l'action humaine devient action sociale lorsqu'elle s'inscrit dans les archives de l'histoire."¹¹⁵

Es produeix, doncs una "sedimentació en el temps social"¹¹⁶ a partir de la qual l'acció humana esdevé "institució", document: això voldrà dir abordable per a l'hermenèutic en tant que assolida l'objectivació de l'acció.

D'una altra banda, el distanciament que defineix a l'acció a partir del moment que és acomplerta provoca l'entrada del *problema de la responsabilitat*, una responsabilitat que, com en el text, ho és per partida doble: la de l'autor o agent abans de l'emancipació del seu discurs/acció i la de l'interpret com a dipositari de la possibilitat que es produeixi la *correcta* re-actualització.

Assumint el cercle hermenèutic en tant que correlació entre explicació i comprensió, Ricœur empenirà un recorregut pels diversos registres en què es plasma aquesta dialèctica quan és aplicada a l'acció i a l'esdeveniment humà. Tot tractant l'acció com un text, articularà un paradigma interpretatiu al voltant de la conjectura i la validació, o el que dit en d'altres termes, podrem qualificar d'explicació i comprensió.¹¹⁷

Seguint el model que ens proporcionarà la lògica de la interpretació textual, haurem de constatar que tota acció humana és susceptible de ser llegida de diverses maneres, encara que unes més probables que altres. Aquest procés haurà de passar per un replantejament que afectarà l'hermenèutica aplicada a les ciències socials: d'ara endavant haurà de quedar perfectament clar que la comprensió precedeix, acompanya i tanca l'explicació, mentre que aquesta última tindrà la tasca de desenvolupar analíticament la comprensió.

---

¹¹⁴ Vegi's en aquest sentit RICŒUR, *Du texte à l'action*, p.193.

¹¹⁵ Ib. p. 195.

¹¹⁶ RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 195.

¹¹⁷ Pel que fa a l'articulació d'aquests dos procediments aplicats al camp del text, l'acció i la història vegi's RICŒUR, *Du texte à l'action*, pp. 163-181.

Això tindria com a darrer corol·lari el grau d'implicació i compromís que poguéssim exigir al lector del text o observador de l'acció en forma de mons desplegats i que esperen ser realitzats.

1.3.5 Explicar més per comprendre millor

La filosofia de Paul Ricœur ens permetrà afrontar amb garanties la part decisiva del nostre treball: el coneixement del projecte educatiu de Pau López Castellote.

La lliçó extreta de l'hermenèutica de Ricœur ens fa sabedors que això només es pot entendre des de la responsabilitat vers allò fràgil que conté tota vida humana, que només podem conèixer si compartim i sintonitzem, si fem dialogar l'explicació i la comprensió. Podem afirmar, doncs, que la dilucidació dels grans aspectes que conformen el plantejament pedagògic protagonista d'aquest treball només es podrà fer des d'una perspectiva alhora subjectiva i objectiva, implicada i distanciada.

Per aquestes raons hem considerat que la proposta del filòsof francès ens proporcionarà les claus imprescindibles per dibuixar el marc conceptual dins del qual encabir la comprensió i la interpretació que volem portar a terme de la figura i la pedagogia de Pau López Castellote, una tasca que no s'hauria aconseguit sense constància, paciència i entusiasme.

Repassant els nuclis de significativitat al voltant dels quals s'ordena el pensament hermenèutic de Ricœur estem en condicions de poder abordar allò més nuclear d'un pensament en tot moment xop d'experiència vital. Gràcies a les orientacions del filòsof francès hem vist que el veritable objectiu de la nostra tasca investigadora no es pot dissociar de la implicació i la vivència. Emparant-nos en l'hermenèutica reflexiva que ens proposa Paul Ricœur, ens veiem amb cor d'abordar amb garanties un pensament fet des de la vida, adreçat a la vida.

Haver triat com a marc conceptual i metodològic algunes de les idees i nocions que ens proporciona aquest insigne filòsof francès es justificarà des de la convicció que l'aproximació heurística haurà de seguir uns passos preliminars que a continuació traduirem en el cas concret d'un model pedagògic determinat. Però sense oblidar-nos que, com ens deia Goethe, “només s'aprèn a conèixer allò que s'estima”, la comprensió només podrà néixer de compartir uns ideals comuns, de

la comunió al voltant d'uns valors integradors i fonamentadors, d'aquells que facin possible una vida humana i humanitzadora.

2 La vida i l'obra pedagògica de Pau López Castellote

L'estructura del relat de la vida de Pau López Castellote s'ha construït a partir de l'esquema que ell mateix utilitzà en una lliçó que, amb el títol de *L'aportació d'una vida a la construcció d'un país*, impartí en el Primer Curs d'Estiu del Grup d'Estudis Nacionalistes, celebrat a la vila de Valls, l'estiu de 1982.¹¹⁸

El nucli del contingut¹¹⁹ s'ha articulat a partir d'uns escrits inèdits que, amb el nom de *L'herència*, dedicà als seus fills els darrers anys de la seva vida, un cop diagnosticada la seva malaltia, complementats amb relats de Pau López confiats a l'autor de la tesi durant els anys d'amistat compartida. Les expressions literals d'aquests escrits són citades entre cometes sense referència.

L'apartat que es refereix al *COU Jaume Bofill* ha estat documentat a partir de l'article "*La experiència del C.O.U. «Jaume Bofill»*" escrit per Pau López i publicat l'any 1973 a la *Revista de Ciencias de la Educación* de Madrid. Aquest període ha estat complementat amb la pròpia experiència de l'autor i el relat de col·laboradors íntims de Pau López en aquesta etapa¹²⁰.

L'apartat que es refereix al Grup Fe i Treball s'ha basat principalment en les aportacions publicades als congressos anuals del Secretariat Internacional d'Ensenyants de Secundària Catòlica (S.I.E.S.C.) i que són referenciades a les notes al peu i a la bibliografia.

L'apartat que es refereix a la seva presència pública es basa en documentació del seu arxiu personal.

I finalment, l'apartat de la seva mort es documenta amb els testimonis publicats als mitjans de comunicació.

---

¹¹⁸ L'autor d'aquest treball hi va assistir com a alumne.

¹¹⁹ A excepció dels apartats dels punts de l'apartat 2.4 que no va tenir temps d'escriure, de l'apartat 2.5.3 que tracta del ressò de la seva mort, i de l'epíleg que està extret de la lliçó del curs de Valls.

¹²⁰ En especial de Josep Maria Soler i Argilaga.

2.1 La infantesa (1929-1939)

2.1.1 Orígens i primers records

Pau López i Castellote comença la seva aventura sobre la terra el dia 1 de febrer de 1929 a Barcelona. Fill d'en Pedro López Pérez i de Josefina Castellote Rivera, arriba al món en el primer pis d'una casa del carrer Dos de Maig, davant de la porta principal de l'Hospital de la Creu Roja, on els seus pares hi vivien rellogats.

El seu pare havia arribat a Barcelona cap els anys vint procedent d'un poble de València anomenat Corrales de Utiel, una regió de parla castellana que pertanyia, però, al bisbat de Cuenca. Pedro López es dedicava a la neteja de vidres de locals comercials, bars, botigues, etc. La seva mare, tot hi haver nascut a Barcelona, va viure dels sis als setze anys a Alcanyís, província de Terol, d'on va tornar amb la seva mare a *servir*. Un cop casada, tenia noies a casa seva que aprenien a cosir.

El van batejar a la parròquia de Sant Martí, en el temple situat al mateix lloc que l'actual, però cremat en temps de la guerra civil. Al cap de poc temps es traslladen rellogats a una casa de la cantonada Mallorca-Navas de Tolosa, a la part de dalt i a l'esquerra mirant a muntanya.

Els primers records d'en Pau López s'associen de forma vaga a aquesta casa: “unes escales a l'aire lliure, un pati sota el nivell del carrer, una barana verda, de fusta, al voltant del primer pis, a peu pla de la vorera i amb obertures no al carrer, sinó a l'interior. A sota d'aquell pis un altre a nivell de pati. Em donava la sensació d'una forma de viure *acollidora*, com si tots fóssim família. Una convivència apretada.”

També recorda indrets de referència del barri del Clot: “*Cal Duch*, davant de *Sant Pere Claver*¹²¹, a l'altra banda de la carretera de Ribes (avui carrer del Clot), amb cavalls davant la gran porta de ferro que en tanca el barri, i la *caixa d'orus*

---

¹²¹ El *Centre de la Mare de Déu del Carme i Sant Pere Claver* situat a la cruïlla del carrer Navas de Tolosa amb la carretera de Ribes, era un centre de formació i catequesi construït el 1900 per la “Congregación de la Inmaculada y San Luis Gonzaga”.

(traducció popular de la *Caja de Ahorros*), situada a la mateixa illa. El bar *Els tres tombs* a la cantonada del carrer del Clot amb el d'Espronceda, on s'hi reunien molts carreters amb els seus carros i mules i on hi havia un abeurador per a les bèsties a l'entrada”.

Al cap d'un temps, als tres o quatre anys, es traslladen a viure, també rellogats, a *cal espardenyner*, al costat del que fou el Cinema Meridiana¹²². Pau López recorda que li agradava mirar com treballava l'espardenyner “assegut, davant del seu banc, sobre un tauló amb potes que sortia de sota la taula, una cama a cada costat.” La seva mare li havia explicat moltes vegades que en aquella època s'havia escapat de casa.¹²³

Quan va arribar l'hora de portar-lo a l'escola, amb la seva mare van anar a veure “un col·legi de monges” del carrer Mallorca, entre Muntanya i Rogent. Recorda que “vaig entrar, tremolenc, en una mena de rebedor enrajolat amb rajola de València de color verd en la part baixa de la paret. Hi havia molta gent esperant. Ni vam arribar a parlar amb ningú.”¹²⁴ També recorda haver visitat *Sant Pere Claver*: “Una sala allargada, molts nens asseguts en uns bancs i, al voltant nostre, unes persones vestides de negre fins els peus que ens vigilaven des dels corredors. Vaig sentir por.” Finalment, però, el portaren a un petit col·legi de barri (només tenia una classe), davant mateix de l'edifici de *La Farinera*, al carrer Mallorca.

El col·legi el portava un jove matrimoni, Don Manuel i Doña Mercedes, que eren adventistes del setè dia. Els recorda com una gent deliciosa que van fer amistat amb els seus pares. Va assistir a bastants actes que celebraven els dissabtes a la seva capella del carrer Consell de Cent cantonada a Bailén.

---

¹²² El Cinema Meridiana va ser tota una institució al barri del Clot fins que va ser enderrocat a principis dels anys setanta. En aquella època, l'Avinguda Meridiana era un amplíssim carrer sense pavimentar, en bona part amb el sòl de terra, pel qual passava el tren.

¹²³ “Després d'haver demanat un cèntim a l'espardenyner, vaig travessar el pas a nivell del carrer Muntanya i, seguit de la mva mares sense que jo me'n adonés, vaig anar fins un quiosc de l'altra banda de la via del tren. Quan hi vaig haver arribat, vaig començar a donar cops de peu a la paret de la barraqueta de fusta fins que la dona del quiosc em va descobrir. Va sortir, jo li vaig donar el cèntim i ella em va donar un caramel. Vaig tornar a casa pel mateix camí i, quan vaig ser a casa, la meva mare em va donar una surra.”

¹²⁴ Aquesta escola fou regendada per les *Paiüles* fins els anys setanta. En l'actualitat és Centre Públic d'Ensenyament Primari, *l'Escola Dovella*.

Havien anat amb ells d'excursió a Les Planes on, en comptes de fer una paella i carn a la brasa com feia amb els seus pares quan anaven a les mateixes Planes, o a la Font del Fargues o a Can Baró, feien grans paellades de patates i cebes: eren vegetarians.

Uns anys més tard es traslladen, i per primer cop sense estar rellogats, a un primer pis d'una caseta baixa del carrer Navas de Tolosa, entre Mallorca i Múrcia. Pel carrer Navas un lleter serveix a domicili llet freda i calenta, i en tot el barri és constant l'olor de les corts. En el balcó de la casa hi té un dels records més preuats: “Una nit d'estiu; les portes del balcó obertes; el meu pare assegut a la fresca i jo sobre els seus genolls –coberts amb els típics pantalons de pana dels obrers d'aleshores- menjant una llesca de pa torrat untat amb oli i all. En la llunyania, al Tibidabo, unes llumetes pugen i baixen. El meu pare m'explica: és l'*atalaia*”.

D'aquells temps recorda com el seu pare el portava a sentir concerts de la Banda Municipal al desaparegut Palau de Belles Arts. Els diumenges a la tarda el seu pare se'n anava al bar i ell, amb la seva mare i la seva germana anaven a passar la tarda, berenar inclòs, al cine Meridiana.

Després es traslladen a una casa del carrer Mallorca, a tocar del carrer Biscaia. Vivint en aquesta casa esclatarà la guerra: “L'expressió *abans de la guerra* em portava, sobre tot després d'haver-la passat, el record d'una vida paradisiàca - paradís, que us semblaria una misèria perquè érem una família molt pobre, no tenia cap joguina i jugàvem molt pel carrer -. Que els ous costessin un ral, que cada dia pogués portar pa de la fleca, que fos possible comprar a la botiga el que la meva mare em manés i que sempre hi trobés queviures: per a mi això era el paradís.”

2.1.2 La guerra

L'esclat de la guerra li suposa, com a tothom, un gran impacte: “Conservo la sensació que els esdeveniments van produir en mi aquells dies: eren una barreja de solitud, de curiositat, d'entusiasme festiu, de triomf solidari i de por. Però el que predominava en l'ambient que jo vivia, i per consegüent en mi, era l'entusiasme festiu.”

Les imatges de Sant Pere Claver cremant pels quatre costats¹²⁵, amb una forta olor de fusta cremada que durant molts dies va emplenar tot el barri, i de les mòmies exposades davant la porta de l'església de *Les Saleses* formaven part d'un espectacle que l'enlluernava i li feia viure el començament de la guerra com un acte col·lectiu d'entusiasme. Tanmateix, la paraula “guerra” no es feia servir. Es parlava, i sempre amb un entusiasme heroic, d'«el frente». Fins i tot la nit del primer bombardeig de Barcelona des del cuirassat *Jaime I*, la recorda com una aventura al retornar a casa enmig d'una inundació. Entre els llampecs, els trons i la pluja, no va distingir el so de les canonades.

Un dia comencen a canviar les coses: sent parlar a les veïnes de fills mort al front. El seu pare emmalalteix de pulmonia. Pau López no recorda haver estat conscient d'aquest fet però, de sobte, el maig de l'any 37, el seu pare mor: “Vaig sentir com un cop de maça al cap i sobre tota la meva vida.”

La mort del seu pare va marcar un període completament nou en la seva vida. La mare, que tenia a casa un petit taller on les noies venien a aprendre a fer de modistes, es troba sense el pare i sense aprenents. Decideix posar un rellogat a casa i es dedica a fer feines a un col·legi del carrer Llúria. Gràcies a això la seva mare li pot comprar el primer “traje chaqueta” a la sastreria Modelo i poden veure les pel·lícules “Dràcula” i “Katiuska” al teatre Novedades.

---

¹²⁵ En esclatar la guerra, a Sant Pere Claver hi assistien uns tres-cents alumnes del barri, de primera ensenyança fins la Superior, Comerç i Batxillerat, a més a més de classes nocturnes per a joves obrers. Tot i el seu arrelament al barri, que perdura avui com Escola Tècnica Professional del Clot (De la *Companyia de Jesús*), fou saquejat i cremat el migdia del 19 de juliol de 1936. Veure-ho a PUIG, E. –S.J.– (2000) *L'Escola del Clot: Cent anys educant i aprenent*. Barcelona: Escola Tècnica Professional del Clot.

Però el relloguer s'acaba i la mare es posa malalta. Comencen a patir gana i se'ls fa impossible aguantar el lloguer de la casa. Tornen a la situació de rellogats, ara al Poble Nou, al carrer Espronceda, poc abans de Pere IV. Al pis de sota hi havia un veí que era de les Patrulles de Control, i ell anava cada dia a rentar-li els plats a la seva dona (s'havia de posar sobre una cadira perquè no hi arribava); ella, a canvi, li donava una llesca de pa amb vi i sucre que ell es menjava en el balcó de la casa. Tenia vuit anys.

En aquells moments ja s'ha imposat el racionament. Va anar una temporada al col·legi que hi havia al carrer del Marroc, davant de casa. Li deien el "Colegio del matadero" i a més de les classes hi donaven un quart de litre de llet cada dia. L'interès principal d'anar a escola era el quart de llet. Per això, quan li sortia qualsevol oportunitat de menjar o portar menjar a casa deixava d'anar-hi.

Una temporada fa de vaquer a Badalona. "Amb quin gust recordo l'olor de l'ufals recent tallant mentre l'anàvem dallant al Prat, i el trajecte a Badalona jaient jo de cara al cel damunt d'aquella carretada que s'elevava molt per sobre de les baranes!". Una altra temporada fa de pagès a "Cal Carret", una masia del terme de Viladecans. Els ajudava a collir carxofes, faves i enciams, i feia el que li manaven a canvi de menjar i dormir. També va passar una temporada a una masia col·lectivitzada del Prat, on confessà no haver fet gairebé res, fent més d'una vegada el trajecte a peu fins el Poble Nou, carregat amb unes quantes verdures.

Els bombardeigs els van fer partir molt. Sovint les bombes anaven adreçades precisament al Poble Nou, on hi havia molta indústria. Generalment no sortien de casa. Un cop que van sortir, però, veieren els avions que tenien a sobre i com anaven deixant caure les bombes. "No us podeu imaginar el pànic que això produeix. Una d'elles va caure a uns cent metres de nosaltres. Ens vam estirar al terra i vam sentir en el nostre ventre el sotrac de l'explosió."

La por es va anar apoderant d'ells i van decidir anar a viure als túnels del metro. Van agafar matalassos i estris de cuina i es van instal·lar, amb la seva mare i la seva germana, als corredors del metro de la Plaça Espanya. Aquells dies recollia

“colillas” per a vendre’n el tabac desfet i, fins i tot, robà gasolina d’un garatge per poder coure el menjar en el fogó.

La situació era cada cop més desesperada. Van arribar a menjar herbes bullides i peles de patates recollides a les escombraries d’un hospital. Passaven dies sencers sense pràcticament menjar res.

La situació esdevé tan crítica que la seva mare decideix enviar-lo, junt amb sa germana petita, a unes colònies de refugiats instal·lades a les cases d’estiueig de La Garriga. Era l’any 1938 i en aquelles colònies hi havia nens i nenes de Barcelona i del nord d’Espanya, sobretot d’Astúries i del País Basc. Almenys allà menjaran alguna cosa .

2.1.3 Perduts a França.

Amb l'entrada de l'exèrcit de Franco els envien, amb el que porten a sobre, cap a França on, així els hi diuen, els esperarien els seus pares. Surten de nit un vell autocar i dos camions. La seva germana petita viatja a l'autocar i ell, amb dos nens més, en el camió que portava els paquets. Arriben a una estació on agafaran el tren cap a Figueres. En un furgó de càrrega hi encabeixen més de cent persones. De tant "apretats" que anaven, a mig camí va perdre la sabata i no la pogué recuperar fins una parada on tothom va baixar.

A l'estació de Figueres sofreixen un bombardeig: "Sempre recordaré el furgó ple de nens i nenes tots cridant: mama!, mama!, mama!. De sobte es feia sentir el xiulet característic de les bombes quan cauen i tots quedàvem muts, sense dir res, en un silenci absolut que durava el que durava el malèfic xiulet. Un cop esclatada la bomba, coberts tots de pols, tornàvem a cridar el mateix: mama!, mama!, mama!, fins que un altre xiulet ens feia tornar a callar, per tornar a cridar una i mil vegades la mare." Així durant gairebé tot el primer dia a Figueres.

A Figueres els pugen en un autocar que els ha de portar a França. Passada la frontera arribaran a una estació on agafaran un altre tren: "Vam pujar a un tren magnífic, net i còmode i, a una velocitat que em semblava increïble, ens van portar tres dies per terres de França". Passen per París, on veu per un moment la torre Eiffel, Amiens i arriben a Abbeville, on prenen un carrilet que els condueix a Cayeux Sur Mer, un poble d'estiueig en ple Canal de la Mànega, a la Normandia, prop de Bèlgica.

A Cayeux sur Mer hi van tenir una estada molt agradable. Els ubicaren en una colònia d'estiu per a nens de l'interior anomenada Beauvais, com la ciutat del mateix nom. Passejaven pel poble i la gent els feia entrar a les cases i els obsequiava amb galetes i tota mena de llaminadures. Un dia es va acostar a uns obrers i es va posar a ajudar-los. Amb un d'ells, l'Eugène, hi va néixer una amistat entranyable. Al cap d'un temps anava sovint a casa seva a jugar amb els seus fills: "Quan anava a casa de l'Eugène, em feia com m'havia fet el meu pare en vida:

com que sabia cap a quina hora hi aniria, m'esperava a la porta de casa seva i, quan em veia, s'ajupia i m'obria els braços esperant que jo, corrent, arribés fins a ell i d'un salt m'agafés al seu coll i li fes un petó que ell em tornava". Pau López tenia nou anys al arribar a Cayeux Sur Mer i deu quan en va marxar. "Fora dels moments d'enyorament, jo en aquell poble m'ho vaig passar molt bé." Tenia, però, la idea fixa de tornar amb la seva mare.

Al cap d'uns mesos els van dir que si els seus pares els reclamaven, podrien tornar a Espanya. Alguns van ser reclamats i van retornar-hi. Ells però van tenir complicacions perquè la seva mare els hi havia perdut pista. Mentre eren a la Garriga, s'havia tornat a canviar de casa. Fugint dels bombardeigs del Poble Nou se'n havia anat a viure rellogada al carrer Tres Creus de Sant Andreu. Els hi va enviar l'adreça però la va perdre. Tot i que l'escrivia, el número del carrer no era el correcte i les cartes no li arribaven. Fins que un bon dia va recordar l'adreça exacta de la "tia Margarita" que vivia al carrer de la Selva i la va escriure. Aquesta va poder avisar a la seva mare que, per fi els va escriure reclamant-los.

Abans però, els nens refugiats hagueren de deixar la colònia. Tot el poble els va acomiadar, omplint les voreres dels carrers per on havien de passar fins a l'estació: "Molts ploraven. I nosaltres també."

Els van portar als afores d'una ciutat anomenada *Peronne*, al nord-est de Paris, en el departament del *Somme*. "En un prat molt gran hi havia un vallat rectangular amb filferro de punxes. A dintre vuit o deu barracons molt grans de fusta. I vigilant el vallat, alguns gendarmes". Era un camp de concentració de refugiats. Allí hi van passar un parell de mesos fins que un bon dia van anunciar que els retornaven a casa. Era poc abans d'esclatar la segona guerra mundial.

2.1.4 El retorn.

Amb un quart de quilo de pa i una llauna de sardina empren, amb la seva germana malalta, un viatge de tres dies fins a Irún. Van sortir de Peronne enmig de la més absoluta indiferència de la gent: “El viatge va ser tan grisós, que no en conservo cap record. Només una sensació d’abandó i de no ser res per a ningú.”

A Irún hi van ser pocs dies. Els van ficar de nou en un tren cap a Barcelona: “D’aquest tros de viatge només recordo una estació que es deia “Caspé” i la impressió que em produí la gran quantitat de trinxeres que vaig veure, sobre tot a la zona de l’Ebre”.

“Jo pensava que la meva mare estaria a l’estació per rebre’ns, que aniríem a casa nostra, que la vida tornaria a ser més o menys com *abans de la guerra*, amb unes condicions semblants a les que havíem viscut a França: plat a taula, roba, sabates, ... Però les coses van ser molt diferents”. A Barcelona no els esperava ningú. Tampoc ningú els donà explicacions.

En arribar a l’estació, no recorda si era la de França o la del Nord, els porten al “Asilo Duran”¹²⁶, on esperaran tres dies la seva mare. La notícia de la seva arribada l’havien donat per ràdio. La seva mare no tenia ràdio i no se’n havia pogut assabentar, fins que una coneguda que si en tenia es va fixar amb els noms i va anar a avisar-la. Al rebre la notícia, la mare va caure a terra desmaiada.

Es troben en una situació igual o pitjor, fora dels bombardeigs, que durant la guerra. No tenien cap mitjà per viure. Havien de menjar les farinetes que els donava l’ “Auxilio Social”.

Tanmateix, no sap com va ser ni a través de qui, però, van aconseguir que els lloguessin una de *Las casas baratas de Santa Coloma*¹²⁷. Amb un carretó que els van deixar, ells mateixos hi portaren les poques coses que tenien.

---

¹²⁶ L’edifici del que fou “Asilo Duran” va ser durant molts anys un reformatori infantil. En l’actualitat és la Presó de Dones del carrer Wad Ras, al límit entre el Poble Nou i la Vila Olímpica.

¹²⁷ Avui aquest indret s’anomena “Barri del Baró de Viver”.

“Allò era veritablement la selva. A mi em feia vergonya dir que vivia a les cases barates de Santa Coloma. Tanmateix, allà almenys vivíem sols en una casa, amb tres habitacions, un menjador-cuina, WC, un safareig i un petit pati”.¹²⁸

En un moment determinat, l' "Auxilio Social" obre a Sant Andreu uns menjadors infantils que van ser encomanats a la "Sección Femenina de F.E.T. i de las J.O.N.S". Ell i la seva germana hi van anar. Aquelles senyoretes els tractaven bé. Els diumenges els portaven a missa i els prepararen per la primera comunió. Devia ser l'any 40 quan va fer la primera comunió. Recorda que els van regalar una camisa blanca, uns pantalons curts blaus i unes espadenyes. Després els van portar al col·legi dels jesuïtes de Sarrià, on els van obsequiar amb un esmorzar.

Però la necessitat es feia sentir a casa. Tot era pensar com poder tenir una mica de diner, almenys per poder agafar un tramvia. Aleshores es dedicà a collir "colilles" per tota Barcelona. Al arribar a casa les desfeien i barrejaven el tabac. L'endemà venien el tabac sobre un full de diari estès a terra. No anava a escola.

Una altra activitat va ser, quan tenia onze anys, anar a collir cargols per vendre'ls el dia següent. A "Cal Carret" on havia fet de pagès als vuit anys, dormien a la pallissa i, cap a la mitja nit, amb una làmpada de carbur, anaven pels marges i resseguien les sèquies on era abundant l'herba collint els cargols que a la nit sortien. Quan en tenien prou, els portaven a Barcelona i els venien al carrer.

Poc després, es va patejar Barcelona tocant l'acordió amb una nena de la seva edat que passava el platet. "Vaig passar moltíssima vergonya i no m'hi vaig arribar a acostumar mai. Però ho feia." Tanmateix, l'estar tot el dia fora, li feia oblidar una mica el lloc i les circumstàncies en què vivia.

En el barri alguns veïns van provar de fer un Centre Social i van muntar un teatre en una casa buida. Pau López anava sovint a aquell centre. Allà ballava, tocava

---

¹²⁸ Pau López sempre es referia al llibre "Donde la ciudad cambia de nombre", de Paco Candel, per fer-nos càrrec de l'ambient que va viure, tot i que el llibre es refereix a un altre barri.

l'acordió i també la bandúrria, que havia après d'un home gran, el "tío Pascual". Això va fer que fos conegut pel barri.

La mare i la germana assistien els diumenges al catecisme que un grup de senyores i capellans havien muntat. Ell no hi va voler anar però, amb motiu d'una festa de primera comunió, li van demanar que hi toqués l'acordió. Després del concert, un d'aquells capellans, el jesuïta i gran biòleg P. Puiggròs, l'invità a anar a "Casp". Va pensar que es referia al poble que havia vist passant amb el tren i va acceptar la invitació.

Però el P. Puiggròs el porta a la residència dels jesuïtes del carrer de Casp. Sorprès, després de dinar va tocar l'acordió "per a tota aquella gent vestida de negre que em miraven entre divertits, admirats i compassius." Entre ells hi havia el gran músic pare Massana¹²⁹, responsable de l'schola cantorum de l'església, i el germà Moré, responsable de l'escolania.

Després de discutir-s'ho, el germà Moré li oferí la possibilitat de ser escolà dels qui ajudaven misses i, així, podria estudiar a l'escola que tenien per als escolans. Això suposaria venir a viure a Barcelona. El germà Moré ja buscava la solució del seu allotjament. Malgrat tot, acceptà. Al cap dels anys explicava: "jo no se que em va impulsar a acceptar aquesta proposta perquè la necessitat de separar-me de la meva mare altra vegada em resultava molt dolorosa".

---

¹²⁹ Antoni Massana i Bertran, S.J. (Barcelona 1890 – Raimat 1966) fou deixeble, entre d'altres, de E. Granados i E. Morera. Es llicencià a Roma en música gregoriana i completà estudis a Munic i a Solesmes. Entre la seva extensa producció musical destaquen l'òpera *Canigó* (1934), sobre text de J. Carner basat en l'obra de Verdaguier, estrenada al Liceu l'any 1953, i l'oratori *La Creació* (1946). Veure-ho a la *Gran Enciclopèdia Catalana*.

2.2 La fe, la cultura i el treball (1940-1953)

2.2.1 Els estudis primaris.

Durant dos anys i mig viu on pot i com pot. A dinar i sopar anava, per gestió del germà Moré, a la cuina de la pensió “Larris”, a la cantonada del carrer Casp amb el Passeig de Gràcia. Va dormir a cases d’altres companys escolans. Cada dia anava a les sis a ajudar a missa. El seu esmorzar era un got de llet que li donava el germà Moré.

Els dijous a la tarda feien festa a l’escola (els dissabtes feien classe matí i tarda) i aprofitava per anar a veure la seva mare. El solia obsequiar amb una gran plata d’enciam, amb vinagre i sal abundants, que li agradava molt. L’endemà es llevava a dos quarts de cinc per tornar.

El que feia poc tractava la mare i la germana de “beates” perquè anaven al “catecisme”, aprenia de memòria la missa en llatí. Tenia dotze anys.

Un cop apreses les oracions en llatí, el van ensenyar a ajudar a missa i començà a “exercir” d’escolà. Arribava l’hora que li tocava, es posava la sotana negra (o vermella si era una solemnitat) i, en la sala dels escolans , començava a treballar les feines de classe. L’escola dels escolans es trobava a les golfes de l’edifici, separada del col·legi Casp que, per als escolans, era el “col·legi dels rics”.

Quan li tocava ajudar a missa - molts dies n’ajudava dues o tres -, es posava el roquet, anava a la sagristia, esperava que el pare jesuïta arribés, l’ajudava a revestir-se i esperava, al seu costat i amb le mans juntes sobre el pit, que li diguessin l’altar on havien d’anar i quan havien de sortir.

La seva primera tasca d’escolà va ser la benedicció d’una campana de les germanetes dels pobres de la Plaça Tetuan. Recorda com el va impressionar el recital de música religiosa polifònica que hi va interpretar l’escolania dels

mateixos jesuïtes. També recorda com, més endavant, va assistir com escolà a la benedicció de la primera pedra del Cottolengo del P. Alegre.

Vivia tota aquesta experiència com un enriquiment personal, tot i confessar també el seu interès per ajudar missa a les Esclaves del Sagrat Cor, Jesús Maria o les Redemptores perquè després de la missa hi havia un bon esmorzar: “La consciència d’enriquiment personal no podia suplir el que la gana exigia”.

Sense adonar-se’n, es trobà, d’una manera natural i espontània, oint missa cada dia - no només “ajudant-la” per obligació -, combregant - dedicant un quart d’hora a donar-ne gràcies a Déu després de la missa -, resant el rosari cada dia, i fent meditació - aprofitant les estones lliures per fer la “visita” al Santíssim -.

Tot això el va fer entrar, sense tenir consciència de cap esforç per part seva, en una certa familiaritat amb el sagrat. “A partir d’un determinat moment, em vaig sentir molt estimat per Déu i per la seva mare”.¹³⁰

Recorda els primers exercicis espirituals de la seva vida: “No sé quants dies van durar, però van ser en rigorós silenci, només trencat per fer al jesuïta que ens els donava les consultes que cadascú necessités. Em va agradar molt estar callat, escoltant, pensant i pregant, de vegades tot passejant pel jardí. Realment tenia la sensació d’anar avançant per un camí que m’ennoblia”.

Enmig de tota aquesta ambientació, va rebre una instrucció primària –el que aleshores estudiava la gent senzilla fins els catorze anys- que va ser, segons la seva opinió, francament bona.

---

¹³⁰ Pau López situa en aquest context, als tretze anys, l’experiència següent: “Un dels records més emotius que jo tinc de la meva vida és el de les llàgrimes que vessava tot meditant la passió de Jesucrist, que jo m’anava aplicant contínuament com un acte d’amor del Fill de Déu a aquest pobre fill de la meva mare. Em posava en un lloc de l’església que li deien la tribuna –una mena de passadís enlairat i cobert amb gelosies que hi havia a la paret de l’absis- i anava seguint els episodis de la passió, intentant fer-m’hi present, veure Jesús, parlar amb Ell, consolar-lo i demanar-li perdó pels meus pecats ... No us podeu imaginar quin gust espiritual sentia, quin consol, quines ganes de donar-me tot a Jesús, de reparar el mal que hagués pogut fer amb els meus pecats... I anava pensant en la meva vida i anava plorant...”

Recorda les classes de llengua (castellana naturalment) del germà Huguet, un navarrès al que va arribar a venerar molt, que utilitzava el recurs didàctic de dividir la classe entre Roma i Cartago¹³¹, i les d'Aritmètica que donava el Sr. Garrido, un jove seglar tranquil i molt agradable, que va ser capità de l'equip de *baseball* del F.C. Barcelona i els va iniciar en aquest esport.

Les classes de Religió les donava el germà Moré. A part d'estudiar el catecisme, cada dia els llegia un tros de la Història Sagrada. Ell la trobava apassionant. “El germà Moré em tenia molta confiança. En aquella època tenia per costum pegar als nois quan havien fet una cosa mal feta. A mi mai no em va pegar”

---

¹³¹ “Dividia la classe entre Roma i Cartago, i a cada bàndol hi havia l'Emperador, el Cònsul, l'Abanderat i no sé quines autoritats més. Per avançar llocs a la classe necessitàvem *victòries*, que el professor ens donava si responíem bé a preguntes seves, si fèiem bé els treballs, si corregíem correctament un que s'equivocava, o bé si vencíem el que teníem al davant, en un desafiament sobre una matèria donada a classe. *Corrige* –dèiem si l'altre s'equivocava-. *Contra te* –responia el corregit, si no estava d'acord amb la correcció-. *Super te* –insistíem, si ens semblava que sabíem el que dèiem-. *In te* –es defensava el corregit, si se sentia segur-. *Quod puncta vis?* –quants punts vols?- acabàvem exigint. I l'altre, segons la magnitud de la qüestió i el grau de seguretat en el que defensava, en demanava deu, cinquanta, cent... Aleshores tots dos miràvem al professor i aquest concedia els punts que considerava just al corrector, si havia corregit bé, o al corregit, si el que defensava era correcte. Aquests punts s'apuntaven a la pissarra o per a Roma o per a Cartago. Al cap de poc temps de ser-hi, jo vaig ser sempre Emperador o Cònsul.”

2.2.2 El batxillerat.

Poc abans de que deixés l'escolania, la seva mare, la seva germana i ell s'havien traslladat a un pis del carrer Carretes, prop del *barri xinès*, a la parròquia de Sant Pau del Camp. “Tenia dues habitacions molt petites i una alcova, la sala de la qual venia a ser el menjador. Una cuineta, en la qual hi havia un quartet amb la comuna de fusta, completava la casa.”

Al complir els catorze anys es va posar a treballar per ajudar la seva mare. Li va demanar que li concedís el permís patern, obligatori segons les lleis vigents a l'època. “Amb aquell permís ja em sentia un home”. Pocs dies després de complir els catorze anys entra a treballar d'aprenent en una ferreteria. Al cap de sis dies va portar a casa la primera setmanada: vint-i-cinc pessetes. “Vaig començar a treballar amb unes ganes boges de créixer com a persona – als catorze anys em sentia molt responsable de casa meva – i d'ajudar la meva mare com a compliment d'un deute de gratitud.”

Cada dia anava a missa de set a Sant Pau del Camp i després a treballar. Al mig dia la seva mare li tenia a punt el dinar i tornava a la feina fins l'hora de plegar. “Aleshores me'n anava als jesuïtes on encara sortia a l'hora santa o ajudava en el que em diguessin, simplement per ganes de fer-ho”.

El primer treball se'l buscà ell mateix. El germà Moré no el va ajudar perquè no volia que se'n anés. En el taller de ferreteria manipulava peces de metall i es respirava un aire molt contaminat pels àcids que es feien servir. Com a aprenent, però, li tocava principalment “fer recados”, escombrar i coses per l'estil.

Amb la voluntat de continuar preparant-se per la vida, es va anar a inscriure per fer l'examen d'ingrés a l'Escola del Treball. “Jo pensava que amb una “maestria industrial” podria progressar en la feina que estava fent”. Es va examinar (i va trobar l'examen molt fàcil) però no va arribar a recollir-ne el resultat.

La seva mare anava a cosir a casa d'uns senyors de Barcelona que volien obrir una botiga de robes al carrer Trafalgar. Li van oferir la possibilitat d'entrar-hi a treballar i a ell li va semblar que, amb aquelles persones, podria tenir un futur millor. Aleshores va decidir no anar a l'Escola del Treball i fer comerç, més en relació amb la nova feina.

Així comença a estudiar comerç a l'Acadèmia Condal de set a deu del vespre, després de treballar. El Sr. Guillamet, director de l'acadèmia i amic del P. Reig que era el seu confessor, va permetre que hi anés sense pagar res. Així va fer dos cursos del Peritatge Mercantil, examinant-se lliure a la "Escuela de Altos Estudios Mercantiles".

A la botiga va aprendre a enrotllar les peces de roba, a tallar sense moure les tisores i el nom de moltes classes de roba. L'entusiasmava com l'encarregat parlava de robes: "Jo ja m'imaginava tenint una botiga i parlant com parlava ell". Però la relació amb l'amo de la botiga no era gaire bona i l'escribava molt.

Continuava anant els Jesuïtes els diumenges, doncs els altres dies no podia. Un dia d'aquests el germà Moré li va dir que al *Secretariat de l'Apostolat de l'Oració*, on hi havia un Pare molt savi, el P. Orlandis, necessitaven un noi per fer "recados". Va anar-lo a veure i quedaren en començar a principis de gener de 1944. Ell tenia catorze anys i el P. Orlandis uns setanta-cinc.

Allà hi treballava com administratiu el Sr. Bernadà. "Amb ell, una persona molt meticulosa, vaig aprendre molt bé a fer paquets, a remullar i a tancar molts envelops alhora, a certificar cartes i impresos a correus i a atendre el telèfon". Aquell any, l'*Schola Cordis Iesu*, una secció de l'*Apostolat* que tenia al mateix pis 3r de Llària 15 una bona biblioteca, va editar el número de prova de la revista *Cristiandad* que encara avui s'edita. Van decidir repartir a mà el número als possibles subscriptors i així va recórrer molts carrers de Barcelona amb paquets de *Cristiandad*.

El juny es va examinar del segon curs de comerç i també li va anar bé. El P. Orlandis l'aconsellà que aprofités l'estiu per aprendre a escriure a màquina. Li va

fer cas i demanà al senyor Guillamet d'assistir a les classes sense pagar. També li ho va concedir.¹³²

A principis de Setembre, el P. Orlandis li va dir: “tu hauries de fer el batxillerat i estudiar després una carrera universitària”. En Pau López no se li havia acudit mai una cosa així i, per això, va quedar astorat. Però encara va continuar: “i ara mateix vas a matricular-te d'Ingrés perquè aquest curs hauries de fer 1r, 2n i 3r.¹³³ Jo t'ajudaré i així et posaràs al nivell d'en Chic¹³⁴ i podreu continuar tots dos junts”. Amb els diners que li va donar el P. Orlandis es matriculà d'ingrés a l'Institut Milà i Fontanals, en aquell moment al carrer de la Canuda.

En Pau López comenta que “per una banda la meua manera de ser, i per altra el fet que una persona tan sàvia com el P. Orlandis s'interessés per mi d'aquella forma, em van moure a dir que sí i posar fil a l'agulla immediatament”. “Aquesta decisió la vaig prendre més que per afició a l'estudi, o per ganes de millorar per camins impensables fins aquell moment, pel meu sentit de la responsabilitat que em feia pensar: jo no puc decebre al P. Orlandis”.

Sense cap mena de dificultat va obtenir Matrícula d'Honor i començà el batxillerat, deixant de banda el comerç. Els dos cursos que havia fet de comerç li van servir de preparació pel que anava a fer. Començà les vint-i-quatre assignatures, tres per curs, del batxillerat sota la tutela del P. Orlandis. Aquest va demanar als membres de l'*Schola* que li paguessin els llibres. L'objectiu era tenir preparades totes les assignatures al juny.

Al matí treballava a l'*Schola* i a la tarda i a la nit estudiava. El P. Orlandis li feia classe de la major part de les matèries. El que millor se li donava, i més li agradava, eren les matemàtiques. Estudiava tot el que podia i no va deixar d'anar cap dia ni a missa, ni a rosari, ni a visita al Santíssim. De tant en tant anava a

---

¹³² A finals dels anys setanta, Pau López es trobarà amb el Sr. Guillamet, al seu poble natal Os de Balaguer, i tindrà l'oportunitat d'explicar als qui eren amb ell com l'havia ajudat i agrair-li el que havia fet per ell.

¹³³ Aquell Batxillerat tenia set cursos, més l'Examen d'Estat per entrar a la Universitat.

¹³⁴ Francesc Chic era un antic company de l'escolania que havia fet els primers cursos de batxillerat a un pre-noviciat dels jesuïtes a Roquetes i que havia arribat aquell curs a l'*Schola Cordis Iesu*. Chic va arribar a ser el director d'una escola que els jesuïtes van tenir a Gràcia, al carrer Encarnació.

l'institut i assistia d'oient a algunes classes amb el permís del director, el P. Lasheras.

Els exàmens li van resultar duríssims. Es va haver d'examinar de les vint-i-quatre matèries, una darrera de l'altra, en un sol dia. “Quan vaig acabar no m'aguantava dret. Vaig arribar a casa amb febre, em vaig ficar al llit i vaig estar vomitant ...” El resultat però va ser de Matrícula d'Honor, a primer i segon curs, i de 6.8 a tercer. En veure'l tan esgotat, el P. Orlandis va demanar al Sr. Jaume Bofill¹³⁵ que se'l emportes a la seva casa de Viladrau per descansar.

“Amb la generositat i l'acolliment de la Sra. Bofill i dels seus pares, els Srs. Soliguer, vaig poder passar quinze dies a Viladrau. El Sr. Bofill des del primer moment va vetllar perquè aquelles vacances no fossin un parèntesi en els meus estudis, sinó només un alleujament necessari en el ritme, juntament amb el tast de moltíssimes altres coses, també molt necessàries: el gust per la natura, la delicadesa en el tracte, la música, el cant, el res del rosari en família, l'exercici corporal en les excursions, en el frontó, en la natació. Tot això em va fer descansar moltíssim, sense perdre el ritme de treball.”

Aquesta experiència posa Pau López en contacte amb una família, i amb un grup de famílies, que als seus ulls “ho tenien tot: eren bons cristians (anaven a missa cada dia, resaven el rosari, feien la visita al Santíssim...); tenien cultura, diners, història, educació, bon gust... Em quedava bocabadat sentint els nois de la meua edat, com parlaven de poesia, del que havien llegit, del que pensaven, de les intervencions socials i polítiques de la seva família... Jo no coneixia res de tot allò, jo no pensava, jo no era ningú.”

És en aquest entorn que Pau López descobreix el fet cultural català. En paraules seves: “la meua *entrada* a Catalunya va ser a través dels Bofill. I és que a casa seva no solament hi havia cultura, tradició i arrelament. Hi havia cor.”

---

¹³⁵ Jaume Bofill i Bofill, fill del poeta Jaume Bofill i Mates (Guerau de Liost), membre de l'*Schola Cordis Iesu*, era llavors catedràtic de Filosofia de l'Institut Milà i Fontanals i recentment casat amb Roser Soliguer. “Can Soliguer”, un xalet modern amb piscina i frontó, i “Rusquelles”, la masia dels arrelada amb el bon gust de Guerau de Liost, eren dues finques veïnes a Viladrau.

Tornant als seus estudis de batxillerat, el curs 1945-46 va cursar el 4t i el 5è curs. El nombre de matèries augmenta i assisteix amb més regularitat a les classes del Milà i Fontanals. El P. Orlandis segueix ajudant-lo sobre tot en les lletres i en l'orientació general. Les classes sistemàtiques del P. Orlandis no es referien tan a matèries del programa com a qüestions que ell considerava fonamentals com la filosofia, la història, el llatí, el grec o la religió. Es va examinar de quart al juny i de cinquè al setembre. En tots dos cursos va treure Matrícula d'Honor.

El curs 1946-47 va seguir amb la mateixa línia. El 12 de juny s'examinà de 6è i 7è curs. A 6è obtingué Matrícula d'Honor i a 7è un 6.8 de mitjana. Al cap de tres dies es matriculava per l'Examen d'Estat¹³⁶. Va superar la part escrita i va treure Notable de l'examen oral. Amb divuit anys es trobava a les portes de la universitat.

Durant aquest anys, Pau López considera el P. Orlandis, “una persona molt profunda i, a més, realment genial”, com el seu pare, sense cap mena de menyspreu pel seu pare natural, ja que “d'ell vaig rebre *vida* en el sentit més noble de la paraula. Puc dir que la meua vida d'adult, tal i com ha estat, l'hi dec a ell”.

En aquest sentit afirma: “El P. Orlandis em va formar. No solament em va fer estudiar per aprovar. I ho va fer amb uns procediments que a molts entesos en pedagogia els semblarien un disbarat. Vaig començar a entrar en el llatí aprenent de memòria l'Encíclica *Ubi arcano* de Pius XI. Després vaig traduir el *Somnium Scipionis* de Ciceró. Al grec m'hi va introduir a través de la memorització dels primers capítols de Sant Lluç. Més endavant em feu aprendre de memòria fragments d'*Edip rei* de Sófocles . En la història antiga hi vaig començar a entrar per l'estudi dels dos volums de la *Historia de Oriente* de Bosch i Gimpera.”

“Els meus primers passos en la filosofia – sempre fent-me pensar i fent-me escriure els meus pensaments – els vaig donar amb l'ajuda dels dos volums del

---

¹³⁶ Es tractava d'un examen que feia la Universitat sobre totes les matèries de tots els cursos del Batxillerat. Tenia una part escrita eliminatòria que consistia en un exercici de matemàtiques, una traducció de llatí i una redacció sobre un tema. El resultat d'aquesta part era “Admitido” o “No admitido”. Després d'uns dies hi havia pel admesos un examen oral davant d'un tribunal format per deu o dotze catedràtics.

Manual de filosofia tomista de Collin. Després em va anar proporcionant lectures com *Siete lecciones sobre el ser* de Maritain o el primer volum de l'obra de P. Marechal sobre Kant.”

Els diumenges al matí anava a la biblioteca de l'*Schola Cordis Iesu* i el P. Orlandis li tenia preparades lectures per introduir-lo en el món de la literatura. Així va conèixer la *Biblioteca Ribadeneyra* de la qual va llegir molts clàssics: Lope de Vega, Calderón, Alarcón, Tirso de Molina, Moratín, Bretón de los Herreros,... Recorda també haver llegit del segle XVIII el volum del Marqués de Bedmar sobre la poesia lírica i molts trossos de la *Historia de las ideas estéticas* de Menéndez Pelayo.

En pròpies paraules de Pau López: “A poc a poc, i amb l'ajut del P. Orlandis i de totes les persones de l'*Schola* (els senyors Lamarca, Minoves, Claret, Sanmartí, Basil, Bofill...) m'anava construint durament, treballosament, una cultura...”

La seva mare estava molt contenta de la línia que havia seguit fins aquell moment. Tanmateix no les tenia totes. El fet que fos estudiós li agradava però tant de sacrifici i tanta religiositat la preocupaven. Detalls com el de portar el cabell molt curt li feien témer que volgués anar al seminari i això no li feia cap gràcia. Tot i que el germà que tenia cura de l'escolania sempre li deia que Déu el volia religiós, en Pau López afirma: “jo mai no ho vaig veure clar, encara que sempre vaig voler fer la voluntat de Déu. I aquesta voluntat, sens dubte, és l'assoliment de la santedat”. Però pel que es refereix a la seva mare comenta “he de reconèixer que jo, amb la meua manera d'actuar i d'expressar-me, no l'ajudava pas a entendre'm. En aquells moments – i segurament en d'altres – vaig actuar una mica puritanament”.

El P. Orlandis es va preocupar també de la seva mare i la seva germana posant-les en contacte amb els membres de l'*Schola* que les van ajudar oferint feines i atencions. Així, poc a poc, van anar tenint un altre ambient i la seva germana va arribar a ser infermera.

2.2.3 La universitat

Acabats els seus estudis secundaris amb uns resultats brillants, se li presentà el problema de decidir què faria a partir d'aleshores. La seva facilitat per les matemàtiques, la seva fascinació per la tecnologia, l'amistat amb el Sr. Minoves que era enginyer i l'opinió de molt jesuïtes que el coneixien i sabien de les seves bones notes en les circumstàncies en que havia estudiat, l'animaven a estudiar enginyeria, una carrera que, en paraules seves "em podria obrir camí i situar-me bé a la vida".

Sense tenir en compte els qui l'aconsellaven que no fes gaire cas del P. Orlandis que, amb la seva *lletraferidura*, no deixava de ser una mica rar, tot i il·lusionar-se amb la carrera d'enginyer, no li va semblar correcte decidir una cosa així sense consultar seriosament el P. Orlandis i tenir en compte el que ell li digués. Ho va parlar, doncs, amb ell i li va fer la següent reflexió: "Pots creure que Déu t'ha ajudat a sortir d'on has sortit a fi que ara et situis, siguis ric i important i la teva vida s'acabi amb això? ¿No creus que, d'una manera o altra, has retornar al proïsme el que Déu t'ha donat a tu?"

Va trobar que tenia raó i li va demanar que l'ajudés a pensar quin podria ser, en el seu cas, el millor camí "per tal d'aprofundir en el coneixement del món i de la vida, de cara a preparar-me per al que Déu em volgués demanar". Va ser així com es va matricular de Filosofia i Lletres en l'especialitat d'Història. El P. Orlandis "em va fer descobrir el que va ser per a mi l'ideal de la meva vida: aquelles paraules de l'Evangeli *Cerqueu el Regne de Déu i la resta us serà donada per escriure*".

Per a Pau López, l'estudi, qualsevol tipus d'estudi que ha fet, sempre ha volgut ser una pregària. "Una pregària humil, esforçada, de poca volada; però pregària. Sempre he tingut uns ideals molt alts i unes realitzacions molt a ran de terra. Però això mai m'ha desanimat; o més ben dit: Déu sempre m'ha ajudat a anar superant els meus desànim de manera que anés fent via segons les meves limitades possibilitats. Sempre m'he sentit acollit per Ell, malgrat les meves misèries".

Amb aquest esperit i amb tota la il·lusió va començar anar a la Universitat: “Jo somiava que em trobaria amb uns catedràtics que m’obririen les portes de la vida, que m’introduirien en les qüestions més profundes de la humanitat, que m’ajudarien a conèixer els homes i les dones i els pobles, que em facilitarien la valoració de totes les realitzacions humanes, de totes les cultures, de totes les civilitzacions...”

Després d’un cert *embadaliment* inicial que va durar molt poc, de seguida es va adonar del poc interès de la majoria d’alumnes i de la superficialitat generalitzada dels professors, malgrat alguns d’ells haver publicat llibres i estudis interessants. Dins encara del primer trimestre, ja va sentir una sensació d’ofec que li va fer desitjar sortir-ne el més aviat possible. “En tot el temps de la carrera no vaig trobar ni un sol professor que em fes vibrar un mínim, ni vaig descobrir que cap s’ho proposés”.¹³⁷

Recorda positivament haver tingut en algunes classes uns joves ajudants, com el Dr. Vilà i Valentí o el Dr. Josep Alsina, que han arribat a ser catedràtics reconeguts i amics seus.

Com ja havia passat en el Batxillerat, Pau López va fer la carrera universitària amb el P. Orlandis. Orientat per ell va llegir molts autors de les *Patrologies* llatina i grega (el *Migne*)¹³⁸. També va llegir Amià Marcel·lí i va consultar sovint les grans col·leccions *Recueil des historiens des Gaules, Monumenta Germaniae historica*, la col·lecció dels concilis de *Mansi*, etc.

---

¹³⁷ De la mediocritat dels professors en destacava la del Dr. Palomeque, cèlebre per les seves anècdotes, de les quals Pau López explicava la que protagonitzà Paco Noy, company seu de classe a l’assignatura d’Història de la Literatura Universal que arribaria a ser director de l’I.C.E. de l’U.A.B. i de *La Vanguardia*. El Dr. Palomeque arribava mitja hora tard, en sortia un quart d’hora abans i encara dedicava uns deu minuts a preguntar. En arribar a la literatura xinesa, va fer sortir Paco Noy per preguntar-li la lliçó. Conscient que el professor no en sabia, amb el sentit de l’humor i sang freda que el caracteritzaven, Paco Noy va fer una demostració meravellosa d’inventiva a base de citar tot d’autors que sonaven a xinès amb uns títols on els mandarins i els tarongers guarnien uns arguments i temes d’allò més oriental. El professor, naturalment, no li va fer cap observació.

¹³⁸ Des de Lactanci i Eusebi de Cesarea al *Cartulari* de Sant Gregori VII passant per Sant Cebrià, Salvià, Sant Isidor, Beda el Venerable, les *Capitulars* de Carlemany, Sant Gregori de Tours, etc.

Tot això Pau López ho trobava a la Biblioteca de la Residència del Jesuïtes, a la de *Balmesiana*, a la Biblioteca de Catalunya (anomenada aleshores *Biblioteca Central*) i, molt especialment, a la Biblioteca de *Schola* d'on, en aquelles alçades, n'era el responsable.¹³⁹ Això ho aprofitava el P. Orlandis per fer-li fer molts treballs, sempre consultant les fonts o obres importants sobre els temes. Va estudiar molt poc amb manuals. Va fer servir molt les col·leccions de revistes com ara *La Civiltà Cattolica* i *La Revue de deux Mondes*.¹⁴⁰

Per mantenir la seva intensitat d'estudi, no podia a penes ajudar econòmicament la seva mare ja que guanyava molt poc. Per tal de no ser una càrrega per a ella, el P. Orlandis li va proporcionar la possibilitat de llegir al menjador de la residència dels jesuïtes, a canvi del dinar i del sopar. Hi va llegir mentre va fer la carrera. Li va costar fer-ho, sobretot perquè també hi havia d'anar els diumenges i els dies de festa.

L'actitud del professor de Geografia del cinquè curs¹⁴¹ el va obligar a acabar la carrera a Saragossa, on s'examinà de Geografia i de final de carrera amb la presentació d'una tesina amb el tema *El partido fernandino* de Ferran VII, dirigida pel Dr. Solano. A la defensa de la tesina hi assistí la seva esposa i la seva qualificació va ser *Excel·lent*.

Així va acabar el període universitari de Pau López. En tot aquell temps explicava que no va trepitjar el bar de la universitat ni una sola vegada.¹⁴²

---

¹³⁹ Aquesta biblioteca, concebuda pel P. Orlandis com un instrument per estudiar l'actualitat teològica i psicològica de la devoció al Sagrat Cor, tenia els llibres distribuïts cronològicament i, a mesura que ens anàvem acostant a l'època contemporània, el nombre de llibres era més gran: els segles XVIII, XIX i XX en tenien una quantitat molt considerable. També hi havia moltes obres de caràcter general i col·leccions de revistes.

¹⁴⁰ El P. Orlandis li havia explicat que l'Emperador d'Austria-Hongria Francesc Josep estudiava la política internacional en aquestes dues revistes. En la primera des del punt de vista catòlic; en la segona, des del punt de vista liberal.

¹⁴¹ En la presentació de la seva assignatura, el Dr. Garcia Sainz, els va dir que qui no anés a la seva classe no aprovaria mai, perquè era absolutament necessari escoltar-lo a ell. Però en la primera classe els va dir: "Com que vostès no tenen cap mena de preparació per entendre les meves explicacions, jo no els explicaré res. Estan tots aprovats." Al preguntar-li què havia de fer per preparar la seva assignatura li va respondre "vagi's llegint aquesta obra" tot assenyalant el Vidal Labache, una obra de quinze o vint volums.

¹⁴² Afirmació que confirma l'extraordinarietat dels estudis de Pau López.

En al darrera etapa del seu període universitari, el P. Orlandis li va ensenyar hebreu. Cap al final de la carrera li va demanar que l'ajudés a repassar una traducció que ell havia fet dels versets 40 al 66 del llibre d'Isaïes¹⁴³. També el va fer assistir a cursos o discussions filosòfiques que el P.Orlandis tenia amb persones de gran categoria filosòfica com Jaume Bofill, Francesc Canals, Josep Calsamiglia o Francisco Herranz. Pau López recordava especialment un curs que el P. Orlandis va donar en llatí sobre la Santíssima Trinitat. “La llavor que aquell curs va deixar en mi em va fer – dintre de les meves limitacions – profundament trinitari. Em va marcar per tota la vida. A més, amb el temps, em va servir de model per donar les classes de llatí en llatí”.

Mentrestant seguia treballant per un petit sou. Passava a màquina articles de la revista *Cristiandad*, en corregia les proves d'impremta – galerades i compaginades – i retallava i enganxava els articles de premsa nacional i estrangera que es rebien que uns senyors de l'*Schola* seleccionaven. Seguia tenint cura de la biblioteca. Més endavant va començar a col·laborar amb articles a la mateixa revista i fins i tot va arribar a escriure un llibret que duia per títol *La conjura revolucionaria del 14 de abril*.¹⁴⁴ Pau López recordava aquella època de formació com a transcendental pel que seria la seva vida a partir de llavors.

En paraules seves: “Quants llibres vaig fullejar! Quantes idees vaig descobrir en corregir els treballs de la revista ! Hi havia molts articles sobre la problemàtica dels Balcans, de l'Europa central i de l'Est, sobre la història de la constitució de l'estat d'Israel; i sempre intentant cercar el sentit de la història des de la consideració de la Paraula de Déu, estudiada amb un amor i un esforç constants ! I tot presidit per allò que el P. Orlandis considerava que el món actual necessitava i Déu havia ofert als homes: l'Amor Personal de Déu – l'Esperit Sant – manifestat en la humanitat del Fill de Déu – en el seu cor humà – com a camí vers el Pare”. Per aprofundir aquestes idees com a il·luminadores de la història de la humanitat,

---

¹⁴³ Abans de morir, el P. Orlandis deixà a Pau López, a través d'una carta, l'original d'aquesta traducció amb el desig de que la seguis treballant. La seva dedicació a l'escola van limitar aquest treball. Només l'any 1965, amb la publicació que *Cristiandad* va fer de la traducció, hi posar la introducció. Al cap dels anys el va cedir als arxius de la Companyia de Jesús.

¹⁴⁴ Prologat per Don Eduardo Conde, Conde de Salces de Ebro. Per escriure'l va consultar tota la premsa de l'època a l'hemeroteca municipal de la Casa del Ardiaca. Quan ja el tenia escrit, el Sr. Oriol Cuffí i Canadell, comentarista de política internacional de *Cristiandad*, li va posar un primer i un darrer capítols, cosa que no li va fer gaire gràcia.

el P. Orlandis va fer llegir a Pau López les obres del P. Ramière, especialment *La divinització del cristià* i *Les esperances de l'Església*.

2.2.4 La joventut

Pau López tenia el seu principal espai d'esbarjo en les ballades de sardanes del migdia dels diumenges. Com ell mateix deia: “Quan anava a ballar sardanes, no solament descansava, em transformava. M'agradava tant!” Sempre havia sostingut que es ballades de sardanes dels anys quaranta i cinquanta possibilitaven l'encontre de nois i noies joves en un ambient popular, delicat i sense grolleria. En paraules seves: “A més, la música de les sardanes m'arribava tan endins! Per a mi el fet de ballar sardanes era com deixar-me amarar per un sentiment profundíssim que, nascut en nosaltres per obra de la música, es manifestava en aquells moviments harmònics dels nostres cossos que realment ens agermanava a tots en la finor de l'esperit.” Ell es definia sempre com un somiador romàntic. Ballant sardanes s'enamorà d'una noia, se li va declarar, però li va donar carbassa. Tenia vint-i-un anys.

Pau López va començar a ballar sardanes i a parlar en català cap els setze anys, però no el va començar a escriure fins ben bé cap els trenta. A casa seva no van deixar mai de parlar en castellà; ell considerava el fet d'abandonar l'ús del castellà com un acte d'infidelitat a la pròpia història personal. Per altra banda sempre va pensar que el domini de diverses llengües possibilitava no només una major comunicació amb altres persones, sinó també veure el món des de diferents punts de vista. En paraules seves: “La llengua és com un codi interpretatiu del món, segons el qual cada persona creativament s'expressa.”

Recordant aquells dies comenta: “Jo he arribat a descobrir Catalunya a partir del coneixement de la meva humanitat; encara més: a partir de la meva humanitat estimada per Déu”. I afegeix: “Un nacionalisme que, d'una forma o altra, deïfiqués el fet de pertànyer a un lloc i a una cultura, al meu entendre no podria ser positiu. L'estimació de les pròpies arrels mai no pot justificar el menyspreu d'altres arrels en allò que tenen de noble”.

En la seva etapa universitària deixà progressivament l'activitat a l'escolania i s'anà apropant a les activitats de la Parròquia de Sant Pau que, en aquells temps,

tenien un gran èxit entre els jovent del barri. Es va fer aspirant d'Acció Catòlica i catequista. Els dissabtes al vespre tenien el que en deien cercles d'estudi i els diumenges, a les vuit del matí, la missa parroquial. En acabar la missa, se'n anava a l'Schola a llegir literatura fins les dotze. Aleshores anava a ballar sardanes amb els nois i noies de la parròquia. Abans d'acabar les sardanes sortia corrents per ser a les dues all menjador dels jesuïtes per llegir. Després de dinar, a dos quarts de quatre, començaven cada diumenge el catecisme a la parròquia. Després de la catequesi, els nens i les nenes jugaven i els nois i noies cantaven i organitzaven activitats.

A Sant Pau del Camp coneix l'Aurèlia i el Sebastià Heredia. Eren fills d'una família obrera que no eren creients. A partir del coneixement i de l'amistat van anar entrant en la Parròquia primer, i en la pràctica de la religió després. El primer contacte va ser amb en Sebastià: es van fer molt amics¹⁴⁵. Els diumenges a la tarda, després del catecisme, es reunien un grup de deu o dotze nois i noies a casa seva i ells hi venien. Allí es va enamorar de l'Aurèlia.

L'any sant de 1950 Pau López viatja a Roma gràcies a un premi d'un concurs de formació de la diòcesi, al qual s'havia presentat, que consistia en un viatge amb motiu de la canonització de Sant Antoni M. Claret. Va ser una peregrinació d'una setmana el mes de juny.

El dia de Sant Josep de 1951, després de la missa de vuit a la Parròquia, Pau López es declarà a l'Aurèlia Heredia. Ella li va respondre que s'ho pensaria. El diumenge següent, però, li va dir que sí i van començar el seu prometatge. Malgrat veure's molt poc i ni tan sols agafar-se del braçet – com aleshores s'estilava i es deia -, sempre que podia li enviava, a través del seu germà que venia molts dies a la biblioteca de Schola, cartes o notes, com ell mateix deia, “d'un gran apassionament, com correspon a un enamorat”.

---

¹⁴⁵ La seva amistat el va moure a portar-lo a *Schola Cordis Iesu* on coneix el P. Orlandis i el Sr. Bofill.

Al cap d'un temps entrarà a treballar a la fàbrica dels Bofill i es prepararà per entrar al seminari. Finalment serà sacerdot.

A les acaballes del 1953, Pau López, la seva mare i la seva germana es traslladen al pis de la Diagonal 225 on ell viurà, amb la seva família, fins la seva mort. Van posar el pis al seu nom, en previsió del casament. Van decidir que el matrimoni es celebraria el 7 de febrer de 1954. Els va casar el P. Reig, el seu confessor. Després de la cerimònia, tothom es va traslladar a casa dels avis, al carrer Sant Pau, on van fer el convit. Van acabar la cerimònia tan cansats, que sense esperar el final del convit es van acomiadar i van marxar cap a Montserrat on havien llogat una cel·la per tres dies. Havia nevat molt i feia molt fred. “Mai més vaig veure Montserrat tan buit com aquells dies”. Començaven la seva vida de casats sense tenir res, però feliços.

2.2.5 Les primeres experiències educatives.

Un cop acabats els seus estudis, Pau López va complementar la seva feina com a bibliotecari de l' "Schola Cordis Iesu" i en la revista "Cristiandad" amb la seva primera tasca professional com a llicenciat en una escola que ell mateix creà: "L'any 1954, i per desig del P. Orlandis, vaig començar una petita escola en la qual es va gestar la prehistòria de «Costa i Llobera»¹⁴⁶. Ell volia que fos una escola «veritablement humanística». Trobava que els Jesuïtes, en els seus col·legis, havien abandonat la tradició que, amb la «Ratio studiorum», tant havia contribuït a la formació de moltes generacions.”

L'escola ocupava dues habitacions del pis que l' "Schola Cordis Iesu" ocupava al número 15 del carrer Llúria. No tenia nom i en ella Pau López era el professor de totes les matèries i el director, l'administrador, el porter, l'home de la neteja,... Els seus alumnes eren una desena de fills de membres de l' "Schola", una mica pressionats pel P. Orlandis. Els ingressos eren mínims i el sou exigü: "em sembla recordar que em donaven unes 250 ptes, que amb el que rebia de la revista "Cristiandad" i de "Schola Cordis Iesu", arribava a 800 ptes mensuals.”

Tanmateix, hi posa amb entusiasme tota la seva vida amb ganes de transmetre el que ha après del P. Orlandis: "En alguns moments fins i tot feia classe simultàniament en dues aules i de matèries diferents. Explicava i posava feina en una classe; i mentre la feien, anava a l'altra a fer el mateix per retornar a la primera i tornar a canviar. Me'n sortia força bé.”

El seu bagatge pedagògic es reduïa a la mundologia adquirida al carrer en la seva infantesa i als recursos que havia experimentat com alumne: "Mai no havia sentit a parlar de pedagogia, ni de didàctica, ni de metodologia o de coses semblants. Per això vaig començar fent el que havia vist fer a l'escoleta de la escolania i que a mi m'havia anat molt bé.” Aquesta manera de fer provocà alguns comentaris crítics dels Srs. Bofill que no acabava de comprendre.¹⁴⁷

---

¹⁴⁶ Nom de l'Escola que més tard fundarà en honor del P. Orlandis

¹⁴⁷ Va ser en aquell temps que va sentir parlar per primer cop, precisament al matrimoni Bofill, del Sr. Alexandre Galí, al qual després l'uní l'amistat i una gran veneració.

Va començar a donar forma pedagògica a alguns dels missatges de fons que havia rebut del P. Orlandis. L'any 1955 ja feia diàriament el comentari del diari a classe: “Eren els temps de la guerra de Corea i l’anàvem seguint pas a pas sobre el mapa. Altres notícies procurava relacionar-les amb les diferents matèries del curs. La història també l’estudiàvem d’una manera original a partir dels llibres de la biblioteca de l’ “Schola”¹⁴⁸. Malgrat que eren molt petits¹⁴⁹, anaven tenint una visió molt diferent dels qui només estudiaven el llibre de text.”

Els alumnes els portaven a examinar “lliures” a l’Institut Balma en una època on es feia notar amb certa freqüència una falta de consideració dels catedràtics d’institut envers els professors de les escoles.

A la fi del segon curs de l’escola, la salut del P. Orlandis va empitjorar i la situació a l’ “Schola” va provocar el seu tancament. A resultat d’això es va posar a donar classes en el centre que els jesuïtes tenien a Gràcia, al carrer Encarnació, dirigit pel P. Traveria i a fer classes particulars fins arribar a les 10 hores diàries. Tenia 28 anys.

---

¹⁴⁸ La Biblioteca de l’ “Schola” constava d’uns 15.000 volums ordenats cronològicament per matèries. Aprofitant la seva feina d’encarregat aconseguia que hi sapiguessin trobar qualsevol tema del programa: “D’aquesta manera s’adonaven «localment» de la successió de la història, de l’ordre de diferents personatges o institucions”.

¹⁴⁹ Només van fer Primer i Segon de Batxillerat, que aleshores corresponien als 10 i 11 anys.

2.2.6 La família.

Els tres primers anys de casats els van viure amb molts pocs recursos. Vivien amb la seva mare ja que la seva germana es va casar l'octubre del mateix any. Tot i ser Llicenciat en Filosofia i Lletres, els seus ingressos eren mínims perquè només treballava a *Schola* i allà no hi havia gaires diners. El P. Orlandis havia emmalaltit i la seva salut va anar minvant molt ràpidament. Tot i estar a la residència dels jesuïtes on hi havia un germà infermer, ell el cuidava dedicant-li moltes hores, sobre tot el darrer any de la seva vida, durant el qual ell el rentava, el dutxava i l'atenia en tot el que necessitava. Fins que el van portar a Sant Cugat. Allí ja no el tornà a veure fins el dia del seu enterrament¹⁵⁰

En aquests temps van néixer les primeres filles: la Maria Aurèlia i la Teresita. En paraules seves: “Van ser uns anys durs; però alhora ens feia tanta il·lusió formar una família! De seguida que sabíem la notícia d’una nova concepció, començàvem a pensar en el baptisme.¹⁵¹” A l’hora de posar el nom als fills, estudiaven la biografia de la santa o del sant el nom del qual els volien posar i escrivien les explicacions que volien anar fent en la celebració del baptisme: “El fet de posar nom a un fill l’hem concebut sempre en el sentit bíblic de proposar-li un model, un sentit a la seva vida, a partir de la redempció de Jesucrist, en la qual el baptisme ens insereix”¹⁵².

Amb els primers diners que van poder estalviar, van encarregar a l’escultor Gelpí un baix relleu que, a partir d’aquell temps presidiria la seva casa. Li van donar la

---

¹⁵⁰ El P. Orlandis està enterrat al cementiri que els jesuïtes tenen al Centre Borja de Sant Cugat del Vallès. Pau López comentava que sempre que tornava al Centre Borja - ho feia sovint perquè allí s’hi realitzaven moltes activitats religioses i educatives – anava al cementiri, al lloc on hi havia escrit el seu nom, a pregar per la seva ànima.

¹⁵¹ Des de la seva perspectiva “el més gran tresor que podíem donar als fills era la gràcia santificant que ens fa membres del Cos Místic del Crist, l’Església.” Per això van batejar tots els fills abans de les vint-i-quatre hores de néixer: “És tan diferent una ànima amb la gràcia de Déu o sense ella!”

¹⁵² Les filles es diuen en primer lloc Maria perquè volgueren encomanar-les a la Mare de Déu. La Maria Aurèlia pren el segon nom de la seva mare, una santa màrtir del segle XII. La Maria Teresina (sempre li van dir *Teresita*), porta el nom de Santa Teresina del Nen Jesús, patrona de les missions. Maria Bernadette, d’una santa profundament lligada a la devoció a la Mare de Déu. Pau Ramón es diu Pau no tant pel seu pare com per l’Apòstol Sant Pau i per Pau VI, el Papa d’aquells moments. Ramón pel P. Ramon Orlandis. Finalment Maria Goretti porta el segon nom d’una santa contemporània, canonitzada el 1950.

idea d'ajuntar el Sagrat Cor amb la presència de Jesús a les noces de Canà i l'ordre de Maria als servent com dita a la família: *feu el que Ell us digui*. I ell va fer l'obra segons la seva inspiració¹⁵³.

Les seves sortides o excursions eren semblants a les que havien fet de petits: anaven a alguna platja propera, a Les Planes, al Tibidabo... La seva economia no donava per més.

El primer moble que es van comprar va ser un menjador estil *Adams*, una taula rodona i sis cadires que feia temps que havien vist i els encantava. Van gaudir d'aquest menjador un parell d'anys, fins que en néixer la Bernadette “ens vam adonar que amb un menjador tan solemne en un pis com el nostre, no ens podíem ni moure”. Llavors van decidir despendre's d'aquells mobles i muntar la seva casa amb unes idees completament diferents. Van vendre el menjador a una veïna, i amb el que en van treure, i amb l'ajuda de Santi Giró¹⁵⁴, que va fer els dissenys, van començar a donar a la seva llar un aspecte i una funcionalitat que uns anys després va ser recollida per la revista *El Mueble* en un reportatge amb el títol de *Nosotros también vivimos en esta casa* al costat d'una fotografia on Bernadette i Pau ho escrivien en la pissarra en què es convertia la taula del menjador.

En paraules de Pau López: “Amb aquella decisió sobre el mobiliari van ser moltes les coses que van canviar – a la curta i a la llarga, per a bé i qui sap si per a no tant bé -(...) Tan és així que, un cop transformada la casa, qualsevol detall tenia un sentit que abans no tenia. La nostra casa va arribar a tenir l'aspecte d'una realitat entre ludoteca i museu, ja que tot el que anaven fent els nostres fills – dibuixos, pintures, ceràmiques, macramé, etc. – l'incorporàvem a l'ornamentació. Vam voler que tot a casa estès al servei dels nostres fills, que tot ambientés la seva maduració com a persones que se senten estimades i que van aprenent a pensar, a decidir, a divertir-se, a ser creatives, a preparar...”

---

¹⁵³ En la realització d'aquest baix relleu i participà Ernest Lluch. El que va ser Ministre de Sanitat i que morí assassinat a mans dels terroristes d'E.T.A., aprofitant la convalescència d'una malaltia, passava estones a casa del seu parent Gelpí i l'ajudava a treure fusta dels espais que havien de ser rebaixats.

¹⁵⁴ Professor de plàstica i company de Pau López a l'Escola *Costa i Llobera*.

La taula del menjador era un taulell encaixat sobre dos cavallets que es podia transformar en una pissarra o bé en una taula de ping-pong. En el marc de la porta de la seva habitació hi havia instal·lat un teatre de guinyol. Una bona part del corredor era ocupada per un suro on hi havia penjats dibuixos, cartes, programes de concerts que havien sentit, ... En una barra al corredor hi havia penjat un gronxador i quan calia s'hi podien penjar unes anelles per fer gimnàstica. Amb la família i amb els amics hi havia fet funcions de circ, de teatre, concerts, ...

Posaren un gran èmfasi en la formació de la creativitat dels seus fills a través de les arts: pintura amb la Tineta Roig, ceràmica amb l'Aiguadé, mim amb els Joglars, i música amb la Maria Teresa Jiménez. De ben petits, començaren a cantar a l'Esquitx.

Quan van haver de pensar en l'escola, després de moltes consideracions, van trobar en l'Escola Santa Anna l'escola que garantia millor el que desitjaven pels seus fills. Dirigida per la Sra. Bofill, Santa Anna havia començat en unes aules beneïdes pel P. Orlandis en uns petits locals al carrer de Ribadeneyra. Amb molt de sacrifici, i amb l'ajuda de l'escola els primers anys, hi portaren tots els seus fills.

També estaven molt pendents de les activitats que es feien a Barcelona, sobre tot en música, teatre, cinema i exposicions. D'especial record les representacions de Cavall Fort al Romea, els concerts dels "Amics dels Clàssics" a la Biblioteca de Catalunya (llavors la "central"), i les matinals al Palau de la Música Catalana. Van veure espectacles de Marcel Marceau i pel·lícules com "Crin blanca", "El Globo rojo", "La sonrisa", totes elles de gran contingut estètic, i d'agosarades per la seva edat com "La isla desnuda" i "Hiroshima mon amour".

Cal destacar l'interès perquè tots els fills, abans de saber llegir, tinguessin a casa llibres amb gravats i dibuixos de bon gust. Pau López comenta als seus fills: "Probablement no us recordeu, però jo he dedicat moltes hores a parlar amb vosaltres, quan éreu petits, a partir de les il·lustracions dels llibres. Amb aquestes converses volia parlar amb vosaltres procurant posar-me a un nivell que no violentés la maduresa que per la vostra edat teníeu. Per a mi –no solament quan

éreu petits, sinó sempre- ha estat més important la formació de la vostra paraula que l'expressió de la meua. I per ajudar a la formació de la paraula és imprescindible escoltar. Per això jo no solament us explicava, sinó que intentava provocar que vosaltres m'expliquéssiu i que experimentéssiu el meu goig en escoltar-vos.”

Més endavant, a mesura que anaven aprenent a llegir, i tenint en compte la seva edat, els anaven comprant llibres en català i en castellà per tal que la lectura “els obrís al món d'una manera digna”. I a mesura que anaven creixent procuraven que fossin els fills qui, acompanyats pels pares, triessin els llibres que volien llegir “fins arribar a la independència intel·lectual, amb totes les possibilitats positives i negatives que per a tots comporta. Perquè saber llegir és tenir a les mans un instrument molt valuós per dignificar la pròpia vida, però també pot ser un instrument per degradar-la. Tot depèn de l'ús que la llibertat en faci, segons el Nord que en la vida cadascú hagi acceptat.”

La formació de la consciència dels fills, lligada a la transmissió cultural i inseparable del conreu de la fe, era per a Pau López el problema educatiu fonamental, “especialment difícil ens els moments que ens ha tocat viure fins a l'extrem que, només pel fet de parlar-ne, sembla que no tinguis respecte per l'altre. Quantes vegades, sobre tot en la seva adolescència, m'he sentit objecte dels retrets dels meus fills per aquest motiu!”

Així, com ja hem pogut constatar a l'inici d'aquest capítol, l'educació en la fe catòlica dels seus fills va ser un dels elements més importants per a Pau López. Adreçant-se als seus fills explicava: “la vostra educació en la fe ha començat en el moment que hem sabut que existíeu. Mentre éreu en el ventre de la mare, la pregària i la carícia a través de la delicada paret que us protegia n'eren les principals manifestacions. I des de que vau ser batejats –des de que vau començar a viure fora del ventre de la mare-, vam començar a pensar en la vostra primera comunió. Era important que la vostra anima adquirís la gràcia pel baptisme, però també era important que es nodrís amb l'aliment que l'Amor de Déu ens ha deixat en la eucaristia.”

Tots els fills, a excepció de la Goretti (que va voler fer-la amb els seus companys d'escola), van fer la primera comunió als cinc anys. Els seus pares els van fer de catequistes “des del moment en que van ser capaços d'entendre alguna cosa” amb explicacions sobre gravats i dibuixos.¹⁵⁵ Com que no sabien escriure, sobre el que els explicaven els feien fer dibuixos: “No es tractava de fer consideracions teològiques, sinó que us anéssiu acostumant a certes paraules, a certs conceptes molt simples, sempre tocats en funció de realitats molt elementals.”

Finalment, destacar la preocupació per la sociabilitat dels fills: “que tinguéssiu amics, que no solament us relacionéssiu fora de casa amb nens i nenes de la vostra edat (sempre em teníeu a la vostra disposició com a taxista quan havíeu d'anar a algun lloc) sinó que la nostra llar fos per a vosaltres també un lloc de relació on poguéssiu invitar les vostres amistats.”

---

¹⁵⁵ Recorda que per explicar la vida de Jesús utilitzaven una obra en cinc volums petits de l'Editorial Cervantes i que aquestes les alternaven amb explicacions de l'Antic Testament, amb un llibre molt gran i amb grans dibuixos, el text del qual era de Daniel Rops, un autor molt conegut en aquells moments.

2.3 L'inici de la vida professional (1954-1971)

2.3.1 L'escola *Costa i Llobera*

2.3.1.1 Els inicis

L'any 1957, amb 28 anys, poc després de la mort del P. Orlandis, i amb l'ajut del Dr. Jaume Bofill, Catedràtic de Metafísica de la Universitat de Barcelona, i del Dr. Enric Balcells, catedràtic de biologia i investigador del CSIC, Pau López inicia, amb Pere Darder¹⁵⁶, l'Escola "*Costa i Llobera*", nom triat en memòria del P. Orlandis, mallorquí i molt devot del poeta¹⁵⁷.

L'escola va començar amb una total pobresa de mitjans en un pis llogat a la Rambla de Catalunya 82. Una part del mobiliari procedia de l'escoleta que havia iniciat. La resta havia estat comprada a drapaires, als encants vells, o regalada per en Jaume Bofill i la Direcció del Institut Milà i Fontanals quan es va traslladar del carrer Canuda al lloc que ocupa actualment.

Compartia la direcció amb en Pere Darder, tot i que oficialment Pau López figurava com a director i propietari. Poc després, s'hi incorporà l'Enric Lluch¹⁵⁸.

Com a professor, part del llatí, va fer classe de totes les matèries. Fins i tot de F.E.N.¹⁵⁹ i gimnàstica.

---

¹⁵⁶ Pere Darder, ex-alumne de Jaume Bofill, havia col·laborat com a professor el segon any de l'escola del carrer Llúria. Pau López recordava molt bé el moment en que ell i Pere Darder van obrir un compte corrent al Banc de Santander, a la cantonada amb el carrer València, i quan van penjar al balcó un cartell que deia "*Colegio Costa i Llobera*".

¹⁵⁷ Segons Pere Darder: "S'escull el nom del poeta mallorquí Costa i Llobera, entre altres raons, perquè representa la vinculació entre el món clàssic i el modern, el català i el castellà, i s'inscriu en l'àmbit mediterrani. La seva condició religiosa i juga també un paper important." A DARDER, P. "*L'escola costa i Llobera: Fundació inicis, plantejaments i infraestructura.*" a DD. AA. (1999) *Dos aniversaris i un projecte: Escola Costa i Llobera*. Barcelona: Editorial Ona. (p. 12)

¹⁵⁸ Enric Lluch, germà del ministre Enric Lluch, es va afegir a l'equip directiu el tercer curs de l'escola.

¹⁵⁹ Formació del Espiritu Nacional.

Van començar els quatre cursos del Batxillerat Elemental amb 20 alumnes i 12 professors: “Tots cobràvem una misèria”. Ells mateixos van pintar el pis, el van netejar i van distribuir-hi el mobiliari.¹⁶⁰

Malgrat la precarietat del pis i del mobiliari, gràcies a la intercessió del Sr. Bofill a la Inspecció, els van autoritzar com a centre.¹⁶¹

Pau López descriu així els inicis de “*Costa i Llobera*”: “Ens vam posar a treballar amb tanta il·lusió que, sense que nosaltres ens poguéssim fer cabal, vam començar a tenir un cert nom a Barcelona. En dos o tres anys vam adquirir la fama d’escola moderna, de manera que ens venien pares com encuriosits per veure la nostra modernitat. Semblava que esperessin veure tubs i politges i màquines rares, pròpies d’una escola moderna. I en lloc d’això trobaven unes instal·lacions que feien pena, però amb uns joves que posaven la vida i més que vida en el que estaven fent”

Un cop al mes tenien una reunió amb tot el professorat a la que assistien el Sr. Bofill i la seva esposa, directora de l’Escola Santa Anna, a la qual vam néixer molt units.¹⁶² A través dels Srs. Bofill van enllaçar amb Alexandre Galí, al qual enviaven els candidats a professors perquè els ajudés en la tria quan en necessitaven algun. També els orientava amb diferents converses que tenien amb ell, de les que Pau López comenta que “en conservo un inesborrable record per la seva delicadesa, profunditat i senzillesa. Realment era un gran mestre, en el sentit més noble de la paraula, exemple per a tothom que vulgui ser realment mestre: sabia que la delicadesa d’un detall dóna molta més força que tots els consells científic-pedagògics haguts i per haver”.

---

¹⁶⁰ Pau López comentava sovint com pintant el local de la Rambla de Catalunya, tacat de pintura i amb la brotxa a la ma, parlà amb una senyora que demanava pel director per a portar-hi el seu fill.

¹⁶¹ Pau López recordava la conversa del Sr. Bofill amb el Sr. Amengual, l’inspector que els denegava la autorització: “És veritat que tenen unes instal·lacions deficientes. Però és difícil trobar un grup de joves com aquest, que vulgui portar endavant una escola amb tan bones idees, tanta generositat i entusiasme i tanta abnegació. I ara ve la Inspecció i ... flas! No els deixa tirar endavant. Això no pot ser. Això no te sentit...”

¹⁶² Jaume Bofill havia ajudat a la seva esposa a fundar l’escola que prengué el nom de la Parròquia on pertanyien els locals del carrer Ribadeneyra on començà la seva activitat. Pau López havia assistit a la benedicció dels locals per part del P. Orlandis.

Amb el que Pau López cobrava de l'escola no en tenia prou per mantenir la família i per això cada dia, en acabar les classes, havia de fer altres activitats “per poder arribar a malviure”. Va acceptar una tutoria de ESADE¹⁶³, a dos o tres estudiants, de temes culturals i unes classes de llatí als primers alumnes de la “Casa de Santiago”¹⁶⁴.

“De tota manera allò econòmicament no se sostenia”, deia Pau López, “Principalment perquè no partíem d’una inversió suficient, com hauria estat el normal. I a més, perquè ningú de nosaltres no entenia un borrall en economia i comptabilitat. En Pere Darder, l’Enric Lluch i jo havíem arribat a tenir sessions de 14 i 15 hores per aclarir-nos sobre l’estat de la situació. I ens trobàvem que, d’aquí a aquí ens apareixia un dèficit de 200.000 ptes, i d’aquí a aquí hi guanyàvem 25.000.”

El segon curs de vida de l’escola, van començar la secció de primària: “Ens vam adonar que començar pel batxillerat no era una bona manera de fer; que era millor començar des de més avall per tal que tinguéssim alumnes preparats per nosaltres.” Des d’aquell moment Pere Darder es va encarregar de la Primària i Pau López del Batxillerat.

La precarietat econòmica els va fer canviar de local set vegades els set primers anys. Pau López explicava el domini que havien aconseguit en les operacions de trasllat: “Com que no hi havia gaire distància del carrer San Joan de la Salle al carrer Iradier, cada dos alumnes van carregar amb la seva taula i dues cadires i, formant una llarga filera – estranya processó -, es va fer el trasllat d’un local a l’altre. Quins temps aquells! No crec que ara les famílies acceptessin una cosa així”.¹⁶⁵

---

¹⁶³ Que havia començat amb el P. Sobrerroca

¹⁶⁴ Seminari per a vocacions tardanes creat pel Dr. Alfredo Rubio de Castarlenas. De la coincidència d’ideals de Pau López amb la “Casa de Santiago” sorgí una relació que durà tota la seva vida.

¹⁶⁵ El curs 1959-60 la Primària començà al pis de Rambla Catalunya i el Batxillerat passà a un pis de lloguer del carrer Consell de Cent, entre Rambla Catalunya i Passeig de Gràcia.

El curs 1960-61 la Primària es trasllada a una torre al carrer Rosari 33 del barri de Tres Torres, que pertanyia a una fundació del bisbat que es deia “Mater Amabilis” i havia plegat i el Batxillerat torna a Rambla Catalunya.

El curs 1961-62 el Batxillerat, que no cabia al pis de Rambla Catalunya, es trasllada a una torre de lloguer al carrer Anglí.

2.3.1.2 Plantejaments pedagògics

Costa i Llobera va suposar, segons Pau López, una experiència innovadora en molts aspectes: “Moltes activitats que després s’han generalitzat en els centres escolars les vam iniciar nosaltres. Vam començar a portar els alumnes a l’Estadi a fer atletisme, vam tenir la idea de fer-los fer natació cada setmana i els portàvem en tramvia al Club Natació Barcelona, a la Barceloneta. Nosaltres vam iniciar la idea de fer una excursió cada mes, unes convivències anuals i un campament de quatre o cinc dies a final de curs. Un cop per setmana portàvem els nostres alumnes a missa a la nostra parròquia de St. Raimon de Penyafort, i l’escola tenia capellà.”

Pel que fa al funcionament més pròpiament acadèmic, Pau López feia cada dia comentari del diari amb tots els alumnes, com havia començat a fer al carrer Llúria: “Passava classe per classe i procurava adaptar-me a l’edat: des d’un comentari més anecdòtic amb els més petits a un comentari més reflexiu amb els més grans. El meu intent era, per una banda, ajudar-los a obrir els ulls al món, i per altra motivar, des d’aquesta obertura i aprofitant totes les ocasions, l’interès per totes les matèries que estudiaven i que, d’una manera o altra anaven sortint a les notícies o en els articles que comentaven. I jo tenia sempre present la formació cristiana com a objectiu prioritari.”

Altres activitats d’aquells anys que Pau López recordava foren: la confecció setmanal d’un mural diari que es transformà en revista impresa, una reproducció de Sta. Maria del Mar a escala amb suro, la conversió de l’aula en un ajuntament perquè els nens aprenguessin a parlar i a escriure, discutint sobre els pàrkings del Passeig de Gràcia abans de que existissin, assistint als Plens de l’ajuntament de Barcelona i fent sortides culturals i esportives fora de l’escola. A cada grup d’alumnes hi tenien el que anomenaven “encarregat de curs” que procurava un

---

El curs 1963-64, obligats a deixar la torre del carrer Rosari, troben provisionalment una torre al carrer Sant Joan de la Salle. Amb el criteri que van tenir sempre que la Primària gaudís de les millors instal·lacions, aquesta es trasllada al carrer Anglí, on tenien un contracte en regla i els batxillerats al carrer Sant Joan de la Salle.

A mig curs 1964-65 han de deixar aquesta torre i en lloguen una al carrer Iradier.

seguiment molt acurat i acollidor de l'alumne alhora que molta relació amb la família. (Avui en diríem tutor.)

Segons Pere Darder¹⁶⁶, un dels primers reptes que es van plantejar va ser la millora de la formació i la preparació dels estudiants per a la universitat.

Aquesta va ser, de fet, una de les primeres motivacions pràctiques que van portar a la creació de la nova escola.

Començar pels batxillerats tenia la dificultat d'aplegar a alumnes de diferents cursos amb necessitats molt diverses. En els primers anys, hi havia pràcticament tants professors com alumnes.

Segons Pere Darder, a l'inici "Teòricament, l'objectiu educatiu consistia a treure el millor d'un mateix, a orientar-se en la vida i a millorar la societat, en una visió cristiana de la vida"¹⁶⁷.

I això es concretava "en la necessitat de comprendre el que s'estudiava i en una reflexió crítica i compromesa sobre els sabers, la realitat i l'acció."¹⁶⁸

Per a Pere Darder, la formulació general de l'escola es concretava, entre d'altres, en la recuperació de la tradició i la realitat catalanes, l'educació integral, la formació de l'alumne, la direcció col·legiada i el treball en grup dels professors, la dignificació del professional, la relació i col·laboració amb els pares i la infraestructura.

Recuperació de la tradició i realitat catalanes

"La llengua, la cultura i el coneixement del territori, es van anar incorporant d'una forma progressiva i constant"¹⁶⁹ Pere Darder i Pau López coincideixen en destacar en aquest aspecte les aportacions del Dr. Bofill i de l'Alexandre Galí, que

---

¹⁶⁶ DARDER, P. "L'escola costa i Llobera: Fundació inicis, plantejaments i infraestructura." a DD. AA. (1999) *Dos aniversaris i un projecte: Escola Costa i Llobera*. Barcelona: Editorial Ona.

¹⁶⁷ Ib. p. 14

¹⁶⁸ Ib. p. 14

¹⁶⁹ Ib. p. 14

connectaren amb les experiències pedagògiques reeixides de la Catalunya del primer terç del segle XX.

L'educació integral

Costa i Llobera volia ser una alternativa pedagògica i cultural a l'educació existent “intel·lectualista, formal, passiva”¹⁷⁰ En aquest sentit, apostaren per una educació integral que comparteix molts dels principis de l'escola nova o activa com són l'activitat de l'alumne com a font de formació i la relació teoria-pràctica: “Es buscava la comprensió i el domini de la pràctica a través de la reflexió i el treball de l'alumne, més que de l'explicació i l'escolta; la relació amb la realitat: la quotidiana amb el comentari del diari i dels fets moment, i la lectura de clàssics moderns.”¹⁷¹

Una plantejament com aquest els portà a la recerca i creació de materials adients i al qüestionament del llibre de text clàssic. D'aquesta època data la col·laboració de Pau López amb l'editorial Teide per a fer ell llibre de llatí. Feia les seves classes parlant en llatí com si fos una llengua viva. El Catedràtic de l'Institut, el Dr. Josep Vergés, en veure que els seus alumnes feien l'anàlisi escrit en llatí, el cridà a col·laborar amb ell.

En el projecte educatiu es van introduir també, des dels inicis, les matèries artístiques (música i plàstica) amb la mateixa importància que les llengües o bé les matemàtiques.

La formació social i política n'era un dels elements clau. A partir del comentari del diari, dels debats i la participació en activitats col·lectives “s'intentava ajudar a la clarificació teòrica de les situacions i al compromís segons les opcions de cadascú.”¹⁷². De fet, van tenir més d'un ensurt per la intervenció de les forces d'ordre públic.

---

¹⁷⁰ DARDER, P. “L'escola costa i Llobera: Fundació inicis, plantejaments i infraestructura.” p. 14

¹⁷¹ Ib. p. 14,15

¹⁷² Ib. p. 16

Un altre element clau va ser el plantejament de l'educació sexual dels nois i les noies, amb la voluntat de superar el tabú existent, tractant amb naturalitat les qüestions que afectaven els alumnes. Es feien sessions informatives i es parlava de situacions plantejades pels nois i noies.

La formació de l'alumne

“Sens dubte, la dimensió bàsica era la formació de l'alumne i l'atenció a les seves necessitats individuals i socials.”¹⁷³ L'alumne, com a punt de partida de l'educació, portava a conèixer-lo i acollir-lo. La preocupació per la seva persona portava a l'intercanvi individual i a una relació oberta amb el grup.

En paraules de Pere Darder, “S'intentava ajudar l'alumne a la formació de la seva llibertat, atorgant-li també responsabilitats de cara a l'estudi i al comportament, tant individual com col·lectives.”¹⁷⁴

Les classes s'organitzaven de manera que es preveia el treball individual i en grup dels alumnes, i la seva participació en les situacions que es produïen a l'aula, ja siguin de rendiment acadèmic o bé de disciplina. “Anys, després, l'escola figuraria en una publicació del Consell d'Europa com un exemple de participació dels alumnes en la vida del centre.”¹⁷⁵

Des de l'inici del projecte s'hi incorporà l'atenció psicològica. En una primera etapa, un psiquiatra identificat amb els plantejaments de l'escola i que també col·laborava amb Santa Anna i Talitha, feia aquesta funció. Aquesta activitat, amb el temps, donà lloc a la creació del Gabinet Psico-sòcio-pedagògic que va assumir l'orientació personal, escolar i professional dels alumnes, això com l'aprofundiment en el grup i en la seva dinàmica.

---

¹⁷³ DARDER, P. “L'escola costa i Llobera: Fundació inicis, plantejaments i infraestructura.” p. 16

¹⁷⁴ Ib. p. 16

¹⁷⁵ Ib. p. 16

La direcció col·legiada i el treball en grup dels professors

Segons Pere Darder, “l’intercanvi havia de contribuir a millorar el saber col·lectiu, a produir l’establiment d’unes relacions constructives, a coordinar les diverses intervencions, i portar l’entusiasme per un projecte comú obert, fruit de la implicació de tots, que pogués donar les respostes adequades a les necessitats dels estudiants”¹⁷⁶

Per a Pere Darder, en l’elecció del professorat es valorava per sobre de tot la il·lusió per la tasca educativa i la possibilitat d’engrescar-se per la “línia d’escola”. La formació dels mestres era una funció de la pròpia escola, a través de l’organització de la feina i d’activitats específiques.

Dignificació del professional

El mestre havia de viure de la seva feina, i no d’altres complements. En aquest sentit es va comunicar a les famílies que no s’admetien regals de cap mena. “En aquell moment, cada professor va haver de resoldre la seva situació econòmica com millor va poder.”¹⁷⁷

L’altre aspecte que es considerà va ser el de les condicions de treball del mestre a classe i, concretament, el nombre d’alumnes per aula. “En aquella època es parlava d’un estudi de la UNESCO que indicava la conveniència de tenir entre vint-i-cinc i trenta alumnes per aula.”¹⁷⁸

Relació i col·laboració amb els pares i les mares

El fet que l’escola nasqués sota l’impuls d’un grup de famílies va marcar, sens dubte, l’orientació de la relació pares-escola. Van veure clar que hi havia d’haver un doble contacte: l’individual, l’entrevista amb cada família per intercanviar informació sobre el fill o filla i planificar conjuntament les actuacions, i el

---

¹⁷⁶ DARDER, P. “L’escola costa i Llobera: Fundació inicis, plantejaments i infraestructura.” p. 17

¹⁷⁷ Ib. p. 17

¹⁷⁸ Ib. p. 18

col·lectiu, les reunions per cursos sobre els objectius, la feina i la situació del grup d'alumnes.

Als pares se'ls explicaven els objectius, la forma de treballar, la manca de mitjans i els propòsits que animaven els professors. Pere Darder destaca el comentari d'alguns pares en el sentit de que “el que més els havia convençut era la il·lusió que es manifestava i la insistència en la preocupació pels seus fills, per damunt dels dubtes que quedaven.”¹⁷⁹

2.3.1.3 El caràcter confessional

Les escoles que inicien la seva activitat a partir dels anys 50 com Santa Anna, Costa i Llobera, Talitha, Patmos, Betània, Thau, Sant Gregori i d'altres, totes elles, com poden comprovar, tenen noms bíblics, de sants o d'un mossèn poeta.

En aquella època era impensable fundar-ne cap sense que el seu projecte contemplés uns principis clarament catòlics. “En todos los centros docentes de cualquier orden y grado, sean estatales o no estatales, la enseñanza se ajustará a los principios del dogma y de la moral de la Iglesia Católica.”¹⁸⁰

Tanmateix, totes aquestes escoles varen ser promogudes per persones, mestres i famílies, preocupades per l'educació i de fortes creences cristianes.

Segons Joaquim Farré Purroy¹⁸¹, “els primers anys de Costa i Llobera les formulacions escrites referents a la confessionalitat seguien d'alguna manera l'esperit heretat de l' «Schola Cordis Iesus». Les declaracions tenien un caire molt conservador, redactades amb complicats raonaments teològics i amb un cert estil integrista, proper a l'ortodòxia vigent: *el fin primordial del colegio Costa i*

---

¹⁷⁹ DARDER, P. “L'escola costa i Llobera: Fundació inicis, plantejaments i infraestructura.” p. 18

¹⁸⁰ Concordat entre l'Estat Espanyol i la Santa Seu, 1953. Article XXXVI, apartat primer.

¹⁸¹ Professor a Costa Llobera del 1962 fins a mitjans dels anys 70.

Llobera es dar la formación que la misión del católico en la vida moderna requiere.”¹⁸²

De totes formes, matisa : “quan jo vaig entrar a l’escola, tot i la important religiositat que es vivia, el clima que vaig trobar era diferent. Començava a ampliar-se grup inicial de direcció i la majoria de persones que més influïen sobre aquesta institució escolar –els de dins i els de fora- no eren gens sospitosos de pensaments monolítics.”¹⁸³

Segons Joaquim Farré Purroy, les pràctiques i els plantejaments religiosos tenien un caire progressista i obert, especialment a Primària, doncs al Batxillerat patia l’exigència externa d’haver-se d’examinar a l’Institut Milà i Fontanals.

La separació física de la Primària¹⁸⁴, dirigida per Pere Darder, a l’edifici del carrer d’Anglí i del Batxillerat, dirigit per Pau López, a l’edifici del carrer d’Iradier, marcarà una progressiva diferenciació de criteris en la direcció de l’escola, especialment pel que fa al tema de la confessionalitat.

Així, especialment a partir de la relació amb Talitha, en un sector de l’escola, “va anar agafant forma la conclusió que la responsabilitat de la formació religiosa recau plenament en els pares, és a dir, en la comunitat de creients.”¹⁸⁵ En base a la pluralitat d’opcions, es considerava que el marc escolar no era el més adequat per a una formació catequística. Aquesta demanava una institució pròpia al si de la comunitat cristiana. Així, el curs 1964-1965, es va crear el “Catecumenat infantil Talitha-Costa i Llobera”. Segons Joaquim Farré Purroy, “Aquesta nova institució

---

¹⁸² FARRÉ PURROY, J. “Un lloc per a cada cosa i cada cosa al seu lloc (De l’escola confessional a l’escola pluralista)” a DD. AA. (1999) *Dos aniversaris i un projecte: Escola Costa i Llobera*. Barcelona: Editorial Ona. p. 45. (La lletra en cursiva es refereix al document de l’Arxiu Costa i Llobera “Fin del Colegio costa i Llobera”, s/d)

¹⁸³ Ib. p. 45

¹⁸⁴ A la Primària els nens tenien de 6 a 10 anys. El Batxillerat constava de dues etapes: L’elemental, de 10 a 14 anys i el Superior de 15-16. Un cop acabat el Batxillerat s’havia d’aprovar el “Preu” per accedir a la Universitat.

¹⁸⁵ FARRÉ PURROY, J. “Un lloc per a cada cosa i cada cosa al seu lloc (De l’escola confessional a l’escola pluralista)” p.47

alliberava, en part, la catequesi del marc escolar, oferint-li'n un de més ampli i per tant, la possibilitat de poder-ne gaudir altres nens i nenes de la ciutat".¹⁸⁶

Finalment, el curs 1970-71, el Catecumenat Talitha-Costa i Llobera pren la decisió d'integrar-se plenament al Sector Pastoral de Sant Gervasi i la catequesi deixa d'estar sota la orientació directa de les escoles.

Com a conseqüència d'aquest fet, "Un dels professors fundadors, membre de l'equip directiu de Costa i Llobera, expressa la seva total disconformitat a fer aquest pas, presenta la dimissió immediata i si bé segueix com a professor ras, abandona definitivament l'escola a final de curs."¹⁸⁷ Es refereix a Pau López Castellote.

2.3.1.4 La crisi

Tal com hem comentat, la separació física, de Pau López al Batxillerat i Pere Darder a la Primària, es transformarà en ideològica i anirà augmentant amb els anys de forma que mentre un defensarà una escola cristiana l'altre pretindrà una escola laica. Pau López ho expressa així: "En Pere Darder i jo coincidíem en moltes coses, sobre tot en la disponibilitat a canviar el que calgués per estar sempre al servei dels alumnes. Però en una cosa no estàvem d'acord: ell creia que tot era canviable, fins i tot els ideals. Jo, en canvi, creia que la disponibilitat a canviar-ho tot només tenia sentit en funció de la fidelitat a la veritat i al bé, que és Jesucrist. I aquesta fidelitat – amb totes les limitacions que vulgueu – mai no l'he volguda canviar. D'aquí que, en el fer quotidià escolar, discrepàvem sobre tot en dos punts: la no directivitat i el replantejament continu de la confessionalitat de l'escola".

A tot això cal afegir que els professors que s'anaven integrant a l'escola cada dia eren més allunyats del caràcter cristià originari. Com deia Pau López: "sense

---

¹⁸⁶ FARRÉ PURROY, J. "Un lloc per a cada cosa i cada cosa al seu lloc (De l'escola confessional a l'escola pluralista)" pp. 47-48

¹⁸⁷ Ib. p.50

declarar-se no creients eren més aviat partidaris d'un catolicisme liberal, o simplement del liberalisme.” Ell volia mantenir els seus plantejaments davant del professorat: “Jo els deia que la llibertat necessitava un nord, la llei de Déu; que la llibertat com a nord de la pròpia llibertat abocava als més grans disbarats. I els professors m'ho negaven i em contradeien amb una ambientació cultural que jo, realment, no tenia.”

Enfront d'un professorat amb un important bagatge cultural¹⁸⁸, Pau López contava amb una vida molt més intensa i dura que la seva, sabia llatí, grec i hebreu, s'havia iniciat en la reflexió sobre la història i tenia uns plantejaments de la vida molt allunyat dels seus. Tanmateix confessava, però, que aquelles discussions el van ajudar molt a madurar: “Enmig d'aferriades discussions, però, ens unia un interès real pels alumnes, una gran preocupació per fer les coses bé i un desig profund de no caure en la rutina, malgrat les moltes dificultats que vam haver de superar.”

També en la vessant pedagògica van anar apareixent diferències: “Pere Darder es va anar deslligant de Santa Anna i inclinant-se cap a «Talitha»¹⁸⁹. Jo, la veritat, quan hi anava no m'hi acabava de trobar bé, tot i que hi veia un interès i una dedicació realment grans”. I segueix: “Tot ho preveïen i ho planejaven fins a l'últim detall (a mi, sincerament, m'arribava a marejar aquell detallisme). I com la Primària de *Costa i Llobera* (no sabia dir qui va ser l'influent i qui l'influenciat) es reunien hores i hores. Jo, però, hi trobava a faltar un punt de genialitat. De fet, Talitha i la Primària de *Costa i Llobera* eren entre si mateixes molt més properes que la Primària i el Batxillerat de la nostra escola”.¹⁹⁰

---

¹⁸⁸ Pau López explica que els professors “citaven noms com Sartre, Teilhard de Chardin, Mauriac, Bernanos, Saint Exupéry, Bertold Brecht, Mounier, Simone de Beauvoir, Camus,…” I afegia “En realitat, jo no sabia res d'aquells autors que tant llegien - entre altres motius (potser us costarà de creure, però és així), perquè no me'ls podia comprar -, si bé m'interessava la problemàtica que, en parlar d'ells, tocaven. I a ells, que els importava de l'Edat Mitjana, o de la unitat italiana i alemanya del segle passat, o del Magisteri de l'Església, de la història dels Concilis, o de la teologia de la història!”

¹⁸⁹ “Talitha” era una escola cristiana femenina on hi havia de directora Maria Teresa Codina i Marta Mata era l'encarregada de la biblioteca. D'ella Pau López comentava que “hi feia una tasca realment interessant, ja que orientava les lectures de les alumnes i en feia un seguiment molt acurat.”

¹⁹⁰ És interessant veure el que Marta Mata i Sara Blasi expliquen sobre aquesta relació entre ambdues escoles: “1959. Descobriment d'una escola al costat i des de Talitha. A Talitha fa tres anys que treballem com a Escoles de nenes, amb parvulari mixt, que és l'únic mixt permès llavors.

Pau López sintetitza les seves divergències pedagògiques amb Pere Darder amb aquestes paraules: “Ell va anar progressivament subratllant el «com»; jo accentuava el «què». Ell tendia a multiplicar el temps de les reunions: tot s’havia de discutir en grup (si bé, per influència personal, generalment s’acceptava el que ell proposava). Jo insistia en la necessitat que els professors estudiessin, pensessin i sabessin; i això exigia treball individual, a partir del qual es podia fer treball en grup. Ell volia estar sempre al dia dels últims invents pedagògics i anar-hi adaptant l’escola. A mi m’agradava estar-ne assabentat, però no per seguir-los, sinó per repensar la meva línia i anar polint el meu camí”.

No només es tractava de dues maneres diferents de pensar, sinó també de tarannàs i estils antagònics. Pau López s’hi referia en aquests termes: “De fet, en Pere Darder i jo érem unes persones molt diferents. Ell, al meu entendre no tenia un pensament gaire rigorós; en canvi, a través de la seva simpatia i humanitat – que les tenia – resultava molt impositiu, probablement sense proposar-s’ho ja que sempre parlava i actuava d’una forma molt «democràtica». Jo era a l’inrevés: més aviat rigorós en la meua manera de pensar, no tenia un tarannà impositiu (acceptava amb facilitat una solució diferent a la meua, sempre que no hi quedés afectada la consciència); i la meua manera de parlar i actuar no tenia cap brillantor especial”.

En aquella situació, Pau López comença a tastar una cosa que, a partir d’aquells anys, confessa que el farà patir al llarg de la seva vida: “Gairebé tothom m’ha considerat amic (en el sentit més normal de la paraula – amics només n’he tingut alguns -); però molta gent, tot i apreciar-me, se m’ha mostrat reticent respecte a la

---

El Dr. Bofill i el Sr. Gali ens presenten en Pere i en Pau, i ben aviat l’Enric, Darder López i Lluch, respectivament. Fan una escola per a nois, començant pels grans i busquen referències, col·laboració i companyia. Talitha i Costa i Llobera començaran, colze a colze, un camí que ha donat molts fruits, que encara continuen fent, i que ha superat canvis d’estructura, de persones i de nom. Des del primer moment vam saber que uns i altres havíem trobat l’escola parella, que pertanyíem a un mateix corrent de renovació de l’escola.” A BLASI, S. I MATA, M.. “El nostre Costa i Llobera” a DD. AA. (1999) *Dos aniversaris i un projecte: Escola Costa i Llobera*. Barcelona: Editorial Ona. p. 8

meva «filosofia de la vida». I això ho he vist tant més accentuat com més sàvia o entesa era la gent. En general, sempre m’he sentit molt bé amb la gent senzilla.”

Pau López sintetitza amb aquestes paraules la seva experiència: “Els anys que va durar la meva direcció a l’escola *Costa i Llobera* – del 1958 al 1971- van ser per a mi plens de problemes ideològics molt difícils i dolorosos, i són els que, finalment em van decidir a deixar l’escola. Van ser anys d’experiències apassionades i sofriments forts. Però també van ser anys de gestació d’amistats entranyables¹⁹¹.”

Un altre aspecte important d’aquesta etapa de Pau López es refereix al tema de la catalanitat. *Costa i Llobera*, com altres escoles nascudes a la Barcelona dels anys cinquanta¹⁹², d’una forma o altra, volien ser cristianes i catalanes. Si bé des dels vint anys parlava català amb naturalitat, en gran part gràcies a la família Bofill, quan va començar l’escola no veia gaire clara la seva catalanitat. En paraules seves adreçades als seus fills ho expressa així: “La veritat és que la meva identitat com a català la vaig anar descobrint – o construint – poc a poc, sense renunciar mai a la meva història, que és la que em fa parlar castellà amb vosaltres. Vosaltres, però, us vauc educar en català. Perquè Santa Anna, en els seus orígens, no solament era una escola cristiana i creativa, sinó catalana. I tant la vostra mare com jo vam estar contents que us eduquéssiu en català.”

De totes maneres, una de les coses que li produïa una certa reticència era, en paraules seves, “veure com es feia servir el català i l’amor a Catalunya per anar relativitzant el tresor de la fe. De *Talitha* i *Costa i Llobera* va sortir, principalment, l’ «escola de mestres» *Rosa Sensat*¹⁹³. Encara que hi vaig participar en alguns cursos d’estiu, mai no em va acabar de fer el pes perquè hi veia molt accentuada la línia relativista-laïcitzant per la qual anava avançant la

---

¹⁹¹ De totes aquestes amistats, Pau López en destaca la de Norbert Pfeiffer, un jove enginyer industrial vehí de la seva escala que, des del 1959 en que començà a donar classe a *Costa i Llobera*, acompanyarà Pau López en la seva tasca educativa. Norbert Pfeiffer serà el padrí del seu fill Pau i l’autor de la fotografia de portada del seu llibre “Ayer, hoy i mañana”. Pau López considerava en Norbert com un membre més de la seva família.

¹⁹² Ja ens hem referit a aquest tema en l’apartat 2.3.1.3. d’aquest treball p.117

¹⁹³ Efectivament, dels set mestres fundadors de *Rosa Sensat* l’any 1965, tres eren de *Talitha*: Maria Teresa Codina, Marta Mata i Anna Maria Roig, dos de *Costa i Llobera*: Pere Darder i Enric Lluch, i els altres dos: Maria Antònia Canals de Ton i Guida i Jordi Cots de Thau. A CANALS, M.A. i altres. (2001) *La renovació pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980). Fets i records*. Barcelona: Edicions 62.

primària de la nostra escola del bracet de Talitha, sempre amb la pública professió de neutralitat”.

Pau López comentava el següent: “És ben curiós. *Rosa Sensat*, l’escola que ha lluitat pel laïcisme dels mestres i per l’escola única, laica i pública, va ser fundada per persones originàriament més aviat «beates», totes procedents d’escoles de l’escola privada i amb l’ajut dels religiosos.” Els cursos d’estiu de *Rosa Sensat* es van celebrar originàriament als locals de l’escola *Betània-Patmos* i després, uns quants anys, als Jesuïtes de Sarrià.

La situació viscuda per Pau López a *Costa i Llobera* i en tot l’entorn educatiu del moment, el portaran a reflexionar sobre el que ha de ser una escola cristiana i què vol dir una educació cristiana. En un article titulat “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, publicat a la Revista Calasancia de Madrid, plantejarà una nova visió de l’escola cristiana que vol anar més enllà de l’escola de religiosos: “una escola no dependent jurídicament de l’Església, ni de cap ordre religiós, però gestionada amb tota fidelitat al Magisteri de l’Església”¹⁹⁴. Més endavant analitzarem en detall aquest document.

El 1969 publica a la revista “Ciencias de la Educación” l’article titulat “Planteamiento de una educación cristiana”¹⁹⁵ on fa una anàlisi sobre la validesa i importància d’una educació cristiana en el món actual que també mereixerà la nostra atenció.

Finalment, el 1971, “Va arribar un moment que em vaig sentir obligat en consciència a deixar *Costa i Llobera*.” Va ser un moment molt dolorós després de tants anys de deixar-hi la vida. Així, el 27 d’abril de 1971, en una carta-circular adreçada a les famílies signada per Pau López i Pere Darder, els dos professors-fundadors de l’Equip Directiu, es deia “... A tots ens és molt dolorós aquest fet. Els anys de treball, d’enriquiment mutu, les dificultats compartides, l’esforç per a

---

¹⁹⁴ “Yo me quiero referir a la *escuela cristianana* en el sentido más amplio posible: a la escuela que pretende formar cristianamente a sus alumnos.” A LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, Revista Calasancia, n. 24, Madrid, 1968. p. 35

¹⁹⁵ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, Revista de Ciencias de la Educación, Madrid, octubre-diciembre 1970

vèncer-les, l'afecte de tots ens sembla que poden donar bona idea del que diem ...”¹⁹⁶ La carta acabava demanant a tots un esforç per habitar-se a la nova situació.

Aquest fet, com diu Joaquim Farré Purroy, “produeix una forta commoció a l'escola, diria que traumàtica, al temps que provoca un important trencament entre un reduït grup de pares, que treuen els seus fills de l'escola, alguns professors, que també marxen, i la resta”¹⁹⁷. Reconeix també que aquesta discrepància s'havia anat gestant al llarg del temps i no es referia únicament als aspectes religiosos.

Finalment, diu: “Penso, no obstant, que la qüestió es va dur de forma discreta i delicada, tot i el sacseig que tot plegat va representar en alguns sectors.”¹⁹⁸

Pau López era oficialment el propietari de l'escola, si bé que l'únic avantatge que havia gaudit era el de no tenir seguretat social. Es va quedar, doncs, al carrer, sense ni cinc, i amb quatre fills. Ell recordava sempre, però, el que moltes vegades li havia dit el P. Orlandis: “Els creients no ens acabem de creure que Déu és Pare. Entrega't a Ell i Ell no et deixarà.”

Efectivament, només va restar quatre dies sense feina. El P. Josep Ma Balcells, un escolapi que havia conegut en una reunió fundacional de *Rosa Sensat* i que en aquells moments era assistent per a temes educatius del P. Provincial de l'Escola Pia de Catalunya, li proposarà la direcció d'un nou centre educatiu.

---

¹⁹⁶ Citat a FARRÉ PURROY, J. “Un lloc per a cada cosa i cada cosa al seu lloc (De l'escola confessional a l'escola pluralista)” p. 50

¹⁹⁷ Ib. p. 50

¹⁹⁸ Ib. p. 50

2.3.2 El S.I.E.S.C.

2.3.2.1 L'Agrupació Catòlica de Graduades

A finals del anys 50, a Barcelona, es va crear l'Agrupació Catòlica de Graduades, una associació que aplegava professors d'ensenyament secundari catòlics, i que jurídicament formava part de *Pax Romana*¹⁹⁹.

Des del 1961, una representació de l'Agrupació Catòlica de Graduades havia assistit a les reunions anuals del S.I.E.S.C. (Secrétariat International des Enseignants Secondaires Catholiques)²⁰⁰ que, en forma de congrés, tocaven sempre problemes bàsics del món professional de l'educació des d'un punt vista cristià²⁰¹.

Alguns altres professors, entre ells Pau López, moguts pel mateix desig d'aprofundir en llur missió d'educadors cristians, havien participat individualment en aquests congressos.

Després del celebrat a Délémont (Suïssa), l'any 1967, dedicat a l'estudi de la constitució conciliar *Gaudium et Spes*, van veure la conveniència de fer arribar a un cercle més ampli d'educadors cristians l'ideari del S.I.E.S.C. i la possibilitat de

---

¹⁹⁹ Moviment Internacional d'Intel·lectuals Catòlics (MICC - Pax Romana)

²⁰⁰ Organització constituïda el 1954 a partir d'associacions de diversos països europeus que, des del 1955, es trobaven a l'estiu a diferents localitats d'Europa, i que el 1959 s'adhereix a Pax Romana com a Secretariat especialitzat en educació. L'Agrupació Catòlica de Graduades era membre d'aquest Secretariat.

²⁰¹ Les temàtiques d'aquests primers congressos foren les següents:

1961 Fribourg (Suisse) – Le SIESC au service de la formation chrétienne de nos élèves par l'enseignement de la littérature, de l'histoire et des sciences. Participation au Congrès Jubilaire de Pax Romana/MIIC : la responsabilité de l'intellectuel chrétien dans le monde d'aujourd'hui.

1962 Strasbourg (France) – Nos élèves prisonniers de préjugés qui obscurcissent la Vérité. Comment les libérer ?

1963 Breda (Pays-Bas) – L'enseignement de la littérature anglaise peut-il contribuer à la formation chrétienne des élèves ? Les lectures de nos élèves. Le perfectionnement professionnel de l'enseignant secondaire catholique.

1964 Luxembourg (Duché de Luxembourg) – L'enseignant secondaire catholique et l'école publique.

L'enseignement de la littérature moderne et la formation chrétienne des élèves, les lectures de nos élèves.

1965 Evieux-sur-l'Arbresle (France) – Le professeur chrétien devant la Parole de Dieu.

1966 Bad Honef (Allemagne) – Le professeur chrétien devant l'athéisme contemporain.

1967 Délémont (Suisse) – La tâche du professeur chrétien selon les enseignements du Concile.

preparar durant el curs les reunions anuals que es celebrarien a l'estiu. Aquest grup d'educadors es va constituir com a Comissió preparatòria de les reunions del S.I.E.S.C. Aquell any, el Congrés s'havia de celebrar a Montserrat.

2.3.2.2 La preparació de les reunions del S.I.E.S.C.

La preparació del congrés a Montserrat²⁰² la varen fer en forma de taula rodona. D'aquesta manera els permetia trobar-se, en cercle reduït de persones per tal de preparar les sessions, i en reunions de 50-100 persones un cop al trimestre, sempre en diumenge, per poder dialogar tots plegats.

Aquesta fórmula també la van utilitzar per preparar el següent congrés²⁰³, i com a conseqüència d'aquest treball, Pau López publica a la Revista del Ministeri d'Educació Ciència, "Enseñanza Media", l'article "Sobre la revuelta de los jóvenes en la Enseñanza Media"²⁰⁴.

L'experiència positiva d'aquests dos anys els portà a fer un pas endavant en la recerca de la unió eficaç entre ells. Així, "a partir de la idea que el que uneix els homes és treballar plegats, decidirem que la preparació del congrés del S.I.E.S.C. la podríem concretar en una publicació feta amb la col·laboració de tots, des dels qui han tingut la bona voluntat d'escoltar, fins els qui han pogut escriure, passant pels qui han aportat les seves observacions."²⁰⁵

També es plantejaren incorporar al treball de reflexió una enquesta sobre el tema del congrés per tenir un coneixement més acurat del que en pensaven els alumnes de batxillerat i pre-universitari.

---

²⁰² 1968 Montserrat (Espanya) – Le professeur chrétien et la conscience de ses élèves. Les trésors de la culture catalane.

²⁰³ 1969 Luino (Italie) – Le professeur chrétien face au mouvement contestataire des jeunes.

²⁰⁴ LÓPEZ CASTELLOTE, P. "Sobre la revuelta de los jóvenes en la Enseñanza Media", Revista Enseñanza media, n. 210, Madrid, 1969

²⁰⁵ A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1970) *Autoritat i diàleg a l'escola*. Aportacions i Estudis -1. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. p. 11

Així, el juliol de 1970, uns dies abans del congrés del S.I.E.S.C.,²⁰⁶ l' Agrupació Catòlica de Graduades publicava "Autoritat i diàleg a l'escola", el primer volum del que seria la col·lecció "Aportacions i Estudis".

En aquesta obra, Pau López, com a professor de Costa i Llobera, hi col·laborà amb dos articles: "Autoritat i diàleg a l'escola"²⁰⁷ que obria el llibre, i un altre titulat "Maduresa, autoritat, contestació."²⁰⁸ També hi col·laboraren Jordi Sales, llavors professor a l'Institut "Joan d'Austria" de Barcelona, Joan Rovira i Cañellas, de l'Institut "Ausias March", Josep Maria Balcells, escolapi, de l'Escola Pia de Sabadell, Josep Gassiot, inspector d'ensenyament mitjà, Roser Pujades, inspectora d'ensenyament mitjà, Josep Pereña, de les "Escoles Laietània", la Mercè Nonell, del col·legi Tècnic Eulàlia, i Marcel Galobart de l'Institut de Granollers.

L'enquesta va recollir l'opinió de 3.119 alumnes, 1814 nois i 1305 noies, 1834 alumnes d'instituts (18) i 1285 de col·legis (28), 905 alumnes de preuniversitari, 1050 de sisè de batxillerat i 1164 de quart.²⁰⁹

L'any següent, el juliol del 1971, veu la llum el segon volum de la col·lecció amb el títol "Educació i responsabilitat", amb novetats importants com la participació d'alumnes²¹⁰ en els treballs de preparació, la inclusió de ponències del congrés anterior, l'establiment de grups de treball per àmbits i la sistematització de l'enquesta per al seu tractament informàtic.

---

²⁰⁶ 1970 Breda (Pays-Bas) – Le professeur chrétien et le problème de l'autorité ; nouvelles formes d'exercice de l'autorité.

²⁰⁷ LÓPEZ, Pau. (1970) "Autoritat i Diàleg" en A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. *Autoritat i diàleg a l'escola*. Aportacions i Estudis -1. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. pp. 15-24

²⁰⁸ LÓPEZ, Pau. (1970) "Maduresa, autoritat i contestació. Un intent de reflexió sociològica" en A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. *Autoritat i diàleg a l'escola*. Aportacions i Estudis -1. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. pp. 81-96

²⁰⁹ A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1970) *Autoritat i diàleg a l'escola*. Aportacions i Estudis -1. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. pp. 133

²¹⁰ "Tots els nois i noies que van fer constar llur interès per l'enquesta, van rebre un extret dels seus resultats, i foren convidats a col·laborar amb nosaltres." A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1971) *Educació i responsabilitat*. Aportacions i Estudis -2. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. p. 9

Pau López torna a obrir el volum, ara com a professor del centre “Jaume Bofill”, amb l’article “L’educació de la responsabilitat”²¹¹, i amb un altre titulat “Cristianisme i Laïcisme. Educació. Responsabilitat i Estructura.”²¹²

Jordi Sales coordina el “grup doctrinal”²¹³ format per els professors Maria Gratacòs, Mercè Nonell, Carme Riudor i Jordi Sales, i un petit grup d’estudiants de “preu” i “selectiu”.

Josep Maria Balcells, escolapi, coordina el “grup pràctic”²¹⁴ format per ell i pels professors Carme Barceló, Roser Soliguer, Maria Noguera, Josep Oliveras, Francesca Palau-Ribes, Francesca Porrera, Mercè Potau, M. Montserrat Puig, M Lluïsa Romero, Artur Ruiz i M. Àngels Servat.

Conrad Izquierdo, de l’escola Costa i Llobera, coordina el “grup psicològic”²¹⁵ amb els professors Fina Blasi, Lluïsa Carbonell, Engràcia Dalmaschio, Josep M. Jaumà, Josep Pereña i Mercè Vilaseca.

També en la redacció de l’enquesta²¹⁶ treballen conjuntament professors (Marcel Galobart, Josep Gassiot, Pau López, Roser Pujades i Vicenç Torra) i alumnes (entre ells Salvador Cardús, alumne de “preu”). Vicenç Torra, llavors director de l’Institut de Cornellà i professor de la Facultat de Física de la UB, va desenvolupar el programa informàtic per a la realització de l’enquesta. Aquell any hi van comptabilitzar les respostes de 3.295 alumnes, un 52% de nois i un 48% de noies, de diferents centres: un 52% d’Instituts, un 39% de Col·legis religiosos i un 9% de Col·legis seglars.²¹⁷

---

²¹¹ LÓPEZ, Pau. (1971) "L'educació de la responsabilitat" en A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. *Educació i responsabilitat*. Aportacions i Estudis -2. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. pp. 17-32

²¹² LÓPEZ, Pau. (1971) "Cristianisme i Laïcisme. Educació. Responsabilitat i Estructura" en A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. *Educació i responsabilitat*. Aportacions i Estudis -2. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. pp. 69-97

²¹³ A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1971) *Educació i responsabilitat*. Aportacions i Estudis -2. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. p. 50

²¹⁴ Ib. p. 101

²¹⁵ Ib. p. 118

²¹⁶ Ib. p. 184

²¹⁷ Ib. p. 190

2.4 La plenitud (1954-1970)

2.4.1 El *C.O.U. Jaume Bofill*

2.4.1.1 El curs d'orientació universitària (C.O.U.)

Des del moment en que aparegué com a imminent la implantació del C.O.U.²¹⁸ en la reforma educativa de Villar-Palasi²¹⁹ i es mostraren les traces que aquest nou curs havia de tenir, els membres de la Curia Provincial de l'Escola Pia de Catalunya, començaren a plantejar-se la possibilitat d'un Centre que acollís els i les alumnes procedents de les Escoles Pies i d'altres col·legis²²⁰.

Dos eren els objectius que es perseguien: un de caire pedagògic, la concreció d'un Curs d'Orientació Universitària, i un de caire pastoral, la creació d'un Centre Educatiu nou, diferenciat dels que llavors s'anomenaven "de religiosos", amb una participació més decisiva dels laics.

Des del punt de vista pedagògic, l'estructura complexa que es dibuixava del nou *COU* requeria una xifra d'alumnes important per poder-hi respondre adequadament i la llei deixava un grau molt elevat de llibertat als centres educatius per portar a terme el nou curs. "La confianza depositada por parte de la Administración en los Centros autorizados para impartir tal curso, no cabe duda que puede ser un elemento positivísimo en la educación de la juventud, puesto que la educación es inseparable de la responsabilidad y de la confianza. Pero, al mismo tiempo, como ocurre siempre que se juega a la confianza, existe el peligro de un adormecimiento general. A nosotros nos parece que el COU puede ser un

---

²¹⁸ "Curso de Orientación Universitaria" que venia a substituir l'antic *Preu* ("Curso Pre-Universitario")

²¹⁹ Nom del Ministre d'Educació del govern del General Franco que l'impulsà l'any 1970.

²²⁰ La idea d'un *Inter-COU* no fou exclusiva de l'Escola Pia. També altres ordres com les Dames Negres o altres entitats com la Institució Cultural del CIC es platejaren i en alguns casos iniciaren una experiència semblant. Podem afirmar, però, que el COU Jaume Bofill ha estat la única que va perdurar fins a la fi del COU amb la LOGSE (1990).

gran acierto siempre que quienes lo hemos de impartir estemos dispuestos a recrearlo y re-pensarlo continuamente”²²¹

El fet que els col·legis haguessin de renunciar a l'equivalent del *Preu* en favor d'aquest nou centre, i el fet d'encomanar-ne la direcció no a religiosos sinó a laics, van generar lògicament certes reticències. De totes formes, la impossibilitat que un sol col·legi, per gran que fos, ofertes les places suficients per abordar el COU amb tota la gamma de possibilitats que oferia i, d'altra banda, la voluntat decidida de la Cúria provincial de l'Escola Pia de trobar nous camins de col·laboració religiosos-laics, s'acabaren imposant, “aunque más bien en un clima de expectación entre dubitativa i desconfiada”²²²

2.4.1.2 Oferiment i acceptació

Així, els primers dies de maig de 1971, el P. Josep Ma Balcells, assistent del P. Provincial per a temes educatius, oferí a Pau López, en nom de l'Escola Pia de Catalunya, la direcció d'un hipotètic Centre de COU. Es tractava de constituir un nou Centre, que seria mixt, i que es dedicaria a impartir el COU en una línia declaradament confessional. S'havia pensat en ell per a la seva direcció principalment per la seva preocupació per l'escola cristiana²²³.

Pau López diu: “Las inquietudes que, tanto bajo el ofrecimiento como bajo la aceptación, había más las intuimos que las manifestamos. El hecho es que, desde el primer momento y pese a las condiciones ambientales restrictivas –lo cual se manifestó en más de una duda entre los posibles colaboradores del proyecto– presidió el intento la ilusión de hacer un servicio a la Iglesia i al país”²²⁴

---

²²¹ A LOPEZ CASTELLOTE, “La experiencia del COU *Jaume Bofill*”. Revista de Ciencias de la Educación, Madrid, abril-septiembre. 1973, p. 298.

²²² Ib. (p. 299) Josep Ma Soler Argilaga, aleshores professor de matemàtiques a l'Escola Pia i un dels primers col·laboradors de Pau López en el projecte, comenta en una entrevista amb l'autor del treball, les dificultats d'aquest procés sobretot pel que significava, dins de l'Escola Pia, el fet que un laic assumís la direcció d'un centre. En aquest sentit, Pau López va ser el precursor del que després ha estat una normalitat imposada per la manca de vocacions religioses..

²²³ Ja hem vist que el P. Balcells coneixia bé Pau López ja que havien treballat conjuntament en les comissions preparatòries dels congressos del SIESC.

²²⁴ LOPEZ CASTELLOTE, “La experiencia del COU *Jaume Bofill*”, p. 299.

La idea de seguida el captivà: “He de confesar que la idea immediatament me captivó. Me entusiasmaron las posibilidades que yo veía en una tal idea”.²²⁵ Però ell ja havia passat per situacions d’entusiasme que després s’havien transformat en profundes desil·lusions. Per això la seva segona reacció, després de l’entusiasme, va ser plantejar tot una sèrie de condicions per a la seva acceptació al llarg d’una sèrie de converses amb el P. Balcells. A continuació n’analitzem els aspectes més rellevants.

Pau López li va dir textualment: “Si ustedes quieren que yo sea director de ese C.O.U., yo quiero ser *director*. Es decir, yo he de poder asumir la responsabilidad última de lo que ocurra en ese Centro. Yo no creo en la *no directividad* entendida en el sentido de que pueda existir una labor educativa sin una dirección, entendiendo la palabra *dirección* tanto en el sentido de *objetivo* hacia el cual se tiende, como en el sentido de *responsabilidad* de quien vela por que realmente se tienda a ese objetivo”²²⁶.

Amb això Pau López no pretenia defensar la infal·libilitat de la direcció ni considerava innecessari el treball en equip: “Yo creo que en este momento no se puede hacer prácticamente nada de una cierta importancia sin contar con un equipo. Lo que no admito es un equipo sin un objetivo muy concreto y concretado, y unas responsabilidades adecuadas a esa concreción. Yo no creo que un equipo -por muy democrático que sea- pueda hacer una labor educativa si, entre las cosas que cada día ha de re-pensar, se pone el mismo objetivo, la dirección en la cual ha de caminar. Entre otras cosas, no me parece honesto de cara a las familias y a los mismos alumnos, que tienen derecho a saber *por donde y hacia donde se les hará caminar*”²²⁷.

La negació rotunda de la no directivitat que Pau López plantejà, provenia de l’experiència viscuda a *Costa i Llobera* i significava per a ell la concreció en el terreny de les possibilitats del principi educatiu en el que creia fermament: la primacia de la finalitat (el *què*) sobre el mètode (el *com*). “No podemos meternos

---

²²⁵ LOPEZ CASTELLOTE, “La experiencia del COU *Jaume Bofill*”, p. 299

²²⁶ Ib. p. 299

²²⁷ Ib. p. 300

en el *cómo* sin intentar antes aclarar el *qué*. Evidentemente, en la praxis diaria hay una interrelación continua entre un extremo y el otro, de manera que, normalmente, el *cómo* nos ayuda a profundizar en el *qué*, y el *qué* actúa de aguijón continuo sobre el *cómo*.”²²⁸

Pau López era conscient de que la seva postura anava contra corrent del que en aquells moments es respirava al món educatiu. Per a ell, aconseguir la unitat de la comunitat educativa –o intentar-ho- només en el terreny metodològic era una manera d’evitar enfrontaments, deixant en segon terme les conviccions personals. Ara bé, podem educar al marge de les nostres conviccions ? Pau López creu que no: “Yo creo que no hay nada tan radicalizador como la educación : lo que realmente da el educador es aquello que realmente tiene en su raíz, no aquello que dice que tiene. Y si ocurriese que no diera ni eso ¿podríamos decir que hay educación?”²²⁹

La direcció, tal i com l’entenia Pau López, implicava l’acceptació responsable de **l’autoritat**. I en aquells temps l’autoritat no estava, precisament, de moda. “Yo entiendo la autoridad como responsabilidad y no únicamente como poder. Para mi es totalmente falso que quien tiene poder tiene autoridad. Y en cambio es clarísimo que cuanto mayor es la autoridad realmente humana de una persona mayor sentido espiritual tiene su poder.”²³⁰

La responsabilitat només es pot tenir sobre quelcom que es pugui realment assumir. L’autoritat educativa, en tant que responsabilitat, ha d’assumir la vida del educands: ”No es *humana* la autoridad educativa que no asume creativamente el crecimiento personal de los educandos.”²³¹

L’autoritat s’ha de manifestar a l’escola a través de **l’exigència**: “Una autoridad *inhumana* con toda seguridad se manifestará en una exigencia *inhumana*: seria el poder por el poder, simplemente porque soy más fuerte me impongo. A mi entender, la exigencia que entronca con la responsabilidad humanizadora de una

---

²²⁸ LOPEZ CASTELLOTE, “La experiencia del COU *Jaume Bofill*”, p. 300

²²⁹ Ib. p. 300

²³⁰ Ib. p. 301

²³¹ Ib. p. 301

autoridad *humana* –y esto es capital en la autoridad educativa- es que se hace notar en el fomento del trabajo de la propia vida. Un profesor ejercerá *humanamente* su autoridad cuando con su mayor ciencia y su mayor experiencia fomente que los alumnos se trabajen su vida a través del trabajo de la materia que explica.”²³²

En el mateix sentit plantejarà Pau López l'autoritat directiva. Aquesta s'exercirà humanament en el grau que fomenti que totes les persones que intervenen en la comunitat treballin la seva vida en l'exercici de la missió que tenen encomanada. Lamenta, però, que sovint es faci treballar al marge de la pròpia vida: “ Con lo cual ni la dirección, ni el profesorado, ni los alumnos se sienten exigidos-y aceptados- en aquello que más los constituye como personas: que es la capacidad de trabajarse la propia vida.”²³³

Aquesta exigència de treball a tots els nivells de l'escola i referida a la pròpia vida fa necessari el **respecte** mutu entre tots els qui formen la comunitat educativa. Aquest respecte, Pau López l'entén com un procés d'acceptació-donació de la riquesa personal que suposa el treballar-se la pròpia vida. “Yo no entiendo un respeto real entre la personas que no sea – o tienda a ser- una relación de convicción a convicción.”²³⁴

Des d'aquest punt de vista, Pau López planteja que un *Centre cristià* hauria de ser un Centre en el que institucionalment hi hagués el compromís d'una educació cristiana: “lo cual supone que sus educadores son cristianos y aceptan el compromiso de educar en esa línea.”²³⁵

Pau López sostenia que en moltes institucions educatives cristianes no tenien un professorat que respongui al seu plantejament, ja sigui perquè ningú els hi ha plantejat el problema o bé perquè , un cop plantejat, ningú s'ha ocupat de treballar-lo. Era massa freqüent trobar-se un Centre educatiu cristià amb un contingut personal caracteritzat per un “amorfismo de convicciones y de

---

²³² LOPEZ CASTELLOTE, “La experiencia del COU *Jaume Bofill*”, p. 301

²³³ Ib. p. 301

²³⁴ Ib. p. 302

²³⁵ Ib. p. 302

actuaciones”.²³⁶ Pau López creu en les institucions però no creu en absolut en les institucions no sostingudes per les persones. Manté que, en darrer terme, en una escola qui educa no és l’estructura sinó l’educador: “De manera que una digamos *estructura cristiana* sin educadores entusiasmados por caminar en esa línea, en realidad de verdad no creo que tenga ni el más mínimo valor educativo.”²³⁷

El problema del professorat, essencial per a un projecte educatiu com el que planteja, no es pot limitar a una qüestió d’elecció sinó que ha de tenir a un treball continuat de “cultiu” dels valors que es volen educar: “Para que un Centro educativo realice su labor en una línea de humanismo cristiano, no es suficiente *fijar el objetivo* y que todos los miembros de la comunidad educativa lo acepten. Ser cristiano, responder comprometidamente al don gratuito de Su Vida que Dios nos hace en Cristo por el Espíritu, traducir esto a una líneas educativas e intentar ponerlo en práctica, es algo tan vitalmente complejo que requiere la continua profundización y revisión de nuestro obrar.”²³⁸

I finalment, plantejà que tot això s’ha d’emmarcar en una dimensió solidària, essencial per a l’home. “Si la responsabilidad que desde nuestra autoridad educativa hemos de fomentar consistiera *exclusivamente* en construir *la propia vida* entendida individualmente, nuestro testimonio educativo cristiano no seria ni testimonio educativo.”²³⁹

2.4.1.3 El nom de *Jaume Bofill*

En les converses mantingudes amb el P. Balcells, un del temes que es va plantejar va ser el del nom que posarien al futur Centre. “ Queríamos encontrar un nombre que significase, por una parte preocupación educativa en una línea de humanismo cristiano, y por otra parte que el nombre sugiriese nuestro deseo de inserción viva en la realidad catalana, como medio de fomentar una obertura a todos los hombres. En realidad buscábamos un nombre que fundiese los dos aspectos, ya

---

²³⁶ LOPEZ CASTELLOTE, “La experiencia del COU *Jaume Bofill*”, p. 302

²³⁷ Ib. p. 302

²³⁸ Ib. p. 302

²³⁹ Ib. p. 302

que un humanismo cristiano de ninguna manera puede basarse en la valoración del hombre abstracto – que no ha existido nunca - ”²⁴⁰.

Aquest plantejament fou el que els portà a pensar en Jaume Bofill.:

“Jaume Bofill i Bofill nasqué el 30 de novembre de 1910 a Barcelona, a la casa de l’Ardiaca. Estudià Dret, exercí de passant d’advocats, temptejà altres feines i no descobrí el seu camí fins als vint-i-cinc o vint-i-sis anys, quan trobà el P. Orlandis, S.J., i començà a estudiar Filosofia.

El 1939 començà la llicenciatura. Obtingué el títol pel juny de 1942 i pel setembre del mateix any tragué plaça de catedràtic d’Institut, on començà la seva carrera de docència.

Circumstàncies familiars el portaren a haver d’exercir una feina complementària de col·laboració en la direcció d’una petita fàbrica, per mitjà de la qual entrà en contacte amb una realitat del nostre món que contribuí a eixamplar el seu horitzó i els seus interessos, que ja sempre havien estat molt amplis.

El 1950 obtingué la càtedra de metafísica de la Universitat de Barcelona, on prosseguí la seva tasca d’ensenyament, que exercí sempre (ja des de l’institut) amb gran goig i dedicació. Sempre estigué disponible i a prop de tots els estudiants.

A Barcelona organitzà moltes vegades cursets de professors estrangers com Max Müller, Rahner, Moeller, Calvez, van Breda, Hayen, Biemel o Dubarle.

Mantingé relació amb gent de pensament molt divers, com és ara J. Arellano, A. Álvarez Bolado, P. Cerezo, A. González Dorado, M. Sacristán, J.M. Calsamiglia (a qui cedia un període la seva càtedra perquè els nois el poguessin conèixer), J. Gómez Caffarena, R. Saumells ...

Morí el 20 d’octubre de 1965, als 54 anys, després de dos anys i mig de malaltia, durant els quals, igualment interessat en l’estudi i la docència, va continuar donant cursets en el seu domicili, l’últim dels quals tingué lloc l’antevigília de la seva mort.”²⁴¹

---

²⁴⁰ LOPEZ CASTELLOTE, “La experiencia del COU *Jaume Bofill*”, p. 303.

²⁴¹ Extret de la *Noticia Biogràfica de Roser Soliguer, vda.Bofill* al llibre DDAA *Homenatge a Jaume Bofill*. Pp 11-12.

En paraules de Pau López: “persona entregada a la educación, primero como catedrático de Filosofía del Instituto Milá y Fontanals, i después como catedrático de Metafísica de la Universidad de Barcelona, ejemplo de profesor cristiano, muy amante de su tierra, abierto a toda sana inquietud, íntimamente relacionado con el que esto escribe – que recibió muchísimo de él –, i con varias personas de las que maduraron la idea de nuestro Centro”²⁴².

2.4.1.4 L’ideari del Centre d’estudis *Jaume Bofill*

Com a conclusió de les converses mantingudes amb el P. Balcells, Pau López es va comprometre a formular un Ideari del futur Centre que, en línies generals, concretés la seva finalitat educativa cristiana.

Un cop elaborat el projecte d’Ideari, van realitzar diverses sessions de treball a les que, amb el P. Balcells i en Pau López, també hi assistiren la germana Carme Calvet, escolàpia, el P. Octavi Fullat, escolapi i professor de la UAB i Roser Soliguer, vídua de Jaume Bofill. En aquestes reunions discutiren i matitzaren els vint-i-tres punts de l’Ideari fins arribar a la seva redacció definitiva.²⁴³ Aquest ideari contenia els elements que a continuació detallem.

El Centre d’Estudis educatius “Jaume Bofill” es creava per oferir, tant a nois com a noies, el nou “Curso de Orientación Universitaria” , d’acord amb les orientacions i l’esperit de la nova “Ley de Educación”, en el sentit d’un esforç per **assegurar una preparació seriosa i eficient als ciutadans del nostre país, en una línia d’humanisme cristià.** (1 i 2)

Des del punt de vista pedagògic (3), hi havia una preocupació en tres sentits:

- una **programació seriosa i àgil**, pensada per a les necessitats socials i les capacitats dels alumnes;

---

²⁴² LOPEZ CASTELLOTE, “La experiencia del COU *Jaume Bofill*”, p. 303

²⁴³ La versió final de l’Ideari es pot veure a LOPEZ CASTELLOTE, “La experiencia del COU *Jaume Bofill*”, pp. 303-306. La reproduïm en l’annex I.

- una **manera d'actuar que promogui la iniciativa** d'alumnes i professors, i
- una **capacitació metodològica i professional**.

Per una línia d'humanisme cristià, entenien la visió de la persona com a ser solidari cridat a donar sentit al món i a participar de la vida de Déu en Crist, i que suposa **l'acceptació i la promoció entusiasta de la llibertat i la responsabilitat de l'home**.(4 i 5)

La responsabilitat, de la qual la llibertat n'és fonament, s'entenia com a l'actuació de l'originalitat creadora de la persona, manifestada no només en grans actes i decisions, sinó en les petiteses de la vida quotidiana. **L'originalitat creadora de la persona va madurant a partir del treball de la pròpia vida**, que és el que dona sentit a tots els altres treballs que la persona pot realitzar. Pensaven que **l'educació ha de provocar el compromís de l'auto-formació constant**. (6 i 7)

La persona treballa la seva pròpia vida tot treballant el món, donant-li sentit. L'home abstracte no existeix. **L'únic home existent és el que construeix la pròpia vida i la vida de la Humanitat –la història- mitjançant el seu compromís personal en el món**. El compromís de l'home qualsevol nivell – professional, familiar, polític, etc.- dona vida a allò que toca; però al mateix temps que dona vida deixa com empresonats els principis que professa. Qualsevol “teoria de la vida”, al concretar-se en el compromís, guanya en vida el que perd en universalitat. Una línia d'humanisme cristià no vol dir de cap manera que pretenguessin justificar la seva actuació amb el nom de Crist. (8 i 9)

La validesa d'uns principis honestament acceptats es fa notar en la tensionalitat que exerceixen sobre totes les coses –petites i grans- que concreten la vida de l'home. En una línia d'humanisme cristià tots els detalls de la vida s'han de sentir tensionats per la Persona de Crist. Crist, Paraula de Déu, te molt ha dir al nostre món, en tots els seus aspectes: l'economia, la ciència, la política, l'art, el sexe, el treball, ... Volien que el C.O.U. fomentés l'atenció compromesa a aquesta Paraula. (10)

La manera com l'home ha anat donant sentit al món és la cultura humana. En una línia d'humanisme cristià la cultura és imprescindible. La professió cristiana ha d'obrir la nostra actuació a la valoració de les persones i de les coses sense excepció. Res humà ens pot deixar impassibles. Per això es proposaven **promoure la cultura dels seus alumnes tant des de la visió de l'home –tal i com professava la nova Llei d'Educació- , com de la fe –tal i com exigeix una línia d'humanisme cristià.** Això suposa la inserció compromesa en la vida de la Humanitat, mitjançant la inserció compromesa en el propi poble. (11 i 12)

Volien que **el alumnes s'incardinessin en el món amb el desig d'aportar-hi el testimoni de la confiança i de l'esperança cristiana.** Cosa que no te res a veure amb la seguretat del contracte. Pera ells, ser cristià no volia dir tenir-ho tot resolt sinó acceptar el risc de viure amb la confiança dipositada en el Pare. Aquest esperit d'afirmació, aquesta acceptació del risc, aquesta professió de confiança, comporta la **promoció de l'activitat compromesa a tots els nivells.** També comporta una consciència de responsabilitat vers tota la vida de la Humanitat. Ara i aquí, fem viure la Humanitat passada i preparem la Humanitat futura. Des d'una línia d'humanisme cristià, l'egoisme individualista i asolidari es fa absurd a qualsevol nivell que es presenti: capacitació, professió, família, amiat, política, economia, etc. (13 i 14)

Tot acceptant els aspectes individual i solidari de l'home (15), professaven com a base de l'educació:

- **el treball personal i el respecte** als demés,
- la **inquietud per aprofundir la vocació humana** des de la situació concreta de cadascú, i
- el **desenvolupament del sentit de l'opció** a partir de l'elecció personal en les petites coses de la vida.

En línia de l'aportació d'un sentit positiu i solidari de superació de la vivència de la pròpia limitació que la visió cristiana de l'home comporta, volien **que professors i alumnes estiguessin oberts a la comunitat educativa.** Que la constatació dels defectes i les limitacions de cadascú no allunyi els uns dels altres,

sinó que ajudi a treballar la pròpia realitat, amb l'objectiu de preparar la unitat entre tots els homes que la vocació cristiana suposa. (16)

L'actitud del professor i de l'alumne te tot el sentit educatiu precisament quan en la tasca docent i discent es manifesten deixebles i servidors de la Veritat. El pluralisme –realitat del nostre temps- te un profund sentit humà i cristià com a mitjà per arribar a la Veritat, no com a fi. (17)

Intentaven presentar als alumnes els compromisos parcials –professió, família, política, etc.- com a necessaris però també en la mesura que contribueixen a enriquir el seu compromís total que la visió cristiana exigeix de l'home envers les persones i les coses. Una tasca educativa sòlida comporta **una exigència de treball personal com a únic camí per a arribar a la maduresa**. Una exigència que no es redueixi a una imposició, sinó que promogui la tensió personal vers la pròpia realització.(18 i 19)

L'home, gracies a la llibertat, gaudeix d'una autonomia que ningú li pot negar sense disminuir la seva dimensió humana, però que està en funció de la seva maduresa i de la solidaritat. Així, en la mesura que la seva maduresa ho faci possible, volien **fomentar l'autogovern dels alumnes** per a què, des de la consciència de l'autonomia, descobreixin la necessitat d'humanitzar les relacions entre els homes, transformant la pura interdependència en solidaritat. (20)

El criteri suprem per a la selecció i l'actuació del professorat havia de ser el bé dels alumnes, doncs la promoció de la maduresa personal dels educands està íntimament lligada a la maduresa personal de l'educador. (21)

El bé dels alumnes exigeix l'eficàcia en la gestió educativa. Tots els elements que intervenen en el Centre haurien d'estar orientats a l'assoliment d'aquesta eficàcia, tant en els aspectes instructiu com en el formatiu i orientatiu. (22)

Finalment, volien **una organització del Centre que**, des de l'acceptació entusiasta de l'esperit que l'anima, **fomentés la col·laboració** i des d'ella

l'aprofundiment en el propi esperit, per assegurar d'una banda la fidelitat a la línia originària i d'altra l'obertura a totes les aportacions positives. (23)

El que al cap dels anys seria un element indispensable en tot centre educatiu, l'ideari o el projecte educatiu, llavors va ser una novetat. Era la primera vegada que un centre s'iniciava com a concreció d'un ideari elaborat i discutit.

2.4.1.5 El funcionament del Centre

A partir del treball de l'Ideari, l'intent de concreció de la finalitat educativa del *COU Jaume Bofill* en una línia d'humanisme cristià, començaren a treballar en la construcció del nou Centre. En primer lloc es va instituir una Junta Directiva formada per persones representatives de les Institucions promotores de la idea²⁴⁴, la missió de la qual seria la de “vetllar per la fidelitat a la línia originària”, i la institució d'un Consell Executiu que tindria la missió de “governar responsablement”. La relació entre la Junta Directiva i el Consell Executiu sempre es produiria a través del Director.

Pel que fa al Consell Executiu, tot i que la primera concepció fou la d'un òrgan col·legiat en el que estiguessin representats tots els aspectes de la institució educativa (començà amb set membres), la inseguretat en quant a programes²⁴⁵, a locals i a personal docent amb la que s'arribà al final del curs 1970-71 ho condicionava tant tot que moltes persones del Consell Executiu abandonaren el projecte, doncs se'ls exigia una dedicació a jornada completa: “les circumstàncies ens obligaren a limitar el nombre de membres del Consell Executiu a tres, cosa que després hem vist que fou realment un encert.”²⁴⁶

---

²⁴⁴ En principi constituïren la Junta Directiva les persones que havien treballat l'ideari: el P. Balcells, delegat del P. Provincial, la G. Carme Calvet, escolapia, el P. Octavi Fullat, escolapi i professor de la UAB, Roser Soliguer, vda. Bofill, i Pau López. Josep Ma Soler Argilaga destaca el paper del P. Octavi Fullat, professor de la UAB i responsable del *Preu* de l'Escola Pia Sant Antoni, com a gran impulsor d'aquest projecte en la seva primera fase, assumint finalment el P. Balcells la responsabilitat directa de la seva implementació

²⁴⁵ El juliol de 1971, les Universitats de Barcelona es posaren d'acord i convocaren els directors dels centres i els emplaçaren el 15 de juliol per donar-los instruccions concretes sobre el COU. Aquest dia pogueren contemplar, en uns fulls ciclostilats, la primera concreció del COU. En aquella data encara no havia estat publicada cap Ordre Ministerial.

²⁴⁶ LOPEZ CASTELLOTE, “La experiencia del COU *Jaume Bofill*”, p. 307.

Pau López recordava especialment la reunió que van haver de fer a finals de juny de 1971, abans de les vacances d'estiu, amb els pares dels alumnes que aquell any havien finalitzat els estudis de 6è de Batxillerat a les escoles de l'Escola Pia, unes set centes persones, per què sabessin quelcom dels estudis dels seus fills el curs següent: “Fou una reunió realment cèlebre, perquè per una banda no teníem cap mes remei que convocar-la, doncs les famílies no sabien que haurien de fer amb els seus fills el curs següent, i per altra banda, fora d'assegurar-los que els atendríem, no teníem gaire més coses a dir.”²⁴⁷ En aquesta reunió, presidida per alguns membres de la Junta Directiva i pels dos únics membres del Consell Executiu que havien quedat, els hi parlaren de l'Ideari que havien redactat i del compromís real a impartir el COU. El contingut del curs i el lloc on es realitzaria ja se'ls comunicaria quan se sabés.

El Consell Executiu que començà les tasques de preparació del curs aquell estiu el formaven en un principi Pau López com a Director i Josep Ma Soler Argilaga com a Cap d'Estudis. Més endavant s'incorporà con a Responsable d'Orientació Josep Ma Soler Colomer (“Pep” Soler). També s'incorporà a l'equip aquell estiu la Fina Pujals com a Secretària.²⁴⁸

Amb ells i una vintena de professors Pau López inicià el *COU Jaume Bofill* el setembre de 1971 a la planta baixa de l'ala esquerra de l'Escola Pia de Sarrià, acollint uns 320 alumnes (vuit grups de quaranta).

En aquesta primera etapa del COU a Sarrià, Pau López i el seu equip gaudí d'una autonomia total en la concreció del projecte: l'administració del pressupost, l'estructura organitzativa, el projecte educatiu i la selecció del professorat.

Gairebé tots els qui d'una manera o altra vam viure aquells anys, com a membres de l'equip o com alumnes, en tenim un grat record del nostre pas pel *COU*. Els anys del COU a Sarrià van esdevenir una referència mítica pels seus membres en etapes posteriors: un sentiment de llibertat, coherència del projecte i satisfacció

---

²⁴⁷ LOPEZ CASTELLOTE, “La experiència del COU *Jaume Bofill*”, p. 307.

²⁴⁸ Aquests seran, juntament amb el seu amic i company de *Costa i Llobera* Norbert Pfeiffer, qui acompanyaran de ben a prop Pau López en la seva tasca de director fins el final dels seus dies, excepte “Pep” Soler que deixarà l'equip l'estiu de 1984 per anar a dirigir l'Escola Pia de Balmaes

pels resultats. Una visió d'unitat dins d'una disparitat molt gran de formes de ser i de pensar.

En paraules de Josep Ma Soler Argilaga: “Amb una certa perspectiva, ara podem afirmar que, malgrat ser persones molt diferents (les reunions eren molt “mogudes” amb discussions molt aferrissades), al final ens veiem com una unitat de cara als alumnes. Cadascú tenia les seves creences i plantejaments molt diversos, però tots anàvem a la una, hi havia una motivació comuna.”²⁴⁹

“En això Pau López hi jugava un paper molt important: ell es preparava molt les reunions i presentava per escrit les seves propostes, que tot seguit eren “atacades” per tots els altres. A partir de la discussió ell estava disposat a modificar el que fos, mentre no fossin coses de principis, i a vegades el que presentava es canviava totalment. El seu Ideari, però no es va poder canviar mai.”

“Pau López era una persona respectada però també incompresa perquè feia una mica de por. Molts li deien que era “massa coherent”. Quan discuties amb ell no el podies “enganxar” per enlloc perquè portava les coses fins el final, molt ben justificades segons el seu pensament. No podies dir-li: no tens raó. Podies pensar diferent i ell t'ho respectava, però no admetia que intentessis que ell canviés les seves conviccions. Les seves idees fonamentals les va mantenir tot i que amb el temps va anar perdent rigidesa, suavitzant les seves posicions.”

“Pau López deia que l'escola ha de tenir sempre les finestres obertes, hi ha de poder entrar tot. No va tancar mai la porta a ningú ni s'oposà mai a cap discussió.”

La crisi de costa i Llobera i els inicis del COU Jaume Bofill van plantejar a Pau López la necessitat d'aprofundir en les bases teòriques del seu plantejament educatiu. Així, fruit d'aquesta època és el seu primer llibre “Ayer, hoy, mañana (reflexiones sobre la dimensión ambiental del hombre)”²⁵⁰

---

²⁴⁹ Paraules transcrites d'una entrevista amb l'autor del treball realitzada el gener de 2003.

²⁵⁰ LOPEZ CASTELLOTE, P. (1972) *Ayer, hoy, mañana (reflexiones sobre la dimensión ambiental del hombre)*. Barcelona: Editorial Augusta.

Des del curs 1971-1972 fins el curs 1981-82, el COU Jaume Bofill va portar a terme la seva activitat amb total autonomia a l'Escola Pia de Sarrià. L'Escola Pia de Catalunya va decidir que el COU es traslladés als locals de l'Escola Pia de Nostra Senyora, al carrer de Diputació. Així començava una nova etapa.

2.4.1.6 L'Escola Pia de Nostra Senyora.

Tal i com ho explica Enric Sàrries²⁵¹, durant el curs 1981-1982, Pau López i els seus col·laboradors Josep Ma Soler Argilaga i Josep Ma Soler Colomer, i amb l'arquitecte Jordi Figueres, van estar revisant tot l'edifici de l'Escola Pia de Nostra Senyora, al carrer de Diputació, 277, per adaptar-lo a les necessitats derivades de la incorporació del COU Jaume Bofill el setembre de 1982.

El dia de Sant Pere de 1982, al menjador de l'escola, Pau López va ser presentat a tot el personal com a nou director. Diu Sàrries: “Després d'una presentació individual de les persones que estaven presents a la reunió, El Sr. Pau López lliurà un llarg document que porta per títol «Projecte del Col·legi Nostra Senyora de l'Escola Pia i del Centre Cultural Calassanç»”²⁵²

En el document Pau López plantejava l'estructura del nou centre. D'una banda, l'Escola Pia de Nostra Senyora, amb tota la seva història, que hauria d'anar adaptant-se a les noves finalitats (l'EGB aniria desapareixent i es convertiria en un centre d'educació secundària). D'altra banda el COU Jaume Bofill que gaudia d'un estatut particular i que rebia alumnes de més de setanta centres. Finalment, el Centre cultural Calassanç, un projecte nou en el que Pau López hi dipositava moltes il·lusions.

Acadèmicament, funcionarien com a una única escola, però amb tres empreses diferents que compartirien despeses equitativament.

---

²⁵¹ A SÀRRIES, E. (2013) *Pinzellades: El col·legi de Nostra Senyora*. Barcelona: Escola Pia de Catalunya, p. 303

²⁵² Ib. p. 345

L'organigrama deixava clar que la titularitat del centre corresponia a l'Escola Pia de Catalunya. Pau López en seria el Director general, però en una direcció col·legiada amb Josep Ma Soler Argilaga, Vice-director general, en qui delegava els aspectes econòmics i administratius, i amb Josep Ma Soler Colomer, en qui delegava els aspectes pedagògics i de qualitat.

Pau López explicà que cada secció seria com un centre autònom per poder aconseguir els objectius de les seves etapes, de la mateixa manera que cada tutor tindria una autonomia per aconseguir una educació personalitzada, que s'hauria de combinar amb una necessària col·laboració entre els tutors.

Així, a cada secció hi hauria un Consell Executiu, format per la direcció i els coordinadors de les etapes. Aquest consell executiu, junt amb els tutors de cada etapa, formarien els Consells Pedagògics. No cal dir que cada secció tindria el seu claustre i que, tots junts, formarien el claustre del Centre.

Pau López va assumir el repte d'iniciar aquest nou projecte. Un dels punts crítics va ser, sens dubte, la qüestió de la convivència entre dos grups de persones amb històries i condicions laborals diferents: els professors de BUP i els de COU.

Enric Sàrries explica que un dels professors de COU li havia manifestat que Pau López, en reunions que havien tingut per parlar de l'anada a Diputació, els havia dit i repetit que havien d'anar-hi "amb humilitat, sens ànims de donar lliçons a ningú"²⁵³.

En el dossier que es donava als alumnes a començament del curs 1982-1983 podem llegir: "El curs passat estàvem a Sarrià. Ara estem aquí. Això suposa un increment en les ganes de servir els alumnes, amb la possibilitat d'oferir-los nous serveis i amb més possibilitats per la situació cèntrica"²⁵⁴

---

²⁵³ SÀRRIES, E. *Pinzellades: El col·legi de Nostra Senyora*. p. 328

²⁵⁴ Dossier COU 1982-1983. Arxiu EPNS. Citat a SÀRRIES, E. *Pinzellades: El col·legi de Nostra Senyora*. p. 371

I també “Compartim l’espai amb altres persones; això ens serà motiu de demostrar la capacitat de convivència i compartir el que és bo. Saber conviure i compartir exigirà disciplina en l’acceptació de les normes que facin possible l’ús múltiple dels espais”. Tothom s’ha de fer càrrec de la necessitat d’unes normes que han de ser acceptades per “fer més agradable la convivència”²⁵⁵.

Els professors de COU van haver d’acostumar-se a la nova ubicació i als nous espais. Els professors de BUP i EGB van haver d’adaptar-se a un nou estil de direcció. Pau López va ser el primer director seclar de l’Escola Pia de Nostra Senyora.

I, pel que fa a la convivència, Enric Sàrries comenta “Si que es veritat que hi va haver professors que no es van fer en absolut estranys amb els que ja estaven a la casa. En alguns casos es van crear llaços de simpatia, estima i acceptació; però també n’hi va haver d’altres, sortosament creiem que una minoria, que es limitaven a la seva feina en el seu cicle, sense que els importés massa el que passava en els altres cicles del Centre.”²⁵⁶

Normalment, les reunions de professors començaven sempre a partir d’un document lliurat per Pau López. “Aquest document acostumava a contenir uns principis teòrics dels quals se’n podia deduir uns punts de reflexió i de diàleg entre els professors”²⁵⁷

El desembre de 1987 es va celebrar un simposi a Gandia on hi participaren les Escoles Pies d’arreu de l’estat. Pau López, com a director de l’Escola Pia Nostra Senyora – COU Jaume Bofill, hi presentà una comunicació que portava per títol “L’acció tutorial a BUP i COU”²⁵⁸.

---

²⁵⁵ SÀRRIES, E. *Pinzellades: El col·legi de Nostra Senyora*. p. 372

²⁵⁶ *Ib.* pp. 328-329

²⁵⁷ *Ib.* p. 311

²⁵⁸ El document es trova a l’Arxiu de l’EPNS. Citat a SÀRRIES, E. *Pinzellades: El col·legi de Nostra Senyora*. p. 310

Per fer aquesta comunicació va lliurar un document als professors per tal que hi féssim aportacions.²⁵⁹ En el document lliurat, parlant del tutor deia que “la seva tasca consisteix a ajudar l’alumne (per a nosaltres educar és ajudar la maduració de la persona) en les seves dificultats que el creixement personal comporta. El creixement personal l’entendem com l’avenç vers la maduresa i la maduresa l’entendem com a l’estat de la persona que coneix el món en viu segons les seves capacitats i el valora segons les seves opcions”. Més endavant afegia que “el coneixement del món i de la vida no pot prescindir de les matèries d’estudi, però tampoc s’hi pot reduir. (...) La maduresa es manifesta, entre d’altres, en el fet de donar raó del que hom fa. (...) El Tutor ha d’ajudar l’alumne a tenir consciència de si mateix.”²⁶⁰

La maduresa, segons pau López, va lligada a la presa de decisions. Prendre decisions exigeix, primer de tot, conèixer entre els extrems a decidir. Hi ha algunes coses sobre les quals una persona no pot decidir; sobre d’altres sí. En aquestes, “cal prendre decisions que ens facin avançar en el camí de la maduració personal.”²⁶¹

Volem destacar un altre fet d’aquells anys. Després del Simposi de Gandia, Pau López va plantejar la necessitat d’elaborar entre tots el Projecte Educatiu de Centre. Per fer-ho, ens va demanar a tots els professors que redactéssim el nostre propi Projecte Educatiu de la matèria que impartíem. La unió dels Projecte Educatius de cada matèria conformaria el Projecte Educatiu de Centre. D’aquesta forma, volia que es veiés com des de cada una de les assignatures es contribuïa a l’assoliment dels objectius de l’Escola, a les finalitats educatives de tot el Centre.

En el document que ens lliurà, Pau López començava recordant-nos les finalitats educatives de l’Escola:

“1.- Ambientació general que provoqui la resposta personal a la crida de la fe en Jesucrist.

---

²⁵⁹ L’autor d’aquest treball va ser professor de l’Escola Pia Nostra Senyora – COU Jaume Bofill des de novembre de 1985 fins el juny de 1990. Els cursos 1986-1988 va ser Tutor i Coordinador de 1r de BUP i els cursos 1988-1990, Coordinador i tutor de COU.

²⁶⁰ SÀRRIES, E. *Pinzellades: El col·legi de Nostra Senyora*. p. 310

²⁶¹ *Ib.* (p. 310)

- 2.- Responsabilització de la pròpia vida –cos i esperit- a través de la responsabilització del temps propi.
- 3.- Presa de consciència i responsabilització davant les circumstàncies que viu la nostra ciutat, el nostre país, el nostre món.
- 4.- Sentit científic, gust per la descoberta. Superació de la recerca exclusiva o primària de la nota. Consciència de trobar solucions als problemes reals.
- 5.- Hàbit de treball. Consciència que només hi ha progrés real en el grau que hi hagi esforç real.
- 6.- Consciència positiva de la pròpia limitació. Necessitat de treball en equip entès com a suma d'esforços. Valoració positiva de tots els possibles camins en la vida de les persones. No per a tothom és el millor camí la Universitat
- 7.- Actitud de recerca del propi camí en funció de les pròpies qualitats i de les necessitats socials.

Nota: la responsabilització social pressuposa el respecte, l'amor i la generositat.”²⁶²

Aquest plantejament apareixia en la informació que es donava als alumnes que volien matricular-se al COU Jaume Bofill. En aquest document, les finalitats del centre anaven precedides d'una introducció que deia: “L'orientació educativa del nostre centre intenta ajustar-se a una línia d'humanisme cristià, oberta a tots els homes, des d'una vivència de la realitat catalana.”²⁶³

En una reunió de professors de COU de l'any 1985, en el document que ens lliurà als professors, Pau López ens havia plantejat que “Educar en una línia d'humanisme cristià significa ajudar els alumnes a progressar vers la seva maduresa, tenint en compte eficaçment la valoració del món i de la vida que brolla del fet de l'Encarnació del Fill de Déu, de la seva obra a la terra i de la seva resurrecció. Aquest plantejament de l'educació exigeix dels educadors que s'esforcin a fer diagnòstics culturals a partir de l'aprofundiment de la Revelació i del Magisteri de l'Església.”²⁶⁴

---

²⁶² SÀRRIES, E. *Pinzellades: El col·legi de Nostra Senyora*. pp. 310-311

²⁶³ *Ib.* (p. 311)

²⁶⁴ *Ib.* (p. 311)

2.4.1.7 El Centre Cultural Calassanç

El trasllat del COU Jaume Bofill al carrer diputació va tenir per a Pau López un al·licient especial: la possibilitat de portar a terme un Centre Cultural d'inspiració cristiana.

En paraules del propi Pau López, el Centre Cultural Calassanç “vol oferir un espai en el qual els cristians se sentin ajudats a viure la vida en coherència amb la fidelitat a Jesucrist present en la seva Església. L'especificitat d'aquest centre vol ser precisament la vida tal i com Déu la volguda per l'home. Els dos cognoms, cultural i Calassanç, ho volen significar: és un centre cultural en tant que la cultura és la forma concreta com l'home viu sobre la terra; porta el nom de Calassanç perquè vol enfrontar-se amb la vida del nostre món amb tota la seva complexitat a partir del lema de Sant Josep de Calassanç Pietat i Lletres. Evidentment la vida és viscuda pels homes a molts diferents nivells. El Centre cultural Calassanç vol adaptar-se a aquests diferents nivells, però vol oferir sempre una base de pensament que fomenti la coherència fidel en l'ús de la llibertat dels fill de Déu.”²⁶⁵

El Centre Cultural Calassanç que dissenyà Pau López estava constituït per 10 seccions: Formació del professorat, Música, Teatre, cinema-Debat, Cursets, Grups d'estudi, Visites i excursions, Pietat, Magisteri de l'Església i Catequesi d'adults. Cadascuna d'elles tindria un professor responsable que seria ajudat per un Consell Assessor.

De l'activitat del Centre Cultural en podem destacar els 55 concerts que es van realitzar fins el 1990 i que pretenien, en paraules de Pau López, “conrear el nostre bon gust i la finor d'esperit tan necessaris en el moment actual”²⁶⁶.

El més destacat de tots va ser el concert número 50, el 16 de desembre de 1988, amb motiu del Nadal de l'any del Mil·lenari de Catalunya. La Polifònica de

---

²⁶⁵ Introducció a un Reglament de Règim Inter, citat a SÀRRIES, E. *Pinzellades: El col·legi de Nostra Senyora*. p. 462

²⁶⁶ Ib. p. 468

Puigreig, dirigida pel Mestre Ramon Noguera, acompanyada per musics de l'Orquestra del Liceu, va interpretar el Messies de Händel. Va ser l'únic concert en el que es va fer pagar entrada. La Capella - Sala d'Actes de l'Escola s'ompli de gom a gom i els que hi vàrem assistir en tenim un grat record.

Es van fer molts cursets de cuina, de música per a joves i gent adulta, de fotografia i els cicles de conferències organitzades per l'APA de l'Escola es van obrir a tothom a través del Centre Cultural i almenys dos anys es van organitzar en col·laboració amb el Districte de l'Eixample.

La creació del grup "Ciència i Fe" va propiciar conferències-col·loqui sobre els temes "Aproximació educativa a l'estudi coherent de la llengua" a càrrec del mateix Pau López, "El Mètode Teològic" a càrrec del P. Ferran Guillen, "Ciència a la història" a càrrec del Dr. Francesc Canals i "La Física d'Aristòtil", a càrrec del Dr. Antoni Prevosti.

I finalment, un dels projectes més ambiciosos va ser la publicació de la col·lecció *Humanisme cristià*, una col·lecció adreçada a pares, mestre i educadors, sota la direcció de Pau López i l'edició de l'Editorial Casals, amb la finalitat de ser una eina per pensar i comprendre el món actual amb una visió cristiana.

El primer volum, escrit per Pau López amb el títol d' *Humanisme cristià*²⁶⁷, es va presentar a la Sala Claret de Barcelona el 15 de desembre de 1987 i l'acte va ser presidit pel Bisbe de Girona Jaume Camprodon, autor del pròleg i comptà amb la presència del Sr. Ramon Casals, gerent de l'editorial.

Dels vuit títols previstos, 6 veieren la llum: *Déu i l'home*, d'Eudald Forment, *La recerca del bé*, de Margarida Mauri, *Ciència i transcendència*, d'Antoni Prevosti, *Fecundació in vitro i dignitat humana*, de Tomàs Melendo, i finalment *Maria i l'Educació*, també de Pau López, que era un recull de 22 articles apareguts a *Catalunya Cristiana* amb motiu de l'Any Maria²⁶⁸.

---

²⁶⁷ LOPEZ, P. (1987) *Humanisme cristià*. Barcelona: Editorial Casals.

²⁶⁸ LOPEZ, P. (1988) *Maria i l'educació*. Barcelona: Editorial Casals.

2.4.2 El grup Fe i Treball

Com ja hem constatat²⁶⁹, Pau López participà en la creació de la Comissió preparatòria del congrés del S.I.E.S.C. i posteriorment del grup Fe i Treball.

En la seva preocupació per l'educació cristiana, Pau López coneix el S.I.E.S.C. i, essent llavors director de Costa i Llobera, participa a les seves trobades de l'estiu.²⁷⁰ Des de llavors, i fins que la salut li ho permet, l'estiu de 1991, hi assistirà cada any amb la seva família.²⁷¹

---

²⁶⁹ Veure l'apartat 2.3.2 El S.I.E.S.C.

²⁷⁰ No sabem quina és la primera trobada a la que assisteix. Tot sembla indicar que va ser la de 1967, però es possible que assistís també a algunes anteriors.

²⁷¹ Detall de les trobades dels SIESC (1961-1991):

1955 Breda (Pays-Bas) – Rencontre des délégués des associations allemandes, autrichienne, belges, française et néerlandaise: échange d'informations, propositions de collaboration.

1956 Overijse et Bruxelles (Belgique) - suite des délibérations de Breda avec en plus une seconde association française et des Italiens. Création d'un comité de liaison.

1957 Wien (Autriche) – participation du Comité de liaison au Troisième Congrès de l'Union Mondiale des Enseignants Catholiques (UMEC)

1958 Torino (Italie) – Adoption d'un programme d'action : la vie spirituelle des enseignants secondaires catholiques et son incidence sur la formation des élèves. Création de trois commissions (scientifiques, littéraires, historiens)

1959 Leuven (Belgique) – Adhésion à Pax Romana-MIIC à titre de Secrétariat spécialisé SIESC. Rapports des commissions de travail.

1960 Altötting (Allemagne) – Rapport des commissions de travail.

1961 Fribourg (Suisse) – Le SIESC au service de la formation chrétienne de nos élèves par l'enseignement de la littérature, de l'histoire et des sciences.

1962 Strasbourg (France) – Nos élèves prisonniers de préjugés qui obscurcissent la Vérité. Comment les libérer

1963 Breda (Pays-Bas) – L'enseignement de la littérature anglaise peut-il contribuer à la formation chrétienne des élèves ? Les lectures de nos élèves. Le perfectionnement professionnel de l'enseignant secondaire catholique.

1964 Luxembourg (Duché de Luxembourg) – L'enseignant secondaire catholique et l'école publique.

L'enseignement de la littérature moderne et la formation chrétienne des élèves, les lectures de nos élèves.

1965 Eveux-sur-l'Arbresle (France) – Le professeur chrétien devant la Parole de Dieu.

1966 Bad Honef (Allemagne) – Le professeur chrétien devant l'athéisme contemporain.

1967 Délémont (Suisse) – La tâche du professeur chrétien selon les enseignements du Concile.

1968 Montserrat (Espagne) – Le professeur chrétien et la conscience de ses élèves. Les trésors de la culture catalane.

1969 Luino (Italie) – Le professeur chrétien face au mouvement contestataire des jeunes.

1970 Breda (Pays-Bas) – Le professeur chrétien et le problème de l'autorité ; nouvelles formes d'exercice de l'autorité.

1971 Bad Schönbrunn (Suisse) - Education à la responsabilité dans l'enseignement du second degré.

1972 Stuttgart-Hohenheim (Allemagne) – Que deviendra l'homme dans l'école de demain ? Les projets actuels de réforme scolaire et la formation spirituelle et morale des élèves.

1973 Francheville-le-Haut (France) – Le professeur chrétien dans la société "pluraliste" d'aujourd'hui.

1974 Wien-Lainz (Autriche) – La paix, tâche politique, tâche pédagogique.

1975 Loreto (Italie) – L'éducation à la paix par la vie et les disciplines scolaires.

1976 Brugge (Belgique) – Principes et pratique de la "participation" à l'école. Responsabilités des chrétiens dans l'établissement d'une communauté scolaire.

1977 La Conreria (Espagne) – Sciences. Foi chrétienne et option idéologiques. Leurs interférences dans la tâche éducative du professeur chrétien.

2.4.2.1 Creació i consolidació del grup (1971-1976)

Naixement

En el congrés de l'any 1971, l'Agrupació Catòlica de Graduades i la Comissió preparatòria de les reunions del S.I.E.S.C. decideixen adoptar conjuntament el nom de Grup "Fe i Treball". "Com que no ens mou cap més anhel que el d'ésser humilment obedients a la fe i el de comprometre'ns en un treball seriós, en el nostre camp professional, l'estiu passat aquest grup d'educadors adoptà el nom de «Fe i Treball»²⁷²

Pau López no només participa en la gestació del grup Fe i Cultura sinó que hi exerceix un lideratge clar des del primer moment²⁷³, Lideratge que comparteix, els primers anys, amb Francesca Palau-Ribes i Roser Pujades²⁷⁴ de l'Agrupació

1978 Strasbourg (France) – Morale chrétienne et cultures actuelles.

1979 Kerkrade (Pays-bas) – La liberté de l'enseignant dans l'école d'aujourd'hui, contraintes légitimes et pressions abusives.

1980 Freiburg i. Breisgau (Allemagne) – Tension entre enseignement et éducation dans la pratique scolaire.

1981 Graz (Autriche) – La famille chrétienne dans la société moderne. Voies nouvelles d'éducation, un défi à l'école.

1982 Varese (Italie) - Science et Foi: perspectives nouvelles sur un vieux problème.

1983 Fribourg (Suisse) - Dans l'Europe d'aujourd'hui et de demain, nos responsabilités d'enseignants chrétiens.

1984 Münster (Allemagne) - Réflexion chrétienne sur le travail dans le monde d'aujourd'hui.

1985 Amersfoort (Pays-bas) - Les jeunes en 1985: un défi pour les éducateurs.

1986 Recoaro Terme (Italie) - Les éducateurs chrétiens en face des problèmes posés par la biotechnologie.

1987 Lyon (France) - Gérer la Création.

1988 Saint Jacques de Compostelle (Espagne) - Eduquer aux nouvelles technologies, éduquer aux droits de l'homme.

1989 Innsbruck (Autriche) - L'éducation dans une société médiatique: nécessité, chances et risques.

1990 Luxembourg (Luxembourg) - Les identités nationales et régionales dans la Communauté Européenne. Leur sauvegarde et leur intégration.

1991 Fulda (Allemagne) - La situation des Eglises et de l'Enseignement dans les nouvelles démocraties de l'Europe du Centre et de l'Est.

²⁷² A.A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1972) *Reformes escolars i educació*. Aportacions i Estudis -3. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades. (p. 9)

²⁷³ Des del primer volum de la que recull els treballs de preparació del congrés del S.I.E.S.C., l'aportació de Pau López destaca per la quantitat i per la significació de les seves aportacions. Textos trobats en el seu arxiu personal ens fan creure que era ell el qui pensava i escrivia també les presentacions dels llibres, a excepció dels dos darrers volums, i dissenyava els esquemes de treball.

²⁷⁴ Roser Pujades i Duran (1932-1975) es llicencià en Matemàtiques a la UB el 1954. Va ser professora de matemàtiques en alguns col·legis i també a la Universitat. El novembre de 1959 guanya les oposicions a càtedra de matemàtiques i és professora als instituts de Palma de Mallorca, Figueres (d'on també és directora) a Barcelona i a Mataró. El 1963 li diagnostiquen un càncer que li provoca una afonia que l'obliga a deixar les classes. Llavors entra al Cos d'Inspectors d'Ensenyament Mitjà. Fins a la seva mort als 43 anys, participa activament de la vida del grup Fe i Treball. Des de 1978, un Institut de Granollers porta el seu nom.

Catòlica de Graduades, la primera presidenta de l'Agrupació, i la segona l'ànima del treball del S.I.E.S.C a Catalunya fins a la seva prematura mort l'any 1977. De Roser Pujades va ser "la idea i la realització de les enquestes per a estudiants i la publicació del llibre corresponent durant sis cursos seguits."²⁷⁵

En l'apartat 2.3.2 d'aquest treball ja hem dels inicis del grup Fe i Treball i hem parlat dels dos primers volums que recullen els treballs "Autoritat i diàleg a l'escola"(1970) i "Educació i responsabilitat"(1971), amb l'aportació de Pau López a aquell procés.

Presidència catalana del S.I.E.S.C.

El juliol de 1972 veu la llum el volum " Reformes Escolars i Educació" ²⁷⁶, on Pau López hi publica l'article "Reformes escolars i educació. Què esdevindrà de l'esperit de l'home?"²⁷⁷. en l'elaboració del llibre que recull la preparació del congrés del S.I.E.S.C. d'aquell any s'incorporen persones de fora del grup Fe i Treball. En cal destacar l'increment important de la difusió de l'enquesta als alumnes, passant de 3.295 a 6.564 enquestes validades.

En el congrés de 1972, Francesca Palau-Ribes, presidenta de l'Agrupació Catòlica de Graduades, es nomenada presidenta del S.I.E.S.C.

L'any 1973, el llibre publicat té per títol "Un món canviant i pluralista. Un Evangeli per a tots els homes. Implicacions a l'escola"²⁷⁸. En ell, Pau López hi publica dos articles: "L'estructura i l'esperit en un món canviant i pluralista"²⁷⁹ i "L'evangeli de sempre i l'escola del nostre món"²⁸⁰, juntament amb un del P.

---

²⁷⁵ A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1976) *Escola i participació. Aportacions i Estudis* - 7. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. p.118

²⁷⁶ A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1972) *Reformes escolars i educació. Aportacions i Estudis* - 3. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades.

²⁷⁷ Ib. pp. 17-55

²⁷⁸ A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1973) *Un món canviant i pluralista. Un evangeli per a tots els homes. Implicacions a l'escola. Aportacions i Estudis* - 4. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades.

²⁷⁹ Ib. pp. 15-27

²⁸⁰ Ib. pp. 41-54

Ramon Nogués, escolapi, titulat “El paper de la ciència en el pluralisme cultural”.²⁸¹

I pel que fa a l'enquesta,²⁸² al nucli de l'equip de professors del anys anteriors, Marcel Galobart, Josep Gassiot, Pau López, Roser Pujades i Vicenç Torra, s'hi afegeixen a la seva elaboració Lluís Galobart, Manuela Grenzner, Josep Maria Jaumà, Mercè Nonell, Lluís Parramont, Josep Pereña i Concepció Ferrer, que anys després serà diputada. El nombre d'enquestes processades serà de 5.839.²⁸³

El següent llibre, el 1974, portarà per títol “Educar per a la pau”²⁸⁴ i en ell Pau López hi seguirà contribuint amb l'article principal: “L'educació per a la pau”²⁸⁵. Les enquestes processades ja superen les sis mil: 6.136. D'aquestes, un 44% són d'alumnes d'Instituts, un 48% de Col·legis religiosos i un 8% de Col·legis seglars.

Ideari i col·laboració amb els Bisbes

El curs 1974-1975 serà de molta activitat en el si del grup. A més del treball de preparació del proper congrés del S.I.E.S.C., que enguany es recollirà amb un nou llibre amb el títol “Fer entre tots ambients de pau”²⁸⁶, es treballarà en la formulació del ideari del grup Fe i Treball, a partir d'un text elaborat per Pau López i presentat en una trobada del grup l'octubre de 1974.²⁸⁷

---

²⁸¹ A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. *Un món canviant i pluralista. Un evangeli per a tots els homes. Implicacions a l'escola* pp. 29-39

²⁸² Ib. p. 76

²⁸³ Ib. p. 88

²⁸⁴ A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1974) *Educar per a la pau*.

Aportacions i Estudis - 5. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades.

²⁸⁵ Ib. pp. 11-30

²⁸⁶ A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1975) *Fer entre tots ambients de pau*. Aportacions i Estudis - 6. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades.

²⁸⁷ Ib pp.11-16

I, d'altra banda, els bisbes de Catalunya els conviden a treballar amb ells el tema de la coeducació. Per a aquesta trobada, prepararen un document²⁸⁸ que servirà com a esquema de conversa amb els Bisbes de les diòcesis catalanes, l'abril de 1975.

Com era habitual, l'article central del llibre era de Pau López i portava per títol "La creació d'ambients de Pau"²⁸⁹, tot i que enguany compartia protagonisme amb un article de Jordi Sales que duia per títol "Joventut i política"²⁹⁰ i que tenia el seu origen en una conferència adreçada als alumnes del C.O.U. Jaume Bofill.

I, pel que fa a la redacció de l'enquesta, cal destacar que el grup va creixent, entre d'altres, amb membres de l'Agrupació com Núria Balauder, Maria Pilar Montaner i Francesca Palau-Ribes, i professors del Jaume Bofill com Lluís Busquets, Norbert Pfeiffer i Josep M. Soler que s'incorporen al nucli habitual, amb Jordi Sales. Aquell any, el nombre d'enquestes processades es de 6.088.²⁹¹

El 26 d'octubre mor, després de tretze anys de malaltia, Roser Pujades, una de les ànimes del Grup Fe i Treball. Els dos darrers anys ja havia hagut de compartir l'estudi qualitatiu de les enquestes amb Maria Àngels Febrer, companya de l'Agrupació. I des del seu llit de malaltia, encara va participar en la gestació del que seria el treball del proper congrés que ja no veuria acabat.

Aquell a tardor suposarà, doncs, amb la mort de Roser Pujades, un abans i un després en el grup Fe i Treball, com la mort del general Franco, uns dies després, suposarà un abans i uns després en el nostre país.

---

²⁸⁸ El document fou preparat per Jordi, Gali, Marcel Galobart, Josep Gassiot, Pau López Teresa Piguillem, Roser Pujades, Jordi Sales i Vicenç Torra. El text també es troba a A.A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1975) *Educar per a la pau*. Aportacions i Estudis - 6. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. p. 17-23. L'estructura i l'estil del text fan pensar que fou Pau López el seu redactor.

²⁸⁹ Ib pp.25-38

²⁹⁰ Ib pp.39-62

²⁹¹ Ib pp.105. Com a alumne de 5è de batxillerat, l'autor del treball va ser un dels enquestats.

2.4.2.2 Presència i influència (1976-1985)

La col·lecció Roser Pujades

En el volum que recollirà els treballs del congrés de l'estiu de 1976, "Escola i participació" i haurà una evocació i un testimoni d'agraïment cap a la Roser Pujades per part de molts que la conegueren.²⁹² En reconeixement de la seva tasca, es crea la "Col·lecció Roser Pujades" que incorpora els set volums publicats des del 1970 i que, a partir d'ara incorporarà els que es publicaran amb posterioritat.

El nucli central del volum torna a ser un article de Pau López que porta el mateix títol del llibre "Escola i participació"²⁹³ i que, aquesta vegada, comparteix amb un del professor Lluís Cuéllar, catedràtic de Filosofia de l'Institut "Maragall" de Barcelona, titulat "Incidència de la identitat cristiana en la problemàtica de la participació a l'escola"²⁹⁴.

I pel que fa a l'enquesta, seran 38 els professors que col·laboraran en la seva redacció.²⁹⁵ El nombre d'enquestes processades va ser de 6.791, un 45% d'alumnes d'Instituts, un 39% d'alumnes de col·legis religiosos i un 16% d'alumnes de Col·legis seglars.²⁹⁶

El congrés del S.I.E.S.C a Catalunya

En la trobada a Bruges (Bèlgica), l'estiu de 1976, Pau López és nomenat Secretari General Adjunt del S.I.E.S.C. i s'encomana al grup Fe i Treball l'organització del proper congrés del S.I.E.S.C., l'estiu de 1977, per a que es realitzi a Catalunya. Francesca Palau-Ribes, presidenta de l'Agrupació Catòlica de Graduades, presidirà la comissió del congrés i Pau López serà qui en portarà la organització.

---

²⁹² A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1976) *Escola i participació*. Aportacions i Estudis - 7. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. pp. 35-67

²⁹³ Ib. pp. 11-23

²⁹⁴ Ib. pp. 25-33

²⁹⁵ Molt probablement com a mostra de reconeixement i homenatge personal a la Roser Pujades.

²⁹⁶ Ib. p.123. Com a alumne de 6è de batxillerat, l'autor del treball va ser un dels enquestats.

El lloc escollit serà el Seminari Menor de la Diòcesi de Barcelona a La Conreria i el seu enunciat serà “Ciència, Fe cristiana i Opcions ideològiques. Interferències en la tasca educativa del professor cristià”²⁹⁷

El fet de celebrar el congrés a casa, va fer que es plantejessin donar més profunditat a la seva preparació. Per això, a part de les reunions trimestrals que feien cada any, els resultats de les quals s’inclouïen en l’edició dels volums, van organitzar un cicle de conferències sobre diferents aspectes del tema. En aquest cicle d’una conferència mensual hi participaren Mn. Jarque, Mn. Ballarín, el P. Ramon M. Nogués, en Jordi Galí, en Jordi Sales, el Dr. Parellada i en Lluís Cuéllar, i es tractaren temes que relacionaven la ciència i l’opció ideològica amb la fe cristiana, amb la vida humana, amb la psicologia i amb la filosofia.

Com explica Pau López, “Aquest cicle de conferències es va fer també amb la idea que servis de base de reflexió per a un moviment que anomenàvem «Cristians i Escola», i que volia contribuir a la unió entre els ensenyants cristians, tant de l’escola estatal com de la no estatal.”²⁹⁸

El llibre que recull els treballs de preparació del congrés es publicarà aquell juliol amb el títol “Ciència i opció ideològica” i que, com es habitual, comença amb un article de Pau López amb el mateix títol.²⁹⁹ Aquest cop, l’acompanyen les quatre ponències que es van presentar al congrés: “Ciència, opció ideològica, educació i fe cristiana”³⁰⁰ per Jordi Galí, director del Col·legi “Sant Gregori”, “Actituds filosòfiques, ciència i opció ideològica”³⁰¹ per Lluís Cuéllar, catedràtic de Filosofia de l’Institut “Maragall”, “Ciència i opció ideològica: de la limitació a la fecunditat”³⁰² per Ramon M. Nogués, Dr. en Biologia i Professor de la UAB, i “La fe cristiana interpel·lada per la ciència, les opcions ideològiques i

---

²⁹⁷ A.A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1977) *Ciència opció ideològica*. Aportacions i Estudis - 8. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. p. 9

²⁹⁸ Ib. p. 10

²⁹⁹ Ib. pp. 11-19

³⁰⁰ Ib. pp. 21-37

³⁰¹ Ib. pp. 39-52

³⁰² Ib. pp. 53-68

l'educació”³⁰³ per Joan E. Jarque, Delegat Episcopal d'Apostolat Seglar de Barcelona.

L'equip que preparà l'enquesta superà de nou la trentena de professors i es processaran 6.144 enquestes a alumnes, un 40% d'Instituts, un 43% de Col·legis religiosos i un 17% de Col·legis seglars.³⁰⁴

La trobada va tenir un cert ressò a la premsa catalana³⁰⁵ i en destacà el dia que passaren a Montserrat, amb la recepció del pare abat, dom Cassià Ma Just i la cloenda al monestir de Poblet, presidida pel cardenal Jubany, arquebisbe de Barcelona.

A partir d'aquest congrés, Pau López és Secretari general del S.I.E.S.C.

La Fundació Roser Pujades

La formació dels professors va ser una de les preocupacions importants de Pau López i, al llarg de la seva vida professional intentarà tirar endavant diversos projectes.

El curs 1977-1978, l'activitat del grup Fe i Treball, amb el lideratge de Pau López dedica els seus esforços a la creació de la “Fundació Roser Pujades” per a la formació de professors. Aquell estiu la fundació col·labora amb l'Institut Químic de Sarrià en l'elaboració de deu cursos de formació de professors d'educació secundària i atorga una trentena de beques als assistents. Jurídicament, la fundació es constituirà a finals del mes d'octubre.

Per aquest motiu, el volum que recull els treballs de preparació del congrés no es publicarà fins el mes de desembre. Com es habitual, l'article que encapçala el

---

³⁰³ A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C *Ciència opció ideològica*. pp 69-103

³⁰⁴ Ib. p.123 Com a alumne de C.O.U., l'autor del treball va ser un dels enquestats.

³⁰⁵ En aquest sentit es pot veure una referència de la trobada a *La Vanguardia* (29-VII-77, p. 25) i una altra a *La Vanguardia* (4-VIII-77, p. 22).

volum porta el títol de “Moral i cultura” i l’autor és Pau López.³⁰⁶ El nombre d’enquestes processades serà de 6.651, un 33% dels alumnes seran d’Instituts, un 49% de Col·legis religiosos, i un 18% de Col·legis seglars.³⁰⁷

I tornant a la fundació, en paraules de Pau López: “La «Fundació Roser Pujades», que vol treballar amb l’esperit de la Roser, voldria promoure tot allò que pot contribuir a la formació de bons professors, i a capacitar i enfortir molts professors cristians.”³⁰⁸ Una altra finalitat de la fundació serà el finançament de publicacions. La primera serà la “Col·lecció Roser Pujades”.

La trobada de l’estiu de 1979 tindrà un caràcter especial. Serà el XXVè Congrés Internacional del S.I.E.S.C. i el desè de la comissió preparatòria catalana. Se celebrarà a l’Abadia de Rolduc, a Kerkrade, un poblet d’Holanda molt a prop de Maastrich, amb el títol de “Llibertat i coaccions a l’escola”. Aquell any s’organitzarà un autocar per facilitar el màxim l’assistència als membres de l’Agrupació i del Grup, que superaran la trentena. La Fundació Roser Pujades becarà alguns professors novells.³⁰⁹

En el volum que recollirà els treballs, Pau López hi publicarà “La Llibertat del professor a l’escola d’avui”³¹⁰. I les enquestes processades seran 6.180, un 36% d’alumnes d’Instituts, un 48% de Col·legis religiosos, i un 16% de Col·legis seglars.

Nou enfoc

A partir d’ara, els volums ja no sortiran anualment. Els quatre següents sortiran cada dos anys i els dos darrers, cada tres. I, a diferència dels anteriors, el títol no

---

³⁰⁶ A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1978) *Moral i cultura*. Aportacions i Estudis - 9. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades.

³⁰⁷ Ib. p. 89

³⁰⁸ Ib. p. 9

³⁰⁹ L’autor del treball va rebre una d’aquestes beques i hi va poder assistir. Tenia 20 anys i feia de professor ajudant de laboratori de Física amb el professor Norbert Pfeiffer al C.O.U. Jaume Bofill.

³¹⁰ A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1979) *Llibertat i coaccions a l’escola*. Aportacions i Estudis - 10. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. pp. 11-23

coincidirà amb el de la trobada anual del S.I.E.S.C. sinó amb el treball de reflexió que realitzaran i sobre el qual seguiran enquestant a milers d'alumnes.

L'onzè volum es publicà el 1981 amb el títol d' "Educació i sentit de la vida". Recollia, d'una banda, les ponències de la trobada que s'havia fet a Freiburg el juliol de 1980 i, d'altra banda, material aportat per a la reflexió sobre educació a l'Assemblea diocesana de Barcelona.³¹¹ I l'enquesta va ser dedicada a "la possible repercussió que l'acció educativa dels professors creients i no creients hagi pogut tenir en les conviccions dels alumnes, en el «sentit de la vida» que han anat assolint."³¹²

Pau López hi publicà la seva comunicació presentada al Congrés del S.I.E.S.C. celebrat a Freiburg im Breisgau (Alemanya Federal) el 27 de juliol amb el títol de "Tensions entre educació i instrucció"³¹³.

Les enquestes processades aquell any varen ser 5.620, un 34% d'alumnes d'Instituts, un 49% d'alumnes de Col·legis religiosos, un 15% d'alumnes de Col·legis seglars i, per primer cop, un 2% d'alumnes de Formació Professional.³¹⁴

En el dotzè volum de la col·lecció "Roser Pujades", també es separen del costum dedicar-lo al tema del congrés del S.I.E.S.C. En paraules de Pau López, "ens va semblar que valia la pena dedicar-nos a estudiar l'Encíclica de Joan Pau II «Laborem exercens» llegida sota el prisma del treball educatiu, tot tenint en compte les exigències de la ciència i de la fe".³¹⁵

---

³¹¹ Assemblea promoguda pel cardenal-arquebisbe de Barcelona, Mns. Narcís Jubany, que es va cloure el 22 de febrer de 1981 al Palau dels esports de Barcelona.

³¹² A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1981) *Educació i sentit de la vida*. Aportacions i Estudis - 11. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. p. 9-10

³¹³ Ib. p. 11-13

³¹⁴ Ib. p. 96. L'autor d'aquest treball va participar en l'equip que va elaborar aquella enquesta.

³¹⁵ A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1983) *El treball educatiu*. Aportacions i Estudis - 12. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. p. 9

Pau López preparà un esquema per a la reflexió que, com sempre, obre el contingut del llibre amb un extens treball que te per títol “El treball educatiu entre les exigències de la ciència i de la fe”³¹⁶

El nombre d’enquestes processades va ser de 6.943, un 34% d’alumnes d’Instituts, un 51% d’alumnes de Col·legis religiosos, un 12% d’alumnes de Col·legis seglars, i un 3 % d’alumnes de Centres de Formació Professional.³¹⁷

Vice-presidència del S.I.E.S.C.

A la trobada de l’estiu de 1982, Pau López és nomenat Vice-president del S.I.E.S.C.³¹⁸.

El tretzè volum es publica l’abril de 1985 amb el títol “Fer-se la pròpia vida”. Pau López obre el llibre amb un article amb el mateix títol.³¹⁹

Aquell any es processaran més de set mil enquestes, en concret 7.314, el major nombre assolit en aquests treballs. Un 36% correspondran a alumnes d’Instituts, un 60% a alumnes de Col·legis religiosos, un 3% a alumnes de Col·legis seglars i un 1% a alumnes de Centres de Formació Professional.³²⁰

Com explica el mateix Pau López, “després de la celebració de l’any internacional de la joventut, ens va semblar que podria ser bo per als joves de les nostres aules ajudar-los a reflexionar sobre el que significa ser jove, tant per relació al cos com per relació amb l’esperit. Perquè les nostres enquestes –estadísticament importants

---

³¹⁶ A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1983) *El treball educatiu*. pp. 11-101

³¹⁷ Ib. p. 158

³¹⁸ No en tenim referència directa però l’octubre de 1982 participa en un acte públic com a tal. Veure *La Vanguardia* (22-X-82 p. 26).

³¹⁹ A A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1985) *Fer-se la pròpia vida*. Aportacions i Estudis - 13. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. p. 11-16

³²⁰ Ib. p. 92

per al nombre de joves als quals arriben- més que un estudi sociològic volen ser una eina de reflexió, una conversa amb milers de joves sobre el tema triat.”³²¹

En un breu article amb el mateix títol que el llibre “Joventut: cos i esperit”³²², Pau López explica que volen ajudar els joves a descobrir aquells valors de la joventut que són permanents –i que, per conseqüent, poden mantenir joves les persones malgrat els anys- i aquells valors que, tot i reconeixent la seva validesa temporal, amb el temps passen. Amb això volen facilitar-los la lucidesa per distingir entre els valors i els contravalors.

Aquell any es processaren 6.602 enquestes, un 42% de nois i un 58% de noies.³²³

Majoria i compromís personal

L’any 1990 veu la llum el XVè volum de la Col·lecció Roser Pujades. Per primer cop, en el llibre apareixen els articles en versió catalana i castellana. Com diu la presentació, “ens volem obrir a tots els germans de parla castellana tot afirmant la nostra identitat catalana en la recerca de les arrels comunes, que són les que han creat aquesta Europa que malda per re-identificar-se”.³²⁴

Pau López hi publica l’article “Majoria i compromís personal”³²⁵ i aquest és el tema de l’enquesta d’aquell any, de la qual es processen 4.667, un 36,5% d’alumnes d’Instituts, un 58% d’alumnes de Col·legis religiosos, un 0,5% d’alumnes de Col·legis seglars, i un 5% d’alumnes de Centres de Formació Professional.³²⁶

---

³²¹ A.A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1987) *Joventut, cos i esperit*. Aportacions i Estudis - 14. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. p. 9

³²² *Ib.* pp.11-15

³²³ *Ib.* p. 70

³²⁴ A.A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1990) *Majoria i compromís personal*. Aportacions i Estudis - 15. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Associació Catòlica de Graduades. p. 9

L’estiu del 1988 es va celebrar la trobada a Santiago de Compostela i a partir d’aquell moment es van mantenir relacions amb professors de la resta de l’estat espanyol.

³²⁵ *Ib.* pp.13-31

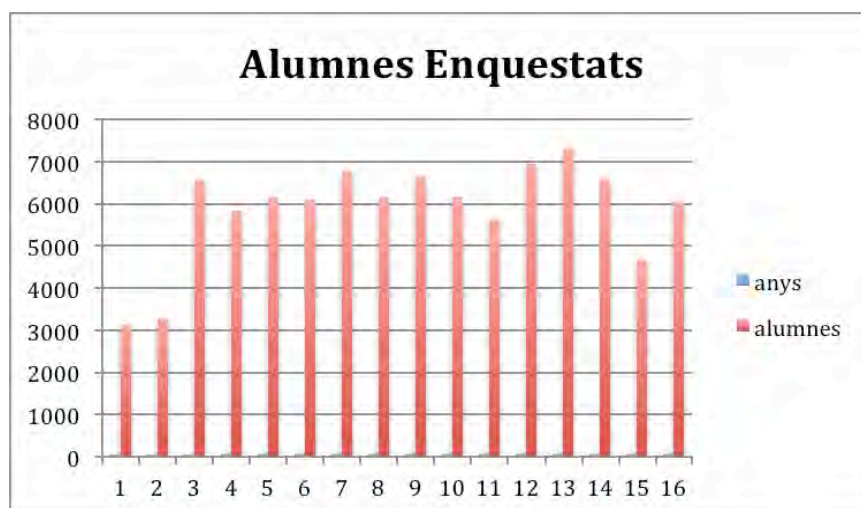
³²⁶ *Ib.* p. 102

El darrer treball

El darrer volum de la col·lecció Roser Pujades es publica el 1992 amb el títol de “L’Europa de l’est i l’escola”. Tot i la seva malaltia, Pau López hi col·labora segons les seves possibilitats. La seva aportació, però serà un article titulat “Un humanisme per a Europa en l’era dels ciutadans de l’univers”³²⁷.

Es van processar 6.028, amb la participació, per primera vegada d’alumnes de Portugal, un 2%. Un 38% van ser alumnes d’Instituts, un 57% d’alumnes de col·legis religiosos, un 2% d’alumnes de Col·legis seglars i un 1% d’alumnes de Centres de Formació Professional.

En els 22 anys de la tasca del Grup Fe i Treball, les seves reflexions van arribar a més de 100.000 alumnes de més d’un centenar de centre educatius de casa nostra, públics i privats.

³²⁷ A.A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1992) *L’Europa de l’est i l’escola*. Aportacions i Estudis - 16. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Associació Catòlica de Graduats. (p. 13-39). De fet, és el contingut d’una conferència donada per Pau López a l’Aula “Miguel de Unamuno” de la Universitat de Salamanca, el dia 13 d’octubre de 1989, en el XX Encuentro de Universidad y Cultura sobre el tema “De la Revolución francesa a la identidad de Europa”.

2.4.3 Presència pública

2.4.3.1 La política

Si bé Pau López no milità mai en cap partit polític, amb qui més va col·laborar va ser amb Unió Democràtica de Catalunya, participant de forma activa en les Jornades D'Educació que la formació demòcrata-cristiana organitzava anualment.

En el projecte del COU Jaume Bofill hi participaren professors que es situaven a l'entorn de Convergència Democràtica i del Partit Socialista de Catalunya Reagrupament.

El Col·legi de Doctors i Llicenciats i el Consell Català d'Ensenyament

El desembre de 1973 es van celebrar les eleccions al Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats de Catalunya. En aquell temps, n'era el president Ramon Fuster i, segons els estatuts, calia renovar la meitat de la junta, inclosa la vici-presidència. S'hi presentaren dues candidatures, una encapçalada per Eulàlia Vintró, del PSUC, de marcat caràcter comunista i l'altre, encapçalada per Pau López, representant l'escola de caràcter confessional. Acompanyaren Pau López en Jordi Maymó, José Margalejo, Ramon Serra, Cèsar Alias, Lorenzo Plaja i Juan Manuel Garcia Jimenez. Eulàlia Vintró va treure 920 vots enfront dels 257 de Pau López.

El 1975, de l'Escola d'estiu de Rosa Sensat van sortir els documents "Per a una nova Escola Pública Catalana".³²⁸ Ja hem pogut conèixer com va viure Pau López el naixement i els primers anys de l'Associació de Mestres Rosa Sensat. Marta Mata explica que "el mateix 1975, i segurament com a alternativa als documents de l'Escola d'Estiu, havia aparegut una altra proposta de política educativa des d'una plataforma de vida efímera com a tal, i que es proclamava d'inspiració cristiana, anomenada Consell Català d'Ensenyament. Polítics i professionals de l'ensenyament, com Octavi Fullat, Josep Pallach, Jordi Pujol, Maria Rúbies o

---

³²⁸ DD AA (2001) *La renovació pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980)*. Barcelona: Edicions 62. p. 79

Joan Triadú, hi defensaven la possibilitat de l'escola catalana confessional, i de la promoció d'un sistema escolar mixt d'escola pública i escola privada.”³²⁹

En un article d'agraïment al periodista Wifredo Espina que Pau López escriví (però que no es va arribar a publicar) es pot llegir: “Cal subratllar l'ajut enorme que vam rebre d'ell l'any 1976 les set o vuit persones que ens vam ajuntar per defensar la llibertat d'ensenyament enfront de la dictadura marxista que, en aquell moment, tothom, fins els més "liberals" consideraven com a termòmetre de la democràcia vertadera: el qui acceptava el marxisme era demòcrata, el qui el combatia no era demòcrata. Els religiosos en general, estaven completament desconcertats. Uns quants laics, Ramón Ticó, Jordi Galí, Jordi Sales, Vicenç Torra, Santi Guillen, Manuel Pares, jo mateix i alguns altres vam decidir plantar cara. Jo mateix vaig pensar el nom de «Consell Català d'Ensenyament» per a aquest grup.

En aquells moments de l'inici democràtic, aquest nom va sonar com a «organització important» i molta gent, entre ells els principals polítics que després serien els líders democràtics de diferents partits venien per allà com per a reservar-se algun trosset d'influència.”³³⁰

L'actuació d'aquest grup va tenir un punt culminant en les eleccions per al deganat del Col·legi de Llicenciats el 1976. Pau López explica que “en aquells moments veia que constituïa una bona caixa de ressonància que tant podia sonar en marxista, amb l'acompanyament de la premsa, com en no marxista. I els del Consell Català d'Ensenyament vam decidir fer tot el que poguéssim perquè ressonés en anti-marxista. Vam trobar l'Elena Ferrer com a candidata, per enfrontar-la a l'Eulàlia Vintó (del PSUC i recolzada pels socialistes i per tota la façana pedagògica progressista de Rosa Sensat). Els religiosos no piulaven. Semblava que tothom tenia por. Nosaltres vam organitzar els nostres actes electorals, però sobretot el que vam fer es anar als seus, i no solament "respondre" in situ, sinó escriure cada dia un article -d'això me'n cuidava jo aclarint les ambigüitats, denunciant les mentides, posant en evidència les trampes. Aquest

---

³²⁹ DD AA *La renovació pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980)*. p. 81

³³⁰ Document inèdit de l'arxiu personal de Pau López Castellote.

article l'enviàvem al Sr. Wifredo Espina (de vegades ja una mica tard al vespre), i ell sempre ens el publicava al dia següent. Aleshores, en Ramón Ticó –que va despreocupar-se de la seva empresa per dedicar-se exclusivament a la campanya– en feia 9.000 fotocòpies i les enviava a tots els llicenciats. Els costos de tot això els pagava ell, perquè no teníem ajuda de ningú. També era seu el pis on ens reuníem a la Via Augusta.”³³¹ Va guanyar l'Elena Ferrer.

L'oposició a la LODE

L'aprovació de la constitució l'any 1978, en el seu article 27, consagrava el dret a l'educació i la llibertat d'ensenyament. Als poders públics se'ls encomanava garantir aquests drets mitjançant, entre d'altres coses, la creació de centres docents de titularitat pública i l'ajuda als centres docents de titularitat privada que reunissin els requisits establerts per llei.

El text constitucional reflectia el pacte de consens al que havien arribat els defensors d'un model d'escola única, pública i laica que perseguien l'extinció de l'ensenyament privat subvencionat, i els defensors d'un model d'escola plural i lliure amb l'existència de centres de titularitat privada, amb ideari propi i amb ajuts de l'administració.

Tanmateix, l'arribada dels socialistes al poder l'any 1982, va suposar una ofensiva a favor de l'escola pública i en contra de l'escola privada. Pau López es destacà per la defensa de la llibertat d'ensenyament i de l'escola cristiana com a proposta educativa a les famílies.

En aquells anys participà en nombrosos actes, conferències. Com a exemple, reproduïm a continuació l'anunci publicat a *La Vanguardia* el 22 d'octubre de 1982, i la carta al director, també a *La Vanguardia* del dia 16 de desembre de 1983 on replica les declaracions del Ministre Maravall.

---

³³¹ Document inèdit de l'arxiu personal de Pau López Castellote.

HOY, DIA 22
CONCENTRACION
PRO
LIBERTAD DE ENSEÑANZA

Intervendrán:

PIERRE DUBOIS FERRAND
Presidente de las Asociaciones de Escuelas Católicas Francesas

JOSU AGUIRRE
Secretario General de la Enseñanza Católica Belga

PAU LOPEZ CASTELLOTE
Vice-presidente del Secretariado Internacional de Enseñantes Secundarios Católicos

ANGEL MARTINEZ FUERTES
Presidente de la Confederación Española de Centros de Enseñanza

Lugar: **Palacio de Congresos de Montjuic.** — Hora: 19.30
Convoca: Coordinadora de Centres d'Ensenyament Privat de Catalunya.

Cartas de los lectores

La sapiencia del ministro de Transportes

Señor Director:
 Cuando habían pasado solamente dos horas del accidente que en Barajas, el 7-12-83, costó la vida a un centenar de personas, el ministro de Transportes, señor Barón, declaraba que las causas del mismo había que atribuir las en principio a un fallo humano. Todavía estaban los bomberos trabajando en el lugar de la colisión y nuestro ministro ya sabía las causas.

Evidentemente no hay nada más fácil que culpar al que ya no puede defenderse; pero esto a mí, señor director, en el mejor de los casos, se me antoja de mal gusto.

Mi hermano José María, señor director, era el segundo comandante del avión de Aviaco, y falleció desempeñando su trabajo en unas condiciones que no reunían las garantías necesarias de seguridad, y esto lo sabe todo aquel que entiende algo de este tema, empezando por sus compañeros que así me lo han manifestado a mí y a toda la prensa del país.

Nada ni nadie nos podrá devolver a mi hermano, pero creo que sacar de este lamentable hecho conclusiones que eviten una posible repetición, sería más inteligente, justo y positivo que el culpar a los que, como le decía al principio, no pueden defenderse y dar carpetazo al asunto.

Quiero, por último, señor director, si usted me lo permite, agradecer desde estas líneas las incontables muestras de afecto y condolencia que mi familia ha recibido estos días de tristeza y especialmente a los hombres de Aviaco, compañeros entrañables de los que José María estará ahora, sin duda, muy orgulloso.

MANUEL GIBERNAU
CORACHAN

La Vanguardia agradece las cartas de sus lectores y tiene también en cuenta las no publicadas. Escogemos con preferencia para su inserción — íntegra o condensada, según el espacio disponible y el interés del tema — las cartas breves, de no más de veinticinco líneas a máquina, escritas a doble espacio y por una cara. Todas deben poder aparecer firmadas con nombre y apellidos. No publicaremos cartas con seudónimo o iniciales. Recordamos a nuestros comunicantes que debemos tener constancia de sus señas completas — preferible con teléfono — y que no nos es posible mantener correspondencia ni atender visitas o llamadas respecto a cartas no publicadas.

El ministro de Educación y la LODE

Señor Director:
 El discurso del ministro de Educación en la clausura del Congreso de la FETE reseñado en "La Vanguardia" el 12-12-83 contiene afirmaciones insultantes para quienes no estamos de acuerdo con la filosofía de la LODE. Creo que está en su derecho cuando razona el contenido de esa ley. Creo que no está en su derecho, sino que simplemente se vale de la preeminencia de su cargo, cuando, aprovechando la facilidad que le dan los medios de comunicación — cosa que no tenemos los ciudadanos de a pie — lanza insultos indiscriminados contra sus opositores.

Es totalmente falsa su afirmación de que "se oponen a la LODE quienes conciben la enseñanza como un negocio; quienes no aceptan ninguna contrapartida a la recepción de esas ingentes sumas de dinero público (380.000 millones de pesetas en los últimos diez años); y quienes no aceptan la participación ni de los padres ni de los profesores, porque no confían en ellos". A lo largo del discurso hay otros insultos que, por no poder disponer de las facilidades de publicidad del ministro, no puedo ni analizar ni aludir.

Si el ministro conoce mínimamente el mundo de la enseñanza, necesariamente tiene que aceptar que en él hay muchas miserias, pero también muchas maravillosas generosidades. Y esto tanto en la escuela estatal como en la no estatal. Y yo le

aseguro que, entre esas maravillosas generosidades, no hay unanimidad en favor de la LODE. Muchas personas, dignas de ser imitadas por su sacrificio personal, económico y hasta incluso profesional en pro de la educación escolar, disienten de los planteamientos educativos de la ley socialista.

Me atrevo a decir, incluso, que ni entre las filas socialistas hay unanimidad, por lo menos cuando se trata de aplicarla a sus propias familias. A través de mí ya un poco larga vida profesional en la escuela libre, he tenido como alumnos a más de uno y más de dos hijos de socialistas, y no precisamente de socialistas anónimos, sino de personas sobresalientes en el partido.

Yo le agradecería al ministro de Educación que, haciendo gala al título de su ministerio, midiese sus palabras cuando puedan resultar ofensivas para ciudadanos que, si lo contradicen, lo hacen precisamente a partir de una vida en gran parte sacrificada al bien común a través de su dedicación educativa.

PAU LOPEZ CASTELLOTE

No te suicides, España

Señor Director:
 Por el titular que encabeza estas líneas habrá usted comprendido que soy un pacifista. Ni por nosotros los abuelos ni por los hijos o los nietos, en fin, ni por los españoles todos, quisiéramos ver a España afectada por una guerra nuclear.

Y para que ello no suceda parece imprescindible no entrar en la OTAN ni que las bases americanas ocupen parte de nuestro

país y, como es lógico, esto va a ser difícil conseguir según la postura que adopte nuestro Gobierno o lo que apruebe nuestro pueblo mediante referéndum.

Y uno de los motivos que más refuerza mi parecer es que todos nosotros habremos vivido o leído, señor Director, que en la Primera Guerra Mundial 1914-18 España permaneció neutral y en nuestro suelo no cayó bomba alguna. En la Segunda Guerra de 1940-45 (tiempos de Hitler) seguimos siendo neutrales y tampoco nos obsequiaron con ningún bombardeo ni alemanes ni aliados.

¿Puede, pues, asegurar alguien que ingresando en la OTAN o con las referidas bases extranjeras en nuestro territorio no bombardearían España, haciendo desaparecer la mayor parte de ella? Que esto no sucediera parece una utopía. Además, podemos preguntarnos: ¿por qué entrar en guerra? ¿Tenemos, quizá, miedo a que los rusos nos invadan? ¿Cómo y por qué? Antes se tendría que pasar por Francia, Italia, etc., y ello parece muy problemático.

¿Nos premiarían facilitándonos la entrada en el Mercado Común? Es algo dudoso, pero, aunque así fuese, a este precio no valdría la pena.

Por tanto, si EE.UU, la URSS y el resto del mundo desea la paz, la democracia me permite opinar que sería buena medida para obtenerla que en vez de discutirlo en la Sociedad de Naciones — organismo que pocos asuntos de esta gravedad resuelve — se celebrase una reunión solamente entre tres personas clave como son: Reagan, Andropov y Juan Pablo II.

Quizá los dos beligerantes aprobarían las sugerencias que aportase el Santo Padre, máxima autoridad pacifista mundial.

PEDRO FOCHS MERCADE

2.4.3.2 Els mitjans de comunicació

Al llarg de la seva trajectòria professional, especialment a partir del 1970, Pau López apareix a la premsa i a la radio del nostre país amb una certa assiduitat. En forma de cartes al director, especialment a *La Vanguardia*, en programes radiofònics, i com a articulista en diversos diaris o setmanaris catalans. Per la seva activitat als mitjans, l'any 1980 va rebre el Premi Bravo de la “Conferencia Episcopal Española”.

El Correo Catalán (1984-1985)

La primera col·laboració com a articulista la tindrà amb el diari de Barcelona *El Correo Catalán*. Des d'abril de 1984 fins desembre de 1985 hi publicarà 57 articles de temes diversos amb vocació d'educar al lector. De tots els publicats en volem destacar un de titulat “Confusions en el món de l'ensenyament”, publicat el 7 d'octubre de 1985.

En ell, Pau López diu: “ Jo ja fa molts anys que estic convençut que del món de l'ensenyança es pot dir tot amb una certa base. Cosa que, aproximadament, equival a dir que se'n pot parlar molt i molt sense dir la veritat, però dissimulant-ho sota un allau de veritats parcials.

Si diem que, en el món de l'ensenyament, hi ha els exemples més sublims de generositat, és cert. Però també és cert si diem que hi ha els exemples més baixos de misèria humana. És cert que l'ensenyament és el món de la creativitat, i també és cert que és el món de la rutina. És cert que a l'ensenyança hi treballa gent amb un despreniment meravellós, i també és cert que hi ha qui no mou una mà si no té la corresponent compensació econòmica. Hi ha persones que són un testimoni vivent d'esperança, malgrat totes les dificultats; i també n'hi ha que sembla que gaudeixin rebentant-ho tot, implantant en el cor dels nens i dels joves el dubte, el desesper i la negativitat universal. N'hi ha que volen una política al servei de l'ensenyament i un ensenyament al servei de l'educació, i n'hi ha que volen un ensenyament que ofegui l'educació per a posar-la al servei de la política.

Això vol dir que totes les generalitzacions que es refereixen a fets -com passa amb tot el que és humà- són falses, vinguin d'on vinguin i vagin on vagin. «Que l'escola pública és una meravella i la privada un fàstic?» Totalment fals. «Que la meravella és l'escola privada i el fàstic la pública?» També totalment fals. «En todas partes cuecen habas» -diu la dita castellana-. Només mirant al nostre voltant amb una mica d'atenció, podrem trobar exemples per a recolzar qualsevol afirmació que vulguem fer.

No s'hi val a fer afirmacions generalitzades prenent com a base un fet, dos fets, una dotzena de fets. Amb aquest criteri podríem dir que, els homes som una animals perquè tots, en un moment o altre de la vida, hem fet l'animal. I el que no s'hi senti afectat que llenci la primera pedra.”

I continua: “Barrejar, tanmateix, els principis i els fets de tal manera que hom compari els principis d'una postura amb els fets de l'altra, això no és jugar net. Per dir-ho d'una forma més concreta, no és honest defensar l'escola lliure a base de rebentar l'escola estatal amb l'explicació -tot el veritable que vulgueu- d'uns quants fets. Ni és honest defensar l'escola estatal a base d'explicar fets denigrants de l'escola lliure.

«Hem de defensar l'escola estatal perquè l'escola lliure és un vil negoci» és una afirmació tan indigna com «hem de defensar l'escola lliure perquè l'estatal és absolutament despersonalitzada».”

Davant del debat sobre escola pública i escola privada (ell en diu “lliure”), Pau López fa una crida a l'honradesa: “El que exigeix l'honradesa és comparar idees amb idees, conseqüències, fets amb fets. O també coherència amb coherència.

Sempre amb l'absoluta certesa que tots tenim la teulada de vidre i que, tot i acceptant que tinguem uns principis molt nets, ,no hi ha cap persona a la qual no se li hagi colat alguna brossa en els seus fets.

Aquests plantejaments -em sembla a mi- ens exigeixen abans que res la coherència interna, la reflexió en el que diem que defensem, la professió en la nostra vida -en tota la nostra vida- del que, en determinats moments, presentem com el nostre programa. Només a partir d'aquí -i en un clima de respecte- podrem realment dialogar sobre els problemes comuns. I aquí tots -de qualsevol color que siguem- tenim molt a fer.”

Pau López, s'indigna davant certes postures dels polítics: “ Quan el ministre Maravall va presentar la LODE al Parlament, enfrontant-se amb els qui defensen un ideari a l'escola com a resposta a la demanda dels pares i dels professors, els va venir a dir: Per què temeu el Consell Escolar, format precisament pels qui han anat a l'escola cercant el seu ideari? Tenia tota la raó. I és que l'escola lliure - exclusivament des del punt de vista democràtic- no solament és defensable com a resposta a determinades sol·licituds, sinó també com a oferta cultural. Aquí hi ha hagut una manca de justificació teòrica de l'escola lliure.

Però quan veus que bastants polítics que defensen doctrinalment una ordenació tendent a fer impossible l'escola lliure i al mateix temps envien els seus fills a escoles privades i àdhuc confessionals, com a mínim et sents empès a la indignació.”

I manifesta la contradicció del discurs i la realitat política: “Defensar l'escola lliure i prometre la construcció de milers de places escolars públiques en un moment de davallada demogràfica, no deixa de ser una contradicció. Perquè l'oferiment estatal i el no estatal es fa en condicions molt diferents: l'escola estatal als pares no els costa res; la no estatal l'han de pagar després d'haver pagat els impostos dels quals s'alimenta l'estatal; el professorat de l'estatal treballa menys hores i cobra més que el de la no estatal; això fa que la tendència del professorat a anar a l'estatal es faci notar en la no estatal que sovint, ha de substituir professors un cop començat el curs.

Es veritat, al mateix temps, que hi ha escoles estatals en mal estat; però això no nega que el cost per plaça escolar és bastant més elevat a l'ensenyament estatal que al no estatal. Tenint en compte això ¿què vol dir que les famílies van manifestant la seva preferència per l'escola estatal? Aquesta preferència seria verdadera si les condicions fossin semblants.”

Finalment, conclou : “Jo no veig altre camí per a clarificar el món de l'escola en bé dels nostres nens i joves, si no és el de l'honradesa, la coherència, la humilitat. Tant de bo, per aquest camí, les famílies se sentissin ajudades a plantejar-se seriosament la responsabilitat educativa dels seus fills i seriosament poguessin decidir per qui es deixen ajudar en la institució escolar.”

El Magisterio Español (1986-1990)

El 5 de març de 1986, Pau López inicià a *El Magisterio Español* una secció quinzenal titulada “Palabras y silencios”. Al llarg de quatre anys aparegueren 37 articles de contingut educatiu pensats per a fer reflexionar els educadors.

De tots aquests articles en volem destacar el que porta per títol “Educar en los valores”, publicat la setmana del 8 al 14 de juny de 1988.

En ell Pau López diu : “ la fuerza de la ambigüedad ambiental es tan grande que, si no se va con tiento, las palabras -y los silencios- proferidos con la mejor voluntad pueden transmitir testimonios y mensajes contrarios a lo que se intenta. Por eso creo que es importante -y urgente- que nos aclaremos sobre lo que queremos decir con lo que decimos. Yo no tengo ningún inconveniente en usar la palabra «valor» si con ella entendemos no lo que «está de moda» en nuestra ciudad, sino todo aquello que puede ser un medio para la significación personal, siempre que la persona lo asuma responsablemente dándole vida con la propia vida. Así la generosidad, la ternura, la delicadeza, la laboriosidad son «valores» que, asumidos responsablemente por la persona, sin ningún lugar a dudas, la dignifica.”

I per ell, “«educar en los valores» comporta la exigencia de dos aclaraciones: a) sólo merecen el nombre de «valor» aquellas realidades que pueden ser medio para la dignificación humana; b) los «valores» sólo se pueden dar a conocer y hacerlos desear a base de «vivirlos plenamente», a base de expresarlos con la palabra de nuestra vida, a base de apoyarlos con nuestros silencios contemplativos.”

Per a Pau López, cal tenir clar de què parlem quan parlem de valors: “Propiamente sólo podemos dar el nombre de «valor» a aquello cuya existencia depende de la persona. La existencia de la delicadeza depende de que haya personas que la ejerciten. La existencia de la libertad, en cambio, no depende de que el hombre la use. Tanto si la usa bien como si la usa mal el hombre tendrá siempre esa facultad. Lo mismo podríamos decir de la responsabilidad, entendida

como capacidad de «responder» de las propias obras. Dios no es un valor, la persona humana no es un valor, la sociedad no es un valor. Son realidades que todos deberíamos aceptar dignamente.”

I conclou: “Nuestros alumnos necesitan palabras valorativas, silencios contemplativos, vidas testimoniales. Y se han de dar cuenta de que ellos mismos son objeto de nuestras facultades movidas por los valores de la generosidad.”

ABC Edició Catalunya (1992-1993)

Des de desembre de 1992 a desembre de 1993, Pau López publicà 17 articles a l'edició per a Catalunya del diari ABC. D'aquest articles en volem destacar el que va escriure el 4 de gener de 1993, titulat “El fracaso escolar”.

En ell, Pau López diu: “En la escuela se instruye (instruere), es decir, se estructura la mente a través de los conocimientos; se enseña (in-signare), es decir, se proporcionan signos que puedan transferir la verdad, lo que son las cosas; se educa (e-ducare), es decir, se provoca que el alumno dé de sí todo lo que tiene dentro. Y de todo esto se encarga el profesor (pro-fateor), es decir, el que habla ante los demás, el que se compromete; y así resulta maestro (magister), es decir, el que va delante porque es más -no porque tiene más o parece más-; y porque es más puede guiar al alumno por el camino de «ir siendo» más, ir creciendo como persona. ¡Cuánta falta nos hacen verdaderos maestros!. No quiero renegar de las notas. Si estas responden a la verdad, tienen un valor. Pero el triunfo o el fracaso escolar sólo puede consistir dignamente en que el alumno sea o no sea ayudado eficazmente en su crecimiento personal.”

Catalunya Cristiana (1986- 1994)

Són més d'un centenar els articles que Pau López publicà al setmanari *Catalunya Cristiana* des de 1986 fins la seva mort. Alguns d'aquest van donar lloc a dues publicacions: “Maria i l'educació”,³³², recull de vint articles publicats amb motiu

---

³³² LOPEZ,P. (1988) *Maria i l'educació*. Barcelona: Editorial Casals.

de l'Any *Marià* de 1987, i “Hi ha una joventut que espera”³³³, un recull selecció dels seus articles publicats els darrers tres anys de la seva vida al setmanari i editats com a homenatge pòstum.

De tots ells, en volem destacar el que publicà el 12 de març de 1992 amb el títol de “Carta de l’escola a la societat”, la qual transcrivim a continuació:

“Benvolguda societat:

M'adreço a tu com a un membre de la meva família ja que, realment, totes dues compartim la mateixa vida, la dels ciutadans del nostre país i del nostre món. En determinats moments hom subratlla que sóc jo qui et dóna aquesta vida. I, com a conseqüència, m'exigeixes, fins i tot amb violència, *que et doni la vida que tu desitges i que m'imposes* a través de les disposicions oficials, de les pressions ambientals i dels dictats dels entesos de torn connectats amb els qui et manegen des de la política, l'economia, la cultura. En altres moments es fa sentir la necessitat de posar en evidència que ets tu l'única font de vida i que, com a conseqüència, *jo m'he d'omplir de tu*, de tot el que tu tens, i que no sempre -deixa'm que t'ho digui- és positiu per a la dignitat humana.

Cada dia sento menys valorada per tu la missió definitòria de la meva existència: ser punta de llança creativa en la recerca de la veritat i del bé per tal d'afavorir la maduresa dels nens i dels joves. M'has reduït a la condició de serventa dels qui manen en tu. No em deixes altra possibilitat que esdevenir una reproducció teva. Dius -i ho fas creure- que així els nens i joves que ocupen les meves aules hi podran fer l'entrenament que necessiten per «funcionar», de grans, segons els interessos que et guien. Has reduït «l'orientació» a «l'orientació professional», com si la vida dels nens i joves no tingués altres coordenades que les que imposa la productivitat. Es una manera de fer rendibles les inversions polítiques, econòmiques, ideològiques i culturals dels qui ansiegen senyorejar sobre el humans. No has deixat en mi cap espai per a la contemplació ni per a la gratuïtat del saber i del fer. Has matat el mestre i només deixes viure el treballador de

---

³³³ LOPEZ,P. (1994) *Hi ha una joventut que espera*. Barcelona: Editorial Balmes

l'ensenyament o el gestor cultural. I amb això m'estàs convertint en una fàbrica o en una gestoria.

Els teus models de conducta m'estan imposant una convivència no basada en la noblesa d'un ideal comú, sinó en la permissivitat regulada per tota mena d'estatuts i de reglaments. D'aquesta manera tothom t'ha d'estar agraït: defenses tots els drets haguts i per haver i alliberes de totes les obligacions morals, que són les més profundament humanes. I tothom troba justificat rebel·lar-se contra meu quan recordo que sense obligacions, sense treball ben fet, sense esforç, sense sacrifici, sense generositat, sense sentit contemplatiu, sense respecte, sense paciència confiada, sense veritable amor, sense el sabor del saber, no es possible el veritable creixement humà.

Tu poses contínuament davant dels meus alumnes uns homes i unes dones, uns nois i unes noies, fins i tot uns dirigents que parlen malament, no es respecten entre ells, no tenen cura de no donar feina innecessària... I, naturalment, quan jo els vull ajudar a ser ben educats, em trobo amb unes dificultats gairebé insuperables.

Ja em pots anar imposant reformes i més reformes. Si tu no valores el que sempre ha caracteritzat un bon mestre -per damunt de tot, l'amor exigent als seus alumnes-, per més que diguis una altra cosa, el que realment fas es matar-me, fent-me impossible.

Fixa't, doncs, que, mirem-ho com ho mirem, en el nostre món a mi em toca fer el paper de serventa teva; serventa de les teves modes, de les teves misèries, de les teves exigències consumistes, de les teves aspiracions nobles i no tan nobles... i també serventa dels qui et governen i et volen fer a la seva imatge i semblança per tal de fonamentar el seu poder polític, econòmic, cultural.

Jo ja intento respondre amb dignitat a la funció que m'és atorgada. Però em resulta difícilíssim, per no dir impossible. I si em mires, veuràs que vaig deixant a trossos la meva existència pels viaranys, o pels senders, o per les carreteres o autopistes que tu em vas preparant. Perquè això és el que principalment fas per mi: dir que

em donés diners. I mostrant la teva magnificència a través dels mitjans de comunicació -ensenyant de tant en tant als ciutadans uns quants edificis, o unes quantes sumes de milions (naturalment a repartir, també, entre milions de persones)- fas creure a tothom que jo sóc la teva aviciada.

Bé. No cal continuar la lletania de greuges. Ho vulguis veure o no ho vulguis veure, el meu mal és mal teu. Si de mi surten persones mal educades, ignorants, presumptuoses, mandroses, encara que tinguin els títols que tu els vulguis concedir, no contribuiran a fer-te el que hauries de ser en benefici de la dignitat humana.

Pensa-t'ho i ja me'n diràs alguna cosa. La teva germana espera resposta.”³³⁴

2.4.3.3 Les conferències

A partir dels anys 70 i fins el final de la seva vida, Pau López fou convidat per moltes escoles, especialment però no única confessionals, per parlar a professors, pares i mares o bé alumnes d'una gran varietat de temes, tots ells lligats però, a l'educació cristiana.

En el seu arxiu personal hi consten els apunts de 131 conferències diferents impartides al llarg dels anys. No hi farem referència explícita perquè les idees que en elles planteja Pau López són les que recullen de forma més sistematitzada les seves publicacions.

Tanmateix, cal destacar l'esforç que Pau López dedicà a fer arribar les seves idees sobre l'educació a través del contacte personal amb mestres, pares i mares, i alumnes. Les seves conferències en són testimoni.

---

³³⁴ LOPEZ,P. *Hi ha una joventut que espera*. p.p 16-18

2.4.3.4 Els llibres

Els dos llibres de més difusió, amb diferència, de Pau López van ser dos llibres dedicats a la família, una de les seves grans preocupacions, especialment per el que ell considerava la manera cristiana de viure la família.

El primer llibre, del qual se'n va fer una edició en català i una en castellà, portà per títol “Els cristians i l'educació dels fills”, publicat l'any 1979. Es publicà dins la “Colección Educación y Enseñanza. Serie Monográfica” de l'editorial CEAC, dirigida per Jaume Sarramona, i on publicaren també, entre d'altres, Octavi Fullat, Josep Pallach, César coll i Miguel Siguán.

A la contraportada podem llegir “Aquest llibre va adreçat als pares i professors cristians, com un ajut per a trobar millor el camí que els permeti educar segons els principis cristians dels nostres temps.

Pau López, home sincer i apassionat –com ell mateix es defineix- ha sintetitzat, per una part, la seva experiència com a professional de l'educació i, per una altra, les seves conviccions d'home de fe que es projecta vers la societat que l'envolta.”

335

I al cap d'uns anys, el desembre de 1987, publica el llibre “La família, escola de la família” a la “Col·lecció temes” de l'Editorial Casals. En la seva introducció, Pau López hi diu: “No hi ha cap escola de la família millor que la mateixa família. Per això val la pena que tot allò que al llarg de la nostra vida familiar anem descobrint, aprofundint, patint, gaudint, -siguin grandeses, siguin misèries- intentem transmetre-ho als nostres fills segons la seva maduresa i sempre a la llum de l'Evangelí.

Això és el que jo m'he proposat amb aquest llibre: ajudar els creients –i per què no?, els no creients- a descobrir les immenses riqueses que déu ha volgut posar en la família, per tal que aquest descobriment ens encoratgi a viure com esposos i com a pares i ens ajudi a ajudar als nostres fills.”³³⁶

---

³³⁵ LÓPEZ CASTELLOTE, P. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. Barcelona: Ediciones CEAC.

³³⁶ LÓPEZ CASTELLOTE, P. (1987) *La familia, escuela de la familia*. Barcelona: Editorial Casals.

2.5 El final (1992-1994)

2.5.1 La malaltia

Pau López va començar el curs 91-92 amb els mateixos ànims de sempre i amb una certa por: “a mi la responsabilitat sempre m’ha fet respecte, i un nou curs és una responsabilitat”. També amb entusiasme i noves idees: li voltava pel cap fer a l’escola un congrés sobre l’educació dels fills, amb intervenció dels pares, els fills i els professors.

Durant el primer trimestre van operar la seva mare del mateix que després ell seria operat. Va començar a notar uns certs trastorns intestinals que atribuï a la seva poruga naturalesa davant la situació de la seva mare. No va comentar res a ningú fins iniciat el segon trimestre, al final de gener, quan va parlar amb un metge conegut seu que li va recomanar que anés a veure un amic seu digestòleg de Sant Pau. Era la primera vegada que anava a l’hospital per a ell, i de resultes de la visita li encomanaren la realització d’una endoscòpia. Pau López recordava: “sempre m’ha resultat curiós el fet que, malgrat que jo soc, de natural, bastant covard, quan m’he trobat en situacions difícils, sempre he trobat forces – sense cap mena de dubte, no procedents de la meva covardia – per fer-hi front. Amb aquesta mena d’ànims *prestats*, vaig anar a fer-me la endoscòpia”.

Era el dia 3 de febrer de 1992 quan, en fer-li la endoscòpia, Pau López recordava: “Realment em va semblar fascinant aquella excursió pels meus budells, contemplada per mi mateix en la pantalla mentre els metges m’anaven examinant. En els moments que injectaven aire per tensar el budell em feien mal. Però, vaja!, va ser prou tolerable”. I descrivia la situació en forma de poema³³⁷:

---

³³⁷ Els darrers anys de la seva vida, Pau López escriví un recull important de poemes on hi descrivia els seus sentiments més íntims. Tot i no formar part de l’estudi del present treball, ens ha semblat oportú transcriure’n alguns de significatius.

L'anunci

- Haurà de ser operat ràpidament.
- És càncer el que tinc?
(Silenci imponent)
- Doncs... miri...sí.

Lloat sigui el Senyor
que, en més de seixanta anys,
m'ha conservat el cos
normalment sa.

Calia ingressar el més aviat possible a l'hospital per a una intervenció quirúrgica d'urgència. Només disposava d'un dia i va aprofitar-lo per comunicar la seva malaltia a la família, a les amistats, al professorat i a l'equip directiu de l'escola. Ho va fer de la forma més simple: "m'acabo d'assabentar que tinc càncer; demà ingreso a l'hospital per operar-me". A Pau López li semblava que aquesta simplicitat resultaria edificant per a la majoria de persones, hi veurien una fortalesa basada en la confiança en Déu. A algú, però, li va semblar una presumpció fins i tot infantil.

Va planejar la seva substitució amb el Consell Directiu de l'escola i en Josep Ma Soler, l'administrador de l'escola i el seu home de confiança, consultant-ho amb l'Escola Pia. Encara li restà una mica de temps per passar pels grups en els quals feia classe de religió i donar-los personalment la notícia.

El cinc de febrer va ingressar a l'hospital de Sant Pau però no el van operar fins el 25 degut a una vaga de metges. Alguns dies anava a casa durant el dia, però dormia a l'hospital per no perdre el llit. Poc abans de la intervenció va voler rebre el sagrament de la unció dels malalts. Va voler donar una certa solemnitat a l'acte i per això volgué que hi assistissin la seva família i en Josep Maria Soler i Norbert Pfeiffer, en representació dels amics.

Pocs dies abans s'havia assabentat que un antic alumne de *Costa i Llobera* de qui guardava molt bon record, en Gaspar Estrada, era cirurgià de Sant Pau. Per això, quan el preparaven per portar-lo al quiròfan, demanà per ell perquè li plauria molt trobar-se amb ell de nou (no l'havia vist des de 1958): “Quan vaig obrir els ulls, ja operat, en Gaspar era allà. «Qui és vostè?», em va preguntar (jo portava la màscara d'oxigen i no se'm veia la cara). Sóc en Pau López de *Costa i Llobera* – li vaig respondre-. Quina alegria va mostrar! «Ja et passaré a veure», em va dir”. Certament es van veure varies vegades i recordaren els temps passats a *Costa i Llobera*. “Em confessà que hi havia trobat un esperit que no havia vist enlloc. Em va plaure molt sentir-ho. Som humans. I el fet de sentir que un alumne, trenta-quatre anys després d'haver-lo tingut a classe, et diu coses així, anima”.

La malaltia per a Pau López, com ell mateix expressava, “ha estat una font de patiment, com és natural, però també un motiu de descobriments que, si no hagués estat per ella, segurament no hauria fet”. Una de les coses que més el va impressionar va ser la delicadesa amb la que va ser tractat. En un món en el que, segons ell, hi mancava tant la delicadesa, va agrair que hi hagués tanta gent – metges, infermeres, auxiliars – que “contínuament oferien aquest preuat tresor de l'esperit humà sense tenir-ne, fins i tot, consciència!” En va quedar tan agraït que, després de la tercera estada a l'hospital, els va dedicar un article a la revista *Catalunya Cristiana*³³⁸. Va pensar que “quan, anant pel món, et trobes coses bones, val la pena fer-les conèixer”. En va fer cent fotocòpies i les repartí entre el personal de les tres sales on havia estat: “el personal hospitalari en va quedar molt content. I jo també”³³⁹.

“L'experiència d'una malaltia important et fa descobrir la misèria que som i l'absurd de la presumpció humana”, comentava amb els seus companys d'habitació i obtenia, segons deia, un acord total. “En circumstàncies semblants, hi ha molt poca diferència d'una persona a una altra”.

---

³³⁸ LÓPEZ, Pau. “Sanitat i Delicadesa”. *Catalunya Cristiana*. (27-VIII-92)

³³⁹ En referència a l'article citat, Xavier Trias, Conseller de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya, va expressar-li per carta el 9 de setembre de 1992 la seva satisfacció pel seu “generós escrit envers el nostre centre hospitalari Sant Pau, el qual, sens dubte encoratja tots els professionals de la sanitat a seguir treballant amb esforç i dedicació”.

D'entre les coses que Pau López recordava d'aquells dies, en destacava l'atenció dels seus i la companyia de tantes persones que li van mostrar el seu afecte i, sobre tot, que van pregar per ell: "Per a mi va ser una sorpresa veure la quantitat de persones que van mostrar un interès per mi. I com que aquest interès, en un elevat tant per cent, es manifestava en la pregària, jo em vaig sentir molt ajudat. Potser semblarà una presumpció, però jo sentia que aquell ajut era efecte de la comunió dels sants".

De l'hospital, el que li va desagradar era l'ambient sorollós (gent que parla, moviment, televisions engegades,...) des de primera hora del matí fins molt tard a la nit. També el silenci de la nit, en els moments en que es trobava més desvalgut, li feia una certa basarda. Referint-se a les nits de l'hospital, però, comentava: "Les nits dels malalts! Quina quantitat de misteris inclouen en el seu sí! Insomni, dolor, llunyania... A voltes la solitud t'ofega: tens la sensació de no ser ningú per a ningú. Quan en aquests tràngols, però, sents la presència de Déu, fàcilment sents també el goig d'adonar-te que la solitud no es mai absoluta". La reivindicació del silenci, no només en l'àmbit hospitalari sinó com un valor essencial en l'educació i la vida la publicà també en un nou article a *Catalunya Cristiana*³⁴⁰.

De nit, un cop sol, recordava les visites que havia tingut durant el dia i que li desvetllaven records de la seva vida. Recordava especialment un dia en que el van anar a veure uns pares de l'escola, la seva germana, la seva esposa, unes persones que havia conegut a *Costa i Llobera*, uns amics de Schola i la nena (ara una senyora avia) que l'havia acompanyat a tocar l'acordió per Barcelona. Pau López comentava: "Entre ells no es coneixien. Però eren una representació dels principals períodes de la meva vida. A la nit vaig pensar: Déu ha volgut fer en aquests moments una recapitulació de la teva vida sense que ningú se'n adonés".

Referint-se a les nits, Pau López comentava: "Hi va haver moments que em semblava estar al cel: una pau interior, una joia, una harmonia! Però també hi va haver molts moments que, oblidant aquests consols, només em sentia patir, no tenia humor de res, em feia mal el desfici perquè el temps passés i l'experiència

---

³⁴⁰ LÓPEZ, Pau. "El silenci". *Catalunya Cristiana*. (8-X-92)

que passava tan lentament”. I afegia: “La paciència en gran part consisteix a anar acceptant dia rere dia, hora rere hora, minut rere minut, que ja no podem més. Com tanta gent! I continuar amb la mirada més enllà de l’horitzó”.

Pau López comentava també, però, que la malaltia el feia egoista en alguns moments: “Ben cert que, si no et trobes bé, les coses més insignificants poden resultar molestes. Prou que ho sé, però de vegades m’oblidava, Déu meu!, que jo també era motiu de molèstia per als altres, sobre tot per a aquells que, per causa meva, es passaven hores a l’hospital”.

En poc més de dos anys i mig, Pau López ingressà sis vegades a l’hospital en dos períodes diferents. En el primer, tres cops el 1992: un mes i mig per la primera operació, una setmana per causa de la radioteràpia, i cinc setmanes per la quimioteràpia. En el segon, el 1994, ingressà cinc setmanes per una colostomia i li detectaren la reproducció de tumor que provocà un nou ingrés per sotmetre’l a quimioteràpia. No va respondre al tractament i, després d’haver estat un temps en una residència, ingressà de nou a Sant Pau per morir-hi el mes d’octubre de 1994.

2.5.2 La jubilació

En sortir de l'hospital el març de 1992, la seva convalescència es va allargassar més del que hagués volgut. De seguida que va poder – en taxi, perquè no es veia capaç de pujar a l'autobús - va anar a l'escola i s'hi passava tres o quatre hores rebent gent, assistint a alguna reunió de professors o tutors , pensant i repensant els plantejaments educatius.

Recolzant-se en el braç de la Josefina, la seva secretària, i assegut en una cadira tova, va assumir la part que li pertocava en la rebuda dels sis-cents pares dels alumnes nous de primer de BUP de l'escola. També va acomiadar, com cada any a final de curs, cadascú dels quatre cursos de l'escola, a la Sala d'Actes, amb un petit discurs. “A tots els vaig parlar de la meva malaltia en un sentit que els ajudés a viure la vida amb esperança, confiant en Déu”.

Per convicció, Pau López havia procurat, sempre que li havia estat possible, donar testimoni de la fe amb la vida. I recordava amb satisfacció els llargs aplaudiments dels alumnes: “jo diria que em volien manifestar agraïment, almenys per l'esforç de voler acomiadar-los a tots, malgrat no estar bé de salut”.

En el dinar de cloenda del curs amb els professors i personal de l'escola, que aquell any es va fer a Montjuic, va adreçar un discurs en acabar la festa, com era tradició, on volia transmetre que la marxa del col·legi no s'havia de ralentir, malgrat la seva malaltia: “El col·legi el fem tots. I tots hem de posar-hi la nostra vida. I amb la vida de tots tirarà endavant”. Volia comunicar entusiasme i fermesa.

Un cop refet de la quimioteràpia, Pau López va viure un temps, poc més d'un any, on tot i no torbar-se gaire bé, arribà a pensar que havia superat la malaltia. Així, en començar el nou curs, malgrat no trobar-se bé, procurà tenir una presència suficient a l'escola per garantir-ne la normalitat. Així presidí, amb el Secretari General de l'Escola Pia P. Carles Mascaró, el president de l'Associació de Pares i la presidenta de l'Associació d'Alumnes, l'acte d'inauguració del curs 1992-93.

Hi va fer un discurs sobre la dignitat del treball humà i va anunciar que el tema de reflexió a l'escola per a aquell any seria *la indiferència de la joventut*.

A l'inici del curs 92-93, Pau López pensava ja en la seva jubilació: “En aquells moments pensava en la meva jubilació, però per anar-la preparant amb temps. En canvi, va ser molt a la curta; i malgrat que es va produir per la meva voluntat, jo no vaig tenir la més mínima part en la substitució que tant em preocupava: el nom de la persona que em substituiria el vaig saber el mateix dia que tots els altres, poc abans de deixar la direcció”.

Efectivament, tot i que la seva jubilació s'hauria de produir a finals del curs 93-94, pensava demanar la jubilació anticipada un curs abans. La raó no era de tipus personal, no pensava ni en la seva salut, ni en l'aspecte econòmic, ni en la seva ocupació un cop jubilat. Pensava en l'escola i en la reforma educativa que s'havia de començar a aplicar el curs 94-95, una reforma en la qual Pau López no creia i, tanmateix, era una prioritat per a l'Escola Pia. La seva jubilació anticipada permetria al director que hagués d'aplicar la reforma tenir un curs sencer per preparar-la: “sempre vaig pensar en l'*últim curs* sobre la possibilitat que nomenessin un director que durant un any m'ajudés i anés entrant a l'escola”.

Així, el desembre de 1992, va anar a veure al P. Mascaró amb la proposta concreta de jubilar-se el curs abans del que li tocava: “Li vaig dir que no era per cansament, o perquè no em veiés en cor de continuar fins al final, sinó per possibilitar que comencés a aplicar la reforma la mateixa persona que l'hagués preparada immediatament. Va estar molt acollidor”. Al cap d'uns dies ho parlà també amb el P. Andreu Trilla, provincial dels escolapis, amb presència del P. Mascaró. A l'hora de concretar, el P. Mascaró li va dir: “tal com havíem quedat, el dia 1 de febrer et podràs jubilar”.

Segons Pau López, no havien quedat en això i ell no havia pensat altra cosa que acabar el curs 92-93. En aquell moment pensà: “potser per jubilar-te un any abans ho has de fer exactament el dia que compleixes els 64. En tot cas, no vindrà d'uns mesos”. Ell estava convençut que els escolapis tenien interès en no perdre la seva col·laboració. En aquesta clau va interpretar la possibilitat de seguir portant el

Centre Cultural Calassanç que ell havia iniciat a l'escola de diputació. Malgrat certs temors, “la meva resposta va ser entusiasta i agraïda”, només els va demanar “si em jubilo l'1 de febrer, no serà un curs sinó un curs i set mesos abans del que seria normal. Us demano que, almenys fins que compleixi els 65, em completeu la pensió de jubilació de manera que cobri el que cobro ara”. Segons Pau López, tots dos li van dir que si.

Per Nadal es va acomiadar dels alumnes amb el discurs que, per nivells, normalment els feia en la festa de final de trimestre. Dels professors, acompanyats de l'espòs o l'esposa, ho va fer en el sopar de Nadal amb aquest poema:

Com el vent

“Com el vent passa la vida,
com el vent passa el Nadal,
com el vent la història mia
semblant el cor va endavant.

El vent refresca la terra
quan la calor l'envaeix.
La nuvolada arrossega
i plou, i amb l'aigua tot creix.

Cada any, quan passa el Nadal
rega el nostre cor la gràcia
que hi fa brollar, tot cantant,
l'amor que fecunda l'aire.

I l'aire es segueix movent
fent fecundes nostres vides
amb els fruits del Déu vivent
que neixen allà on arriba.

L'aire m'ha fet arribar
del Nadó la veu divina
que em demana caminar
deixant vostra companyia.

La deixo materialment,
més mon cor serà amb vosaltres
perquè en Nadal bufa el vent
que ens uneix tots en la gràcia”.

De les famílies es va acomiadar amb una carta on explicava els motius: “Ja que hem d’aplicar la reforma, val la pena que la preparem amb el màxim de garantia. Ha de ser un goig deixar pas a noves generacions”. I acabava fent al·lusió al cel com a port definitiu de totes les vides. Comentava com algun pare li va agrair.

En el seu llibre sobre l’Escola Pia Nostra Senyora, Enric Sàrries explica³⁴¹ que, amb data 17 de desembre de 1992, Pau López aprofita l’avinentsa d’enviar la felicitació per a agrair a tothom les mostres de solidaritat rebudes durant la seva malaltia i que a continuació afegeix “ a partir del febrer de 1993 deixaré la direcció de l’escola per jubilació anticipada. Vull deixar molt clar que aquesta decisió ha estat presa a iniciativa meva”³⁴². No es fa difícil imaginar que amb aquestes paraules volia sortir al pas d’altres comentaris en altres sentits. També va informar-los que hauria d’haver deixat la direcció un any més tard; però que amb l’arribada de la LOGSE, creia més convenient que la preparés la mateixa persona que l’hauria de posar en marxa. I finalment, explicava que l’Escola Pia l’hi havia ofert la possibilitat de treballar al Secretariat amb la missió d’ajudar a les famílies.

Des del febrer de 1993 fins el gener de 1994, va anar a treballar dos matins per setmana a la cúria escolàpia. Va començar a escriure unes reflexions educatives mensuals per a les famílies (abans d’acabar el curs ja tenia fetes les d’aquell any i

---

³⁴¹ SÀRRIES, E. (2013) *Pinzellades: El col·legi de Nostra Senyora*. Barcelona: Escola Pia de Catalunya.

³⁴² Citat a Ib. p. 347

els dos següents), va redactar la proposta d'un congrés sobre la família i l'escola, intervenia amb un article mensual a la revista *Lligams* de les escoles de pares i va començar a treballar en la *Federació d'APAs* de l'Escola Pia de Catalunya.

El darrer contacte de Pau López amb alumnes i educadors es va produir a l'Escola Universitària d'Infermeria i Fisioteràpia Blanquerna de la Universitat Ramon Llull, on fou convidat pel seu director³⁴³ a parlar de la seva malaltia als estudiants de la primera promoció de l'Escola en el marc de *Dia del malalt* de la diòcesi de Barcelona, el maig de 1993. Amb motiu de la seva conversa amb els alumnes, publicà un article a *Catalunya Cristiana*.³⁴⁴ Més tard, el mes de setembre, hi impartiria una conferència als professors sobre la tasca de l'educador.

El desembre de 1993 li comunicaren que a partir de l'1 de gener de 1994 l'Escola Pia ja no comptaria amb ell: "la meva feina els resultava molt difícil d'aprofitar". Va continuar anant a la cúria dos dies per setmana fins el dia que va fer 65 anys i va plegar.

Aquesta darrera etapa a l'Escola Pia, Pau López la va viure amb molta tristor. Per una banda, considerava que les condicions econòmiques de la seva jubilació no eren les pactades, i per altra s'adonava que l'Escola Pia no tenia cap interès en la seva col·laboració. La sintonia que havia tingut amb el P. Balcells (que li encomanà l'any 1971 l'organització del COU Jaume Bofill), no la va tenir mai amb el P. Mascaró o el P. Trilla.

Amb les forces que li deixava la seva malaltia, va treballar uns quants mesos a la Federació Catalana del Voluntariat en el projecte d'un curs per a universitaris en col·laboració amb diverses universitats europees.

A començaments del curs 1993-94, el Dr. Ricard Maria Carles, cardenal arquebisbe de Barcelona, el nomenà Delegat Episcopal per a la Família, càrrec que ocupà fins la seva mort. Com a delegat per a la família va realitzar una

---

³⁴³ Valentí Feixas, deixeble i col·laborador de Pau López, director de la EUIFB des de la seva creació, l'any 1992, fins l'abril de 1998.

³⁴⁴ LÓPEZ, Pau. "Hi ha una joventut que espera". *Catalunya Cristiana* (10-VI-93)

reorganització important de les diferents comissions. Alhora havia impulsat la celebració de l'Any Internacional de la Família, amb l'edició del fulletó *Família Viva* i l'organització de la *Festa de la Família*, que la diòcesi de Barcelona celebraria el 18 de desembre al Palau Sant Jordi.

Als inicis del 1994, com a delegat episcopal de la família, Pau López escrigué el seu darrer article de temàtica educativa. Amb el títol d' "Escola, ètica i religió" va sortir publicat a *Temps d'Educació* poc després de la seva mort.³⁴⁵

---

³⁴⁵ LÓPEZ CASTELLOTE, P. "Escola, ética, religió" *Temps d'Educació*, 12. 2n semestre, 1994. (p. 201-210)

2.5.3 La mort

El 23 d'octubre de 1994, després d'un llarg procés de malaltia, moria Pau López i Castellote, després de manifestar el seu desig de donar el seu cos a la facultat de medicina, a l'Hospital de Sant Pau de Barcelona.

El fet de la seva mort tingué poc ressò a la premsa generalista del nostre país. Només es publicaren dos articles, un al diari *Avui* signat per Joaquim Arenas, pedagog i escriptor, i un altre a *La Vanguardia*, signat per Daniel Arasa, periodista, al cap d'uns dies.

Joaquim Arenas³⁴⁶, referint-se a Pau López deia: “Combinava el do de la paraula convinguda amb l'atenció del saber escoltar. El gran combat de la seva vida ha estat la coherència entre el pensament i el capteniment. Entre idees i fets”. Més endavant: “Pau López Castellote se'ns presenta com una personalitat complexa, però global. No ha estat un home de facetes, de compartiments i dedicacions diferenciades”. I afegia: “recordem l'humanista profundament cristià en l'exercici de la intel·lectualitat al servei de l'home i de la dona, tot plegat arrelat en la creença d'una Església catòlica, apostòlica i romana. La seva fe, de ferro provat en l'enclusa, ha estat el liniment d'una vida silenciosament audaç que ha pres, en cada moment, el camí dictat pels principis ètics als quals ha restat fidel fins al darrer dia”.

Glossant la seva figura destacava: “Allà on Pau López esmerçà més esforç vital de pensador i treballador fou en el vessant pedagògic”. I referint-se a l'experiència del COU Jaume Bofill destacava: “La integritat del pedagog desaparegut, la coherència del seu pensament esdevenien la força engrescadora, el potencial dinàmic que calia a aquella jovenalla per fer-se homes i dones.” De la seva tasca al capdavant del COU Jaume Bofill afegia: “Una direcció no solament recordada per alumnes i professors, que en marcarien de la seva gestió i docència, la gran consideració per les persones i sobretot per l'ambient de satisfacció, d'àmbit acadèmic suportable però exigent més en els esforços que en els resultats”.

---

³⁴⁶ ARENAS, Joaquim. "La mort d'un home coherent". *Avui*. Porta Oberta. (26-X-94)

Referint-se a la naturalitat amb la que parlava de la seva malaltia i a la voluntat de cedir la direcció de l'Escola Pia de Nostra Senyora demanant la jubilació anticipada afirma: “En al història de la pedagogia, les grans personalitats solen ser educadores fins a la fi dels seus dies. I així, Pau López donà la darrera lliçó professional amb la més gran naturalitat”. I acabava: “Home de fe i de virtut; tota una vida de combat per la coherència. Al cel sia”.

“Ha fallecido un humanista, un destacado pedagogo y un cristiano ejemplar”, es destacava en l'article de Daniel Arasa³⁴⁷: “La muerte de Pau López i Castellote ha llegado de forma discreta, como lo fue su vida, a pesar de su brillante trayectoria profesional y humana”. Definia així la seva tasca educativa: “Fue maestro de maestros”. I destacava del seu humanisme “algo elemental pero básico: su sentido común”.

En l'àmbit educatiu només *Crònica d'Ensenyament* dedicà un breu espai a la memòria de Pau López. Lluís Busquets³⁴⁸, col·laborador de Pau López al COU Jaume Bofill, en un article de caire biogràfic, es referí a la seva coherència “que li havia portat no poc dolor en una vida dedicada al servei de la veritat” i a que “acceptant la mort ens ha ofert les seves dues darreres lliçons: sofrir pacientment la fase terminal de la seva malaltia i fer donació del seu cos a la ciència i a l'ensenyament”.

En l'àmbit religiós catòlic és on la mort de Pau López tingué més ressò, especialment en el setmanari *Catalunya Cristiana*, on Pau López era col·laborador habitual. En el moment de tancar l'edició del darrer número d'octubre van rebre la notícia i així ho publicaren en una nota breu. En el següent número, el setmanari li dedicà *l'Afinant*, l'editorial de la revista a càrrec del seu director, Mn. Manuel Valls, titulat “La darrera lliçó de Pau López”, i una secció sencera amb el nom de Testimoniatge que recollia tres articles: un de l'arquebisbe de Barcelona, Ricard M. Carles, un de Francesc Romeu, capellà i periodista, i un

---

³⁴⁷ ARASA, Daniel. "Pau López Castellote". *La Vanguardia*. Opinión. (30-X-94)

³⁴⁸ BUSQUETS, Lluís. "Pau López Castellote, mestre". *Crònica d'Ensenyament*. n.72 (gener 95) Departament d'ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

de Jaume Aymar, delegat per als Mitjans de Comunicació Social de l'arquebisbat de Barcelona. També encapçalava la secció de les Diòcesis Catalanes, amb la crònica de les exèquies de Pau López a la basílica de Santa Maria del Mar.

Com s'indica en aquesta crònica³⁴⁹, fórem més de mil persones les qui ompliren Santa Maria del Mar per al comiat de Pau López. El funeral va estar presidit pel bisbe auxiliar de Barcelona, Joan Carrera, el qual va llegir una carta de l'arquebisbe, Ricard M. Carles. La crònica destacà la presència de la mare, Josefina Castellote, l'esposa, Aurèlia Heredia, i els cinc fills. També la del P. Andreu Trilla, provincial dels escolapis, i Mn. Agustí Viñas, amic personal de la família, el qual va llegir la homilia. I finalment la presència de moltes persones amb responsabilitats en la diòcesi barcelonina.

Mn. Valls³⁵⁰ comentava, en aquest número, el contingut dels articles que Pau López havia publicat a la revista els darrers dos anys en els següents termes: “he pogut verificar, una vegada més, fins a quin punt aquest nostre gran col·laborador i amic reflexionà en profunditat sobre el sentit de la seva malaltia i afrontà amb un gran coratge la seva pròpia mort”. Després d'analitzar els missatges més importants continguts en els darrers articles, conclouia: “Pau López ens ha lliurat una darrera lliçó magistral, fent de la seva malaltia i de la seva mort un veritable acte pedagògic. En la vida i en la mort, l'amic i mestre Pau López i Castellote ha viscut per a la lloança del Crist i l'encoratjament dels germans! En donem gràcies a Déu!”

Sota el títol “Davant la mort d'un bon amic i un home just” escrivia Ricard M. Carles³⁵¹, arquebisbe de Barcelona, que “Pau López Castellote donava un bon exemple perquè les actituds li brollaven des del més profund de si mateix. Perquè era conseqüent amb les seves conviccions. Penso que en això no es permetia ni rebaixes ni excepcions”. I finalitzava el seu article dient: “La darrera lliçó d'esperit de lliurament als altres ha estat llegar el seu cos perquè el fessin servir per allò que fos útil per a l'estudi o la investigació. Ha estat despullar-se d'ell

---

³⁴⁹ FARRÉ, Guillem. “Adéu a Pau López Castellote” *Catalunya Cristiana*. (3-XI-94)

³⁵⁰ VALLS, Manuel. “La darrera lliçó de Pau López” *Catalunya Cristiana*. Afinant. (3-XI-94)

³⁵¹ CARLES, Ricard M. “Davant la mort d'un bon amic i un home just” *Catalunya Cristiana* (3-XI-94)

mateix fins després de mort i tot. Servir corporalment més enllà de la pròpia mort”.

Mn. Francesc Romeu, periodista que havia conegut Pau López en les tertúlies del programa *Signes del Temps* de TV3, deia en “Donant l’última lliçó”³⁵² que es tractava d’un “Home apassionat per la vida, l’amor i la família”. I acabava dient: “Era un home molt íntegre, coherent i admirable. Malgrat que jo, de vegades, no compartia alguns dels seus posicionaments davant del món, de la societat o de l’Església, perquè era « massa apassionat », li reconec la seva integritat fins el final i més enllà del final. Sembla que sento la seva última lliçó perquè, com ell darrerament deia, « des del cel encara faré més feina »”.

Finalment, Mn. Jaume Aymar, amb qui havia compartit llargues estones de conversa al monestir de Sant Jeroni de la Murtra, “En el silenci”³⁵³ s’adreçava a en Pau López i li deia: “La teva biografia era un recurs per parlar d’allò que més t’estimaves, persones i institucions, i per fer-ho amb pedagogia, pensant ajudar també els qui t’escoltàvem; però en parlar tu, s’anava dibuixant la figura d’un home que s’ha forjat tenaçment en el gresol de la sufrença i la superació constant.” I finalitzava el seu article dient: “El temps i el silenci aniran donant la justa mesura a la teva personalitat de pensador, de pedagog, de cristià. Després del teu comiat, llargament anunciat, sentim una orfenesa estranya. Ens resta la teva família, els teus llibres, els teus articles, les institucions que vas fundar, el record de tantes generacions d’alumnes, la inquietud pedagògica. Ens resta el testimoni de la teva fe, coratjosa i vibrant. Però et trobem a faltar, Pau”.

Dies més tard, el cinc de novembre, a la Capella de l’Escola Pia de Nostra Senyora, la comunitat educativa de l’Escola i del C.O.U. Jaume Bofill també el recordava amb emoció en una eucaristia. L’Escola Pia de Nostra Senyora - C.O.U. Jaume Bofill va dedicar la portada i les pàgines centrals del seu butlletí³⁵⁴ a un Memorial Pau López on professors i alumnes glossaren la seva figura des de la perspectiva d’educador.

---

³⁵² ROMEU, Francesc. “Donant l’última lliçó” *Catalunya Cristiana* (3-XI-94)

³⁵³ AYMAR, Jaume. “En el silenci” *Catalunya Cristiana* (3-XI-94)

³⁵⁴ *Finestral*. Butlletí de l’Escola Pia de Nostra Senyora i del C.O.U. “Jaume Bofill”. Núm. 5. Barcelona. Desembre 1994.

La *Schola Cordis Iesu*, dedicà el darrer número de l'any 1994 a la memòria de Pau López, publicant una selecció dels articles que aquest hi havia escrit. En l'escrit "In Memoriam Pau López"³⁵⁵ que obria l'edició, el professor Josep Maria Alsina hi manifestava com va quedar impressionat per la multitud congregada a Santa Maria del Mar pel seu funeral. En el nucli del seu article escriu: "Formaba parte de la vida de Pau López su preocupación pedagógica, que era algo más que una tarea profesional: A los alumnos, para poderles enseñar, previamente hay que apreciarles y quererlos. Porque se les quiere, se les enseña, no se los manipula; y se les enseña sólo aquello que es verdad y fuente de vida. Hoy, repetía con frecuencia, se habla se habla mucho de pedagogía y de cambios de planes educativos pero se ignora lo mas importante para la enseñanza: la relación maestro-alumno. Sólo desde el aprecio y la conquista de la confianza del alumno el profesor puede ejercer su magisterio. Sin esto todo lo demás es inútil e incluso perjudicial. Cuantos alumnos y profesores de los centros en que trabajó podrían dar testimonio de como Pau López llevó a la práctica esta preocupación pedagógica fundamental".

I finalitzava assenyalant: "Toda la vida de Pau López refleja la huella profunda que dejó su maestro espiritual, el padre Orlandis". "La lección más elocuente, la de los últimos meses. En ellos más que nunca aparece la huella profunda de su maestro y padre espiritual."

Abans de finalitzar l'any 1994, apareixia a Catalunya Cristiana una carta al Director³⁵⁶ dedicada a en Pau López on s'hi deia d'ell: "Proclamava la veritat per tot arreu d'una manera convincent, valenta, respectuosa, amena. Era un ésser extraordinari, d'un nivell intel·lectual i una executòria fora del comú".

Però de tot el que es va escriure sobre en Pau López, potser l'article que més bé sintetitzà la seva figura fou l'escrit, uns mesos després de la seva mort, pel Pare

---

³⁵⁵ ALSINA, Josep M. "In memoriam Pau López". *Crsitandad*. Núm. 761. Any LI. Novembre-desembre 1994.

³⁵⁶ MORENO, Carlos. "L'amic breu". ". *Catalunya Cristiana*. (29-XII-94)

Escolapi Ferran Guillén³⁵⁷ on destacava les tres dimensions de Pau López com a educador, pare de família i creient. Del Pau López educador deia: “D’ intel·ligència viva i amb un gran sentit de la síntesi, portat en tot a cercar la coherència de tots els aspectes de la cultura i de la vida, a la llum de la fe en Jesucrist, en Pau va començar la seva actuació educativa com a laic totalment arrelat en la vida de l'Església”. I afegia: “En Pau va somniar sempre de transmetre aquesta joia única de la integració de tots els aspectes de la vida humana als alumnes, i les seves intervencions davant l'alumnat, especialment en els moments solemnes, tenien el to únic de l'apassionada elevació dels ideals humans, sostinguda i il·luminada sempre per la seva fe”.

Com a pare de família, “en Pau va tenir i va abraçar molt conscientment la vocació laical. Un discerniment espiritual seriós el va portar a triar el matrimoni com a expressió de la seva obediència a la voluntat de Déu, manifestada en el seu cor i en les circumstàncies de la vida”. “Volgué sempre viure en plenitud l'ideal cristià del matrimoni”. “Pare de cinc fills que estimà amb tota la profunditat del seu cor i que acompanyà amb delicadesa i fermesa fins el final de la seva vida”. “En Pau va trobar en la doctrina sobre la família de Joan Pau II l'expressió acabada de l'ideal cristià i va fer tot el possible per la difusió del pensament pontifici en aquest camp”.

I com a creient: “L'extraordinària activitat d'en Pau i l'originalitat dels seus plantejaments tenien una raó profunda que ell no amagava mai: la seva fe i la seva vida espiritual”. “Va copsar des de jove la coherència sobrenatural del Missatge cristià proclamat pel Magisteri de l'Església”. “Va intuir seriosament el risc existent en l'afebliment de fidels i responsables eclesials en l'adhesió viscuda al Missatge Cristià”. “D'una devoció personal profunda a l'Eucaristia i a la Mare de Deu”, “la seva pregària era humil i confiada”. “Malgrat el gust per la claredat i l'exactitud doctrinal, en Pau cercava en tot la visió sobrenatural i la irradiació de la caritat, i defugia tota mena de promoció personal, política o econòmica”. “La vocació universal a la santedat, proclamada pel Vaticà II, va trobar en ell un ressò particular. Tota la seva vida familiar i professional va tenir aquesta motivació

---

³⁵⁷ GUILLÉN, Ferran. "En la mort d'en Pau López". *Catalunya Cristiana*. (6-IV-95)

íntima i la seva acció sovint consistia a estendre el missatge de la santificació possible a tots i en tots els ambients”.

En el primer aniversari del seu traspàs, *Catalunya Cristiana* publicà un article del autor d'aquest treball que hi feia referència, tot descrivint el ressò que va tenir la seva mort.³⁵⁸

Al cap d'uns anys, una comissió d'antics col·laboradors de Pau López amb en Josep M. Soler i Argilaga al davant, va organitzar un *Homenatge “in memoriam” a Pau López Castellote*, el dia 21 de febrer de 1997, al Seminari Conciliar de Barcelona, al carrer Diputació, el darrer lloc on Pau López desenvolupà la seva tasca com a delegat diocesà per a la família. L'acte consistí en una eucaristia i en un acte acadèmic.

La Santa Missa va ser oficiada, a la Capella del Seminari, pel Senyor Arquebisbe Ricard M. Cardenal Carles i celebrada amb el bisbe auxiliar Carles Soler, acompanyats en l'altar per molts sacerdots i diaques.

L'acte acadèmic es celebrà a l'Aula Magna sota la presidència del Cardenal Arquebisbe de Barcelona i del Rector de la Universitat Ramon Llull, el Dr. Miquel Gassiot. El president de la Generalitat de Catalunya, Sr. Jordi Pujol, no va poder assistir-hi però va fer arribar un escrit, llegit pel Sr. Josep M. Soler i Argilaga que presentava l'acte, i que deia així: “Un homenatge a Pau López Castellote és, a la vegada, un acte d'agraïment i un acte de justícia. D'agraïment, perquè la vida d'en Pau López ha estat un exemple de generositat, de saber donar-se als altres com a mestre i com a amic. I un acte de justícia perquè hem de reconèixer, públicament, tot el que ha fet per l'educació del nostre país. En Pau López ha estat un mestre, amb tot el que significa aquesta paraula, i en tot moment li hem hagut d'agrair la seva enteresa i el seu coratge. Que el record no s'esborri mai, i que el seu exemple ens estimuli a seguir endavant!”

---

³⁵⁸ FEIXAS, Valentí. “Recordant Pau López” *Catalunya Cristiana*. (26-X-95)

Després de la presentació, Valentí Feixas³⁵⁹ exposà un *Perfil Biogràfic del Sr. Pau López Castellote* i el Dr. Jordi Sales³⁶⁰ pronuncià la conferència “Pau López, la passió per l’ensenyament”. Les dues intervencions van ser publicades posteriorment a *Catalunya Cristiana*³⁶¹ i a *Relleu*³⁶², respectivament.

La secció de Catalunya del diari ABC, on Pau López havia col·laborat, va fer una breu ressenya de l’homenatge el dia 23 de febrer de 1997. Posteriorment, el 20 de març del mateix any, es publicà a *Catalunya Cristiana* una carta al director, “Gràcies Sr. Pau López”, d’un exalumne seu³⁶³.

De llavors ençà, no li consta a l’autor del treball cap referència a Pau López en la premsa escrita fins el mes d’agost de 2002, en un article d’opinió al diari *Avui*.³⁶⁴ En ell, Josep A. Duran i Lleida manifesta : “Ens interessa molt debatre a fons sobre ensenyament i sobre educació, concepte que, com bé recordava sovint l’enyorat Pau López Castellote, supera l’estricta àmbit instructiu de l’ensenyança”. Es referia, sens dubte, a les moltes intervencions que en Pau López havia fet a les Jornades d’Educació que cada any organitza Unió Democràtica de Catalunya.

---

³⁵⁹ Director de l’Escola Universitària d’Infermeria i Fisioteràpia Blanquerna de la Universitat Ramon Llull.

³⁶⁰ Degà de la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona.

³⁶¹ Reproduït a FEIXAS, Valentí “Pau López, un humanista apassionat per l’ensenyament”. *Catalunya Cristiana*. (6-III-97)

³⁶² Reproduïda a SALES, Jordi. “Pau López, la passió per l’ensenyament” *Revista Relleu*. Núm. 53. 2a època. Juliol-Setembre 1997. Barcelona.

³⁶³ CANALS, Antoni. “Gràcies Sr. Pau López” *Catalunya Cristiana*. (20-III-97)

³⁶⁴ DURAN I LLEIDA, Josep A. “Per un ensenyament de qualitat” *Avui*. Diàleg. (19-VIII-02)

2.6 Epíleg: “Parlar amb la pròpia vida”³⁶⁵

“Jo, a través de la meua vida, no us he volgut parlar de pures subjectivitats, sinó de realitats que tenen valor per a tothom, amb tal que cadascú les vivifiqui amb la pròpia vida. Només a partir d’aquest criteri m’atreveixo a parlar de conclusions i de consells.

1. **No menyspreu mai ningú**, per inculte, per poc català, per poc civilitzat que sigui. Des de la meua vida us dic que un d’aquests hauria pogut ser jo.

2. **No aduleu tampoc mai ningú**, ni el pobre ni el ric. Jo he donat consells a persones que potser fa uns anys em van donar caritat. No sóc ric en diners, però no em considero pobre en altres riqueses superiors als diners. Jo he sentit -i de vegades sento - la temptació de creure’m l’adulació tant per la banda de pobre com per la banda de ric. Jo he experimentat que l’adulació és un procediment eficaçíssim per a destruir la persona.

3. **Tingueu paciència amb vosaltres mateixos i amb els altres**. El ritme de creixement de les persones i dels pobles és lent. Els canvis ràpids no solen ser per a bé. ¿Qui podia pensar que aquell nano que, el 1940 anava demanant caritat per Barcelona, el 1982 seria el director del *COU Jaume Bofill*?

4. **Sigueu sempre generosos. Pensar en els altres és la millor manera de pensar en un mateix. Donar-se als altres és l’única manera de créixer**. Si jo no hagués fet cas del P. Orlandis i, seguint altres veus que m’aconsellaven pensar abans en mi mateix, hagués estat enginyer, segurament que tindria més diners, però no seria aquí amb vosaltres intentant ajudar-vos en els vostres plantejaments nobles.

---

³⁶⁵ L’estiu de 1982 es celebrà a la vila de Valls el Primer Curs d’Estiu del Grup d’Estudis Nacionalistes, sota la direcció del Dr. Jordi Sales. Un dels alumnes va ser l’autor d’aquest treball. Pau López Castellote hi impartí la segona lliçó amb el títol de *L’aportació d’una vida a la construcció d’un país*. Va concloure la seva exposició amb aquestes *Conclusions en forma de consells*.

5. **No menyspreu els bens materials, però busqueu, per damunt d'ells, els bens espirituals.** És absurd voler ser miserable. Però també és absurd treballar simplement per guanyar diners. Us ho diu una persona que ha sofert la misèria de la pobresa, però que també ha tocat - perquè la professió educadora li ho ha facilitat - la misèria de la riquesa.
6. **Cerqueu sempre la veritat i el bé i sigueu fidels a llur manifestació.** Us ho diu una persona que des que els va conèixer va trobar el nord de la seva vida, malgrat totes les defallences i contradiccions.
7. **No us deixeu portar per les modes. No és un bon criteri per a viure “fer el que tothom fa, pensar el que tothom pensa, dir el que tothom diu”.** Aquesta mena de socialització despersonalitza. La nena que m'acompanyava quan jo demanava caritat - teníem 11 anys - em va dir quan jo vaig decidir d'anar als jesuïtes de Casp: “¿Per què no fas com els altres i et quedes? Si te'n vas t'ho passaràs malament”.
8. **Sigueu agraïts. L'agraïment és digne de l'home. I tots tenim tantes coses per agrair!** Els noms que jo he posat a les obres que he començat (*Costa i Llobera*, Jaume Bofill, Calassanç) volen ser una mostra d'agraïment. Però fixeu-vos que no podreu ser agraïts si no conserveu en el vostre cor les moltes coses bones que, sens dubte, haureu rebut al llarg de la vostra vida.
9. **Sigueu creatius. Però no us deixeu entabanar. La creativitat no consisteix en fer coses rares, o coses que ningú mai no ha fet. Consisteix a posar la vida en allò que un hom fa.** La meua vida professional déu n'hi do el creativa que ha estat. I jo sempre he volgut servir els altres amb la meua vida.
10. **Sigueu persones del nostre moment històric.** Tots hem de ser ciutadans de l'univers. Però no admeteu mai la despersonalització com a exigència de la nostra època. **Estimeu la vostra identitat i la del vostre poble. I des d'aquesta identitat obriu-vos a totes les identitats nobles amb el desig de fer un món de persones unides per la solidaritat.** Us ho diu una persona que sap què vol dir no tenir identitat, que ha sentit a la seva pell el que significa la manca de solidaritat.

11. Finalment, **sigueu sempre treballadors i fometeu el treball ben fet. És la millor teràpia de moltíssimes malalties**, tant per als individus com per a les col·lectivitats. Un poble que treballa és un poble sa.”

3 Bases antropològiques i ètiques del pensament pedagògic de Pau López Castellote

3.1 Introducció

En l'obra titulada *Ayer, hoy, mañana (reflexiones sobre la dimensión ambiental del hombre)*³⁶⁶ trobem el nucli del pensament antropològic i ètic de Pau López Castellote³⁶⁷. Es tracta d'una obra complexa a on s'hi entreteixeixen molts elements. Tanmateix, hem intentat centrar-nos en les tres grans qüestions que constitueixen, al nostre entendre, l'eix vertebrador del seu pensament: persona i ambient, persona i història, i persona i transcendència. A través d'elles tindrem la possibilitat de fer-nos una idea de l'antropologia del nostre autor.

En aquesta obra trobem l'esperit que anirà plasmant-se i donarà forma a bona part dels textos específicament pedagògics de Pau López. És a dir, aquest llibre conté *in nuce* bona part del que posteriorment anirà escrivint i expressant Pau López, els pressupòsits teòrics i conceptuals sense els quals no s'entendrien correctament les seves propostes educatives i pedagògiques.

És per això que, a fi d'incardinar degudament la seva proposta pedagògica, creiem no només útil sinó imprescindible un detingut repàs al llarg de les seves grans línies o eixos conductors.

En *ayer, hoy i mañana* trobem en forma de síntesi bona part del més important que Pau López ha assimilat en la seva etapa de formació, el *background* filosòfic que possibilitarà les tesis pedagògiques subsegüents. Una obra, doncs, plena

---

³⁶⁶ LÓPEZ, Pau. (1972) *Ayer, hoy, mañana (reflexiones sobre la dimensión ambiental del hombre)*. Barcelona: Augusta.

³⁶⁷ Tal i com ho expressa Jordi Sales a SALES, Jordi. "Pau López, la passió per l'ensenyament" *Revista Relleu*. Núm. 53. 2a època. Juliol-Setembre 1997, Barcelona.

d'idees –totes elles íntimament entrelligades- que informaran el seu recorregut posterior i que aniran apareixen en les seves publicacions posteriors.

El pensament pedagògic de Pau López es fonamenta clarament en la seva concepció filosòfica de l'home. Per això, amb l'objectiu de deixar clares quines seran les bases d'una actitud intel·lectual de la qual ja no se'n desdirà, i de radicar el seu pensament pedagògic en una teoria sobre l'home, la societat i la història, analitzarem amb detall aquesta obra, conscients que alguns dels temes i idees que hi anirem trobant tornaran a aparèixer en apartats posteriors d'aquest treball.

Quinze anys més tard, el 1987, publicarà un petit llibre que portarà per títol *Humanisme Cristià*³⁶⁸ i que, en la seva primera part, hi ha una síntesi del que podríem dir el seu concepte de persona que recull i que concreta les idees exposades en *Ayer, hoy, mañana*. Ens ha semblat oportú tancar aquest capítol amb l'anàlisi de l'apartat “La persona humana, imatge de Déu”³⁶⁹

---

³⁶⁸ LÓPEZ, P. (1987) *Humanisme cristià*. Barcelona: Editorial Casals

³⁶⁹ Ib. pp. 29-52

3.2 Persona i ambient

3.2.1 Una teoria de la vida i de l'ambient

Pau López inicia la seva reflexió posant sobre la taula la relació jo-ambient enfocada en direcció a la gran pregunta: Què és l'home? A partir d'aquí introdueix, tot just a l'inici, un dels conceptes que faran acte de presència al llarg d'aquesta obra: ens referim a la "teoria de la vida". Amb ell ens aproximarem una passa més a la possible resposta a la gran qüestió.

Si és veritat que la nostra vida es desenvolupa en funció d'altres vides i les nostres circumstàncies ho fan en connexió a d'altres circumstàncies, una teoria de la vida haurà d'anar acompanyada d'una teoria de l'ambient. Incorporar l'ineludible dimensió interpersonal en el discurs de Pau López significarà abordar un concepte central dins del seu plantejament antropològic i ètic, una de les temàtiques nuclears al voltant de la qual girarà el present treball: ens estem referint al concepte d'ambient.

En pròpies paraules seves: "Nuestra vida se desarrolla en función de otras vidas, y nuestras circunstancias se concretan en estrecha interdependencia con las circunstancias de otras vidas. Por eso una *teoría de la vida* -personal y solidaria al mismo tiempo- supone una *teoría del ambiente*. Esa realidad que llamamos «ambiente», por otra parte, sólo existe en cuanto vivida por los hombres. El mundo geológico previo al hombre era un mundo sin ambiente. Y según sea la *teoría de la vida* de los hombres, será la vivencia -y la existencia- del ambiente, hasta tal punto que cualquier enfoque aceptable de una «*teoría del ambiente*» ha de basarse en la «*teoría de la vida*» de los hombres que lo forman. Sin meternos, de momento, en mayores profundidades, podemos concluir que «*teoría de la vida*» y «*teoría del ambiente*» se reclaman mutuamente, y hasta quizás se confunden en cada vivencia personal."³⁷⁰ Unes paraules amb les quals ens aproximarem a la qüestió de l'ambient, a l'important paper que jugarà aquesta categoria dins del seu plantejament antropològic.

---

³⁷⁰ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 15.

Però també caldrà dir que sense una pregunta pel sentit de la Història i de la Humanitat no hi podrà haver una correcta dilucidació del que siguin la vida i l'ambient, és a dir, que ambient i història seran realitats absolutament interconnectades i interrelacionades. En paraules seves: “Así pues, este trabajo no es más que un intento de reflexionar en la vida de la Humanidad desde la situación concreta de unos hombres que viven y crean un ambiente, a través del cual encuentran -positiva o negativamente- la solidaridad con todos los demás hombres, en el seno de esa complejísima realidad que llamamos Historia.”³⁷¹

3.2.2 Relació jo-ambient: la vivència

Aquest ambient al que ens hem referit fins ara només existirà, en tant que viscut pels homes, en forma de vivència: “Todo hombre, en una u otra forma, vive “el” ambiente, y por el hecho de *vivirlo*, lo transforma en “un” ambiente”.³⁷² A això s'haurà d'afegir que l'ambient és una realitat enormement complexa, susceptible de moltes possibilitats i manifestacions. Per a Pau López serà indiscutible que entre les realitats indispensables per a que es desplegui la vida humana hi trobem l'ambient. L'ambient només en tant que viscut arribarà a tenir existència, d'altra banda seria absurd un ambient no viscut per ningú.

A partir d'aquí haurem de veure com l'home s'incardina en relació a l'ambient, desentenent-se i deslligant-se del seu poder o absolutitzant-lo i deixant que es concreti. L'equació entre ambdues realitats humanes (jo-ambient) serà un dels temes centrals del text que estem analitzant.

Tal i com hem apuntat, la nostra forma de relacionar-nos amb l'ambient serà la vivència. Aquest fet, però, comportarà que el joc subjectivitat-objectivitat se'ns presenti com problemàtic i fins i tot, i aparentment, contradictori. Les falses aproximacions a aquesta qüestió vindran de la mà d'aquells que apostaran per la

---

³⁷¹ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 16

³⁷² Ib. p. 17

curiositat desinteressada o bé pel determinisme. Escapar a l'abstracció empobridora però també a l'egocentrisme individualista serà l'objectiu que es proposarà assolir el plantejament de Pau López.

Caldrà dir que aquesta vivència estarà modelada per un implícit judici de valor, indicatiu no només dels valors ambientals sinó dels personals. Això voldrà dir que cadascú dels homes viu l'ambient des del seu minúscul món i per tant, en forma d'especialització. Però també, i al mateix temps, que vivim una època d'universalització, un temps en què per primera vegada hem assolit un ambient total. Això obrirà un camp de possibilitats i responsabilitats enormes per a l'home actual. És per això que la gran qüestió que ens haurem de plantejar serà com respondre a la universalitat ambiental des del compromís personal fet des de la nostra consciència. Aquest serà un problema fonamental i difícil que no podrem deixar de banda, un problema arrelat en la condició existencial de l'ésser humà.

També caldrà dir que l'ambient depèn de l'home i l'home depèn d'ell. L'ambient ens resulta subjectivament necessari perquè el necessitem en tant que subjectes de vida personal. Això no voldrà dir acceptar la influència de l'ambient tot fent-la compatible amb la nostra inhibició personal, amb resistir-nos a acceptar la dependència de l'ambient respecte la nostra persona.

Això passarà perquè molts homes només s'interessen per l'ambient per desentendre's de bona part de les seves responsabilitats personals. Només veuran en l'ambient un font d'on treure coses sense copsar que només a través de l'ambient podrem donar-nos, podrà tenir lloc la nostra donació i entrega solidària.

No podrem valorar l'ambient únicament pel que ens dóna o el que ens nega, si tenim en compte que no hi ha vida sense relació, caldrà veure en ell quelcom fonamentalment necessari per a la nostra maduresa personal. L'ambient no només ens donarà una forma de ser, sinó que de nosaltres dependrà la seva configuració. L'ambient serà el clar possibilitador de la presència humana en el món, és a dir, a través de l'ambient ens fem presents al món amb la presència pròpia dels éssers històrics.

Un altre dels esculls que caldrà que salvem serà la desconfiança en la persona, postura que se'ns apareixerà en forma de criticisme i escepticisme desaforat. El liberalisme, que beuria en part d'aquesta plantejament, hauria portat a la desconfiança en l'home tot exigint-nos que renunciem a la nostra originalitat essencial. Nodrint-se tan sols de la immanència, l'individu queda desvinculat de la seva intimitat, i l'home queda anihilat en la seva substància més essencial.

La incorrecta disposició d'aquestes vides amb l'ambient serà una conclusió més a afegir al ja esmentat, en paraules de Pau López: “Es el fin del humanismo moderno. Abandonado a sí mismo, el hombre convierte la solidaridad -nota esencial de su naturaleza- en masificación. Huyendo del compromiso personal, que en el puro individualismo no tiene sentido, se ha convertido en mero consumidor de lo que sea -desde el sexo hasta los pollos al «ast»- ligado por la interdependencia que *pone orden* en la indiferencia de la masa.”³⁷³

Una altra qüestió serà que parlar de subjecte i objecte a través de la immanència-transcendència ens conduirà a la tasca de discernir què hi ha de relatiu i absolut dins l'ambient de l'home. En aquest sentit López es mostrarà explícit tot afirmant que només la sinceritat en la veritat i la bona voluntat podran donar sentit al relativisme de la Història, de l'ambient i la vida, en pròpies paraules seves: “«Las verdades» son «lo absoluto» hecho Historia. Nuestras verdades participan de lo eterno en cuanto están ordenadas a la única Verdad eterna, pero son a la vez temporales y relativas en cuanto están encarnadas en un ser temporal y limitado. Lo cual supone en la persona la capacidad de encarnar la Verdad, de «recrearla» continuamente, no en cuanto a lo absoluto, que permanece idéntico en toda la eternidad, sino en lo circunstancial-histórico. El hombre, en su vivencia egocéntrica, relativiza y vivifica «lo absoluto», sin que esto signifique necesariamente un atentado contra su eternidad ni contra su plenitud. La vida del hombre es una manifestación comprometida, una «versión», podríamos decir, de «lo absoluto» que, en su plenitud, no se agota, sino que tiene capacidad de enriquecer todas las versiones humanas posibles.”³⁷⁴

---

³⁷³ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 22

³⁷⁴ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 23

Creiem que en aquest fragment es trobarien contingudes bona part de les idees més nuclears i valuoses del missatge filosòfic –ètic i antropològic- de Pau López. En un temps, com el que ens trobem, d'ingent riquesa però també de creixent especialització haurem de prendre en màxima consideració els perills que s'oculten darrera aquest fet: l'empobriment, la massificació, al cap i a la fi, l'esmussament de la persona. Afrontar la universalització ambiental des del compromís personal i des de la consciència serà a partir d'ara el primer dels reptes per l'home d'avui.

Valorar degudament l'ambient i en funció d'això, articular una correcta teoria de la vida serà fonamental en el nostre camí. I aquest procés s'iniciarà tot constatant quelcom que sembla obvi: l'home, en tant que subjecte de vida personal, depèn de l'ambient, és a dir, l'ambient és respecte l'home quelcom subjectivament necessari. Sense ell no assoliríem la maduresa personal, només relacionant-nos amb ell ens crearem a nosaltres mateixos, com dirà Pau López: “Y no sólo nos da una forma de ser, sino que la recibe de nosotros, posibilitándonos con ello la función creadora que compete a una *imagen de Dios*. Por eso cada paso que el hombre da en la inhibición es un retroceso en la madurez personal, y cada paso que da en el compromiso responsable es un avance hacia ella. El ambiente es el posibilitador nato de la «presencia humana» en el mundo. A través del ambiente nos hacemos presentes al mundo con una *presencia propia* que únicamente los seres «históricos» -progresivos solidaria y conscientemente- pueden tener. Ni Dios, ni los ángeles, ni los animales, ni las cosas, *viven un ambiente*. Sólo el hombre.”³⁷⁵

En poques paraules, sense ambient no hi hauria presència humana en el món, donat que tota presència suposa una relació conscient. Això voldrà dir que l'ambient consistirà en un cúmul de relacions personals que, en funció del món, obligaran i alliberaran, exigiran i enriquiran, que l'ambient apareixerà com a propiciador de solidaritat humana i de responsabilitat humanitzadora, les millors armes per tal de lluitar enfront l'alienació i la despersonalització. Si ser persona equival necessàriament a comunicació i relació, l'ambient jugarà un paper del tot

---

³⁷⁵ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 30

imprescindible en el procés de creixement personal, en paraules de López: “La persona tiene necesidad de las demás personas -de todas- en lo que más íntimamente la constituye como tal.”³⁷⁶

Fer-nos homes implicarà la relació amb els altres i amb tot allò que no és nostre però sense el qual no existiríem, en paraules de López: “Pero si el hombre sólo fuera como es, no sería hombre. El hecho de que, además, sea como él se hace, nos permite afirmar con toda certeza que no se hará al margen de la solidaridad humana. Le dará un sentido o le dará otro, pero en definitiva no podrá construir su propia personalidad más que en contraste con la de los demás hombres. Ahora bien, esa construcción de la propia personalidad, tarea típicamente humana, que da sentido realmente humano a la vida, sólo en función del mundo es posible. El quehacer humano tiene un aspecto mundano incuestionable. La solidaridad humana apunta hacia la praxis que es la única posibilidad que tiene el hombre de manifestar que va de veras. Y ahí está el secreto del ambiente, de la solidaridad y de la Historia.”³⁷⁷

Text important perquè ens permetrà veure en la seva connexió les diverses peces de que es compona la vida humana. Si viure com a homes implica el compromís i l'esforç lleial, hauran de quedar aparcades totes aquelles actituds còmodes o egoistes. Serà precisament aquí on aparegui un dels perills amb què es troba la nostra època: desentendre's de l'ambient com a realitat-en-el-món i considerar-lo més a aviat com una realitat objectiva. Corol·lari d'això serà haver avançat cap a una situació caracteritzada per la manca de sentit històric, per la desorientació i el desconcert.

Seguint en aquest punt a Fromm, Pau López destacarà l'atomització com a forma predominant actual. Desentendre's de l'ambient significarà aïllar-nos de la missió que ens pertoca com a homes, com a protagonistes d'una humanitat que segueix avançant, en paraules seves: “Pero, al mismo tiempo, la Historia se va haciendo.

---

³⁷⁶ Ib. p. 31

³⁷⁷ Ib. p. 32

Y el hombre, que es esencialmente histórico, progresivo, *vive-creando* un ambiente que lo *posibilita-condiciona* a nivel de los tiempos.”³⁷⁸

Movent-nos en relació als altres homes a partir del valor de la solidaritat, encarnarem degudament la vida de la Humanitat en aquell moment –ambient- i en la seva evolució –la Història. Però enfront d’això i tenint en compte que per a molts l’ambient és més una realitat objectiva que una realitat constituïda per una relació-en-el-món, serà poc freqüent trobar-nos amb homes que siguin conscients de les autèntiques implicacions i responsabilitats respecte l’ambient. La qual cosa és tant més greu si tenim en compte que l’ambient que anem construint ens exigeix cada cop amb més força ser capaços d’entretèixer positivament les relacions amb els altres homes, i a través d’ells amb el passat i el futur.

El repte al que ens convida Pau López no pot ser més dignificador. En pròpies paraules seves: “A pesar de los innumerables elementos adversos, el ambiente que vamos construyendo nos exige cada vez con mayor fuerza que se entretengan positivamente las relaciones entre los hombres que viven actualmente sobre la tierra, y a través de ellos -herederos responsables de un pasado- con todos los hombres que han existido, a fin de preparar un «presente» pleno a las generaciones futuras. Un presente al que, mediante la actuación de la solidaridad, se hagan presentes todos los hombres de todos los tiempos y lugares.”³⁷⁹

Afrontar sense por els diversos perills i contradiccions –la inhibició, el desencís, el pragmatisme- en què es troba la nostra civilització serà l’objectiu principal de tota una generació de joves occidentals.

Però parlar de l’home i d’allò que contribueix a la seva realització voldrà dir també fer-ho dels límits entre alienació i responsabilitat, de les relacions entre estructura i responsabilitat, compromís i llibertat, afirmació i progrés. Per una banda tindriem l’ambient –estructura, compromís, afirmació- per una altra la nostra vida -responsabilitat, llibertat, progrés. Això voldrà dir que declarar-nos

---

³⁷⁸ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 33

³⁷⁹ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 33

contra l'ambient serà fer-ho contra la realitat de la nostra vida però també que adaptar-nos-hi serà dimitir i sotmetre'ns com a persones. En conseqüència podrem afirmar que davant d'aquells que es mostren hostilitat respecte l'ambient, hem d'entendre que aquest és estructura, compromís i afirmació. És per això que si la nostra vida es declara contra l'ambient, la nostra responsabilitat, llibertat i progrés s'auto-anihilaran en la nebulositat i en l'abstracció, que si la nostra vida esdevé conservadora, ens sotmetrem a l'ambient. Hem d'entendre que si independitzem l'ambient de nosaltres, ens alliberem de la responsabilitat del compromís i si ens independitzem de l'ambient, caiem en un individualisme autocomplaent. Tampoc s'haurà de caure en l'objectivació de l'ambient, el qual donaria lloc a actituds contraproductives.

Per altra banda, el debat amb Freud i Marcuse, tot recolzant-se en alguns punts en Fromm, li servirà a Pau López per defugir les postures unilaterals i reduccionistes a què semblen portar les teories d'aquests autors. Escapar al mateix temps de l'individualisme -fruit d'haver-nos independitzat de l'ambient- i del rebuig al compromís responsable -fruit d'haver desvinculat l'ambient de nosaltres- serà l'objectiu al què apunta el nostre autor. El rebuig a la postura revolucionària però al mateix temps a la ultraconservadora en serà la conclusió més evident. L'única postura que podrem admetre serà l'equilibri i la síntesi entre les dues vessants del problema: "El ambiente es, a la vez, creador y creación del hombre. El hombre se halla, respecto de él, en parte «en activa» y en parte «en pasiva». El ambiente es necesario al hombre -que vive de él-; pero también el hombre es necesario al ambiente -que también vive de él."³⁸⁰

Situar correctament els dos termes de l'equació voldrà dir escapar del màxim perill amb què ens podem trobar: l'absorció d'un respecte l'altre, l'unilateral reduccionisme. Hem de destacar que l'ambient és a la vegada creador i creació de l'home, en una co-implicació que és parcialment passiva i parcialment activa. De la mateixa manera que l'ambient és necessari per a l'home, aquest ho serà per a l'ambient. És per això que haurem de parlar d'ambivalència dialèctica tot advertint del risc de caure en l'absorció d'un per l'altre.

---

³⁸⁰ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 37

Comprendre l'home en l'activitat creadora i co-creadora respecte l'ambient serà essencial per plantejar una qüestió masses cops mal plantejada: “Es evidente que la actividad creadora en el hombre es una necesidad; pero también lo es que sólo en la actuación de la solidaridad puede existir el hombre. Sólo podemos «crear» dejándonos crear, y únicamente nos podemos «dejar crear» a un nivel personal, creando. Y este no es un problema que se pueda resolver únicamente a base de gráficos y cálculos estadísticos. Es el meollo de la libertad humana.”³⁸¹

Això tindrà moltes connexions amb el perill de convertir-nos en víctimes d'una massificació despersonalitzadora. És a dir, quan una persona s'enfronta a l'ambient d'una manera merament passiva, aquest el pot massificar. És per aquest motiu, que en aquests moments de la història hem de vetllar més que mai per viure la solidaritat de tots els homes en un ambient total sense por a plantar cara a les tendències deshumanitzadores. Això també implicarà una determinada actitud que tingui per referent uns principis en ordre a l'actuació personal. És a dir, tot aquell que s'inhibeixi de l'existencial i de l'ambiental deixarà de tenir una actitud humana.

Per altra banda, si la vida humana s'inicia a partir de la confiança i la receptivitat en relació als altres, haurem d'afirmar que l'agraïment i el sentir-se inserit dins d'una gran família humana serà l'actitud més correcta i humanitzadora. Però al mateix temps, tot el que trobem en la societat ha estat obra dels homes, substància de la que es nodrirà l'ésser humà en el seu camí de realització i perfeccionament, tal i com dirà el nostre autor: “De manera que a partir de una universalidad objetiva común a todos, cada hombre va conquistando su propia intimidad mediante el propio compromiso en el mundo y ante los demás hombres.”³⁸²

Assimilant, assumint i vivificant el que li arriba de fora l'home es convertirà en persona. Això significarà eludir la passivitat que ens aliena fins convertir-nos en

---

³⁸¹ Ib. p. 37. En paraules del propi Pau López: “El ambiente creado por el hombre tiende a imponerse al hombre, pero el hombre sólo podrá beneficiarse de él en el grado en que lo siga creando. En definitiva la actitud del hombre siempre ha de ser activa, aun en su propia receptividad.” A LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 38.

³⁸² LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 38

autòmats dins la massa despersonalitzadora. Prendre consciència de que el món ha entrat en una fase presidida per la universalització ambiental però al mateix temps pel perill de massificació integral serà prioritari per a tot home i dona. Ser valents i sostenir fins el final la nostra pròpia veritat serà la meta a la que ens cominarem Pau López. Ser actius i per tant participar d'una actitud serà el tema a què acabarà desembocant l'argumentació. Però parlar d'actitud al mateix temps suposarà recordar alguns conceptes ja vistos fins ara, més concretament, parlar de la teoria de la vida i d'uns principis adquirits, en paraules de López: "Tener una actitud es haber interiorizado un enfoque de lo concreto a la luz de unos principios en orden a la actuación personal. Quien no tiene unos principios *-teoría de la vida* la he llamado más arriba- no puede tener una actitud que con propiedad se pueda llamar *humana*. Quien se inhibe de lo existencial, de lo ambiental, tampoco puede tener una *actitud humana*, porque la actitud supone el vacilante maridaje entre principios y hechos que define una línea de conducta."³⁸³

Disposant d'una actitud davant la vida, la nostra pròpia vida adquirirà sentit i valor, per contra, l'home sense actitud serà incapaç tant de solidaritat com d'ambient com d'història. També caldrà advertir contra els perills de tenir més d'una actitud, d'haver trossejat la unitat a la que ha d'aspirar tota vida humana. La conclusió del dit fins ara podria ser la següent: "Pero es que la madurez personal es algo que el hombre ha de ir conquistando. El hombre es como es, pero también como él se hace. Evidentemente la pasividad entraña limitación. La imagen de Dios que es el hombre lleva en sí una limitación ya respecto de su propia naturaleza, que no agota ningún individuo. Ningún hombre ha sido ni será «todo lo hombre que se puede ser». Ni Cristo, que «creció en edad, sabiduría y gracia». Y sin embargo el horizonte del hombre no tiene límites. La condición humana exige la «creación» continua por el hombre de todo lo que entra en contacto con él."³⁸⁴

Ja per anar acabant aquest primer apartat només ens restarà dir que la teoria de l'ambient haurà de dur-nos a parlar de la història, que un tema no es podrà entendre independentment de l'altre. D'aquesta manera la teoria de la vida només

---

³⁸³ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 39

³⁸⁴ Ib. p. 39

podrà elaborar-se preguntant-nos per la vida de la Humanitat (Història) en aquest precís i concret moment (ambient). No serà possible un sentit de la història sense una teoria de l'ambient ja que la vivència de l'ambient és l'única cosa que ens permetrà la profunda compenetració entre el destí històric del jo i el destí de la humanitat.

Per tot això podrem afirmar que el pensament antropològic de Pau López en darrera instància serà l'intent de reflexionar al voltant de la vida de la Humanitat des de la situació concreta d'uns homes que viuen i creen un ambient, a través del qual troben la solidaritat amb els altres homes, en el si d'aquella complexíssima realitat anomenada història.

3.3 Persona i història

No haurem d'oblidar que els conceptes nuclears amb què treballarà López es trobaran en estreta connexió i que parlar d'ambient implicarà, com acabem de dir, referir-nos a la història, sobretot si tenim en compte que per ambient Pau López entendre el contingut d'una part espacio-temporal de la Història. Parlar d'ambient significarà fer-ho del contingut d'una part espacio-temporal de la Història. D'aquí vindrà que plantejar-nos el problema de l'ambient vulgui dir reflexionar al voltant de la història, dos conceptes que només es podran entendre des de la realitat viscuda per la persona.

Després de formular tot un seguit d'interrogants respecte quina és la realitat i condició de la història podrem comprendre que serà en funció del plantejament que fem en relació a la història que podrem decantar-nos per una de les diverses idees a través de les quals puguem entendre l'ambient i viceversa, la nostra vivència de l'ambient ens conduirà cap a una o altra d'aquestes possibilitats interpretatives. Copsar la complexa problemàtica que suposa en serà la conclusió més directa.

Enfront d'aquella tesi –defensada per Toynbee- que considera que el passat només es pot considerar a la llum del present -la qual cosa desemboca en estricte relativisme- Pau López proposarà quelcom diferent. Per a ell, escatir la validesa universal de la única realitat concreta serà la missió que haurem de resoldre si ens preguntem per l'essència de la història. Malgrat que el marxisme s'hi hagi apropiat més, ha deixat de banda la força espiritual de la persona, tot oblidant que realitat i persona s'han de donar conjuntament i complementàriament, fins el punt de que Pau López es podrà fer la següent pregunta: “¿No será *la realidad vivida por la persona esa realidad concreta y universalmente válida* que nos daría la clave del ambiente y de la Historia?”.³⁸⁵

Doncs bé defensant aquesta línia interpretativa trobarem a Berdiaeff, autor que entendre la història des d'una perspectiva alhora subjectiva i objectiva, com

---

³⁸⁵ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 44

quelcom inseparable de la interiorització subjectivant, alhora fonament de l'ambient humà i de la tradició històrica. En definitiva el que quedarà clar és que el que marcarà la nostra postura serà el valor que atribuïm a la persona humana.

La història es caracteritza per ser un saber que necessita d'ell mateix per poder existir i desplegar-se en el temps. Només interioritzant aquest saber podrem existir com a éssers històrics. Interioritzant la pròpia vida i la vida que es fa amb els altres podrem proporcionar un sentit tant a la història com a tot allò que fem en el seu interior. Res més que això ens permetrà saber si complim amb els fins que des de la vida se'ns demana, en paraules del propi Pau López: “Y aún me atrevería a decir más: según sea la *conciencia histórica* (uso «conciencia» como equivalente de «saber» en el sentido de «sapere», gustar), será el orden valorativo, el sentido de todas las posesiones humanas, de cualquier tipo que sean: originarias o adquiridas, materiales o espirituales, individuales o colectivas. En una palabra: según sea la *conciencia histórica* de los hombres, será su vida individual y su vida colectiva, el ambiente, la Historia. Porque no es la vida del hombre la que hace al hombre, sino el hombre el que hace su vida.”³⁸⁶ Això voldrà dir que la història no tindrà sentit si només és obra de Déu, però tampoc si només és obra de l'home. Cal saber que en la història hi ha un pla però també llibertat creadora essent el punt de confluència d'ambdues realitats el saber històric.

El sentit en la vida serà impossible sense un saber històric i una llibertat creadora. D'aquí vindrà que Berdiaeff parli de mite per a referir-se a la comprensió de la vida en tota la seva realitat objectiva i com a fruit d'una vida personal i creadora, en paraules de Pau López: “Y una persona con «sentido histórico» será aquella que, a través del *mito de su vida* llega a *mitificar* la vida de la humanidad sobre la tierra en la *mitificación* del ambiente que vive. O dicho de otro modo: la que en su experiencia de la vida se siente parte integrante y responsable de la Humanidad que pesa y actúa en el ambiente.”³⁸⁷ El mite com a realitat subjectivo-objectiva i per tant personal però també circumstancial serà el que ens plantejarà la visió de Pau López.

---

³⁸⁶ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 46

³⁸⁷ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 46

Dins d'aquest context interpretatiu ha estat Berdiaeff qui de manera més meridiana ha sabut comprendre la relació existent entre la vida de la Humanitat i la vida dels seus homes tot incardinant ambdues variables en funció del procés de maduració personal. Descobrir les correspondències entre el saber històric i l'afirmació personal solidària serà del tot imprescindible. L'afirmació de l'home que té el racional en la seva base és el que constitueix la vida personal com també el conjunt de manifestacions personals de tots els homes al llarg de la Història. Aquesta mateixa afirmació serà la que donarà sentit a la creació i la Història, tot permetent-nos dir que el saber històric és l'afirmació personal necessàriament solidària, en paraules del nostre autor: “Y esta «afirmación» es realmente universal: *todas* las personas, en cuanto tales, se caracterizan por esta afirmación creadora y sapiencial, propia de una *imagen de Dios*. Y siendo cada «afirmación» singular e irrepetible, en su infinita variedad todas manifiestan lo mismo: la riqueza inagotable del mundo. Por eso todas las cosas *esperan* de la persona su propia culminación al quedar integradas en la afirmación personal. La creación alcanza la plenitud en la recreación que de ella está llamado a hacer el hombre. La creación llega como a «adquirir conciencia» en la afirmación histórica del hombre. Y el ambiente es el «cada momento» de ese compromiso dialéctico entre Humanidad y mundo en marcha hacia la madurez.”³⁸⁸

Incardinar la persona en relació a la història com a ciència de la comprensió humana serà fonamental. Serà en aquest punt on descobrirem una correspondència entre persona i història a l'encaç d'aquella situació de maduresa on la persona es trobarà compromesa per l'ambient i la responsabilitat creadora, tot parafrasejant el propi autor podrem afirmar que el saber històric és l'afirmació personal necessàriament solidària.

Evidentment no podrem oblidar-nos del paper fonamental que juga en tot aquest procés la interiorització, més i tot quan el fons d'aquesta problemàtica s'hi troba la persona humana. Només assumint-la des d'una perspectiva no excloent i unilateral ens permetrà entendre la mútua incardinació entre allò que és subjectiu i allò que és objectiu. Integrar dins d'aquesta consideració el paper dels altres serà

---

³⁸⁸ Ib. p. 49

del tot imprescindible si volem concloure que tot home és co-principi de la nostra vida: entendre l'ineludible dimensió personal de tota interiorització. Caldrà entendre com els éssers que formen el nostre ambient i a través d'ell la nostra història no només es troben davant nostre, també estan dins nostre, nodrint el nostre ésser amb idees i amor. Parlar d'*estància* en nosaltres significarà dilucidar la riquesa espiritual que comporta la co-participació de la vida, del viure al costat dels altres en direcció a la nostra màxima perfecció, en paraules de Pau López: "Es la suya una *estancia en nosotros* que los convierte en co-principios de nuestra propia vida. Gracias a ella todos los seres de la creación pueden encontrar en nosotros una *nueva vida*, fruto de nuestra actividad creadora, y nosotros podemos beneficiarnos -haciéndola nuestra- de toda la perfección del Universo, personal y no personal."³⁸⁹ Caminant devers l'ordre total trobarem a l'home en direcció a la culminació de la seva afirmació en el si del valor substancial de la Història. Tenint en compte que existeixen tres nivells de relació de l'home amb el món –sentits, intel·ligència i voluntat- l'estància amb el món caldrà que es faci amb la tercera. Si afirmant-se l'home recrea allò que ha interioritzat personalment, la relació amb l'ambient i la Història serà així mateix.

També hauríem de distingir curiositat i amor. La primera aplicable i útil pel que fa a les coses però ni de bon tros en relació a les persones. Això voldrà dir que la curiositat no podrà ser convertida en fonament d'una correcta comprensió de la història. Si considerem que la persona és essencialment íntimat, la relació que puguem establir amb l'Univers només haurà de ser intel·lectual sinó amorosa o agàpica.

Viure la vida d'altri no serà possible sense la comunió, coneixement que ens fondrà en una única direcció sapiencial: "El *saber histórico*, la experiència de la vida, ilumina nuestra existencia, orienta nuestro andar -y nuestro tratar- por el mundo; por eso llamaron a la Historia *Magistra vitae* los antiguos. Pero la incandescencia que da esa luz está en nosotros, somos nosotros mismos, y todo lo demás sólo en cuanto haya encontrado en nosotros una estancia inflamada. Por

---

³⁸⁹ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 50

eso *nos hemos de quemar* si queremos ser luz.”³⁹⁰ D’aquí que només existeixi autèntica comprensió històrica si som capaços de compartir un únic acte personal, voluntari, lliure, amorós i apassionat, en paraules de López: “El saber histórico es *el sabroso conocimiento* de la persona en la concreción irrepitable de su proceso vital, en su realidad individual y social, en su calidad de *aspiración de toda la creación* y como centro efusivo de valor.”³⁹¹

Però a més de tot això caldrà que acompanyem aquest procés de la força de l’amor. A través del saber històric reconeixem els altres en la seva capacitat creadora i enriquidora, és a dir, només estimant podrem enriquir-nos al costat dels altres. Descobrir en les persones que ens envolten la universalitat i la Totalitat històrica que emana de Déu. Serà d’aquesta manera que la història se’ns apareixerà com un enriquiment del Món a través del domini per l’home i de l’entrega al proïsme: “Así pues, si la persona ha de cumplir su misión de ser «manifestación creadora» del Mundo, ha de entregarse al *puro afán de vivir* en que hace consistir la Historia Ortega y Gasset³⁹² no sólo con admiración -que ligaría con la curiosidad-, sino con gozo -que liga con el desprendimiento, el respeto y el amor.”³⁹³

Preguntar-nos per la relació entre ambient i història en el si d’una societat marcada per la profunda incapacitat de construir-nos com a persones serà també absolutament necessari. Defugint la solidaritat i només acceptant el demanar es passarà ràpidament a la massificació, el descentrament o el nihilisme nirvànic. I és que no haurem d’oblidar que l’home no és un devorador sinó un creador de la seva vida. I que això no serà possible sense una interpretació a base d’uns principis. Uns principis que beguin i al mateix temps donin valor a la realitat. Comptat i debatut es tractaria d’assolir una correcta síntesi entre principis i humanitat, un equilibri que defugi tant el puritanisme com el relativisme, extrems que anul·len tota possibilitat de vida històrica positiva, al cap i a la fi, contra una visió cristiana de la vida humana, en paraules de Pau López: “Cada persona está

---

³⁹⁰ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 53

³⁹¹ Ib. p. 39

³⁹² ORTEGA I GASSET, J. (1961) La rebelión de las masas. Espasa Calpe: Madrid

³⁹³ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 54

llamada a ser manifestación única e irreplicable de esos principios, y en esa manifestación se realiza su aportación positiva a la Historia. Aportación que se va renovando con la vida, en camino hacía un objetivo histórico inasequible de *plena manifestación*.”³⁹⁴ Entendre el passat, present i futur de la humanitat com a manifestació d'aquests principis i ideals relligats al voltant de l'home com a *imago Dei* serà el que ens proposarà el nostre autor. Deixar de viure a-històricament i comprometre'ns per una renovada exigència de solidaritat serà el que ens proposarà Pau López.

Vertebrar la vida en funció del sentit que ens apropa a la nostra pròpia maduresa històrica i com a persones, viure apropant-nos a un sentit de plenitud: “Vivir sin principios es infrahumano; pero tenerlos es una responsabilidad que pesa sobre la vida, y lo que pesa sobre la vida se ha de vivificar para que no resulte parásito. Sin ello, sin la «puesta al día» -porque nuestra vida es *de cada día*- los mismos principios pueden llegar a matar, momificándolo en vida, al hombre que los «soporte», según aquello de «la letra mata y el espíritu vivifica». Sólo así puede tener un sentido *humano* el «puro afán de vivir», la «mitificación» de la propia vida.”³⁹⁵

Des d'aquesta perspectiva fora impensable renunciar a construir una societat des de l'exercici de la responsabilitat de cadascun dels seus membres: “La Sociedad no crea el ambiente y la Historia más que en cuanto está formada por hombres. Si el buen éxito de una sociedad exige o lleva consigo la renuncia a la propia responsabilidad de sus ciudadanos, su ambiente y su historia quizá podrán merecer el dictado de «cómodos» y «confortables», pero su fondo será inhumano.”³⁹⁶ Rebutjar la riquesa personal que es troba en els altres esdevindrà el gran obstacle per aquesta responsabilitat, autèntic eix vertebrador d'allò social.

Si ja hem dit que la història exigeix la vivència subjectivant de l'home, d'un cert grau d'identificació del destí personal amb el de la humanitat, les coses estaran perfectament disposades per a que entenguem què és l'ambient. Allò històric

---

³⁹⁴ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 59

³⁹⁵ Ib. p. 59

³⁹⁶ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 62

exigirà la vivència subjectivitzant i enriquidora per part de l'home. Qualsevol fet assolirà el valor d'històric en la mesura que sigui viscut per l'home, quan l'home sigui capaç d'identificar el seu destí amb el destí humà. Aquesta vivència de la realitat universalment vàlida es produirà a través de l'ambient, aquest consistirà en la vivència de la realitat personal i, a través d'ella, de la no personal. Per aquesta raó podem afirmar que l'home es troba en la base de tota realitat ambiental, en paraules de Pau López: “Pero esta identificación entre el destino del hombre y el de toda la humanidad, por tratarse de algo constitutivo de «lo histórico» no puede existir mas que en concreto. La vivencia -hic et nunc- de la *realidad concreta universalmente válida* , de la que más arriba hablábamos, es el ambiente, lo constituye. El ambiente es la vivencia -tanto objetiva como subjetiva-- de la realidad personal y, a través de ella, de la no personal. Por eso el concepto de hombre está a la base de toda realidad ambiental.”³⁹⁷

Això voldrà dir que l'home podrà ser contemplat des de dues vessants: per una banda com essencialment històric, per una altra, com essencialment espiritual. És més, la condició històrica només l'assolirà perquè és ambiental, autèntica mediació a través de la qual assolirà la corrent viva de la Història. Segons el concepte d'home que tinguem serà la nostra vivència de l'ambient, i per tant, la nostra contribució a l'ambient i a la Història. Com ens dirà Pau López: “Aún más: el hombre es «histórico» porque es «ambiental», ya que sólo a través del ambiente puede alcanzar la corriente viva de la Historia. El hombre adquiere su trascendencia histórica en la vivencia del ambiente, y sólo en ella puede encontrar la *conciencia de solidaridad* que se requiere para penetrar en el sentido de la Historia. Sin ambiente el hombre no podría ni crear Historia ni conocerla.”³⁹⁸

Tot plegat no fa més que coadjuvar per a que es formi cada cop amb més força una consciència de família entre els homes, a veure com la Història és una realitat total. Enfront del que ens deia Toynbee, el present el valorarem com a fruit d'un passat que avança vers la unitat i vers l'exigència de la solidaritat humana, com dirà el propi Pau López a mode de colofó del capítol: “Pero ese fruto del pasado que es el presente sería un fruto muerto si no diera a su longevo padre

---

³⁹⁷ Ib. p. 62

³⁹⁸ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 63

continuamente un nuevo sentido «viviéndolo hacia el futuro». Por eso un presente sin responsabilidad humana, sin inquietud por revivir lo pasado enriqueciéndose de cara al futuro sería un crimen de lesa Humanidad porque sería condenar al fracaso la vida de todos los hombres como comunidad, de los pretéritos, de los presentes y de los futuros. La responsabilidad de nuestra vivencia del ambiente es grave. Según sea ella será nuestra aportación a la Obra de la Humanidad. De nuestra vivencia del ambiente dependerá que el Mundo Moderno sea una manifestación de plenitud en pos de la plenitud humana, o bien un fraude a esa Humanidad que, a trancas y barrancas, ha ido cumpliendo el mandamiento de Dios: «creced y multiplicaos y dominad la tierra».³⁹⁹ Això voldrà dir que en el nostre ambient es troben presents d'una manera viva tots els homes amb les seves aportacions positives o negatives i que comptar amb això és indispensable per a viure humanament i dignament. D'aquí que la responsabilitat de la nostra vivència de l'ambient sigui cada cop més important. Segons sigui aquesta serà la nostra aportació a l'obra de la Humanitat. D'aquesta vivència dependrà que el món modern sigui una manifestació de plenitud o bé de decadència i fracàs.

Qualsevol consideració que oblidí el caràcter essencialment espiritual de tota persona ens condemnarà a una visió estreta i limitada. Ajustar la relació de la persona amb la història –descobrir que una no pot dependre de l'altre- en serà el corol·lari més important. Correlacionar degudament immanència-llibertat i transcendència-passivitat serà fonamental per a copsar el valor tant de la història com de l'ambient, en paraules del propi López: “La única posibilidad de establecer una *teoría del ambiente* está en admitir la pasividad en la actividad humana y la actividad en la pasividad, la libertad en la limitación y la creación en la dependencia. Una *teoría del ambiente* ha de tener como punto de partida el hecho de que para *recibir en humano* hay que recibir activamente, y para *actuar en humano* hay que aceptar la propia limitación, nuestra necesidad de los demás, por los que siempre estará enmarcado *el compromiso* de nuestra afirmación personal. Una *teoría del ambiente* -como una filosofía de la Historia- tiene que admitir una cierta dialéctica persona-mundo hacia un «más allá» dirimente.”⁴⁰⁰

---

³⁹⁹ Ib p. 63.

⁴⁰⁰ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 66

El valor de l'home s'establirà en funció del grau de compromís sense oblidar que en l'ambient i en la història hi ha quelcom de determinable i determinant: quelcom que és font de valor i quelcom que és objecte de valoració, sense oblidar-nos de que en darrer terme el valor procedeix de l'home. Participant d'aquests valors la història avançarà i les possibilitats culturals de l'home creixeran. Es tractaria, en suma, d'una dialèctica entre estructura, persona i humanització que es resolrà en funció del potencial determinant de l'afirmació humana: "Yo diría que la complejidad le viene al mundo por el lado de la estructura, mientras que la simplicidad le viene por el lado de la «afirmación» humana. De forma que la estructura posibilita la afirmación humana, pero la afirmación humana «humaniza» a la estructura, comunicándole una vida que, como agujijón, la fuerza al cambio progresivo. En último término, pues, el elemento determinante del progreso histórico no es la estructura, sino la afirmación humana, es decir: «lo estructurado»."⁴⁰¹

Sense oblidar que aquesta afirmació humana només serà real quan comporti compromís, és a dir, que el progrés històric vindrà donat per la co-implicació entre complexitat estructural i simplicitat compromesa, camí tensat per la constant responsabilització i unificació d'aquest món: "El hombre maduro es el hombre de *una sola idea*, y la maduración es el caminar hacia la síntesis capaz de valorizar y enriquecer cualquier pluralidad. Si el mundo, con su complejidad creciente, camina hacia la unidad, es que camina hacia la simplicidad, y la fuente de toda simplicidad en el mundo es la persona."⁴⁰² Només des de la persona, és a dir, des dels valors, els principis i el compromís podem atènyer un progrés històric en què Estat i societat no renunciïn al paper que han de tenir.⁴⁰³ Estat, societat i Humanitat es presentaran com tres nivells diferents d'aprofundiment personal i això degut precisament per la seva fonamentació històrica i ambiental, en paraules de Pau López: "Pero la marcha histórica del mundo, el *ambiente total*, la *Historia universal* urgen en nosotros el avance desde la estructura a lo estructurado. La

---

⁴⁰¹ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 68

⁴⁰² LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 69

⁴⁰³ Com dirà el propi López: "En realidad el Estado no es más que *un a estructura* mudable y falible, obra de los hombres; mientras que la persona es imagen de Dios y obra suya. Pero esa estructura mudable y falible es necesaria a la sociedad, que ya no es simplemente una estructura, sino exteriorización de un aspecto esencial de la persona." a Ib. p. 70

estructura cambia. Lo estructurado no. El hombre permanece dando continuidad a la Historia en la vivencia personal del ambiente. La realidad social es más profunda que la realidad estatal, y la realidad humana más profunda que la realidad social. Por eso el gesto de Pablo VI declarándose *experto en humanidad* ante la O.N.U., y hablando en calidad de tal de los problemas políticos del mundo, es un ejemplo de profundidad histórica. (...) Lo individual y lo social son las dos ruedas sobre las que la persona construye la Historia y el ambiente. El puro individualismo es históricamente estéril porque no llega al *compromiso* que cimienta la solidaridad. El puro socialismo también lo es porque anula la potencia creadora del hombre. Un personalismo que, en nombre de la libertad, exigiera la inhibición personal también sería históricamente estéril porque no llegaría a la relación personal. La Historia y el ambiente son obra de la persona, necesariamente enmarcada en unas circunstancias, pero con horizontes sin límites gracias a la originalidad personal y solidaria.”⁴⁰⁴

Només atenint-nos a l'estudi de l'home total –en la seva irrenunciable dimensió social i personal- podrem afrontar les dificultats del moment present amb garanties d'èxit. En aquest punt ens tornarem a trobar amb la solidaritat que fa possible no només la coexistència sinó la convivència. Aquella solidaritat que emana de l'adhesió personal positiva i que per això mateix impulsa la Història. El problema que se'ns planteja és la possibilitat de quedar-nos en una mera coexistència si no ens agermanem en una sola Història que vagi assolint la seva plenitud en un ambient universal. Sense solidaritat no existirà sentit humà, sense compromís ni amor no hi haurà possible humanització, en paraules de Pau López: “La interdependencia está clamando por la solidaridad que le venga a dar sentido humano. La ciencia nos está exigiendo el compromiso que la humanice. La creciente relación entre los hombres está pidiendo a gritos el amor que la personalice. En medio de una y otra cosa está el hombre *-el pobre hombre-* que con su responsabilidad puede transformar el mundo en humano o en inhumano. Y el punto neurálgico de esa enorme responsabilidad está en la vivencia del

---

⁴⁰⁴ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 71

ambiente. Según sea su vivir -crear el ambiente será la vida del hombre sobre la tierra.”⁴⁰⁵

Segons Pau López el precepte fonamental de la Humanitat hauria de ser “Domineu la terra”, en el sentit de promoure el creixement personal fins el punt que assolim la maduresa personal, basada en l’afirmació de la creació, en paraules seves: “La generación de una persona no acaba, en realidad, hasta que ésta es capaz de «dominar la tierra», hasta que llega a la madurez personal, que consiste en *afirmarse*, afirmado en sí toda la creación -hecha propia en el proceso de interiorización a que más arriba nos hemos referido- y dándole con ello un sentido personal en el que la tierra encuentra su culminación. Igualmente nos podríamos referir a la madurez de la Humanidad, como al acto de afirmación solidariamente humano, en el que el mundo alcanza su culminación, con lo cual podemos entrever, por lo menos, una cierta relación entre Historia Universal, ambiente total y madurez de la Humanidad, en el cumplimiento del mandamiento divino «dominad la tierra».”⁴⁰⁶

Aquest precepte diví, no oblidem que serà a partir del seu compliment progressiu que consistirà la Història, és el fonament de la solidaritat humana que s’ estén a tots els temps i llocs. A través de cada home que triomfa és la humanitat la que també ho fa, és per això que tots som individualment responsables de la riquesa de la Humanitat. Tots tenim una part de responsabilitat en què la Humanitat domini la terra, és a dir, la humanitzi, la porti a la seva culminació, la faci per a l’home i la posi en relació amb un ambient digne que generi una Història digna i humanament enriquidora.

Això equivaldrà a que l’afirmació de l’home només pot tenir un sentit humà davant la persona, l’únic ésser capaç de respondre adequadament al valor universal de l’esperit creador. La persona només en l’altra persona trobarà el testimoni del seu acte creador: “El hombre necesita a los demás hombres, no solamente para que *le den*. Los necesita más fundamentalmente para que *lo acepten*, para que le permitan *dar* la riqueza de su afirmación original y

---

⁴⁰⁵ Ib. p. 73

⁴⁰⁶ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, pp. 73-74

culminadora del mundo. Para que le reconozcan que «domina la tierra» y con ese reconocimiento entre a formar parte responsablemente de la familia humana.»⁴⁰⁷

Serà aleshores quan descobrirem que l'afirmació humana és un acte d'individualitat però sobretot de solidaritat. L'home no pot assolir aïlladament la plenitud de l'afirmació personal. Per a que aquesta afirmació tingui un sentit de plenitud humana, i no es converteixi en alienació i buidor, només podrà realitzar-se a partir d'una actitud basada en la solidaritat amb els altres homes. És a dir, els homes serem essencialment solidaris en el mateix creixement personal. Serà en aquest punt on tornarem a trobar el precepte que conté el compliment en què haurà de consistir la Història: “domineu la terra”.⁴⁰⁸

Basant-se en la solidaritat, veurem com cadascun dels homes serem responsables de la riquesa de la Humanitat, en paraules de Pau López: “Este precepto divino, en cuyo progresivo cumplimiento consiste la Historia, es el fundamento de la solidaridad humana que se extiende a todos los tiempos y lugares. En cada triunfo del hombre es la Humanidad la que triunfa. Y ningún hombre puede triunfar *como hombre* individualmente. Mal que le pese al hombre individualista, su riqueza y su pobreza de toda clase es pobreza y riqueza de la Humanidad. Lo cual no quita ni un ápice de la responsabilidad individual. Todos somos individualmente responsables de la riqueza de la Humanidad. Todos tenemos responsabilidad en que la Humanidad «domine la tierra», es decir: la

---

⁴⁰⁷ Ib. p. 74

⁴⁰⁸ En pròpies paraules de López: “Cuando Dios dijo: «dominad la tierra» no se dirigía al hombre-sentido, ni al hombre-intelecto, ni al hombre-voluntad, sino al hombre total, solidario de los demás hombres en su «crecer y multiplicarse». El mandamiento divino, pues, no puede honestamente ni interpretarse en forma discriminatoria, ni en forma disgregatoria. Dios ha dicho «dominad la tierra» a todos los hombres y a todo el hombre. Ningún hombre queda excluido de ese quehacer en que se forja el ambiente y la Historia con todo el ser del hombre, según las cualidades y talentos de cada cual.

El hombre domina cuando vive. Vida humana se entiende. De tal forma que la madurez humana no está predeterminada por el conjunto de dotes naturales, en cuya posesión el hombre no ha tenido arte ni parte, sino que se va realizando en la profundización de la responsabilidad que sobre esas dotes tiene en relación con el Mundo.

«Dominar la tierra» es aceptar plenamente la responsabilidad respecto de ella. Es hacer que la tierra sea lo que ha de ser, con lo cual el hombre, en un proceso dialéctico -que no veo por qué hay que atribuirlo a un materialismo histórico- va siendo también lo que ha de ser. El hombre -que es como es y como él se hace- se hace haciendo el mundo -que también es como es y como el hombre lo ha hecho.” A Ib. p. 76

humanice, la culmine, la haga «para el hombre», en la continuidad de un ambiente digno que genere una Historia digna.”⁴⁰⁹

Viure humanament un determinat ambient –dominar-lo i assumir-lo- és una tasca a través de la qual contribuïm a afirmar-nos i crear-nos personalment i no només productivament, en paraules de Pau López: “El hombre, «haciendo suya», «dominando» la tierra a través de su actividad total -sensibilidad, inteligencia, voluntad, sentimiento- la hace vivir en sí, «da» a la tierra inerte una vida *espiritual*. Toda la creación vive *en* el hombre, y vive en él según su *teoría de la vida*. Por eso el hombre da realmente un sentido a la creación. Y en el grado en que no se lo dé no actúa humanamente. De ahí que en la relación dialéctica hombre-tierra, para mí, es más importante el orden teleológico que el productivo. El orden teleológico supone el productivo, mientras que el productivo puede no suponer el teleológico.”⁴¹⁰

El fi cap al qual s’orienta tot el treball humanitzador el trobarem en la mateixa tasca culminadora de l’home. Defugir l’error d’interpretar l’exigència de dominar la terra en clau productivista serà fonamental per centrar la qüestió correctament, en paraules de Pau López: “Ese dominio de la tierra con sentido teleológico se realiza en la «afirmación humana». Según sea la «afirmación humana» en relación con el mundo, y en relación *solidaria* con el mundo, será el ambiente y la Historia que el hombre construya, y la madurez humana que el mismo hombre alcance.

Así pues, «creced y multiplicaos y dominad la tierra» vendría a significar la vocación de Dios al hombre para que se transforme consciente, responsable y solidariamente en «*afirmación*» «*que da sentido*».⁴¹¹

La finalitat natural i històrica de l’home serà l’acte d’afirmació solidària, responsable i plena de sentit. Només la maduresa personal donarà sentit a l’ambient i a la Història en la realització del seu domini de la terra. El “domineu la terra” es traduirà com l’exigència de realitzar-nos en el món construint la Història

---

⁴⁰⁹ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 75

⁴¹⁰ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, pp. 77-78

⁴¹¹ Ib. p. 78

i per tant construint-nos com a Humanitat. La nostra missió natural serà la participació en la natura divina, concretada en una afirmació solidària que doni sentit al món fins assolir una plenitud infinita, en paraules de Pau López: "Dios ha irrumpido en la misma solidaridad humana haciéndose Historia en *el hombre* Cristo, no para debilitar o destruir esa solidaridad, sino para fortalecerla dándole un valor divino al llamar a todos los hombres a su integración en la Afirmación eterna. La comunión de los santos es una culminación insospechada y completamente gratuita de la *solidaridad* humana."⁴¹²

L'ambient ja hem dit que és també el conjunt de relacions que pesen, condicionen i possibiliten l'actuació i l'afirmació humana. L'ambient és la Història vivent, en paraules de Pau López: "Cuando un hombre actúa *en humano* -y hasta *en inhumano*- lleva sobre sí el sello de su generación, el peso de la Historia que se ha ido acumulando en el transcurso de los tiempos. Ese conjunto de relaciones que pesan, condicionan y posibilitan la *actuación humana*, la *afirmación humana*, no es otra cosa que el ambiente. Es la Historia viviente. En el ambiente viven todas las generaciones pretéritas gracias al acto de afirmación de las presentes que desbrozan el camino a las futuras. Por eso no puede haber *afirmación humana sin vivencia del ambiente*, en un condicionamiento dialéctico mutuo."⁴¹³

Afirmar que l'home no pot existir si no és en consonància de l'ambient equivaldrà a no desentendre'ns dels temps històrics que ens han tocat viure. D'aquí vindrà que segons com es concreti la relació entre el compromís personal i la universalitat ambiental tindrem la plenitud o la massificació. Defugir els racionalismes inhibidors serà en aquest sentit essencial i primordial. Vetllar per a que el misteri personal romangui viu serà fonamental, en paraules de Pau López: "Nuestros tiempos, quizá más que otros, nos exigen la profundización personal, la re-creación ambiental, el descubrimiento del espíritu, la manifestación de la imagen de Dios que nos constituye en personas y da a nuestro obrar *humano* un valor único, irrepitible y universalmente vivo.

---

⁴¹² LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 79

⁴¹³ Ib. p. 79

El grado de personalismo es el termómetro que indica la «altura de los tiempos» hasta llegar a la plenitud de ellos, en que se afirmará triunfalmente la Persona a la que estamos llamados a incorporar todos los hombres.

La afirmación humana que nuestros tiempos nos exigen nos obliga a hermanarnos con todos los hombres -una imagen de Dios no puede ser más que «hermana» de otra imagen-, nos integra en la vida de la Humanidad -la Historia- en un acto supremo de libertad, nos ofrece caminos prometedores de madurez personal y sobrenatural en el cumplimiento del «dominad la tierra» que Dios nos impuso al crearnos y en el cual encuentra la ciencia humana su adecuada valoración. Vale la pena pues, que reflexionemos un algo más sobre la afirmación humana, teniendo en cuenta las exigencias de nuestros tiempos.”⁴¹⁴ Un fragment llarg que hem decidit transcriure íntegrament per la importància del que s’hi diu. Admesa la relació dialèctica i integradora entre Humanitat i Natura, però també entre persona i Història, estarem en condicions de repetir una vegada més que segons el concepte de persona que tinguem tindrem el concepte d’ambient. L’afirmació humana s’articularà en funció de l’absolut, posant en pràctica una teoria de la vida que al mateix temps serà professió de fe davant de Déu.

En temps de profunda crisis pel que respecte la interpretació personal de la vida, l’ambient i el món no serà estrany que proliferin els individus massa, aquells que res saben de la solidaritat de la qual parlàvem més amunt. Erigir-nos en co-creadors, culminar la creació i el mandat diví voldrà dir afirmar-se al costat de Déu i actuar per tant, com a veritable home. En les mans de l’home, autèntica clau de volta de la creació, hi haurà la culminació positiva de tot el pla diví. Percebre l’ambivalència d’aquest procés serà importantíssim si no volem reincidir en el Pecat original o el que és el mateix, la negació humana.⁴¹⁵ Serà aquí on trobarem l’enorme responsabilitat de l’home radical en el seu poder creador i fins i tot, mitificador (Berdiaeff), tot parafrasejant el propi Pau López, l’home és creador quan actua com a home. Ara bé, només si aquest acte poètic es dona com a

---

⁴¹⁴ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 81

⁴¹⁵ En paraules de Pau López: “El hombre, co-creador con Dios en su «dominio» de la tierra, al intentar «ser como Dios» tuerce completamente la teleología del mundo, y poniéndose a sí mismo en la suprema cúspide de todo, se siente capaz de asimilar incluso a Dios, al que en sus teogonías concede una existencia quasi-humana.” a Ib. p. 85

afirmació personal podem donar sentit a la història. Del contrari, desembocarem en la inhibició i l'anorreament.

Si ja hem dit que el domini de la terra només es podrà realitzar solidàriament en la Història ens serà molt més fàcil entendre que aquí el que està en joc és la dignitat de la persona i per tant la nostra ineludible originalitat creadora i responsable, en paraules de Pau López: “Aceptar el poder enriquecedor de *toda persona*, admitir la realidad de la libertad humana que, a través de la responsabilidad, nos hace a *todos* miembros activos de la Historia en sus aciertos y en sus desaciertos, sentir a todos los hombres como elementos insustituibles de ese todo que es la Humanidad, cuya trabajosa vida es la Historia, son cosas que han de estar a la base de cualquier solución *humana* al problema social.”⁴¹⁶

Més enllà de consideracions estrictament econòmiques i monetàries la riquesa per la que haurem de lluitar és la personal, el nostre màxim objectiu haurà de ser l'afirmació personal que dóna sentit a la Història. Només des d'aquest enfoc cultural i teleològic veurem clar que el món ha de ser l'home, més ben dit, per tots els homes sense excepció.

---

⁴¹⁶ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 159

3.4 Persona i transcendència

Tot enllaçant el tema de la història amb el de la transcendència, Pau López ens dirà el següent: “El verdadero progreso histórico consiste en ese ir avanzando desde la estructura hacia lo estructurado -que es lo único que da contenido a la estructura-. En último término es ir descubriendo que el hombre es en la Historia *el contenido*. Y que ningún movimiento -aunque sea revolucionario- que no tienda a proporcionarle ese lugar, es en realidad *humano*. El hombre como sentido del mundo y Dios como sentido del hombre.”⁴¹⁷ D’aquesta manera veurem com l’home només pot existir en una situació històrica concreta, però que no és aquesta situació la que dóna sentit a l’home. Per exemple el de la missió que dóna sentit a la vida, més i tot quan la llei fonamental de l’home –“creixeu i multipliqueu-vos i domineu la terra- comporta una determinació última respecte la direcció d’aquest procés, en paraules seves: “En definitiva el hombre sólo puede plantearse la vida entre estos dos extremos -tal como se manifiesten a cada conciencia-: o con Dios o contra Dios. Es lo único que puede dar sentido -o contrasentido- a la imagen de Dios que somos.”⁴¹⁸

El que ens vindrà a dir Pau López és que l’home, tal i com l’ha creat Déu, ha de ser necessàriament una afirmació, és a dir, afirmant-se ha de donar sentit al món. En la seva evolució i maduració personal finalment viu i existeix vinculant-se amb la transcendència: “Nuestra palabra, nosotros como palabra, somos -queramos o no- una respuesta a la Palabra eterna y creadora. Y sólo en el sí o en el no comprometidos a esa Palabra, tal como se manifiesta a cada conciencia, puede el hombre sostener su presencia *humana* en el mundo.”⁴¹⁹

En un ràpid repàs de la història del pensament humà, Pau López ens farà veure que la vulgaritat no va poder aparèixer amb els grecs degut a que aquest poble desconeixia quelcom similar a la consciència personal: “Hace falta haber descubierto la originalidad creadora del hombre individual, indisolublemente

---

⁴¹⁷ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 142

⁴¹⁸ Ib. p. 92

⁴¹⁹ Ib. p. 93

ligada a la llibertat i a la irracionalitat, per a poder arribar a *sentir* la vulgaritat. La consciència de vulgaritat suposa la consciència de llibertat projectada en el món de lo objectiu.”⁴²⁰ Haurem d’esperar a que apareguin la cultura hebrea i cristiana per a que faci acte de presència el concepte de vulgaritat.⁴²¹

Tot posant en relació les dues cosmovisions descobrim que l’hebrea es defineix per la tensió creadora de l’home, que fet a imatge de Déu, renova el món a través d’una manifestació personal i solidària. Ans al contrari de la visió grega, on la natura i no pas el compromís humà, té la màxima importància. D’aquí vindrà que el concepte de vulgaritat l’haguem de trobar en un moment donat de la història: “Yo diría que sólo ha podido aparecer en un ambiente en el que haya penetrado profundamente -con el significado ambivalente de todo lo histórico- la vivencia del hombre como «imagen de Dios» y como «amigo e hijo de Dios». Es decir: sólo creo posible llegar a «concienciar» la vulgaridad desde la libertad personal ante lo absoluto.”⁴²² D’aquí vindrà que justament el moment en què vivim sigui el de la màxima eclosió de la vulgaritat, de sentiment de feblesa consubstancial a l’existència humana. Malgrat que la idea de Progrés –propiciada per la civilització tecnològica- ens hagi semblat durant molt de temps la definitiva superació de la vulgaritat, l’aspecte que presenta el moment històric actual és molt diferent.

Tenint en compte que tota presa de consciència de la realitat per part de l’home representa una actitud, aquesta també podrà ser considerada com una estància de l’home en el món esdevinguda presència personal. D’aquí ens trobarem a un pas de poder dir que l’afirmació de l’home només es podrà assolir declarant-se enemic

---

⁴²⁰ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 98

⁴²¹ En paraules de López: “Por eso puede decir Berdiaeff que el pueblo hebreo introdujo en la existencia de la Humanidad el concepto de «lo histórico». Su diálogo con Dios tiene un sentido *solidario y activo*: todo el pueblo se dirige a Dios exigiéndole el cumplimiento de las promesas en su destino, y todo el pueblo trabaja por encarnar esas promesas en su propia vida. De ahí viene precisamente su continuo peligro de vulgaridad: como que *su vida* no es sólo obra de Dios, sino también de su libertad (de la libertad del pueblo), la historia del pueblo hebreo está como envuelta en una niebla que tiende a transformar la solidaridad de la Promesa en nacionalismo, y su colaboración activa con Dios en aprecio exclusivo de la eficacia terrestre. Hasta el extremo de que todas las ansias del pueblo por encarnar las promesas lo llevaron a ponerse de espaldas ante la encarnación del Verbo.” A Ib. p. 99

⁴²² LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 101. Com dirà unes línies més tard: “Tanto el Antiguo Testamento -diálogo entre Dios y el hombre en el Pacto- como el Nuevo -diálogo entre Dios y el hombre en el Amor- son esencialmente «personalización» del hombre. Por eso son también dos etapas fundamentales -y definitivas- en la «epifanía» de la vulgaridad humana.” A Ib. p. 101

de la vulgaritat. Malgrat que ningú l'accepti com a principi rector de la seva vida, la trobem massa sovint. Això voldrà dir que vivim immersos en una contradicció: som afirmació però perpetuem la vida com a vulgaritat.

Després de mostrar-nos al llarg d'una genealogia històrica la circumscripció de la vulgaritat en el si de la cultura occidental hem arribat a la convicció –nodrida per l'experiència individual de la llibertat- de que només en funció de la persona pot tenir valor l'estructura. Al costat d'això, trobarem l'aportació netament cristiana de que la història no seria possible sense l'originalitat creadora, la llibertat i la responsabilitat de la persona. Serà així com arribarem als temps moderns, caracteritzats per una falsa rebel·lió enfront la vulgaritat que només en el decurs dels darrers temps hem superat: “Han tenido que llegar nuestros tiempos, destructores de toda estructura, incluso de la *estructura humana*, para que el hombre, cayendo desde su optimismo satisfecho, haya vuelto a recuperar la «conciencia de vulgaridad» y con ella la posibilidad de integración positiva a la Historia.”⁴²³ Després d'unes fases marcades per l'humanisme negador hem assumit com a propi la idea de que la Història és una realitat que camina vers una altra Realitat, que serà la culminació última de la llibertat humana en Déu. Estaríem parlant d'una plenitud a la qual estem cridats a participar com a homes.

Només auto-examinant-nos críticament i noblement estarem en disposició de constatar i superar la vulgaritat.⁴²⁴ D'aquí vindrà la necessitat d'una reflexió personal que elabori una teoria de la vida que pugui respectar la persona. En aquest sentit, Pau López es mouria lluny de l'intent dut a terme pels tres grans reformadors: Luter, Descartes i Rousseau. En els tres casos ens trobaríem en una actitud autocrítica i radicalment sincera que a fi d'eliminar la dimensió de vulgaritat en l'home mutilarien en la persona aspectes fonamentals.

Un altre exemple que ens brindarà Pau López per mirar d'entendre millor aquesta qüestió seria el que ens forniria Dostotievski a través del seu personatge Raskolnikov. En ell no només trobaríem una aguda consciència de la vulgaritat

---

⁴²³ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, pp. 109-110

⁴²⁴ En paraules del propi Pau López: “La vulgaridad, tal como la hemos interpretado, consiste en esa zona ambigua y neutra que se extiende entre el sí y el no.” A Ib. p. 111.

sinó una justificació estrictament immanent a la vida i la història. Al cap i a la fi els intents de superar aquesta vulgaritat no ens portarien sinó a una situació marcada per la negació de l'home i de la llibertat. Enfront d'això la proposta de López vindrà expressada en els següents termes: "El hombre de buena voluntad es el que a partir de la aceptación de su propia vulgaridad -de la aceptación de las miserias que llenan su vida- intenta una superación, no movido puramente por el *ansia de la propia perfección*, sino atraído por el Bien, al cual quiere aportar su propia realidad, por tarada de vulgaridad que esté."⁴²⁵

Res més lluny d'aquesta actitud que l'autenticitat orgullosa i il·limitada que acaba convertint-se en impuls autodestructiu: "*La vivencia de la vulgaridad sin horizontes* es un hecho tristísimo de nuestro tiempo.

Cuando la conciencia de libertad llega a su máximo grado -que coincide con el punto más alto en la conciencia de la propia vulgaridad-, es cuando se plantea la disyuntiva más trascendental en la vida del hombre: decir sí o decir no a Dios."⁴²⁶

Només així acceptarem la nostra realitat al mateix temps que la de Déu, l'única que ens pot tensionar des del més íntim i profund de nosaltres. Defugir l'acceptació fatalista de la vulgaritat però també la trivialitat acomodaticia i buida serà el que ens comminarà Pau López amb les seves paraules.

Rebutjar el sentiment d'autosuficiència que tot sovint ens pot proporcionar l'haver assolit quelcom important serà un dels grans objectius plantejats per Pau López en aquesta obra.⁴²⁷ Perill que es fa especialment viu si tenim en compte que vivim uns temps caracteritzats per un afany de superació cec i absolut. Trobar-nos temptats pel Paradís terrenal serà un pas que molts donaran en un món que prescindeix cada cop més de qualsevol transcendència.

Comprendre que el diàleg entre el Tu diví i el jo humà ha d'anar progressivament madurant en el decurs del món de la història, de l'ambient de la llibertat i de la

---

⁴²⁵ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 119

⁴²⁶ Ib. p. 120

⁴²⁷ En paraules de López: "No podemos «comprender» al hombre pretérito -ni siquiera al presente- en su *aspiración* al bien, más que desde la conciencia de accidentalidad de nuestra aspiración. Y lo mismo respecto del mal. La autosuficiencia, de cualquier color que sea, no puede más que obstaculizarnos el conocimiento histórico y poner trabas a la conciencia de solidaridad." A LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 133.

vida de la persona serà fonamental si volem escapar a estèrils absolutitzacions. Situar-nos conscientment a partir d'un punt d'origen i en funció d'un terme serà essencial.

Oblidar-nos del valor original i creador de la persona més enllà de les variacions pròpiament històriques serà també important. Viure amb bona voluntat i fidelitat més enllà de fórmules falses farà possible que siguem sincers respecte el Bé tal i com es manifesta en la nostra consciència, en d'altres paraules, Veritat encarnada,⁴²⁸ en paraules de Pau López: “El *Mundo* de la Historia, *el ambiente* de la libertad, *la vida* de la persona no es algo instantáneamente pleno, sino progresivamente madurable. Por eso supone una *situación consciente* valorada a partir de un *punto de origen* y en función de un *término* entre los cuales no hay solución de continuidad. La vida humana -tanto individual como solidaria (la Historia)- es una conciencia que va progresando desde la infancia hacia la madurez (que nunca será absoluta). Y el ambiente es la continuidad producida por esa conciencia.”⁴²⁹

Es tractarà de no aturar-nos en el bé històric i per tant, també contradictori sinó de caminar en direcció al Bé al qual podem aspirar, l'únic que ens proporcionarà pau i unitat, en paraules de Pau López: “Es muy distinto que el objeto de nuestra buena voluntad sea Persona o sea Cosa. Pero en todo caso el objetivo real de nuestra voluntad será el que dará sentido a nuestra vida. Si nuestra vida aspira al Bien-Cosa nuestra perfección se acercará al modelo pagano cerrado a la dimensión histórica. Si es el Bien-Persona el objeto de nuestra aspiración, nuestra vida quedará abierta a la solidaridad humana desde la tensionalidad acogedora del Dios personal, modelo nuestro.”⁴³⁰

Només aspirant a un Bé absolut podrem posar rúbrica a la nostra solidaritat. D'aquesta manera el nostre bé serà una manifestació del Bé al que tendeix,

---

⁴²⁸ En paraules de López: “...la buena voluntad es la fidelidad a *algo que profesamos objetivo* (algo que es *en sí* prescindiendo de la actuación del sujeto humano), pero que únicamente se hace histórico, y por consiguiente asimilable por el hombre, *subjetivizándose* en la conciencia humana.” A Ib. p. 132

⁴²⁹ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 130-131

⁴³⁰ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 133

paraules que s'entendran molt millor amb les seves pròpies: “Todo lo que existe es espontáneamente bueno. Pero sólo el hombre, con su libertad, puede «transformarlo» -«recrearlo» he dicho más arriba- en moralmente bueno al entablar con el mundo el diálogo que Dios nos impuso como misión humana en su mandamiento: «dominad la tierra».

Lo espontáneamente malo es absurdo. Por eso si ignorara el pecado original creo que me encontraría abocado a afirmar que el *mal físico* necesaria y misteriosamente ha de tener raíces morales. Y para mí el mal moral por excelencia consiste en no aspirar, o no aspirar rectamente al dominio de la tierra.”⁴³¹

Només l'aspiració humana, creadora d'una atmosfera plenament vital, podrà subministrar-nos un sentit solidari. Ara bé, l'aspiració que tensa veritablement és el bé del que podem gaudir com a persones responsables. La bondat de l'ambient en serà la conseqüència més destacable: “Si todos quisiéramos de verdad el Bien, a pesar de todos los defectos que nuestro estado de vulgaridad histórica entraña, nuestro ambiente sería bueno. No paradisíaco, que esto supondría una superación o una negación de la Historia.”⁴³²

Això no serà precisament fàcil degut al paper mitjancer que hauran de desenvolupar les institucions, entitats que mereixen una consideració més aviat negativa. És a dir, tota aspiració, a mesura que es va realitzant també ho farà concretant-se en una estructura, en paraules de Pau López: “Hemos de aceptar, pues, que toda situación histórica concreta -incluso la nuestra- queda determinada por estas dos coordenadas: la *aspiración* y su *concreción estructural*, entre las cuales danza la vida sobre la cuerda floja de la vulgaridad que desfigura cuanto toca.”⁴³³ Haurem d'entendre que entre aspiració i estructura s'establirà una dialèctica enriquidora, la mateixa que trobaríem entre una força unificadora i una força pluralitzadora: “La aspiración no tiene otro camino para manifestarse que la

---

⁴³¹ Ib. p. 134

⁴³² LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 135

⁴³³ Ib. p. 135

estructura; pero la estructura, si no quiere transformarse en anquilosamiento, no tiene otra solución que dejarse tensionar por la aspiración.”⁴³⁴

En qualsevol cas, i reprement en bona part temes ja abordats anteriorment, el motor i el sentit de la vida vindran de la mà de l’aspiració. L’home, ésser original, creador, responsable, lliure, només existeix com home que es fa home. A diferència de la resta d’éssers l’home és molt més que estructura: pel fet de ser imatge de Déu, és allò que realment vol ser. D’aquí vindrà que parlar de l’home equivalgui a fer-ho de la meta que pretén assolir. Només valorant l’home com a sentit de l’estructura podrem caminar vers la unitat solidària. Per concloure aquesta qüestió podrem molt ben afirmar que la unitat de l’aspiració només podrà concretar-se humanament en la pluralitat de l’estructura.

Un altre problema amb el qual ens podrem trobar serà jutjar la societat únicament per l’ordre establert. Aquest ordre, sotmès a la vulgaritat, haurà d’inspirar-se en l’Ordre en majúscules, l’ordre instituït per Déu.

A això caldrà afegir el fet que al llarg del segle XX ha estat tractat de forma reincident, i fins i tot assumit, l’ideal revolucionari. La revolució s’ha acabat convertit en un territori difús i vague apropiat per individus de la més variada condició, en paraules de Pau López: “¿Qué se puede encontrar de común entre *las ideologías* -o los principios- de un Stalin, un Jorge Washington, un Fidel Castro, un Juan XXIII, un Marx, un Mazzini, un Hitler, un Montesquieu, un Nasser... que dé un mínimo de univocidad al *revolucionarismo* que se les atribuye?”⁴³⁵

Potser això es pugui començar a entendre si per revolució entenem el màxim d’energia amb el mínim de contingut. Es tractaria d’una manera d’afirmar-nos en la nostra realitat històrica, una força que pot ser emplenada de qualsevol contingut. És per això que si en el nostre inconformisme enfront l’ordre establert defugim l’inherent complexitat de tota revolució només podrem fer que equivocar-nos, en paraules de Pau López: “Y si un *orden establecido* -según hemos reflexionado más arriba- sólo se puede justificar en sus muchas

---

⁴³⁴ Ib. p. 136

⁴³⁵ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 141

deficiencias, en cuanto aspiración a un *Orden establecido* absoluto -al Orden establecido por Dios, para los creyentes-, la revolución honesta sólo se podrá justificar por la oposición a las realizaciones y no por la oposición a la «aspiración» si ésta es también honesta. Si lo que falla es la misma aspiración, ni el «orden establecido» ni «la revolución» son en sí mismos justificables.”⁴³⁶

D'això se'n deduirà que si mirem les coses amb més tranquil·litat, la revolució exigirà una progressiva purificació de l'aspiració honesta. Deixar de banda la idea que sense estructura perfecta no hi haurà persona perfecta, i veure que la justificació de l'estructura ha de venir de la mà de la persona serà el que ens proposarà Pau López: “Deberíamos creer en la persona que mediante su compromiso puede ir perfeccionando la estructura.”⁴³⁷ En definitiva del que es tractaria és d'anar descobrint que l'home és el contingut dins la història, en paraules seves: “El hombre como sentido del mundo y Dios como sentido del hombre.

Llegar al fondo *del contenido histórico*, encerrado siempre -de una u otra manera- en un «orden establecido», exige levantar la vista hacia el Incontenible, hacia el que, siendo el fundamento de todo orden, no conoce la sujeción ni el límite, sino que desde su plenitud da sentido a todo lo que existe.”⁴³⁸

Fer front a la falsa interpretació de la història que porta a rebelar-nos contra l'estructura i a una absolutització de la realitat només serà possible acceptant la nostra limitació, reconfigurant la vivència històrica dels principis que regeixen la nostra vida: justament aquesta serà la condició indispensable per poder anar treballant en direcció a Déu. Anar descobrint en els fets de la nostra vida les nostres aspiracions més nobles serà el que ens posarà en contacte amb l'originalitat creadora i el compromís.

La falsa alternativa entre revolució i anti-revolució es dissoldrà si més enllà d'aquesta antinòmia veiem a la persona en correcta interrelació amb l'estructura i sobretot amb el Bé al qual aspira, en paraules de Pau López: “La estructura sólo

---

⁴³⁶ Ib. p. 142

⁴³⁷ Ib. p. 142

⁴³⁸ LÓPEZ, P. Ayer, hoy, mañana, p. 142

tiene sentido en cuanto medio teleológico de lo estructurado. «No se hizo el hombre para el sábado, sino el sábado para el hombre». La estructura es mudable; el hombre, en cambio, siempre será imagen de Dios, capaz precisamente por serlo -y aunque él no lo admita- de «recrear» y «dar sentido» e «infundir vida» en la estructura.

La estructura es necesaria a la vida humana, pero *no es la vida humana*. Sojuzgar, pues, la vida al «orden establecido» o al «antiorden» es, en cierta manera *renunciar a la vida*. Como lo es también intentar una vida sin estructura.”⁴³⁹

Només sotmetent la vida humana als principis últims podrà nodrir la llibertat creadora i responsable. Tota actitud revolucionària o antirevolucionària deixarà d’existir davant de l’afirmació a Déu tal i com es manifesta a tota consciència, en paraules de Pau López: “Mientras no buceemos en *las obras* -la praxis- para llegar a las *aspiraciones* -el sentido de la praxis-, no nos pondremos en camino para responder a la *interdependencia* de nuestro ambiente con la *solidaridad de* nuestra condición humana, urgida de modo especial por la altura histórica de los tiempos en que vivimos.

Ni Revolución ni Antirrevolución nos aclararán las posturas, sino lo que el hombre pretende de verdad con una y con otra; es decir: los Principios que las animan.”⁴⁴⁰

Ja per acabar les següents paraules acabaran donant-nos la clau de bona part del seu pensament religiós: “Dado que el Hijo de Dios -la Palabra de Dios- se ha hecho hombre para comunicarnos la naturaleza divina mediante nuestra incorporación a El, desde ese momento cumbre de la Historia, en el que el mismo Dios se ha hecho sujeto histórico como hombre, hay en el mundo, en la Historia, en el ambiente, una exigencia -que sólo puede pesar sobre cada persona a través de su propia conciencia- de «responder» históricamente a esa llamada divina, también histórica.”⁴⁴¹ Això voldrà dir defensar l’originalitat creadora de l’home en el si d’un ambient i en el marc d’una solidaritat humana.

---

⁴³⁹ Ib, p. 146

⁴⁴⁰ LÓPEZ,P. Ayer, hoy, mañana, p. 146-147 En paraules de López: “Hablar, pues, de la Revolución y de la Antirrevolución como de los dos polos teleológicos de la vida humana en el mundo, es confundir el planteamiento con la vivencia, lo absoluto con lo histórico, lo divino con lo humano.” A Ib. p. 144

⁴⁴¹ Ib. p. 163

3.5 La persona humana, imatge de Déu

Pau López considera que la persona humana – home i dona- ha estat creada a “imatge i semblança de Déu”. En l’humanisme cristià no hi ha una separació entre “el cristià” i “l’home” perquè el subjecte d’ambdues condicions és la mateixa persona, però si cal fer una distinció: “No som fills de Déu per exigència de la nostra condició humana, sinó per gràcia de Déu que ens estima.”⁴⁴² Aquesta gràcia només pot ser concedida als éssers personals: “La persona –subjecte espiritual- i la persona humana –subjecte espiritual i corporal- són els únics éssers capaços de respondre conscientment i lliure a l’acció de Déu.”⁴⁴³

Amb la voluntat de ser el màxim de fidel possible a la imatge, Pau López sintetitza el seu concepte de persona en els següents aspectes:

La persona humana és única i irrepetible. Tots els educands, com tots els educadors, som únics i irrepetibles. Per a Pau López, aquesta afirmació es justifica pel fet que tots som imatge de Déu, l’Ésser únic i infinit. I l’acceptació d’aquesta unitat i d’aquesta irrepetibilitat és la base de l’humanisme cristià.⁴⁴⁴

Totes les persones som iguals en dignitat. Aquest fet, segons Pau López, brolla que tots som imatge del mateix Déu. Per això, les persones i les seves relacions tenen en comú una mateixa llei: la recerca de la veritat i del bé.⁴⁴⁵

La persona humana és una. La unitat de la persona entesa com el compromís espiritual de la persona amb la veritat i el bé tal com es manifesten en la consciència. Per a Pau López, la maduresa humana és l’assoliment d’aquesta unitat de forma compromesa.⁴⁴⁶

La persona humana és lliure. Es pot autodeterminar respecte a allò que li és possible. Per a Pau López, la llibertat humana és necessària per la nostra condició

---

⁴⁴² LÓPEZ, P. (1987) *Humanisme cristià*. Barcelona: Editorial Casals, p. 25

⁴⁴³ Ib. p. 26

⁴⁴⁴ Ib. p. 30

⁴⁴⁵ Ib. p. 31

⁴⁴⁶ Ib. pp. 32-34

d'imatges de Déu, què és decisió infinita. L'humanisme cristià ens exigeix l'acceptació d'una llibertat al servei del nostre ésser personal, no a la lliure determinació de la nostra voluntat.⁴⁴⁷

La persona humana és responsable. La persona humana s'ha de sentir responsable –ha d'estar disposada a respondre– de tot el món, tant el personal com el no personal, en el grau de la seva pròpia capacitat. Per a Pau López, “ser responsables és «fer nostre» el món on vivim coneixent-lo, valorant-lo, contemplant-lo i fruit-ne”.⁴⁴⁸

La persona humana és creativa. Segons Pau López, “la persona humana, en tant que imatge de Déu, participa del seu poder creador ... com un col·laborador seu admès gratuïtament i per amor a la tasca de culminar l'obra creadora.”⁴⁴⁹ Amb la nostra intel·ligència i la nostra voluntat podem “dominar” el món coneixent-lo, fent-lo servir (les coses) i estimant-lo (les persones). Podem “recrear” el món donant-li un sentit positiu o negatiu. “El món és com és però també com nosaltres, les persones humanes, el fem”⁴⁵⁰

La persona humana és solidària. Una solidaritat no fonamentada en la necessitat sinó en la plenitud. Segons Pau López, “el fonament més profundament humà de la solidaritat no és la necessitat que els altres ens donin el que no tenim, sinó que els altres ens donin la possibilitat de donar-nos. Sense donació personal no hi ha creixement personal. I la donació, de si mateixa, ha de ser fruit de la plenitud, alhora que n'és la causa.”⁴⁵¹

La persona humana és sexuada. La dignitat humana és exactament la mateixa en els homes que en les dones però no hi ha persona humana sense cos i aquest o bé es d'home o bé de dona. La igualtat en dignitat no pot negar la diferència sexual. Per Pau López, “aquesta diferència sexual és la que possibilita la màxima col·laboració que hi pot haver entre dues persones, la que les fa origen d'una nova

---

⁴⁴⁷ LÓPEZ, P. (1987) *Humanisme cristià*. Barcelona: Editorial Casals, pp. 35-36

⁴⁴⁸ Ib. p. 38

⁴⁴⁹ Ib. p. 39

⁴⁵⁰ Ib. P. 41

⁴⁵¹ Ib. P. 43

vida juntament amb el creador de tot i de tots.”⁴⁵² La identificació sexual i el seu reconeixement en la relació no solament té un fonament social i cultural, sinó que té un fonament natural. “Som homes o dones. Això, però, no treu que ens en puguem fer. La forma com cadascú treballa el seu sexe pot marcar camins molt diferents a la vida.”⁴⁵³

La persona humana és la culminació del món. Som els únics éssers de la creació fets a imatge i semblança de Déu. Pau López manifesta la dificultat que havia trobat en molts joves per a fer-los entendre aquesta preeminència de l'ésser humà sobre la resta de les criatures i afirma: “La persona humana és cridada a «donar nom a les coses» , a donar-los sentit tot usant-les. Les persones humanes som el sentit de la terra. El món és per a la persona humana, no la persona humana per al món. De tal manera, que no podem «créixer» més que «senyorejant la terra».”⁴⁵⁴

La persona humana és pecadora. Pau López considerava que s’havia perdut el sentit del pecat i afirmava: “La virtut, el camí del bé, consisteix a fer-nos responsablement el que naturalment som: imatges de Déu. El pecat, el camí del mal, consisteix a fer-nos el que no som: o per sobre de l’home «voler ser com Déu», o per sota de l’home abandonar-nos a ser com els animals o les coses.”⁴⁵⁵

El pecat ha introduït un desordre en la relació de la persona humana amb el món. Per causa del pecat l’home pot culminar el món en forma desordenada, en forma contrària a la dignitat humana. En paraules de Pau López: “L'ésser i el seu camí vers la plenitud és el bé i el camí del bé. La negació de l'ésser i el camí vers la seva destrucció és el mal i el camí del mal.”⁴⁵⁶

---

⁴⁵² LÓPEZ, P. (1987) *Humanisme cristià*. Barcelona: Editorial Casals, p. 45

⁴⁵³ Ib. p. 45

⁴⁵⁴ Ib. p. 48

⁴⁵⁵ Ib. p. 50

⁴⁵⁶ Ib. p. 52

4. L'educació cristiana segons Pau López Castellote

4.1 La visió de 1970

Tal i com hem pogut veure en el seu perfil biogràfic, podem afirmar que la vocació de Pau López Castellote és l'educació cristiana dels infants i joves.

L'experiència viscuda a Costa i Llobera li va fer veure la necessitat de defensar la validesa, la vigència i la necessitat d'una educació cristiana al nostre temps. El primer document publicat on Pau López planteja les seves idees sobre l'educació cristiana és un article que apareix a la Revista de Ciencias de la Educación, a finals del 1970, que porta per títol "Planteamiento de una educación cristiana"⁴⁵⁷ i on hi trobem les bases del seu concepte d'educació des d'una perspectiva cristiana.

---

⁴⁵⁷ LÓPEZ CASTELLOTE, P. "Planteamiento de una educación cristiana", Revista de Ciencias, de la Educación Octubre-Diciembre, Madrid, 1970.

Al final de l'article, un resum en anglès i francès sintetitza el seu contingut. Reproduïm el text en francès:

L'auteur, professeur laïc d'une école privée dirigé par des laïques, fait une analyse, pleine d'originalité et très documentée, sur la validité d'une éducation chrétienne pour le temps présent. Il fait distinction entre ce qui a reçu le nom très générique d'éducation chrétienne, et l'éducation chrétienne qui réclamerait l'exclusivité. Il étudie ensuite toutes les exigences d'une formation dans l'authenticité de la personne humaine, dans la mesure où elle-même devient « une affirmation solidaire qui donne sens au monde ». Puis, une exposition des visions actuelles du monde, et plus particulièrement de la vision chrétienne et marxiste, l'amène à la conclusion qu'éduquer c'est contribuer à la formation de la personne en tant qu'elle est l'image de Dieu, et qu'éduquer en chrétien c'est contribuer à la formation des enfants de Dieu dans le monde. Il établit aussi le parallélisme des deux aspects de l'éducation, pour en conclure qu'on peut arriver à une fusion, qui ne signifie pas pour autant la confusion de ces deux sortes d'éducation. A la fin de son étude, l'auteur suggère un certain nombre d'applications pratiques de tous ces principes à des domaines tels que la discipline, l'ordre, l'autorité, la relation personnelle, la pitié et les différentes méthodes des matières scolaires.

4.1.1 L'educació cristiana

El moment històric

A finals dels seixanta i inicis dels setanta, Pau López entén que vivim un moment de grans possibilitats per a l'home. Un home modern que tendeix a fugir de qualsevol principi o “elemento estructurativo de la realidad”⁴⁵⁸. Tot plegat, entenent que “Con la esperanza que una vida sin principios -pura espontaneidad- nos abra paso a la madurez de la posibilidad total.”⁴⁵⁹

Entre altres qüestions, això porta a una vida sotmesa al pragmatisme i a l'abandó d'allò metafísic, a l'acceptació de la negació com un principi superior a l'afirmació i considerar l'adhesió al dubte més sincera que la professió de la certesa.

Pau López considera aquest fet com un procés experimentat per l'home des de l'Edat Mitjana i que és un procés de destrucció de l'estructura com a “señuelo de la integridad histórica del hombre, de su realización plena en este mundo”.⁴⁶⁰

Tot plegat, una reducció a l'individu que es conjuga amb una creixent interdependència entre els homes. “*Individualismo e interdependencia* son dos aspectos de nuestro momento histórico que, sin duda, están exigiendo del hombre una respuesta que los transforme en *personalismo y solidaridad*.”⁴⁶¹

Pau López entén que s'ha produït un procés d'objectivació científica aplicada a la pròpia realitat humana, que és ara observada des de fora: publicitat, grups de pressió, psicologia, en són alguns exemples. L'home modern es aquell “que llega a vivir su propia objetivación a nivel de grupo, de ideología, de profesión, etc. como la máxima aspiración de un sujeto libre.

Huyendo de la objetivación que producen los principios, caemos en la objetivación que produce no tenerlos”.⁴⁶²

---

⁴⁵⁸ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 541

⁴⁵⁹ Ib. p. 542

⁴⁶⁰ Ib. p. 543

⁴⁶¹ Ib. p. 544

⁴⁶² Ib. p. 545

Això ha portat, segons ell, a que l'esfera religiosa hagi quedat reduïda a la intimitat. Una intimitat, però, que ja no és controlada per la pròpia persona. S'ha creat un “ambiente de segura inseguridad”⁴⁶³

Davant d'aquesta situació, què pot fer l'educació cristiana?. És aquesta la qüestió que Pau López planteja en l'article de 1970.

“La” educació cristiana

Enllaçant amb la reflexió anterior, Pau López afirma que “*la* educación cristiana es una realidad que pertenece al mundo de los principios”⁴⁶⁴ I a partir d'aquí posarà èmfasi en la distinció entre “la” educació cristiana i “una” educació cristiana.

Segons Pau López els principis no són elements purs en la història sinó que tenen una difícil i inestable relació amb els fets que, refeta dia a dia, aporta una estabilitat a tots dos elements, fets i principis.

Entén que segons el que ha establert el Concili “*la* educación cristiana tiene, evidentemente, una vigencia”⁴⁶⁵. Ara bé, és “una” educació cristiana la que dóna aquesta vigència en el sentit que si no hi ha aquesta reflexió entre principis i fets es cau en l'error: “achacamos con frecuencia a «la» educación cristiana lo que en realidad no son más que defectos –incluso graves defectos– de «una» educación cristiana. Con lo cual nuestro examen de conciencia como educadores no nos enfrenta con nuestros propios defectos –lo que atañe a nuestra responsabilidad–, sino con lo que, en todo caso debería dar sentido a nuestro obrar.”⁴⁶⁶ Això explicaria com una consciència cristiana pot no estar d'acord amb “la” educació cristiana.

---

⁴⁶³ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 545

⁴⁶⁴ Ib. p. 546

⁴⁶⁵ Ib. p. 546

⁴⁶⁶ Ib. p. 547

Així doncs, cal no oblidar aquesta distinció: “la única manera de hacer vivir “la” educación cristiana es planteárnosla continuamente en función de las circunstancias en las que necesariamente se ha de ver inmersa “una” educación cristiana. Obrar de otro modo no es hacer vivir “la” educación cristiana sino hacerla morir.”⁴⁶⁷

El que Pau López demana, doncs, és una actualització constant en tant que el cristianisme és un fet històric. “Una” educació cristiana ha de respectar els valors de “la” educació cristiana però tenint en compte sempre l’actualització i adaptació al temps: “No haciendo este esfuerzo comprometido y doloroso de concreción nos exponemos a condenar a muerte a “la” educación cristiana sin haberle dado la oportunidad de nacer en nuestro momento histórico en “una” -en muchas “una”- educación.”⁴⁶⁸

Principis fonamentals i fets accidentals

Per a Pau López, “vivimos un mundo profundamente pragmático” on “al hombre le preocupa más el valor de su obrar que su fundamento ontológico”.⁴⁶⁹

En relació amb això, reflexiona sobre l’objectivitat que l’home modern pretén donar a una praxis lliure però també recorda que “lo que da sentido a la vida -y a la historia- es la aspiración, cuya autenticación solo puede realizarse en el terreno de la praxis, mediante el compromiso de la conciencia responsable.”⁴⁷⁰ És més, “la conciencia responsable es la que regula y mide la tensión entre aspiración y praxis.”⁴⁷¹

A més, cal tenir en compte que els cristians tenen com a model a Crist però a la vegada són únics cada un en la seva personalitat. Així doncs, “cada praxis humana tiene un valor a la vez único y universal, y el secreto de esa unicidad y

---

⁴⁶⁷ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 548

⁴⁶⁸ Ib. p. 549

⁴⁶⁹ Ib. p. 550

⁴⁷⁰ Ib. p. 551

⁴⁷¹ Ib. p. 551

universalidad está en la conciencia responsable, atributo esencial de la libertad humana”. Així doncs, “plantearse la problemática de una educación cristiana, evidentemente interesa la praxis. Por eso, si admitimos que la praxis tiene valor humano en cuanto autenticación de la aspiración a través de la conciencia comprometida, forzosamente hemos de llegar a “la” educación cristiana - aspiración- como inspiradora de “una” educación cristiana -praxis-.”⁴⁷²

És més, segons Pau López, l'Església no imposa el que hem de fer sinó que ha il·luminat la citada aspiració “para que después, cada cual, en conciencia, arregle su vida de acuerdo con el objetivo interiorizado. Este es -y no el relativismo- el objeto de la libertad de conciencia.”⁴⁷³ Entén que no es pot demanar a l'Església que dicti el que hem de fer, únicament que guiï i que “nos concrete, “que nos adapte a nuestro tiempo el objeto de nuestra aspiración como cristianos.”⁴⁷⁴

Segons ell, en cap cas hem de pretendre un *planning* exacte de recta conducta, tant sols una guia de principis per obrar, que ens permeti ser fidels a la vocació humana. En aquest sentit “una educación cristiana ha de ser muy “una” para que sea digna de “la” educación cristiana.”⁴⁷⁵

Així doncs i en aquest ordre de coses, segons Pau López cal tenir en compte principis i fets, el factor diví i el factor humà. I naturalment, com a humans que som, l'educació necessita d'una adaptació a la realitat humana, “una renovación de la praxis”⁴⁷⁶. Davant d'això cal tenir en compte el perill d'alterar la relació entre praxis i aspiració, provocant “valorar los principios como “versión” de nuestra praxis, en lugar de valorar nuestra praxis como versión de los principios.”⁴⁷⁷

Pau López entén que “en realidad “una” educación cristiana que estuviera muy anclada en los hechos, pero no se moviera en un ambiente de confianza sobrenatural, tendería a imponerse a “la” educación cristiana. Con lo cual

---

⁴⁷² LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 551

⁴⁷³ Ib. p. 553

⁴⁷⁴ Ib. p. 553

⁴⁷⁵ Ib. p. 554

⁴⁷⁶ Ib. p. 554

⁴⁷⁷ Ib. p. 554

caminaríamos hacia un absoluto relativismo al transformar el hecho accidental de nuestra circunstancia en principio fundamental.”⁴⁷⁸

A més, “en un espíritu de confianza no podemos pretender “imponer” a la Iglesia nuestra visión personal como un posible “principio” universal. Ni la Iglesia pretenderá nunca imponernos “sus” principios, puesto que sus principios no son *suyos*, sino de Cristo. El fin del hombre no es la Iglesia, sino Dios.”⁴⁷⁹

Així doncs, una educació cristiana ha d’acceptar la realitat cristiana plantejada per l’Església perquè “no tiene sentido plantearse “una” educación cristiana si no es a partir de “la” educación cristiana.”⁴⁸⁰

---

⁴⁷⁸ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 555

⁴⁷⁹ Ib. p. 555

⁴⁸⁰ Ib. p. 556

4.1.2 Formació de la persona

Què és una persona?

Per a Pau López, el progrés de la pedagogia com a ciència de la pràctica educativa l'ha portat a tenir un sentit més analític que sintètic i creu que d'això en pot sortir perjudicada la persona dels alumnes “cuyo conocimiento no puede ser simplemente el resultado de una suma de elementos, cuantos más mejor.”⁴⁸¹

Entén que la persona no es pot reduir a elements mesurables de coneixement, que evidentment també són necessaris, sinó que “todos estos datos sólo alcanzarán un significado personalmente adecuado en el grado en que haya una valoración de la persona de tipo sapiencial, fruto de una entrega personal más que de una pura actividad intelectual, de una aceptación personal más que de una pura receptividad de datos.”⁴⁸²

Tant l'acceptació com l'entrega personal suposen un treball, un aprofundiment sobre la realitat de la persona , “sobre la realidad más honda de la persona , no solamente sobre las «realidades» que puede detectar un test.”⁴⁸³ Per això sosté que l'educador s'ha de plantejar preguntes com: “¿Qué es una persona? ¿Qué la caracteriza íntimamente como distinta del mundo animal y inorgánico? ¿Qué fundamento sostiene por una parte la solidaridad humana y por otra la originalidad personal?”⁴⁸⁴

I conclou: “En último término el educador ha de tener bien claro que educar no quiere decir meramente superar deficiencias, enseñar técnicas, entrenar hábitos, sino formar personas.”⁴⁸⁵

És al llarg d'aquest procés de realització d'aquest objectiu on - ens diu Pau López- és inevitable topar amb la pregunta què és una persona?. Per a ell, la fórmula que millor respon a aquesta pregunta és la de “Home, imatge de Déu”, perfectament

---

⁴⁸¹ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 557

⁴⁸² Ib. p. 558

⁴⁸³ Ib. p. 558

⁴⁸⁴ Ib. p. 558

⁴⁸⁵ Ib. p. 558

compatible amb altres antropologies, cristianes o no. “Una fórmula como el «hombre, imagen de Dios» encierra una tal riqueza que, cuando se ha meditado un poco, se puede llevar a conclusiones tan de detalle y tan esencialmente ligadas con el hombre, que hasta incluso educadores de profesión racionalista o atea no tendrían inconveniente en aceptarlas como válidas.”⁴⁸⁶

No es tracta, segons Pau López, de tancar-nos en la defensa de la pura fórmula sinó de fer tot l'esforç per presentar el seu contingut de forma intel·ligible als homes i dones del nostre temps. “Quizá si hiciéramos ese esfuerzo podríamos comprobar que no siempre el rechazo de una fórmula significa incompatibilidad con lo que la fórmula encierra.”⁴⁸⁷

És en aquest sentit, que Pau López planteja un itinerari per arribar a una resposta a la pregunta “què és una persona?” que pugui ser compartida per punts de vista no cristians. Així arriba a una fórmula que, segons ell, inclou el mateix contingut humà que l'home, imatge de Déu: “el hombre es una afirmación solidaria que da sentido al mundo”⁴⁸⁸.

Ara bé, fet aquest raonament sobre la persona i la seva definició, Pau López ens diu que cal anar més enllà de les fórmules i concretar en la praxis: “De todas maneras, tanto una fórmula como la otra, dicen muy poca cosa –y pueden llegar a no decir nada- si no las profundizamos de manera no sólo especulativa, sino comprometidamente práctica. Lo cual puede perfectamente constituir el objetivo de toda una vida vivida en serio.”⁴⁸⁹

Persona i Història

Vivim -ens diu Pau López- un “ambiente universal”⁴⁹⁰ en el sentit que, per primer cop en el nostre present, vivim una consciència de la humanitat com a conjunt.

---

⁴⁸⁶ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 559

⁴⁸⁷ Ib. p. 559

⁴⁸⁸ Ib. p. 560

⁴⁸⁹ Ib. p. 561

⁴⁹⁰ Ib. p. 562

Aquest fet, segons ell, ens porta inevitablement a reflexionar sobre la relació que s'estableix entre l'home i l'ambient, entenent com a *ambient* “ese presente difícil y voladizo, tan evidente en su existencia como oscuro en su contenido, dialécticamente objetivo- subjetivo”.⁴⁹¹

En aquest sentit, s'interroga sobre “¿cuál es la clave para que la relación de este punto minúsculo que es el *hombre-en-el-mundo*, con la complejidad creciente y crecientemente prometedora del mundo moderno no resulte empobrecedora para el hombre?”⁴⁹²

Pau López manifesta com sovint el canvi d'estructures s'ha presentat com a solució revolucionària però “¿es pensable una estructura que *por sí misma*, al margen del compromiso humano que la pueda nutrir, sea liberadora?”⁴⁹³

En cas d'acceptar tal cosa se'ns planteja un problema, donat que “la estructura perfecta, en cuanto no necesita del compromiso humano, contribuye a la despersonalización, ya que facilita la inhibición.”⁴⁹⁴

No pretén assegurar aquí que s'hagi de defugir la qüestió de les estructures. “El problema fundamental está, pues, no en aceptar o rechazar la estructura [...] sino en cultivar el compromiso humano, que es el único que puede dar sentido humano al mundo en la estructura.”⁴⁹⁵

Pau López ens planteja la veritable importància de la riquesa personal humana. “Solo el intento de descubrir en las estructuras la aspiración que los hombres han puesto mediante su compromiso, nos acerca inmediatamente a ellos.”⁴⁹⁶

És més, entén que aspiració i compromís -en la seva relació aquí expressada- ens porten al sentit de la vida humana considerada de forma individual i, encara més, al sentit de la Història. “¿Hacia dónde va la persona, esa afirmación solidaria que da sentido al mundo? ¿Hacia dónde va la Historia? No puede enfocarse

---

⁴⁹¹ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 562

⁴⁹² Ib. p. 563

⁴⁹³ Ib. p. 563

⁴⁹⁴ Ib. p. 563

⁴⁹⁵ Ib. p. 564

⁴⁹⁶ Ib. p. 565

seriamente la educación de la persona sin tener presentes estas dos cuestiones, íntimamente trabadas entre sí, y únicas que pueden cimentar una verdadera modernidad”⁴⁹⁷

Ara bé, Pau López entén que donat que la inhibició en l'home no és possible - sempre hi ha un grau de decisió-, preguntar-se pel sentit de la història és fer-ho sobre el treball humà, entès com a *actuació*. “El hombre no puede afirmarse solidariamente para dar sentido al mundo si no trabaja continuamente, comprometidamente, su propia afirmación, su sentido de solidaridad, su síntesis personal, que encarnada en una actitud, dé a su contacto con el mundo un sentido positivo.”⁴⁹⁸

Reflexió que completa assegurant que “el concepto y la valoración del trabajo humano creo que constituyen el elemento nuclear de cualquier cosmovisión”.⁴⁹⁹

Principals cosmovisions actuals

Pau López considera que són quatre les línies en les que es mouen les principals cosmovisions actuals: marxisme, cristianisme, liberalisme i gnosticisme. Diferencia les dues primeres de les dues darreres en tant que marxisme i cristianisme “admiten la realitat positiva de la historia”⁵⁰⁰ i les altres no ho fan. “De las dos que admiten la realidad histórica, el Marxismo la acepta como una realidad con sentido integral i intramundano; mientras que el Cristianismo la acepta como una realidad perfectible y con sentido transcendente.

De las dos que no admiten la realidad histórica – o si acaso como algo puramente fenoménico- el Liberalismo la considera incompatible con la libertad individual: rechaza la Historia para huir del determinismo. El Gnosticismo niega la Historia para superar el mero individuo, siempre necesariamente limitado, imperfecto, hacia una síntesis perfecta, armónica, panteísta.”⁵⁰¹

---

⁴⁹⁷ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 566

⁴⁹⁸ Ib. p. 566

⁴⁹⁹ Ib. p. 566

⁵⁰⁰ Ib. p. 567

⁵⁰¹ Ib. pp. 567-569

Per a Pau López, les visions marxista i cristiana del *treball* són clarament dialèctiques. La diferencia rau en que “para el cristianismo la perfección está en la aspiración que da sentido a la praxis, mientras que para el marxismo está en la praxis que da sentido a la aspiración”.⁵⁰²

També distingeix els conceptes de *treball* d'unes i altres cosmovisions. La cristiana, que l'entén amb un valor teleològic, mentre el marxisme ho fa en termes productius. En la visió liberal del treball apareix la llibertat individual com a realitat superior a totes les altres i la “solidaridad no tiene sentido más que como simple interdependencia.”⁵⁰³

Finalment, en la visió gnòstica, “el trabajo es fortificar la existencia por lo que tiene de afirmación personal y de perfeccionamiento dialéctico del mundo. Por tanto, la afirmación personal como el perfeccionamiento del mundo están en íntima dependencia de la estructuración del mundo, en la cual la persona queda atrapada por el compromiso.”⁵⁰⁴ I és per això que, segons Pau López, “la inhibición, des del punto de vista gnóstico, es la única manera de que nuestra vida no consista en discutir la existencia a la Existencia.”⁵⁰⁵

La persona humana , “imatge de Déu”

Segons Pau López, quan ens aproximem a aquesta idea ho hem de fer de manera que “nos preocupemos por conocer a Dios y por profundizar en nuestra realidad vitalmente concreta, de manera que nuestra autoconciencia nos lleve a Dios, y nuestro conocimiento-entrega a Dios potencie y vitalice nuestro conocimiento-aceptación propio. No puede ser otra la realidad de la *imagen* respecto de lo *imaginado*.”⁵⁰⁶

---

⁵⁰² LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 572

⁵⁰³ Ib. p. 572

⁵⁰⁴ Ib. pp. 572-573

⁵⁰⁵ Ib. p. 573

⁵⁰⁶ Ib. p. 574

Així doncs, l'home no pot acceptar-se com a realitat objectiva perquè ell “es lo que es y lo que él se hace”⁵⁰⁷ i això, precisament, és el que ens fa responsables. És això el que ens constitueix com a imatge de Déu: “Dios no nos ha hecho *perfectos* (acabados), sino *perfectibles*. Un perro no puede ser más perro de lo que es. Nosotros sí podemos ser *más persona* de lo que somos. Pero esa perfectibilidad nuestra está colgada de nuestra libertad”⁵⁰⁸

També, afegeix, som *imatge de Déu* en tant que co-creadors. “Solo nos podemos *realizar* en la *re-creación* responsable de nosotros mismos. Y esto de ningún modo quiere decir suplantar a Dios, porque nuestra recreación no es otra cosa que el testimonio comprometido -no puramente objetivo- de nuestra condición de imágenes de Dios. Por eso nuestra actividad creadora -la originalidad humana- más que una comunicación de existencia es un enriquecimiento de la misma existencia, una “versión” nueva en la cual el mundo alcanza su culminación.”⁵⁰⁹

Tot plegat per concloure: “el hombre solo se puede realizar, como imagen de Dios que es, aspirando a Dios desde el dominio responsable de la tierra. Ni aspirando únicamente a Dios, porque entonces su dimensión creadora no se realizaría; ni dominando únicamente la tierra, porque entonces el sentido teleológico quedaría truncado en el hombre, que pasaría de ser imagen de Dios a intronizarse como Dios, o lo que es igual: a autodestruirse como hombre.”⁵¹⁰

Finalment, l'autor entén que és aquesta visió d'*home, imatge de Déu* la que “puede dar una respuesta al problema de la dialéctica hombre-mundo sin necesidad de caer en el materialismo; [...] puede aceptar la realidad de la Historia sin caer en el determinismo negador de la libertad; puede enfrentarse positivamente con la alienación, sin parar en fórmulas milenaristas.

La persona humana, imagen de Dios” es, sobretodo, fuente inagotable de inspiración para quien busca en los incontables caminos de la educación.”⁵¹¹

---

⁵⁰⁷ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 575

⁵⁰⁸ Ib. p. 575

⁵⁰⁹ Ib. p. 576

⁵¹⁰ Ib. pp. 577-578

⁵¹¹ Ib. p. 578

Per acabar: “la imagen de Dios se ha de *sentir responsable*, con Dios, de la Historia, se ha de *cultivar* en el trabajo constante de sí mismo, único trabajo que tiene la capacidad de poner orden en todos lo trabajos; *se ha de sentir miembro de la familia humana*, [...]”

Educación no es otra cosa que colaborar a la formación de la persona, imagen de Dios.”⁵¹²

---

⁵¹² LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 579

4.1.3 Formació del fill de Déu

Per a què fills de Déu?

Aquesta qüestió, segons Pau López, és particularment interessant pel plantejament d'una educació cristiana: Per a què necessitem ser fills de Déu?, No n'hi ha prou amb ser home?

Entén que si l'objectiu de l'educació és la persona humana i formar la persona es “ir consiguiendo la subjetivación comprometida de la propia realidad, ¿cómo podemos prescindir, si conocemos el *don* de Dios, de la *realidad divina* a la que está llamado el hombre?”⁵¹³

És absurd, diu Pau López, que “un hijo, que ha recibido la vida de su padre, no lo sea a imagen del padre. Pero, dado que, tanto la *imagen de Dios* como la *vida de Dios* son esencialmente una afirmación solidaria y responsable, enraizada en la libertad, y progresiva en el compromiso, su madurez dependerá del grado en que responsablemente asuman su propia realidad.”⁵¹⁴

Entenent aquesta lògica, es pregunta si l'educació ha d'ésser de la persona humana únicament o ha de tenir en compte la doble realitat, divina i humana.

I segueix amb “quien se plantea la educación a un nivel puramente humano no tiene por qué tener en cuenta la realidad sobrenatural del cristiano. De modo que una educación cristiana ha de tener en cuenta la realidad integral de cualquier alumno, sea o no sea cristiano. Mientras que una educación puramente humana no puede tener en cuenta la realidad integral de los alumnos cristianos. De donde se deduce -creo- que tiene más sentido una educación cristiana para hombres religiosamente neutros que una educación religiosamente neutra para cristianos.”⁵¹⁵

---

⁵¹³ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 580

⁵¹⁴ Ib. p. 580

⁵¹⁵ Ib. p. 581

Pau López completa aquest raonament entenent que el fet que l'educació cristiana hagi pogut en algun moment “ahogar al hombre en defensa del hijo de Dios [...] esto no invalida la postura de quien, al educar, pretende ayudar a interiorizar no solamente la realidad que el hombre por naturaleza tiene, sino la realidad que, por don gratuito, Dios le ofrece”.⁵¹⁶

Fill-de-Déu-en-el-món

Davant del raonament anterior, Pau López creu necessari concretar que “una educación cristiana se ha de plantear fundamentalmente la interiorización responsable de la propia realidad de hijo de Dios en el mundo.”⁵¹⁷ I sense oblidar, que “una” educació cristiana donarà una visió cristiana de la ciència, la política, etc. no “la” visió cristiana d'aquestes qüestions.

I això és així perquè “educar al hijo-de-Dios-en-el-mundo de ninguna manera puede consistir en hacer que se crea y sienta un *absoluto*.”⁵¹⁸

En conclusió hem d'entendre que un fill de Déu viu per do de Déu una vida de Déu en Crist però, al fer-ho, no veu reduïdes les seves capacitats humanes sinó enriquides.

Educar el fill de Déu?

Ja entrant pròpiament en l'educació del fill de Déu, Pau López entén com a fonamental que aquest no convertirà la seva realitat, vida i camí en “la” veritat, vida o “el” camí. “El hijo de Dios en este mundo es aquel que se incorpora a Cristo, no aquel que pretende incorporar a Cristo en su propia vida.”⁵¹⁹

---

⁵¹⁶ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 582

⁵¹⁷ Ib. p. 583

⁵¹⁸ Ib. p. 583

⁵¹⁹ Ib. p. 585

Segueix insistint en que una educació serà inadequada si només posa l'accent en el do gratuït de déu: “el hijo de Dios no se puede educar en lo que en su condición hay de don gratuito de Dios; pero *se tiene que educar* en lo que constituye *su respuesta*, “lo que falta a la pasión de Cristo”, y que el hombre, por su condición de *histórico*, ha de elaborar necesariamente en forma progresiva y en íntima relación con el mundo.”⁵²⁰

Així doncs, no es pot oblidar aquesta síntesi que es manifesta en *l'home fill de Déu*. Pau López manifesta com sovint els nombrosos problemes que planteja l'educació cristiana no són atesos per moltes educacions cristianes.

És per aquest motiu que “no es, desgraciadamente, infrecuente que una educación cristiana no trabajada en esa síntesis con el mundo, haya producido un tipo de hombre *dividido* en su afirmación personal.”⁵²¹

I finalment, “enfocar la *formación del hijo de Dios* al margen de la *formación humana* fácilmente puede provocar un tono puritano en la afirmación personal, opuesto a la pedagogía que siempre ha mostrado Dios en su trato con el hombre,”⁵²²

---

⁵²⁰ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 586

⁵²¹ Ib. p. 587

⁵²² Ib. p. 587

4.1.4 L'home a imatge de Déu i fill de Déu

Per a Pau López és fonamental que en una educació cristiana es conjuguin la realitat natural i la sobrenatural, amb la dificultat reconeguda que suposa per als educadors reconèixer aquests dos aspectes.

En referència als mateixos, planteja una sèrie de punts d'antropologia⁵²³ en el seu aspecte natural i sobrenatural que ell mateix sintetitza: “en todos estos puntos, quiero resaltar que Dios nos ha elevado al orden sobrenatural siguiendo la misma línea teleológica en la que creó el hombre-imagen de Dios. Lo natural y lo sobrenatural en el hombre están en la misma línea, aunque a una distancia infinita, que sólo por don gratuito de Dios la persona puede salvar.”⁵²⁴

4.1.5 La formació⁵²⁵

El treball

Per a Pau López, aquest és un tema fonamental en qualsevol plantejament educatiu perquè la formació no es pot comunicar sense la col·laboració de l'educand, i perquè el seu resultat pot estar en contradicció amb el que l'educador li ha volgut proposar.

En paraules seves, “según el planteamiento que he hecho en este estudio, el trabajo, tanto del educador como de los educadores, debería enfocarse en el sentido de las palabras bíblicas “dominad la tierra”. O sea: como el medio fundamental de “dar sentido al mundo” en el compromiso personal.”⁵²⁶

---

⁵²³ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, pp. 589-593

⁵²⁴ Ib. p. 589

⁵²⁵ Pau López no pretén en el seu article fer un estudi a fons de totes les dimensions, més propi d'una reflexió a part, sinó mostrar certes “posibilidades prácticas que este planteamiento encierra” a l'entorn dels dos grans aspectes que ell considera que té l'educació: la formació i la instrucció. Ib. p. 593.

⁵²⁶ Ib. p. 594

Des d'aquesta perspectiva, "El trabajo como «dominio de la tierra», tanto da sentido al trabajo escolar, como al profesional, como a la contemplación, como a la oración, como a la maduración natural y sobrenatural de la propia vida".⁵²⁷

La disciplina

En qualsevol tasca educativa hi ha d'haver disciplina, tot i que aquesta viu molt sotmesa a debat, diu Pau López. "Desde el planteamiento que en este trabajo he propuesto, la disciplina ha de ser "epifanía" de algo mas profundo: la manifestación de la "solidaridad" en el "dominio de la tierra".⁵²⁸

Per a Pau López, la disciplina ha d'aparèixer com quelcom eminentment positiu i amb capacitat per a entusiasmar a qui busqui la noblesa: "El educador, más que a una casuística exhaustiva que nunca agotará las posibilidades de indisciplina, debería dedicarse a cultivar la conciencia de solidaridad que continuamente tiene oportunidad con motivo de la cada vez más estrecha interdependencia entre los hombres".⁵²⁹

L'ordre

Pau López reconeix el perill que aquest pot tenir per poder tancar la persona o perquè, a mode de reacció, la persona entengui que l'únic ordre vàlid és l'anarquia. En aquest argumenta que "desde el planteamiento que yo propongo en este trabajo, el orden sería el cumplimiento de la justicia: que todos los hombres puedan llegar a la madurez personal, que evidentemente condiciona la madurez sobrenatural." ⁵³⁰

Així doncs, l'ordre no és entès com a coacció sinó practicat sempre des del respecte. En cap cas -manifesta l'autor- això ha de suposar una renúncia, sinó que l'ordre ha de ser vist com una "humanización de la responsabilidad." ⁵³¹

---

⁵²⁷ LÓPEZ CASTELLOTE, P. "Planteamiento de una educación cristiana", p. 594

⁵²⁸ Ib. p. 595

⁵²⁹ Ib. p. 595

⁵³⁰ Ib. p. 595

⁵³¹ Ib. p. 596

L'autoritat

Pau López manifesta com aquesta és molt qüestionada actualment però entén que “desde el planteamiento de este trabajo, la autoridad, en primer lugar, no puede considerarse básicamente *un derecho*, sino una responsabilidad, la responsabilidad del orden, en el sentido en que lo he definido más arriba. Y no es lo mismo aceptar o rechazar un derecho que una responsabilidad.”⁵³²

I ho completa afirmant que “la autoridad -cualquiera que sea-, no puede ejercitarse humanamente -y por consiguiente tampoco cristianamente- si no va acompañada de un sentido pedagógico que yo concretaría en sentirse obligado a fomentar el *trabajo de la propia vida con sentido solidario*, y esto no únicamente por parte de los “súbditos” sino exactamente igual por parte de “la autoridad”.”⁵³³

El tracte personal

“La tarea del educador en último término se reduce a *enriquecer el trato personal*.”⁵³⁴ A més, Pau López entén que “inversamente el conocimiento del mundo, intentado solidariamente y con seriedad, puede dar al *trato personal* una profundidad que lleve a la amistad.”⁵³⁵

En aquest tracte -ens diu Pau López- pren vida la justícia, no fruit d'aixecar murs, sinó fruit de trobar punts de contacte entre les persones, fet que dóna pas al respecte i a l'amor. Tot plegat perquè “la experiencia de sentirse aceptado como persona [...] es una de las cosas que con más ahínco ha de procurar el educador a sus educandos, para que en esta *experiencia* puedan gustar lo que significa *dar sentido al mundo*.”⁵³⁶

---

⁵³² LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 596

⁵³³ Ib. p. 597

⁵³⁴ Ib. p. 597

⁵³⁵ Ib. p. 597

⁵³⁶ Ib. p. 598

La pietat

Per a Pau López, la *pietat*, entesa com la *virtut* pròpia dels fills vers el Pare, és bàsica en una educació cristiana, malgrat la burla que aquest concepte suscita sovint en el món actual. Entén que “el educador piadoso da a su actuación una *unción* que, sin caer en el trato untuoso de un sentimentalismo enfermizo, al mismo tiempo rehuye la sequedad árida y sin vida de la pura objetividad científica y racional. La piedad, sin rechazar la seguridad de la ciencia y de la razón, nos produce otra seguridad mucho más radical: la de la confianza y del corazón.”⁵³⁷

La pròpia acceptació

Considerada per Pau López bàsica per a tot plantejament educatiu i una qüestió realment difícil d'encarar, “la pura aceptación propia -limitaciones, miserias, deficiencias- no puede tener sentido humano ni cristiano si no va acompañada de una aspiración capaz de dar sentido a todas las situaciones posibles sin llegar a agotarse.”⁵³⁸

Seguidament, planteja una qüestió fonamental que és “que el educador acepte a los educandos *tal como son*, y *tal como son* les ayude a aceptarse; pero para que esa aceptación tenga un sentido positivo no puede olvidar que, además de *como son*, serán *como ellos se hagan*. Y sólo *se pueden hacer* en relación dialéctica con el mundo: dando sentido al mundo en su compromiso irán alcanzando la madurez.”⁵³⁹

---

⁵³⁷ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 598

⁵³⁸ Ib. p. 599

⁵³⁹ Ib. p. 599

4.1.6 La instrucció

Pau López, en el seu article es limita a fixar, respecte de la instrucció, dos aspectes: els mètodes per a portar una classe i la justificació subjectiva de la mateixa instrucció.

Metodologia

Pel què fa el mètode, Pau López defensa la necessitat d'una escola activa en el sentit d'enriquir el principi -plantejat anteriorment- d'afirmació solidària que dóna sentit al món tant per part dels alumnes com del professor.

Per a això és bàsic que l'educador conegui els alumnes, “acceptar positivamente su realidad”⁵⁴⁰, tenint en compte que “es, sobretudo, desde el dominio profundo de la materia que ha de enseñar, desde donde puede hacer, como profesor, bien a sus alumnos.”⁵⁴¹

És més, “si el profesor acepta que sus alumnos son una *afirmación solidaria que da sentido al mundo*, y que todos -alumnos y profesores- *somos como somos y como nos hacemos*, en la impartición de su materia forzosamente habrá de fomentar el diálogo tendente a *personalizar*, en la aceptación mutua de la propia afirmación personal.”⁵⁴²

Així doncs, pel professor cristià el domini de la matèria que ensenya el portarà a “enseñar a asimilar, a hacer propio, a dominar, a incorporar a la propia vida aquellos conocimientos.”⁵⁴³, entenent per “dominar” “afirmar en la propia afirmación”⁵⁴⁴

I completa el raonament afirmant que “un profesor cristiano, explique la materia que explique, no puede de ninguna manera impartirla al margen del humanismo

---

⁵⁴⁰ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 601

⁵⁴¹ Ib. p. 601

⁵⁴² Ib. p. 601

⁵⁴³ Ib. p. 602

⁵⁴⁴ Ib. p. 602

que impone la consideración del hombre imagen de Dios. Pero esta exigencia tiene tanta más intensidad cuanto más humanista sea la materia.”⁵⁴⁵

Pau López segueix expressant que és molt necessària una revisió sobre com es donen les matèries humanístiques, de manera que es superi el que ell anomena idolatria de l'objectivitat i també la imparcialitat, per així entregar-nos a la veritat i al Bé de la Humanitat.

Prossegueix amb un reconeixement de la importància que té la pedagogia de les llengües, ja que son instruments bàsics d'afirmació i relació. “una educación cristiana exigirá, pues, del profesor que se plantee la clase de lengua de tal forma que en ella el alumno aprenda a afirmarse y relacionarse. La trascendencia metodológica de esto es obvia.”⁵⁴⁶

Justificació subjectiva de la pròpia instrucció

Pau López manifesta la importància de la cultura, negant la visió -estesa actualment- purament utilitarista de la mateixa.

Recuperant una crítica feta anteriorment ens recorda que “a fuerza de racionalización hemos perdido la razón de nuestro propio obrar.”⁵⁴⁷ i que “el mundo no llegará a ser para la persona, si lo persona solidariamente no lo “domina”, y no únicamente en sentido utilitario, sino teleológico.”

“Por otra parte, si la persona no domina el mundo, tampoco el hombre podrá conseguir la madurez que como imagen de Dios debe buscar. Y ahí está la justificación honda de la instrucción, hacia la cual una educación cristiana debe procurar conducir a los educandos.”⁵⁴⁸

Finalment, conclou: “en un planteamiento cristiano de la educación la instrucción se justifica básicamente des de la formación., ya que, por ser imágenes de Dios,

---

⁵⁴⁵ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 603

⁵⁴⁶ Ib. p. 604

⁵⁴⁷ Ib. p. 606

⁵⁴⁸ Ib. p. 606

somos como somos, pero también como nos hacemos. Y no nos podemos hacer más que en relación dialéctica con el mundo, cuyo conocimiento a nivel educativo es lo que llamamos instrucción.

Igualmente la *formación* no puede ser tal más que en relación íntima con la *instrucción*, puesto que sólo podemos “dar sentido” a lo conocido.”⁵⁴⁹

---

⁵⁴⁹ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, p. 607

4.2 La visió de 1979

Una anys més tard, trobem un nou plantejament de l'educació cristiana amb la publicació del seu segon llibre "Els cristians i l'educació dels fills"⁵⁵⁰ on hi dedicarà un capítol específic. El llibre es publica en la col·lecció "Educación y Eneñanza", dirigida per Jaume Sarramona, professor de la UAB, en dues edicions, una en català i una en castellà. El llibre, com la contraportada indica, "va adreçat als pares i professors cristians, com un ajut per trobar millor el camí que els permeti educar segons els principis cristians dels nostres temps".

4.2.1 Instrucció i valoració

Pau López defineix l'educació com l'ajuda donada a una persona per tal que avanci en l'assoliment de la seva maduresa. D'entrada, aquesta ajuda la dona la família, la paternitat o maternitat humana, però a mesura que el fill o filla creix el seu camp de relacions augmenta i va apareixent una paternitat o maternitat social, en part en forma organitzada a través de l'ensenyament, en part de manera informal a través de les influències ambientals.

La relació entre la paternitat dels pares i la paternitat social té una gran transcendència educativa en la vida de les persones. D'aquí ve el dret i l'obligació dels pares d'administrar, tenint en compte sempre la maduresa del fill, el seu progressiu ingrés a la societat dels adults, i el dret també de triar les portes d'aquest accés. Aquesta relació, regulada al principi pels pares, és el que normalment s'entén per «educació» en un sentit ampli.

Pau López diu: "Sigui com sigui, en aquests moments, l'educació en el seu sentit més ampli, és un camp de batalla, en el que curiosament molt sovint les forces més consumistes-capitalistes lluiten de bracet amb les forces més extremistes-revolucionàries."⁵⁵¹ I continua: "Per tot arreu es fan sentir influències que pesen en els plantejaments de la vida a base de reduir-los vivencialment a un ideal de

---

⁵⁵⁰ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. Barcelona: Ediciones CEAC.

⁵⁵¹ Ib. p. 68

facilitat i d'irresponsabilitat, molt sovint sota l'aparença d'una mena de compromís personal que arriba a donar a la relació pares-fills una gran duresa. Defugir l'esforç continuat, humil i pacient, i no respondre de res davant de ningú semblen ser les lleis d'aquest compromís del món modern que consisteix a no sentir-se lligat a res ni a ningú.”

A partir dels conceptes d'educació i de persona, Pau López creu que totes les actuacions educatives tenen, en darrer terme, o un sentit d'«instrucció», o un sentit de «valoració». Així, “una persona madura -tot i acceptant que la maduresa en la vida de les persones és sempre relativa- és aquella que coneix el món on viu i en té una valoració pròpia”⁵⁵²

En aquest sentit, “tenir molts coneixements emmagatzemats, però sense haver-ne fet una assimilació que els personalitzés, vindria a ser com una mena de diccionari vivent; no una persona madura. I d'altra banda, una persona que tota ella fos «valoració», «interpretació», «re-creació», -però no tingués un coneixement seriós d'allò que «valora», «interpreta», o «re-crea», seria com una mena de núvol difuminat, no una persona madura.”⁵⁵³

Instrucció i valoració són, doncs, dos aspectes de l'educació íntimament relacionats, però també profundament diferenciats. De tal manera que només quan hi ha veritable vida humana es donen entre ambdós la unitat i la diferenciació que la maduresa personal i l'ajuda educativa comporten.

A mesura que l'infant creix, es va fent necessari el conreu específic de cadascun dels dos aspectes. Tant és així que qualsevol societat mínimament organitzada ho té en compte en la seva estructuració política, i dedica un departament especialitzat i unes lleis que regulen aquest aspecte. Però, com diu Pau López, “ni el Ministeri amb les seves previsions i planificacions, ni les millors lleis de l'Estat poden esgotar el tema, ja que a l'educació dels ciutadans hi té un gran pes la societat i hi juga un paper insubstituïble la família. I ni la família ni la societat

---

⁵⁵² LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 69

⁵⁵³ *Ib.* p.69

poden ser substituïdes per l'Estat ni per qualsevol altre estructura que no respecti el dret dels pares a triar el tipus d'educació que volen per als seus fills.”⁵⁵⁴

Cal, però, tenir en compte que no cal viure en règims totalitaris perquè l'educació dels ciutadans resti afectada negativament. A causa de la dimensió social de l'educació, qualsevol poder que s'exerceixi en la societat -la publicitat, els mitjans de comunicació, les ideologies, les pressions econòmiques- té una gran influència sobre les persones que hi viuen, i de manera especial sobre aquelles que s'estan educant.

Pel que fa a l'Ensenyament, Pau López manifesta: “jo crec que l'Estat -o en el nostre cas la Generalitat- s'hauria de preocupar fonamentalment de la instrucció, mitjançant una sana exigència sobre professors i alumnes, i uns programes coherents que assegurin que els metges sàpiguen Medicina, i els professors la matèria que ensenyen, i els tècnics tècnica, i els advocats dret; i que els torners sàpiguen fer anar el torn, i els comptables els llibres de comptabilitat, i els mecànics d'un garatge el motor d'un cotxe. Enfront d'això, els pares -i quan els fills estiguin capacitats, ells mateixos- hem de triar un camí o altre.

No podem exigir que, per una mena de respecte mal entès -i molt aprofitat per a la demagògia- el nostre fill pugui arribar a ser metge sense saber Medicina. Si que hem d'exigir, en canvi, els pares que hi hagi els camins instructius suficients perquè tots els fills dels ciutadans puguin treballar les qualitats que tenen sense tenir-se d'averkonyir per les que no tenen.”⁵⁵⁵

La instrucció, però, només és un aspecte de l'educació. Pel que fa a l'aspecte valoratiu, Pau López creu que l'Estat no té cap dret a imposar-ne una d'educació encara que aquesta sigui el neutralisme: “Respecte a la valoració, l'Estat -o en el nostre cas la Generalitat- ha d'estar al servei de tots els ciutadans, com en les altres coses. Per això el que li toca fer és cercar camins per tal d'afavorir que tothom pugui donar als seus fills l'ambient valoratiu escolar que li sembli respondre a la veritat, tal com es manifesta a cada consciència.

---

⁵⁵⁴ Ib. p.70 La cita fa referència a l'article 26 de la Declaració de Drets Humans de l'O.N.U.

⁵⁵⁵ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 70

Un estat democràtic ha de ser profundament exigent amb els seus ciutadans, sobretot amb els qui aspiren a ocupar llocs de responsabilitat en la societat; però no pot imposar cap valoració del món i de la vida.”⁵⁵⁶

---

⁵⁵⁶ Ib. p.71

4.2.2 La necessitat de l'ambient

L'educació per Pau López, essent com és una ajuda a la maduresa humana (que comporta necessàriament la relació ambiental), ha de plantejar-se la relació amb l'ambient, tal i com ja hem analitzat.

La maduresa personal no la solem mesurar purament en relació als coneixements que hom hagi pogut assolir en el camp professional o cultural o polític. No és difícil conèixer persones que tenen una gran quantitat de coneixements sobre moltes coses, i en canvi no ens semblen madures. Com que l'home no és solament intel·ligència, la maduresa humana no es pot mesurar solament per la quantitat de coneixements.

En paraules de Pau López, “L'educació no es pot programar com es programa la memòria d'un ordinador. «Conèixer el món» no pot ser només qüestió de llibres, o d'acumulació de dades. Perquè en el món no solament hi ha «coses». Hi ha també «persones». I mai no serà igual conèixer una persona que conèixer un animal o un vegetal o un mineral.”⁵⁵⁷

Per a Pau López, un dels paranys més difícils de superar amb que es troben els educands avui en voler ser conseqüents amb aquesta dimensió ambiental de la condició humana, és pensar en un món necessàriament dividit entre el capitalisme liberal i el socialisme marxista, on no es pot viure ambientalment en cristià. En paraules de Pau López “Enlloc no hi ha espais cristians. Ni en la cultura, ni en la diversió, ni en la professió, ni en la convivència. Gairebé anava a dir que ni en la religió, perquè ¡Déu meu, el que costa trobar una església on la predicació edifiqui l'esperit!”⁵⁵⁸

Així, la necessitat de l'ambient és potser el problema més angoixós amb que ens trobem els pares de família quan els fills es fan grans: “Perquè el pes materialista del nostre ambient els fa reduir la instrucció a la valoració subjectiva (fàcilment es menysprea la investigació rigorosa en tot ordre de coses); i la valoració, a

---

⁵⁵⁷ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 74

⁵⁵⁸ *Ib.* p. 76

l'aplicació objectiva dels eslògans consumistes o dels formulismes revolucionaris. En el fons, es tracta d'un esclavatge rigorosíssim suportat amb una gran consciència de llibertat. I aquest esclavatge és incompatible amb la llibertat dels homes, i encara mes amb la llibertat dels fills de Déu. De manera que no és estrany que un tant per cent elevat dels joves que passen dels disset perdin la fe. No perden la fe perquè la joventut sigui incompatible amb ella, sinó perquè la cultura que viuen mata tot humanisme cristià.”⁵⁵⁹

---

⁵⁵⁹ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 76

4.2.3 El coneixement científic i les opcions personals

Per a Pau López, el pes específic de la instrucció i el de la valoració en la tasca educativa constitueix uns dels problemes més profundament ficats en l'arrel del món modern i de l'home de totes les èpoques. En paraules seves: “En realitat es tracta de l'íntima relació que hi ha entre els aspectes acceptatius de l'home i els aspectes creatius. Acceptar la realitat tal com és, és conformisme? Viure en la pura utopia és creació? Ens hem d'inventar un altre home per fer honor a la nostra condició d'imatges del Déu creador? Conèixer el món, pot significar fer-nos màquines fotogràfiques?”⁵⁶⁰

Per a Pau López, la ciència no pot ser objecte de convicció, ni la convicció objecte de ciència: “Ningú no pot elaborar científicament les seves conviccions, ni cap convicció pot estalviar la tasca pacient i humil del científic. Les conviccions es refereixen a la valoració última de tot, inclosa la ciència. I aquesta valoració -que ha de tenir una coherència no solament racional, sinó personal- és un acte gratuït que depèn, en darrer terme, d'una opció, en el més profund sentit de la paraula; d'una opció que, en el grau que és honesta, és un acte de fidelitat a la veritat, tal com es manifesta a la consciència.”⁵⁶¹

Les persones hem de prendre opcions, i de fet, en un nivell de més o menys importància, les prenem. Si fos possible que algú perdés tota possibilitat d'opció, de determinació, deixaria de ser persona. El problema profund de l'educació és ajudar els alumnes a “determinar-se positivament, a prendre les diferents opcions de la vida (les professionals, les polítiques, les sentimentals, les familiars) moguts precisament per l'amor a la veritat i al bé, que és l'únic que fa cap a la veritable maduresa personal, l'únic que de debò enforteix la llibertat de cara a ser més persona cada dia.”⁵⁶²

El camí d'aquestes opcions, que no determina la vida de les persones però sí que la condiciona, ha de conduir a la valoració de tot el que hi ha de positiu en la vida de

---

⁵⁶⁰ Ib. p. 77

⁵⁶¹ Ib. p. 80

⁵⁶² LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 80

les persones. Segons Pau López, “ Aquest camí, que com tot el que és humà té moments escabrosos, condueix, a través d'un profund respecte per les conquestes de la ciència i per les opcions honestes dels homes, a Jesucrist, que, com Ell mateix va dir, és el Camí, la Veritat i la Vida.”⁵⁶³

Per tal que el do de Déu sigui acceptat pels alumnes, Pau López diu que “els cal cercar la veritat, sentir la plenitud humana com un fruit de la recerca de la veritat i del bé.

I és aquí on hem de donar la batalla. Té sentit la persona. Té sentit estimar. Té sentit la generositat. Té sentit la fidelitat. Té sentit el compromís definitiu. Té sentit la recerca de la veritat. Té sentit la pràctica del bé. Té sentit el coneixement joiós del món. Té sentit la contemplació. Té sentit el goig de la gratuïtat. Té sentit la solidaritat. Té sentit la paternitat. Té sentit la maternitat. Té sentit l'amor als pares. Té sentit la vida de família. En una paraula: la vida humana té un sentit positiu.”⁵⁶⁴

L'ésser humà ha d'anar treballant lliurement la seva unitat i per això els dos aspectes fonamentals de l'educació -la instrucció i la valoració- no es poden separar. Per això, en paraules de Pau López, “ la manera com rebin la instrucció els nostres fills influirà decisivament en la valoració que en faran, no solament de la ciència, sinó de la vida, del món, i de la transcendència.”⁵⁶⁵

---

⁵⁶³ Ib. p. 81

⁵⁶⁴ Ib. p. 81

⁵⁶⁵ Ib. p. 82

4.2.4 L'ensenyament

Podríem pensar que la línia de vida que seguirà un infant o un jove en un futur depèn molt més, almenys immediatament, de les opcions valoratives que anirà fent conjuntament amb altres als ambients que anirà vivint al carrer, a casa, als llocs d'esbarjo, als espais polítics, als ambients religiosos, als grups de convivència, a les sales d'espectacles, als passadissos universitaris, als tallers, als despatxos, etc., etc., que no pas de les classes de matemàtiques o de física o de llatí o d'història que hagi tingut.

Per a Pau López, això és cert; però només fins a cert punt. Segons ell “la quantitat de coneixements que hom tingui, i sobretot la forma com els ha assolits, és una riquesa que li obrirà la porta a moltes riqueses que d'altra manera no podria descobrir. I és evident que la riquesa personal dóna plenitud a les opcions que la persona pren.”⁵⁶⁶

De ben segur que les matemàtiques que una persona sàpiga difícilment seran l'element decisor per fer-se anarquista, o comunista, o feixista, o cristià, o musulmà. Però la serietat amb que s'hagi esforçat per assolir el rigor científic que les matemàtiques exigeixen, és un element positiu de la persona que es manifestarà, d'una manera o altra, en les opcions que prengui i en la forma com les prendrà.

Pau López situa l'esforç i l'exigència com elements clau de l'ensenyament i la seva manca com uns dels seus principals problemes. Creu que l'ideal de guanyar molt treballant poc s'ha instaurat en la nostra societat. I la seva traducció a l'ensenyament és “aprovar, encara que hom no sàpiga res”. En paraules seves, “No és que a les famílies no els agradi més que els seus fills en sàpiguen. Evidentment entre que els fills en sàpiguen o que no en sàpiguen, tothom prefereix la primera possibilitat. Però aquí hi ha un problema que, al meu entendre, depassa el mateix ensenyament. Per saber-ne s'ha de treballar. I per ajudar a treballar cal exigència, tant per part dels professors com per part de les

---

⁵⁶⁶ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 80

famílies. I per exigir cal ser exigent amb un mateix i estar disposat a aguantar males cares. I com que la nostra societat més aviat ens indueix a cercar la facilitat, qui més qui menys defuig la situació d'exigència per tal de viure tranquil·lament enmig dels enuigs d'aquest món trasbalsat.”⁵⁶⁷

Pau López diu que ens hem anat acostumant a un “dogmatisme cultural antiexigent” segons el qual “hem de treballar perquè les coses es facin sense treballar”. D'aquesta manera, “sense cap interès propi, son molts els alumnes que arriben a la Universitat després d'uns estudis primaris i secundaris fets a empentes i rodolons, passats gràcies a les «avaluacions contínues psicologitzades», a les «mànigues amples eixamplades pels compromisos socials i polítics del Professorat», a unes acomplexades «proves de selectivitat» que el difícil és no passar-les, etc., etc.”⁵⁶⁸

Per Pau López, un dels problemes més greus de l'ensenyament és que “per tot un allau de circumstàncies que concorren en els nostres temps, una gran part dels «ensenyats» arriben a la titulació que els permetrà de ser «ensenyants» sense una preparació sòlida; els alumnes que passaran per les seves mans amb tota certesa se'n ressentiran, i a fons.”⁵⁶⁹

En aquest sentit, Pau López considera “que l'ensenyament sigui eficaç, és d'una urgència inajornable. Una educació escolar que no tingui el fonament d'una bona instrucció és senzillament una mentida.”⁵⁷⁰

---

⁵⁶⁷ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 84

⁵⁶⁸ Ib. p. 85

⁵⁶⁹ Ib. p. 85

⁵⁷⁰ Ib. p. 86

4.2.5 Les conviccions socials

Les conviccions, els «principis últims» que promouen, condicionen i adrecen cap a un fi les obres dels éssers humans, són, sens dubte, una realitat molt més personal que social. Tanmateix, la condició solidària dels homes, també fa que les conviccions dels individus, a través de la complexitat que comporta un ambient humà, esdevinguin conviccions socials.

Pau López constata la dificultat de fer presents les conviccions cristianes en la societat actual, “fruit d'una mena de convicció anti-convicció, que han tendit a fer-nos creure que, per respecte a la consciència d'altri, havíem de renunciar a tot testimoni social de la nostra fe.”⁵⁷¹

Creu que hi ha contribuït una interpretació molt superficial del concepte de pluralisme: “Perquè, si per acceptar honradament el pluralisme social, hem d'esborrar de la societat tota petjada de convicció, què redimonis serà el pluralisme? ¿O és que pensem que en una societat pluralista només hi tenen cabuda determinades conviccions, entre les quals no hi és, precisament, la cristiana?”⁵⁷²

Considera, però que “els cristians hem donat mostres d'una manca d'imaginació, d'una poca creativitat, que ha facilitat moltíssim aquesta escombrada de tota convicció cristiana en la nostra societat.”⁵⁷³

Tanmateix, Pau López creu en la riquesa del pluralisme: “Però un pluralisme sa, que és molt diferent d'una pura pluralitat, i que comporta, d'una manera o altra, una referència a la veritat. Entre les flors d'un jardí no diem que hi ha pluralisme; diem que hi ha pluralitat, perquè no hi ha ni la possibilitat d'una referència conscient a una veritat que crea unitat. En canvi parlem de pluralisme en l'Església, i en la societat, i fins i tot en la família. I és que el pluralisme comporta almenys la possibilitat de referència a una veritat que ens uneix.”⁵⁷⁴

---

⁵⁷¹ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 87

⁵⁷² Ib. p. 87

⁵⁷³ Ib. p. 87

⁵⁷⁴ Ib. pp. 87-88

Pau López diu que ha posat moltes vegades l'exemple d'una classe on el professor explica i els alumnes escolten: “Si els alumnes realment escolten, les idees que el professor va exposant, a mesura que són assimilades, van adquirint una altra vida -la vida dels alumnes-. De manera que, en acabar l'explicació, una discussió general posaria en evidència que, tot i parlar de les mateixes idees, la concreció vital en cadascun dels presents a la classe seria diferent, segons la maduresa de cada persona: es manifestaria o l'acceptació, o el rebuig, o la matisació.”⁵⁷⁵

En el cas de la societat, en la mesura que l'imperatiu de veritat es fa notar, el pluralisme esdevindrà un signe d'unitat. Així, Pau López considera que hi ha molta més unitat de fons entre un cristià, un jueu, un musulmà o un ateu que vulguin ser fidels a la veritat, encara que hi hagi dificultats de convivència, que entre un cristià que vol ser fidel a la veritat i un altre que se n'en fumi, encara que cada diumenge es trobin a missa.

Els educadors, segons Pau López, ens hem de manifestar com deixebles de la veritat: “En la mesura que els nostres alumnes se sentin ajudats per la societat en aquesta recerca i acceptació de la veritat -naturalment fent servir el seu cap i la seva consciència-, crec que la societat hauria complert amb una de les obligacions més importants. Perquè la societat no és un pur magatzem d'utilitat. És la concreció de la convivència entre persones. I entre aquestes persones hi som els cristians.”⁵⁷⁶

Per Pau López, no ens podem quedar tranquils amb l'argument que una societat pluralista, que una societat democràtica, comporta la permissivitat per a qualsevol manera d'entendre la vida: “Si els nostres fills, per causa d'aquesta permissivitat, esdevenen esclaus de qualsevol cosa, o de qualsevol persona, o de qualsevol organització, no ho podrem justificar mai -com no ho podrà justificar ningú- per molta convicció pluralista que hi hagi al darrera.”⁵⁷⁷

---

⁵⁷⁵ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 88

⁵⁷⁶ Ib. p. 88

⁵⁷⁷ Ib. p. 88

I afegeix que cal lluitar per a què els nostres alumnes “tinguin la possibilitat d'ambientar-se en unes conviccions que els ajudin a ser cada vegada més persones, més fills de Déu, en una solidaritat cada vegada més profunda amb tots els homes.”⁵⁷⁸

I conclou: “Les conviccions socials, perquè responguin a les necessitats d'una societat humana, han de ser fruit de les conviccions personals, no els motllos on aquestes es construeixin.”⁵⁷⁹

---

⁵⁷⁸ Ib. p. 89

⁵⁷⁹ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 90

4.2.6 L'educació cristiana

Pau López, que sempre ha defensat l'escola cristiana, diu “no veig que sigui cap absurd el fet que puguem arribar a un moment, en el qual l'escola cristiana sigui impossible (per exemple, per les circumstàncies polítiques; o per exemple, també, perquè els qui l'haurien de tirar endavant no hi creguin). En canvi, si que em sembla absurd -i en això m'he recolzat sempre per defensar l'escola cristiana- que si hi ha cristians, pugui desaparèixer la família cristiana i l'educació cristiana.”⁵⁸⁰

Per a Pau López, totes les responsabilitats i compromisos que comporta una educació humana haurien de quedar- assumits en una educació cristiana: “Ajudar un cristià a esdevenir sant comporta necessàriament ajudar-lo a esdevenir persona madura. Ningú no pot ser fidel al do de Déu en la infidelitat a la naturalesa que el mateix Déu ens ha donat, ja que es aquesta mateixa naturalesa la que ha assumit el Fill de Déu per redimir els homes. Educar, doncs, el fill de Déu no és -en el cas concret d'una persona determinada- una cosa diferent d'educar l'home. És, això, sí, educar l'home en una plenitud que eleva el sentit de la seva vida per sobre de tot el que l'home pot preveure.”⁵⁸¹

L'educació cristiana és, per a Pau López, un misteri. Com ho és en el fons tota persona, una realitat la veritat de la qual mai no podrà esgotar cap intel·ligència humana, per aguda que sigui. Aquí rau, al seu entendre, una de les dificultats més gran per educar en cristià avui: “Perquè el nostre món -amb el seu utilitarisme, amb la seva manca d'esperit contemplatiu- gairebé ens fa sentir repugnància per tot allò que sigui misteri. I ens porta a muntar la vida sobre unes preteses seguretats, proporcionades per una pseudociència, que fins i tot estan deshumanitzant les relacions personals.”⁵⁸²

I en un altre sentit: “Perquè en aquests darrers anys se'ns ha arribat a imposar la reducció de l'educació cristiana a la catequesi, a unes certes maneres de fer catequesi, que, precisament, vistes amb uns anys de perspectiva no es pot dir que

---

⁵⁸⁰ Ib. p. 102

⁵⁸¹ Ib. p. 103

⁵⁸² LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 103

hagin donat un resultat excel·lent, ni mig bo tan sols, perquè el nostre jovent, a partir d'una certa edat, ni porta una vida de fe, ni té les més mínimes nocions del que és la fe dels seus pares. De manera que tristament és ben cert que un tant per cent elevat dels fills de pares cristians abandonen la fe sense saber què es el que deixen.”⁵⁸³

Pau López creu que una catequesi, per molt bona que sigui, no és suficient per educar els fills en cristià. En paraules seves: “Francament crec que quan els especialistes en catequesi convencen els pares que no solament no és negatiu, sinó que és molt positiu separar el món de la fe i el món de la cultura, certament estan en la línia de fer un món modern cada dia més allunyat de Déu, i no en la línia evangelitzadora que ha seguit sempre l'Església per sobre dels molts mancaments que hàgim pogut tenir els seus membres. I els resultats estan a la vista, no solament pel que fa referència als joves, sinó també pel que fa referència als mateixos promotors d'aquests plantejaments”.⁵⁸⁴

Insisteix en que “una educació cristiana ha de tenir molt present que, tal com ens diu la Sagrada Escriptura, l'home -els nostres fills- és «imatge de Déu» (no Déu, imatge dels homes), i perquè és imatge de Déu, és creador, lliure, responsable, capaç d'amor, solidari; aspectes tots ells que una educació cristiana no pot deixar d'esperonar, en compliment de la llei que Déu imposà l'home damunt la terra: «Creixeu i multipliqueu-vos i domineu la terra». Els nostres fills han de créixer i multiplicar-se i han de dominar la terra. I si els volem educar en cristià els hi hem d'ajudar.”⁵⁸⁵

En aquest sentit, “Déu, en aquest manament admirable, ens fa responsables de nosaltres mateixos, posa a les nostres mans la vida personal sobre la terra, i ens encomana la cura; cosa que comporta, evidentment, la procreació, però no s'hi limita en el sentit de «produir individus de l'espècie humana», sinó que ens

---

⁵⁸³ Ib. p. 104

⁵⁸⁴ Ib. p. 104

⁵⁸⁵ Ib. p. 105

responsabilitza solidàriament del creixement personal, cosa íntimament relacionada amb l'educació.”⁵⁸⁶

El creixement personal està íntimament lligat al treball transformador de la terra: “Ser persona, ser imatge de Déu, significa ser co-creador amb Déu, en tant que Déu ha posat a les nostres mans el sentit últim del món. Nosaltres -com especialíssimament podem veure a la nostra època- podem fer un món per a l'home. Capacitat que comporta -és el misteri de la llibertat- que també puguem fer un món inhabitable. En tot cas resta clar que l'home -els nostres fills, nosaltres- podem fer nostre el món treballant-lo, estimant-lo, contemplant-lo, aprofitant-nos-en, i, segons com orientem la nostra vida -aquesta vida que, segons les pròpies capacitats, s'ha fet seu el món- anirà el món. Per la nostra actuació -personal, però necessàriament solidària- la terra treballada per l'home, el món, podrà esdevenir cada vegada més humana o cada vegada més inhumana.”⁵⁸⁷

Per créixer com a persones, hem de treballar el sentit que hem de donar al món, món en el qual no solament hi ha coses que passivament acceptaran el sentit que els donem, sinó que també hi ha persones, el sentit de les quals almenys en part depèn de nosaltres, como el nostre depèn d'elles: és la llei de la solidaritat humana. “Així és que una educació cristiana comporta l'esforç per ajudar els fills no solament a conèixer el món on vivim, a fer-se'l propi mitjançant l'actuació de les pròpies facultats, sinó a valorar-lo en la pròpia afirmació personal. Són les exigències de la maduració d'un ésser que es defineix com a «imatge de Déu».”⁵⁸⁸

I finalment, “al meu entendre, una educació cristiana no solament ha de cristal·litzar en un amor a la humanitat, sinó en un amor a l'Església. I de la mateixa manera que l'amor a la mare no ens impedeix veure'n els defectes, sinó que patim per ells lúcidament, l'amor a l'Església tampoc no ens impedeix veure'n els defectes (que són els nostres), sinó que en patir per causa d'ells, ens

---

⁵⁸⁶ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 105

⁵⁸⁷ Ib. p. 106

⁵⁸⁸ Ib. p. 106

unim als dolors del part, a través dels quals l'Església ens re-genera a una altra vida.”⁵⁸⁹

---

⁵⁸⁹ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 107

5. L'escola cristiana de Pau López Castellote

5.1 La visió de 1968

La situació viscuda a l'etapa final de *Costa i Llobera*, amb la voluntat d'argumentar la seva posició, portarà Pau López a escriure un article titulat "Una visión de la Escuela cristiana, hoy", publicat a la *Revista Calasancia* de Madrid, on plantejarà una nova visió de l'escola cristiana que vol anar més enllà de l'escola de religiosos, una escola no dependent jurídicament de l'Església però gestionada amb tota fidelitat al Magisteri de l'Església"⁵⁹⁰.

5.1.1 La crisi de l'escola cristiana

Des de la fi de la guerra civil i fins la fi dels anys 50, la provisió del servei educatiu a Catalunya estava en la seva majoria en mans de les escoles de titularitat religiosa que superaven en nombre de centres i d'alumnes els "colegios nacionales" i els "Institutos de enseñanza media". També hi havien projectes de caràcter privat unipersonal o familiar, les "academias" que completaven l'oferta educativa. Molts d'aquest centres privats de titularitat religiosa estaven subvencionats i alguns tenien la consideració de "Filiales de Instituto".

A finals dels anys 50 i principis dels 60 comencen a sorgir de la societat civil catalana projectes educatius, com Costa I Llobera, que volen ser una alternativa de renovació pedagògica a la realitat existent: Virtèlia, Talitha, Betània, Patmos, Thau, Garbí, i tants d'altres. La majoria d'aquests projectes comparteixen en els seus inicis els principis de la pedagogia activa, els d'una educació cristiana i una vocació clara d'escola catalana. En la majoria d'ells, però, el caràcter cristià anirà perdent pes específic.

---

⁵⁹⁰ "Yo me quiero referir a la *escuela cristianana* en el sentido más amplio posible: a la escuela que pretende formar cristianamente a sus alumnos." A LÓPEZ CASTELLOTE, P. "Una visión de la Escuela cristiana, hoy", *Revista Calasancia*, n. 24, Madrid, 1968. p. 35

A finals dels seixanta, en el si de moltes entitats educatives vinculades a les ordres religioses catòliques també apareixen crítiques als plantejaments tradicionals de l'educació i en moltes d'elles es qüestiona el caràcter confessional de l'educació que s'hi imparteix.

És en aquest context que Pau López parla de crisi de l'escola cristiana en les sentit següent: “Está cundiendo cada vez más en nuestro ambiente una corriente de pensamiento que, en nombre de los principios cristianos, de una mayor concienciación de ellos, se declara en contra de la escuela confesional”⁵⁹¹.

El raonament vindria a ser el següent: com que l'educació és una necessitat i un dret de totes les persones, aquesta ha de ser igual per a tots. Si considerem la religió com una opció personal que només pertany a la pròpia consciència de la persona, introduir la religió és interpretat com un atemptat a la llibertat de consciència de l'alumne. En aquest sentit, la cultura pot ser exigida a l'individu per la societat; la religió no.

Pau López ho defineix en aquests termes: “Lo que se pretende es basar la educación en un fundamento humanístico válido para todos los hombres, a partir del cual pueda construirse libremente cada cual su propia filosofía de la vida, tanto si es cristiano como si no lo es. Desde una valoración cristiana de la persona, o mejor quizá: desde una valoración humana de la persona, urgida por una conciencia cristiana, se llega a desear como óptima la escuela laica. No la escuela laica de nuestros abuelos, fundamentalmente antirreligiosa, sino una escuela donde las virtudes humanas honestamente cultivadas fomenten la floración delos ideales más altos”⁵⁹².

Aquesta situació de crisi, la explicita en una sèrie de posicions antitètiques sobre el fet escolar. A mode d'exemple en destaquem⁵⁹³:

---

⁵⁹¹ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, p. 36

⁵⁹² Ib. p. 36

⁵⁹³ Ib. p. 38

- “Frente a una escuela que valoraba lo sobrenatural en el hombre, ignorando lo natural, ha aparecido otra escuela en la que la valoración de lo natural exige por lo menos el silencio de lo sobrenatural.”
- “Frente a una escuela cristiana no humanista está cundiendo una escuela humanista no cristiana.”
- “Frente a una escuela cristiana que pretendía la imposición de los derechos de Dios, se está extendiendo la escuela que, para promocionar al hombre, considera necesario no hablar en cristiano de Dios, sino, a lo más, dejar el camino abonado para que se realice una obertura a la trascendencia.”
- “Frente a una escuela cristiana que formaba en principios inamovibles, surge por lo menos la duda sobre la validez de esa inamovilidad para la educación de los hombres que han de vivir en un mundo pluralista. Y se propaga la idea de que una abstención por parte de la escuela a nivel de últimos principios favorecerá una constructiva convivencia entre los hombres.”
- “Frente a la seguridad dogmática de una escuela cristiana surge la inseguridad de una conciencia que reclama libertad, y se considera la escuela cristiana incapaz de fomentarla válidamente en un mundo en el que la seguridad se considera un aburguesamiento.”
- “Frente a una escuela cristiana falta de reflexión profunda sobre lo que la constituye como tal, surge una oposición fundamentada en una seria reflexión sobre la realidad social actual.”
- “Frente a una escuela cristiana que, anclada en los principios, se ha parado en el tiempo, surge otra escuela que, haciendo vivir los hechos pretende fundamentalmente formar hombres de nuestro tiempo.”
- “Frente a una escuela cristiana vivencialmente contraria a las aspiraciones del hombre moderno, y centrada en posturas, costumbres o enfoques de la vida no básicos o no ordenados en una escala de valores fruto de una reflexión

crisiana sobre el mundo, surge otra escuela que pretende fundamentalmente conectar con los alumnos a través de sus aspiraciones hondamente humanas, concienciar la solidaridad universal y hacerla vivir en actitudes que informen los hechos.”

Pau López es lamenta que en el si de l’escola crisiana no hi hagi en aquells moments el nivell de reflexió i d’acció que ell veu en l’escola laica i es fa les següents preguntes ⁵⁹⁴:

- “¿Se va elaborando una doctrina sobre la escuela crisiana capaz de vivir con eficacia en los hechos de nuestro mundo?”
- “¿Tiene la escuela crisiana conciencia de lo que significa ser escuela crisiana y la responsabilidad que ello comporta?”
- “¿Se ha planteado en serio problemas como el del pluralismo y su incidencia sobre la conciencia, la interpretación marxista de la vida, el ateísmo moderno, la inserción en la Sociedad mediante la profesión, la vocación personal, el sentido del trabajo y del ocio, el sexo, el estado civil, el compromiso político del ciudadano, el valor de las diferentes culturas desde el punto de vista de la solidaridad histórica de todos los Hombres, el sentido de la tradición, la responsabilidad sobre el futuro, el sentido del progreso humano, la historicidad de lo sobrenatural, la repartición ecuánime de la riqueza no sólo económica, sino cultural y personal?”
- “¿Ha hecho un esfuerzo para asimilar la Constitución conciliar sobre la Iglesia en el mundo actual?”
- En una palabra: “¿Se ha planteado en serio qué puede ser una cosmovisión crisiana?”

Per a Pau López, el cristianisme no és una doctrina filosòfica, ni una metodologia pedagògica, ni una cultura històrica, ni una ideologia. Per a ell “El cristianismo es fundamentalmente un hecho histórico. Aún más: me atrevería a decir que es el hecho histórico por excelencia, en el cual todos los demás han de encontrar su

---

⁵⁹⁴ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela crisiana, hoy”, p. 39

sentido y su plenitud”⁵⁹⁵ . I afegeix: “Para el cristianismo no puede haber ningún hecho histórico –es decir, humano- que no interese su propia vitalidad.”⁵⁹⁶

---

⁵⁹⁵ Ib. p. 40

⁵⁹⁶ Ib. p. 40

5.1.2 Què és una escola cristiana ?

D'acord amb el seu concepte de cristianisme, “una escuela que se diga cristiana se ha de caracterizar básicamente por el intento serio de hacer vivir a sus alumnos el hecho histórico del cristianismo en esencial relación con el mundo, y el mundo en esencial relación con el cristianismo.”⁵⁹⁷

Per a Pau López, la preocupació fonamental de l'escola cristiana ha de ser la personalització. Al centre de tot hi ha la persona. Perquè la persona és “el único ser de la creación al que ha sido dado participar de la vida de Dios y hacer vivir a Dios en la Historia.”⁵⁹⁸

La personalització ha d'estar present en tota la vida de l'escola: l'ordre, la disciplina, el treball escolar, la relació entre tots els estaments de l'escola, ... , i la personalització també vol dir sociabilització: “el hombre no es sólo un individuo de la especie humana, sino que es una persona solidaria de todas las demás en esa vida de toda la Humanidad que llamamos Historia.”⁵⁹⁹

L'estudi de la Història serà, doncs, imprescindible en una escola cristiana “con ánimo de comprender al hombre y aceptar históricamente la Palabra de Dios.”⁶⁰⁰

Per a Pau López, el que defineix una escola és la visió del món que dona. Una visió que no pot ser només intel·lectual sinó que ha de ser encarnada mitjançant el compromís de la pròpia vida: “Una escuela será cristiana, pues, en el grado en que dé una visión cristiana del mundo no sólo intelectual, sino encarnada en el compromiso de las personas que la forman. Y ese compromiso no se puede tomar más que en relación con el mundo que nos ha tocado vivir.”⁶⁰¹

L'escola cristiana ha de valorar al màxim tot el que és humà i tot el que és natural. Ha de fomentar la consciència de comunitat com a fruit d'un compromís

---

⁵⁹⁷ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, p. 40

⁵⁹⁸ Ib. p. 40

⁵⁹⁹ Ib. p. 41

⁶⁰⁰ Ib. p. 41

⁶⁰¹ Ib. p. 41

personal que porti a una major solidaritat, assolint així la plenitud humana i cristiana. No es pot desentendre dels problemes del món ni dels valors humans: “Es que los valores humanos no son obra del mismo Dios que nos ha llamado a todos los hombres a participar de su naturaleza mediante la incorporación a Cristo, Persona Divina?”⁶⁰²

En aquest sentit, sosté que res que signifiqui un valor humà no pot trobar en una escola cristiana indiferència ni, encara menys, oposició. Per això, una escola cristiana ha d'estar oberta a qualsevol tipus de col·laboració amb altres escoles de diferent signe en tot allò que repercuteixi en la millora del progrés personal dels seus membres.

“Una escuela cristiana ha de poder decir, a ejemplo de San Pablo: ¿Tienen ansias de libertad? También nosotros. ¿Quieren honrar a la persona humana? También nosotros. ¿Quieren fomentar el desarrollo de la persona mediante el compromiso responsable? Con perdón: más nosotros.

Si una escuela cristiana no puede decir eso, no sé hasta qué punto se puede llamar cristiana.”⁶⁰³

---

⁶⁰² LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, p. 41

⁶⁰³ Ib. p. 43

5.1.3 L'escola cristiana d'avui

“Toda escuela que se precie de un mínimo de seriedad ha de ser una escuela de hoy.”⁶⁰⁴ Per a Pau López, però, una escola d'avui no és aquella que posa en pràctica els darrers avenços de la pedagogia: “La modernidad de la pedagogía no radica fundamentalmente en determinados métodos o sistemas, sino en la preocupación de estar à la page de la persona, que por vivir en un continuamente renovado presente es la fuente de toda modernidad verdadera.”⁶⁰⁵

El que Pau López planteja és que l'escola cristiana ha de viure i ajudar a viure en cristià el món d'avui. Es lamenta de la impassibilitat de l'escola cristiana davant del progrés social de l'ateisme: “¿puede la escuela cristiana continuar su impassibilidad? Porque impassibilidad es, en realidad, no replantearse todo el enfoque de la enseñanza y pretender arreglar las cosas con sólo piadosos sermones.”⁶⁰⁶

Pau López defensa la necessitat d'una pietat – el sentir-se i actuar com a fills de Déu- que transcendeixi l'àmbit individual i es situï en el social, seguint les línies marcades pel Concili Vaticà II, amb l'objectiu de la unitat de tots els homes i dones: “Estar unidos a todos los hombres quiere decir, en primer lugar, conocerlos. Y conocerlos quiere decir estar abiertos a toda realidad humana desde la exigencia de nuestra conciencia. La conciencia cristiana nos impone una actitud de respeto reverencial ante la persona comprometida en sus realizaciones, aunque estas no respondan a nuestra convicción.”⁶⁰⁷

L'escola cristiana ha de donar una visió cristiana del món, respectuosa amb les altres visions, que ha de fer sentir-nos responsables del món que ens ha tocat viure. “¿Qué han de ser los estudios, humana y cristianamente hablando, más que una preparación para el cumplimiento de esa responsabilidad? Sufrir con los que sufren, trabajar con los que trabajan, sentir en la propia carne la inquietud de quienes se hallan sumidos en la duda, gozarse con el triunfo de la honestidad,

---

⁶⁰⁴ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, p. 43

⁶⁰⁵ Ib. p. 43

⁶⁰⁶ Ib. p. 44

⁶⁰⁷ Ib. p. 44

sentirse miembro de la Humanidad en progreso, participar de la peligrosa inseguridad que ese mismo progreso comporta fruto del pecado original ... No puede ser de otra manera una visión cristiana del mundo. Aunque, por bajo de todo eso, como sostén de todo, ha de hacer vivir la seguridad de la confianza, tan diferente de la seguridad de la evidencia o del contrato. ”⁶⁰⁸

L’escola cristiana avui no pot limitar-se a donar uns principis, ha de proposar-se fer-los viure als seus alumnes en el complexem ón que els ha tocat viure, amb les seves immenses possibilitats i els seus immensos perills.

Els principis són sempre els mateixos però “precisamente porque su virtualidad es inagotable, su manifestación histórica – necesariamente conjugada con la expectación histórica de la Humanidad- ha de ir señalando los hitos de esa evolución progresiva, obra de Dios y del Hombre, que es la Historia.” ⁶⁰⁹

Pau López planteja el que una escola cristiana ha de proposar-se avui per als seus alumnes:

- 1 L’educació de la llibertat
- 2 L’educació i enriquiment de la intel·ligència
- 3 L’educació, enriquiment i respecte de la pròpia intimitat i la dels altres
- 4 L’educació de la sensibilitat
- 5 L’educació de la convivència
- 6 L’educació de la responsabilitat
- 7 L’educació del sentit del treball
- 8 L’educació de la sinceritat
- 9 L’educació del sentit de l’alienació
- 10 L’educació política

Pau López parla de la llibertat “que no es obstáculo, sin condición impuesta por Dios para participar de su vida mediante la gracia”. ⁶¹⁰

---

⁶⁰⁸ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, pp. 44-45

⁶⁰⁹ Ib. p. 45

⁶¹⁰ Ib. p. 45

Un enriquiment de la intel·ligència “lo cual no es contrario a la obediencia que exige la fe, sino potenciación personal del asentimiento a Dios.”⁶¹¹

Un enriquiment i respecte de la pròpia intimitat i de la dels altres com “único camino para que el bien de la solidaridad no se convierta en el mal de la masificación, y la comunión sobrenatural no se transforme en panteísmo amorfo.”⁶¹²

Una educació de la sensibilitat com a “medio necesario para la valoración ecuánime de lo corporal como parte integrante de todo personal humano, elevado por dios a la participación divina.”⁶¹³

Una educació de la convivència que “de ninguna manera puede significar mera coexistencia, sino que exige expresamente el cultivo expresamente de esos lazos que significan: amor, respeto aceptación del otro como fuente de riqueza personal”.⁶¹⁴ Es tracta d’una convivència basada en la justícia, en donar a cadascú el que li correspon.: “Dar a cada uno lo suyo no quiere decir encerrémonos cada cual en su celda ni salvemos la propiedad privada. Quiere decir, fundamentalmente, salvemos nuestra intimidad –la de todos-, para que a partir de ella podamos realmente encontrarnos todos. Sólo esa convivencia natural basada en la justicia que no se opone, sino que se abre al amor, puede ser elevada a la comunión de los santos”.⁶¹⁵

L’educació de la responsabilitat per a Pau López no és altra cosa que l’educació de la consciència a través de la seva actuació. “Si nuestra condición de hombres nos exige que nos sintamos responsables del mundo, no podemos huir la responsabilidad de trabajar en el mundo para encerrarnos en una jaula dorada en busca de una perfección incontaminada que es imposible en este mundo. Dios ha repartido unos talentos, y a nosotros nos toca hacerlos fructificar, no en el

---

⁶¹¹ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, p. 45

⁶¹² Ib. p. 45

⁶¹³ Ib. p. 45

⁶¹⁴ Ib. p. 45

⁶¹⁵ Ib. p. 45

estatismo de una perfección alcanzada, sino en el dinamismo de la aspiración máxima continuamente renovada.”⁶¹⁶

“Trabajar, actuar, dejar sentir su emprendedora presencia en este mundo es algo esencial a toda vida dignamente humana.” ⁶¹⁷ Segons Pau López no cal anar a Marx per descobrir la dialèctica home-món o Història-Naturalesa. Les paraules “domineu la terra” de Déu al llibre de l’Èxode tenen exactament aquest sentit. Tanmateix, es lamenta que molts dels seus alumnes només han sentit a parlar amb entusiasme i passió d’aquest problemes a través d’ideologies marxistes. Per això massa sovint els qui tenen ànsia de compromís, empesos per motivacions de profunda ressonància cristiana, són induïts a una interpretació atea de l’existència.

S’ha de fomentar el valor de la sinceritat. Ara bé, Pau López diu que se’n parla tant d’ella que sovint és viscuda com el valor suprem de la persona. “Desde esa supremacía absoluta de la sinceridad, la libertad de conciencia proclamada en el Concilio, con facilidad se convierte en un relativismo religioso total. La sinceridad que ha de promover la escuela cristiana es la sinceridad respecto del Bien absoluto, tal como ese bien se manifiesta a nuestra conciencia, que no tiene nada de absoluta.” ⁶¹⁸ Així, l’educació cristiana de la sinceritat no pot tenir res a veure amb el relativisme que des de la seva inseguretats nega tota veritat. Però tampoc pot tenir res a veure amb el puritanisme que, des de la seva seguretats, destrueix la posició dels demés. L’educació de la sinceritat ha de ser “sencillamente la buena voluntad entendida no en el sentido minimizador que a veces toma tal expresión, sino como la adhesión comprometida de la voluntad al Bien” ⁶¹⁹

Per a Pau López, l’alienació, posada de moda pel marxisme, és tan antiga com la humanitat. “Es condición del hombre en la economía actual del universo que entre su aspiración y su realización haya un abismo insalvable. Nunca el hombre alcanzará en este mundo con su actuación la perfección de que es capaz en su

---

⁶¹⁶ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, p. 46

⁶¹⁷ Ib. p. 46

⁶¹⁸ Ib. p. 46

⁶¹⁹ Ib. p. 46

aspiración.”⁶²⁰ L’alienació no es pot superar en el terreny de la pura realització sinó en el de l’aspiració honesta i compromesa que, tanmateix, només en el terreny de la realització pot donar fe de la seva autenticitat. L’alienació en el nostre fer és inevitable, és allò que els avis en deien *misèria humana*. Per això és important l’educació en aquest sentit: “El hombre que no ha educado su sentido de la alienación está en inminente peligro de perder –humanamente hablando– su vida, transformándose en un soñador iluso o en un pesimista desesperado” ⁶²¹

---

⁶²⁰ Ib. (p. 47)

⁶²¹ Ib. (p. 47)

5.1.4 L'escola cristiana i la política

El més comú en les escoles cristianes és, per a Pau López, ignorar aquest aspecte educatiu. Cosa que considera greu especialment en un temps de “democratització” general com el que s'estava vivint. “En unos casos, la inquietud política hondamente sentida lleva al partidismo político, del que, por amor a la religión, se quiere mantener incólume a la escuela cristiana. En otros casos, el conformismo político se ha casado con la rutina en una cómoda mezclanza en la que, realmente, un planteamiento cristiano de los problemas políticos sobra.”⁶²²

Si entenem la política com l'acció dels membres d'una societat per anar adaptant la seva estructura a les necessitats que comporta el desenvolupament i l'afirmació personal de tots els qui la formen, “¿Puede una escuela cristiana, para la cual la personalización de sus alumnos es básica, puesto que el orden de la gracia es esencialmente personal, ignorar la educación política, que es tanto como declararse por el borreguismo político?”⁶²³

Pau López entén la política com la culminació vital de la societat. La vida d'una societat serà la que determinarà la seva política i la política d'un país determinarà les possibilitats d'autèntica vida humana en totes les seves manifestacions. Una escola cristiana no pot prescindir de l'aspecte polític, no es pot inhibir d'un aspecte humà tan important.

L'educació política dels alumnes ha de ser, doncs, una de les preocupacions permanents de l'escola cristiana. Ara bé, cal anar amb molta cura per què “tan contraria es a una visión cristiana del mundo la inhibición política como el partidismo intransigente bautizado.”⁶²⁴. L'escola, per tant, no te dret a pretendre l'educació de la consciència política dels seus alumnes a base de partidisme.

El veritable problema que es planteja és, doncs, com intentar una responsabilització política dels alumnes des d'una posició determinada sense,

---

⁶²² LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, pp. 47-48

⁶²³ Ib. p. 48

⁶²⁴ Ib. p. 48

però, coaccionar la seva consciència? Això només es possible des d'una equanimitat dels professors, que no és gens fàcil.

Posa l'exemple del professor que és un republicà convençut. En els seus comentaris no ho pot amagar. De fet sosté que no ho ha d'amagar. Ara bé, ha de ser molt curós en no transmetre cap menysteniment envers els monàrquics, pels qui ha de tenir i manifestar un profund respecte. I insisteix en que no és cristià identificar el cristianisme amb una postura política que es considera més cristiana que les altres.

Una educació política cristiana només pot ser intransigent en dos aspectes: en el respecte a la dignitat de la persona i davant de la injustícia.

“Una escuela cristiana es la que pone la ley de Cristo sobre su cabeza, no la que la pone bajo su férula. Y la ley de Cristo nos obliga a amar al prójimo, a respetarlo en el ejercicio de su responsabilidad, a cultivar la solidaridad humana, que considera a toda persona como fuente de riqueza.”⁶²⁵ .

Una educació política cristiana ha de fomentar sempre el respecte a la persona. Això s'ha de fer des de la màxima apertura, respectant tots els matisos i totes les opcions que es plantegin des de l'honestedat. “Y esto tendrá más fuerza cuanto mayor sea la convicción política de quien de ese testimonio.”⁶²⁶

Una escola cristiana no pot transigir amb la injustícia en el seu enfoc de la política però “no tiene derecho a meterse con las diferentes opciones políticas de las familias o de los mismos alumnos si son mayores.”⁶²⁷

“En realidad, la educación política cristiana no puede pretender otra cosa que responsabilizar a los ciudadanos, cristianos y no cristianos, de la estructura de la sociedad, para que, según justicia, trabajen por ella adaptando a la vida de la misma sociedad, de forma que no le resulte una mordaza sino un incentivo.”⁶²⁸

---

⁶²⁵ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, p. 49

⁶²⁶ Ib. p. 49

⁶²⁷ Ib. p. 49

⁶²⁸ Ib. (p. 50)

5.1.5 Pedagogia de la cosmovisió cristiana

Per a Pau López, com deia Sant Agustí, l'home és fonamentalment una aspiració i l'educació està profundament connectada a la inquietud de la persona per encarnar aquesta aspiració. I per això, una cosmovisió cristiana no pot ser quelcom estàtic sinó que ha d'exigir sempre un major aprofundiment i un major lliurament: “Una escuela que pretenda educar cristianamente a sus alumnos no puede instalarse en cómodas y estables plataformas desde donde dirigir la estrategia de quienes a ras de suelo viven luchando”⁶²⁹

El contacte personal és un dels principis pedagògics fonamentals. Una educació cristiana no pot prescindir d'aquest contacte, “vivificado en la encarnación de los principios cristianos”⁶³⁰.

“Encarnar los principios cristianos en un contacto educativo ha de tender necesariamente a provocar la encarnación de esos mismos principios en los alumnos; es decir, ha de favorecer su asimilación personal. Lo cual supone como condición *sine qua non* el respeto y el fomento de todo lo personal ”⁶³¹.

---

⁶²⁹ LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, p. 52

⁶³⁰ Ib. p. 52

⁶³¹ Ib. p. 52

5.2 La visió de 1979

5.2.1 La funció de l'escola en l'educació

Per a Pau López, l'escola ha d'estar fonamentalment i per sobre de tot al servei de l'educació dels infants i dels joves que hi assisteixen i el que ha de fer, fonamentalment, és ensenyar: “si no ensenya, per més que en porti el nom, d'escola no n'és.”⁶³² Dels dos aspectes bàsics que distingeix en l'educació -la instrucció i la valoració-, l'aspecte que cau de ple en la missió de l'escola és la instrucció.

Això no vol dir que la tasca de l'escola pugui restar al marge de la valoració; que la instrucció hagi de ser neutra. Pau López creu, ben al contrari, que la instrucció mai no és neutra però “una escola -o un professor- sense donar instrucció no pot ajudar els alumnes a assolir cap valoració seriosa de res.”⁶³³

“Si la finalitat primordial de l'escola fos la valoració, una família que volgués educar en cristià els seus fills, necessàriament els hauria de portar a una escola cristiana, com una família que els volgués educar en ateu els hauria de dur a una escola atea. Tanmateix, com que la finalitat pròpia de l'escola és la instrucció, no és absurd -i de fet hi ha moltes famílies (cristianes i no cristianes) que han pres aquesta opció- enviar els fills a una escola que no té una línia ideològica definida, o enviar-los a una escola definida en una línia diferent de la de la família.”⁶³⁴

Pau López parla de centres «que no tinguin una línia ideològica definida», però no diu «que siguin neutres», perquè considera que un centre que no tingués cap mena de definició -almenys a un nivell purament funcional de valoració del treball, de la disciplina, de la convivència-, en realitat no seria una escola.

---

⁶³² LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 111

⁶³³ Ib. p. 111

⁶³⁴ Ib. p. 111

La definició d'un centre pot i ha de tenir concrecions molt diferents, si vol respondre a les necessitats d'una societat democràtica. I sigui quin sigui el seu nivell de definició (des del purament funcional fins al clarament ideològic), és evident que hi ha d'haver una eficàcia instructiva.

Per a Pau López, la instrucció escolar ha d'estar al servei de l'educació, és a dir: “al servei de la maduresa personal dels alumnes (i no al servei de partidismes de cap mena), maduresa que consisteix a conèixer el món on vivim i a valorar-lo personalment, no és absurda, sinó tot el contrari, l'escola que no solament dóna instrucció segons una definició funcional, sinó que a més a més, l'ambienta de forma que l'alumne se senti ajudat a elaborar la pròpia valoració en una línia de pensament respectuosa amb la llibertat i promotora de la responsabilitat.”⁶³⁵

Com que la responsabilitat radical de l'educació dels fills pertany als pares, «els pares tindran dret preferent a escollir el tipus d'educació que hauran de rebre els seus fills»⁶³⁶. Diu Pau López: “Els pares, doncs, segons la Declaració de l'O.N.U. tenim «dret a escollir el tipus d'educació», no «obligació de sotmetre'ns a un tipus d'educació» -com sovint podem sentir, fins i tot de boca de més d'un capellà presentat com «una veu d'Església»-. Perquè, ja que l'educació no es pot separar de la instrucció, i la instrucció és bàsica per a la valoració, no se com poden ser respectats els drets sagrats dels pares -és l'exercici de la paternitat en el més profund sentit humà- si la institució pública que sigui li pot imposar no solament la instrucció dels fills, sinó l'ambientació mateixa de la instrucció.”⁶³⁷

Si la instrucció és la funció bàsica de l'escola, Pau López creu que “en una societat ben organitzada no hauria de ser la instrucció la que diferenciés les escoles, com ara passa. Si les escoles funcionessin totes bé, no seria l'eficàcia instructiva la motivació per enviar els fills a un tipus d'escola o a un altre. Com que totes serien eficaces, els pares es trobarien ajudats a ser conseqüents amb les opcions que haguessin pres, cosa absolutament imprescindible si volem que allò d'una societat pluralista i democràtica sigui quelcom més que paraules. Perquè una democràcia

---

⁶³⁵ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 112

⁶³⁶ art. 26,3 de la Declaració Universal de Drets Humans de l'O.N.U

⁶³⁷ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 112

sana de cap manera no és el regne de la indefinició, sinó la convivència respectuosa entre les diverses conviccions sòlidament treballades.”⁶³⁸

L'escola, doncs, ha d'estar al servei de l'educació mitjançant la impartició d'una bona instrucció i no pot ser un instrument de manipulació. Com diu Pau López: “si ha d'estar al servei de l'educació -que és responsabilitat bàsicament nostra, perquè els fills existeixen per un acte nostre responsable-, l'escola no pot ser un instrument de manipulació. I l'escola és un instrument de manipulació quan -per sobre del bé dels alumnes- es posa al servei de qualsevol altra realitat que no sigui la persona dels nostres fills.”⁶³⁹

---

⁶³⁸ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 112

⁶³⁹ Ib. p. 113

5.2.2 L'escola, entre la família i la societat

A l'escola és on conflueixen les necessitats familiars i les necessitats socials. Per a Pau López, "l'escola hauria de col·laborar amb la família en benefici de la societat. I també hauria de col·laborar amb la societat en benefici de la família. I, naturalment, aquest benefici de la família i de la societat hauria de quedar identificat amb el benefici de l'alumne, fill d'una família i ciutadà d'un país."⁶⁴⁰

I planteja: "com que a la nostra societat hi ha moltes forces que volen dominar el món de demà, per tal de dominar-lo es volen imposar a l'escola d'avui. I, naturalment, són dues coses totalment distintes: muntar avui una escola que entregui demà el món a mans d'uns determinats poders, al marge de la responsabilitat dels pares; o muntar avui i demà una escola que sigui un servei, social als pares, per tal d'ajudar-los (no substituir-los) a promoure la maduresa humana dels fills, que més endavant esdevindran ciutadans amb plenitud de deures i de drets."⁶⁴¹

L'escola ha de fugir de "ser reproductora". En paraules de Pau López: "Si l'escola està al servei de la persona (i la persona no apareix com un bolet, sinó en el si d'una família), en la seva tasca instructiva ha de promoure la lucidesa, la creativitat, la llibertat, la responsabilitat, la solidaritat, però d'acord amb la família, que és la responsable radical de la vida del fill."⁶⁴²

Per a Pau López, la societat organitzada, les instàncies públiques, l'autoritat, tenen obligació de vetllar perquè a les escoles s'ensenyi el que no solament cada persona, sinó la mateixa comunitat necessita per anar endavant. També tenen l'obligació de vetllar perquè el professorat de les escoles tingui la preparació adequada per tal de garantir a les famílies -en benefici de la mateixa societat- el compliment de la funció instructiva: "és evident que les famílies no podem exigir que es donin títols als nostres fills si no en saben, perquè això aniria en perjudici del bé comú, ni podem ser nosaltres, els pares, els qui determinem qui en sap i qui

---

⁶⁴⁰ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 115

⁶⁴¹ Ib. p. 115

⁶⁴² Ib. p. 116

no en sap de cara a assumir la funció docent sobre els nostres fills, perquè, en general, no tenim la preparació adequada per fer un judici semblant ... En canvi, si que podem i hem d'exigir que la societat proporcioni als nostres fills una instrucció eficaç; i sí que podem i hem d'exigir que la societat no els imposi un tipus d'educació (instrucció i valoració) que vagi en contra de llur consciència.”⁶⁴³

Finalment, la necessitat de fomentar la igualtat entre tots els ciutadans, que sempre ha de tenir molt present qualsevol societat sanament democràtica, no pot consistir a treballar-los per tal que tots arribin a pensar igual, sinó a “donar a tothom les mateixes oportunitats de treballar els propis talents, en la línia que la seva consciència li dicti. I la consciència dels infants, en el grau que no hagin arribat a la maduresa, es regeix per la consciència dels pares.”⁶⁴⁴

---

⁶⁴³ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 117

⁶⁴⁴ Ib. p. 117

5.2.3 Escola pública i escola privada.

Pau López descriu els plantejaments que sobre la qüestió es fan als mitjans de comunicació: “L'escola pública -sobretot «la Nova Escola Pública», que com que no ha existit mai té totes les virtuts sense tenir cap defecte- és l'escola de tothom. I perquè és l'escola de tothom ha de ser pagada per tothom a través dels diners públics. I precisament perquè és de tots i pagada per tots, ha de ser única, amb una sola ambientació valorativa que no afavoreixi ningú en particular.”⁶⁴⁵

En aquesta línia, els plantejaments més lliberals accepten que si hi ha famílies que volen per a l'escola dels seus fills uns plantejaments diferents dels de l'escola única, puguin tenir-los, però a condició que -a més de contribuir, com tothom, al manteniment de l'escola pública única- es paguin l'escola que volen.

“En contraposició a l'escola pública -contraposició que els partidaris de la Nova Escola Pública presenten com a necessària- fan aparèixer l'escola privada. L'escola dita privada -que fins ara ha atès una gran part de la necessitat escolar, i que, per consegüent, com tot el que existeix, té els seus defectes al costat dels seus encerts- és presentada d'una forma universal com un negoci indecent i com una escola classista, ja que, en ser mantinguda pels diners dels pares, requereix un cert nivell econòmic en les famílies... sempre s'acaba igual: denunciant la terrible injustícia que suposa subvencionar l'escola privada (subvenció, per altra banda, que elimina allò de «classista» en possibilitar-hi l'assistència de qualsevol alumne, al marge del nivell econòmic de la família. Aquesta injustícia es fa consistir sobretot en el fet que els diners dedicats a subvencions són –diuen- un robatori a les escoles públiques (no encara a les *Noves Escoles Públiques*, perquè no n'existeix cap).”⁶⁴⁶

Així, segons Pau López, “la propaganda de l'Escola Pública se sol fer a base de la Nova Escola Pública que, quan existeixi, serà una meravella. I l'atac a l'escola privada se sol fer sobretot a base del seu classisme econòmic, acompanyat d'unes

---

⁶⁴⁵ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 118

⁶⁴⁶ Ib. p. 118

quantas ridiculitzacions -amb una base real, com és possible a qualsevol realitat existent-.

I la política que hom vol imposar consisteix a negar a l'escola privada tot ajut que li pugui fer superar el seu classisme, per tal de desenvolupar l'escola pública existent, de la realitat de la qual no se'n sol parlar més que per a justificar la denúncia de les subvencions. Dit en quatre mots: se sol comparar realitats amb utopies quan es tracta de desprestigiar l'escola privada; i sense fer cap comparació de tipus qualitatiu, hom reclama tota la quantitat de diners públics disponibles per a l'escola oficial. ⁶⁴⁷

Davant d'aquest fet, Pau López es posiciona: “tots hauríem de defensar que l'escola sigui pública, és a dir, pagada amb el diners públics i controlada per les entitats públiques pel que fa a l'eficàcia de la instrucció. Però jo almenys no puc acceptar -i com jo, penso que molts altres pares- que el fet que l'escola sigui pública signifiqui que l'entitat pública, per damunt de la consciència dels pares, pugui fixar-ne la línia interpretativa-educativa, encara que sigui sota la fórmula d'un pluralisme neutre. Que hi hagi escoles pluralistes (on tinguin dret a ser-hi totes les ideologies) em sembla bé. Que totes les escoles hagin de ser així, no ho accepto.”⁶⁴⁸

Pau López defensa que totes les escoles siguin públiques pel que fa a l'economia i al control de la instrucció; però no està d'acord en absolut que l'escola pública signifiqui escola única, amb una única ambientació valorativa, encara que sigui pluralista, i encara que sigui la que els pares desitgen per als seus fills.

---

⁶⁴⁷ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 118

⁶⁴⁸ Ib. pp. 119-120

5.2.4 Escola i política

Pau López pensa que la política és un dels treballs realment importants per a la construcció del país i que la vida social ha de trobar una línia política que canalitzi les forces vers la maduresa personal dels ciutadans, única que pot fer vertadera una estructura democràtica. Però, “la política ha d'estar al servei de la societat, al servei de la vida, al servei de l'home. No al revés. La política ha d'estar al servei de l'educació; no l'educació al servei de la política.”⁶⁴⁹

Creu que la política hi ha de ser present a l'escola, ja que d'ella en sortiran els ciutadans del demà, però no pot ser un espai de lluita política. Fer-la servir com a tal, és un abús que qualsevol autoritat mínimament responsable hauria d'impedir. “La política hi hauria d'estar present a l'escola com a matèria digna d'estudi, que pugui permetre el dia de demà unes opcions polítiques serioses per part dels ciutadans que els infants d'avui esdevindran demà.”⁶⁵⁰

5.2.5 Escola i moda cultural

Per a Pau López, l'escola no solament és un lloc on s'efectua una transmissió de coneixements -amb una ambientació valorativa o una altra- sinó que és un lloc on hi ha una gran complexitat de relacions humanes i on hi és present l'ambient general. La forma com en conjunt es viu a l'escola la moda cultural del moment, constitueix, per a Pau López, un element educatiu bàsic. Per això pensa que “un intent de reflexió sobre les modes culturals que sovint se'ns arriben a imposar -i ens arriben a «dictar» el que hem de fer- pot ser útil per a l'educació.”⁶⁵¹ En aquest sentit planteja la reflexió sobre els elements que detallem a continuació.

---

⁶⁴⁹ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 121

⁶⁵⁰ Ib. p.122

⁶⁵¹ Ib. p. 125

El democraticisme

“Entenc per democraticisme aquell afany d'aparèixer com tan demòcrata, que hom arriba a no valorar més que allò que ha estat fruit d'una votació.”⁶⁵² Pau López posa l'exemple de la “plaga d'assembleisme” dels darrers anys i afirma que “aquest camí no condueix a la democràcia, sinó més aviat a un avorriment de la democràcia que afavoreix la dictadura; perquè, al final, sempre són uns pocs els qui s'imposen.”⁶⁵³

Segons Pau López, “ La democràcia és una manera de governar-se una comunitat. I en tant que democràcia vol dir responsabilització, és de desitjar que a l'escola n'hi hagi. De tota manera, l'escola no és la societat civil, ni la democràcia és la panacea de tots els problemes humans. N'hi ha, de problemes humans, que no tenen res a veure amb la democràcia. I a una escola, quan un se la mira amb amor, n'hi ha molts de problemes humans.”⁶⁵⁴

La socialització

Per a Pau López, “som tots que hem de créixer junts com a persones alhora que junts dominem la terra. I és per això que és just que tots ens en beneficiem; i és completament injust que només en treguin profit uns quants. Però la socialització que Déu ha imposat a l'home com a llei de la seva història, de cap manera no és despersonalització. Moltes coses s'han de socialitzar, però la persona mai no podrà ser socialitzada sense ser destruïda.”⁶⁵⁵

Pensa que aquesta problemàtica incideix molt actualment a l'escola i que segons com hom la viu, arriba a fer degenerar elements educatius de si mateixos positius. Per exemple, el treball en equip pot ser un desastre quan significa un menyspreu pràctic de la responsabilitat individual, o bé el culte al terme mig, com a objectivació sociològica del grup, pot perjudicar la creativitat personal.

---

⁶⁵² LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 125

⁶⁵³ Ib. p. 125

⁶⁵⁴ Ib. pp. 125-126

⁶⁵⁵ Ib. p. 126

L'autogestió

La persona és essencialment autònoma, diu Pau López, “no en el sentit que cadascú es faci la seva llei, sinó en el sentit que tots som cridats a fer nostra la llei de Déu, i a partir d'aquí «autogestionar-nos».”⁶⁵⁶

Per tant, tota educació -en tant que «ajuda a la maduració personal»- ha de tendir a una «autogestió». “El veritable educador i el veritable mestre treballa per a no ser necessari. I una escola que funcioni bé ha d'estar orientada cap a l'autogestió dels alumnes. Els ha d'ajudar a capacitar-se per tal de governar-se la seva vida.”⁶⁵⁷

L'autogestió real i positiva ha d'estar, però, en funció de la maduresa personal i del grau de coneixements que la cosa exigeixi.

L'antiautoritat

Pau López pensa que estem en uns moments que cal repensar l'autoritat en funció precisament de les necessitats del creixement personal: “Jo crec que aquest repensament no solament és necessari ara i aquí, sinó en qualsevol lloc i moment on hi hagi vida personal comunitària. Però d'això a la postura sistemàtica contra tota autoritat, hi ha un abisme.”⁶⁵⁸

Creu que en les escoles es dona sovint aquesta postura: “La pressió ambiental tendeix a fer-nos creure que no necessitem que ningú es responsabilitzi de nosaltres en res. Fins a l'extrem que el professor treballador, complidor i exigent fàcilment se'l titlla de feixista. L'actitud d'alumne, disposat d'entrada a acceptar el que el professor li diu i a pensar-ho pel seu compte, evidentment no encaixa amb els mòduls ambientals, que més aviat provoquen un rebuig acrític de tota autoritat que no pas una acceptació crítica.”⁶⁵⁹

---

⁶⁵⁶ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 127

⁶⁵⁷ Ib. p. 127

⁶⁵⁸ Ib. p. 128

⁶⁵⁹ Ib. p. 128

Al seu entendre, aquest desprestigi de l'autoritat, tant perquè no és acceptada como perquè no es fa acceptar, dificulta profundament l'educació cristiana, perquè dificulta l'educació humana.

Finalment, remarca la importància “d’acostumar-los a distingir entre un mestre responsable, que perquè té autoritat està disposat a respondre del que diu i fa; i un mestre irresponsable, que sota l'excusa de democràcia no respon de res del que fa i diu; i un simple líder de grup, que -professor o no professor-, com que no té autoritat, encara que en un moment determinat tingui molta força, no se sent obligat a respondre de res davant de ningú.”⁶⁶⁰

La coeducació

Pau López reconeix que com a professional de l'ensenyament practica la coeducació i com a pare porta els seus fills a centres que també la practiquen. Considera, però, que ni la coeducació és la panacea universal, ni l'educació per separat és l'origen de tots els mals.

“Home i dona són, amb tota propietat «persones»; però no ho són de la mateixa manera. I això comporta -encara que no estigui de moda dir-ho- algunes peculiaritats educatives. No és una bona coeducació la que consisteix en afegir nois a un col·legi de noies, i fer-ho tot igual; com no ho és la que consisteix en afegir noies a un col·legi de nois, i fer-ho tot igual; com tampoc no ho és la que funciona com si el sexe no tingués cap incidència en la relació interpersonal.”⁶⁶¹

La coeducació, doncs, pot ser un gran bé, però no és una cosa que es pugui tractar a la lleugera. Segons Pau López: “Demana -potser més que l'educació per separat- educadors madurs, que tinguin assumit el seu sexe molt positivament. Un mal plantejament de la coeducació -igual que un mal plantejament de l'educació per separat-, o una actitud descurada per part dels educadors, pot plantejar problemes seriosos als pares que volem educar els fills en cristià.”⁶⁶²

---

⁶⁶⁰ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 131

⁶⁶¹ Ib. p. 131

⁶⁶² Ib. p. 132

La permissivitat

“Avui en dia sembla no solament que tot està permès, sinó que tot hagi d'estar permès. La prohibició, la negació, per tot arreu apareix com el símbol de l'obscurantisme retrògrad. I això, naturalment, té un pes a l'escola.”⁶⁶³

Si educar és ajudar el desenvolupament personal, i la persona està cridada a donar sentit al món, és evident que l'educació ha de ser una realitat positiva, no negativa. Però per a Pau López és molt diferent l'afirmació que la permissivitat: “Quan els nostres fills i filles es troben amb persones que amb la seva vida els ofereixen punts de referència afirmatius, perquè la seva vida és fonamentalment afirmació, els nostres fills «creixen», enforteixen la seva personalitat, s'afirmen -acceptant, rebutjant o matisant el que tenen davant seu-.”⁶⁶⁴

L'abús del diner

Pau López pensa que l'ideal que l'ambient actual fa pesar sobre tots nosaltres és un ideal de facilitat i d'irresponsabilitat que es concreta en el fet de poder gastar: “No hi ha res més fàcil per obtenir una cosa que poder-la comprar. I un cop l'has pagada ningú et pot demanar comptes del que en facis. El diner -que al temps dels nostres avis popularment era un fruit del treball-, avui és universalment un pur instrument de consum. I això a les escoles -i no solament a les «de pago»- és viscut molt intensament.”⁶⁶⁵

Aquest fet es concreta de molt diferent manera segons els nivells socioeconòmics de les famílies, però la diferència no contradiu la universalitat: “Per uns es tractarà de deu pessetes i per a altres de deu mil. Però, proporcionalment a cada situació, el problema educatiu apareix a tot arreu. I fàcilment els nostres fills «que no poden fer res sense diners» -ni divertir-se, ni passejar, ni estudiar, ni conversar, ni treballar- arriben a oblidar totalment -si és que l'han conscienciada alguna vegada-

---

⁶⁶³ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 132

⁶⁶⁴ Ib. p. 132

⁶⁶⁵ Ib. p. 133

la relació que justament hi hauria d'haver (i que en un lloc o altre hi és) entre el diner i el treball.”⁶⁶⁶

Així, creu que “es van sentint -o els ho sembla- «més realitzats» (com es diu ara) a mesura que poden fer més coses, a mesura que poden gastar més; no a mesura que treballen més i s'esforcen més. És freqüent fins i tot que aquesta «realització», que no té res a veure amb el treball, els fa treballar en el que sigui per tal de poder «gastar més».”⁶⁶⁷

Es lamenta que l'inici en el treball estigui dominat gairebé exclusivament per un diner purament utilitari i consumista. Per això creu que “ens hauríem d'exigir uns als altres, i hauríem d'exigir de l'escola un ambient d'austeritat, de senzillesa, que afavorís la descoberta dels valors humans, colgats moltes vegades per l'ansia i per la comoditat fàcil dels diners.”⁶⁶⁸

El marxisme

Pau López constata una forta presència del marxisme a la societat i a l'escola: “sembla que sigui l'aire que ha de respirar qualsevol persona que vulgui vantar-se de pensar pel seu compte. I naturalment entre les persones que tenen aquesta presumpció hi ha intel·lectuals, i entre els intel·lectuals hi ha professors. De manera que, sigui com a metafísica de la vida, sigui com a «mètode d'anàlisi de la realitat», sigui com a procediment contestatari, sigui com a mostra de tolerància, sigui com a afirmació de modernitat, sigui com a disciplina de partit o sigui com a simple demostració de cultura, el marxisme te'l trobes, per acció o per omissió, a molts dels ambients que es relacionen amb la cultura, i per consegüent a moltes escoles, parròquies, esplais, agrupaments, etc., etc. I això, no perquè allà tothom sigui marxista, sinó perquè, a causa de la seva interpretació exclusivista de la vida, i també a causa de la pusil·lanimitat dels altres, l'actitud impositiva d'uns pocs fa molt més soroll que l'actitud acomodaticia o fugissera dels altres.”⁶⁶⁹

---

⁶⁶⁶ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 133

⁶⁶⁷ Ib. p. 133

⁶⁶⁸ Ib. p. 134

⁶⁶⁹ Ib. p. 134

Tot i que considera que el marxisme de molta gent és una pura actitud intel·lectual, una mena d'aventura, i que així comença generalment en els joves, comenta: “Però el fet que -com diuen els bisbes francesos⁶⁷⁰- «la pretensió d'aportar l'única interpretació científica, de descobrir les lleis que regeixen les relacions socials, de donar compte de les relacions entre la matèria i el pensament, condueix a desvaloritzar tota altra aproximació diferent», és un element important en l'avançada vers la incredulitat, encara que hom no arribi a la militància política.”⁶⁷¹

Per a Pau López, la primarietat d'explicar-s'ho tot pel desenvolupament de les forces de producció i per la lluita de classes, produeix un empobriment intel·lectual que de bracet amb el consumisme va buidant de continguts humanitzadors tota mena de convivència, familiar, escolar i social.

---

⁶⁷⁰ Es refereix a un document sobre «El marxisme, l'home i la fe cristiana» dels bisbes francesos publicat el 30 de juny de 1977.

⁶⁷¹ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 134

5.2.6 Escola i participació

Pau López creu que tota obra humana -i l'educació encara més, perquè es una obra humana per excel·lència- requereix la participació de les persones que hi treballen o se'n beneficien: “La persona que actua com a tal mai no pot ser un pur sac d'aprofitaments ni un pur instrument en mans d'un altre. Precisament perquè totes les persones som úniques i irrepetibles, totes tenim una tasca pròpia a fer allà on siguem, i naturalment a l'escola.”⁶⁷²

Participar etimològicament significa «prendre part», «prendre una part»; però Pau López puntualitza: “no «prendre una part» per endur-se-la a una altra banda, sinó «prendre una part» sota la pròpia responsabilitat per tal de col·laborar a l'èxit de l'empresa. De manera que la participació honesta en una escola exigeix, de manera irrecusable, l'acceptació de la seva finalitat, de la seva definició. Si fos d'una altra forma la participació -com ha passat a algun centre- no seria participació sinó conquesta.”⁶⁷³

Així, considera que cap participació no pot justificar que l'escola deixi de ser un centre d'instrucció per passar a ser una altra cosa sota l'aparença del que era. Ni cap participació pot fer canviar la línia educativa que els pares hi han anat a buscar i que seriosament ens ha estat promesa per part dels responsables, sigui la línia que sigui. Creu que el bé comú exigeix que les escoles tinguin un estatut que les permeti ser sempre un servei ben definit a disposició dels qui el vulguin usar; no un instrument de govern ocupable pel qui sigui.

Segons Pau López, “la participació a l'escola, al meu entendre, per a ser com cal s'ha de referir a la persona, no simplement a un aspecte de la persona, la presència física, posem per cas, per tal de fer nombre. Això vol dir que la persona hi ha de ser amb allò que té, i no s'ha de sentir obligada a aportar-hi allò que no té.”⁶⁷⁴

---

⁶⁷² LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 134

⁶⁷³ Ib. p. 136

⁶⁷⁴ Ib. p. 136

Així, la participació no ha de fer perdre la identitat a ningú: els pares han de ser pares, els professors professors i els alumnes alumnes. Però és fonamental que algú vetlli perquè, amb la col·laboració de tots, el centre educatiu sigui el centre educatiu; i aquest algú és l'autoritat, la direcció: “Jo crec que la no directivitat - que ara s'estila tant, de cara a la galeria-, per molta aparença de participació que tingui, en el fons és un engany. Una escola s'ha de moure en una direcció clara, la que sigui: més definida, menys definida, amb una definició així o amb una definició aixà. I hi ha d'haver algú que se'n responsabilitzi. No s'hi val «escórrer el bulto» a base d'un col·lectiu que a les bones són tots i a les males no és ningú.”⁶⁷⁵

Pau López no pensa que les coses puguin sortir bé mai perquè si. Cal preparar-les. I moltes vegades, perquè hi hagi preparació, cal exigir-la. I la preparació de les coses humanes sempre té uns aspectes estructurals: “per tal d'aconseguir una participació que estigui realment al servei de l'educació dels nostres fills, cal pensar les coses i cal exigir que, cadascú des del seu grau de responsabilitat, les pensi.”⁶⁷⁶

---

⁶⁷⁵ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 137

⁶⁷⁶ *Ib.* p. 137

5.2.6 Escola i país

Per a Pau López: “Els pobles no els fan les pedres. Els fan les persones. I les persones -que només existeixen en concret- són concretades per la cultura que -llegat incalculable del passat- les fa, i que elles refan, en un acte d'identificació que les obre a tots els pobles pel fet mateix de constituir un poble. En el nostre cas, el poble que constituïm és Catalunya.”⁶⁷⁷

I diu: “Quan jo penso en l'escola i en el país, sempre penso en unes persones concretes -com totes- que, amb una història o amb una altra, volen ser catalans (jo crec que hi ha ben poca gent aquí que no en vulgui ser), unes sabent més el que desitgen i altres sabent-ho menys. I que envien els seus fills a l'escola -per a bastants d'habitants actuals de Catalunya això és una novetat, que aprecien amb tota la seva ànima- per tal que aprenguin i s'eduquin, i puguin arribar a ser el que els pares no han pogut ser.

En aquests desitjos, jo veig que la gent senzilla no hi barreja en general cap menyspreu per res ni per ningú. El que vol es sentir-se acollida en la seva arrel -sigui catalana o no catalana- per tal de poder col·laborar amb tots a la construcció i a l'embelliment de l'arbre de Catalunya.”⁶⁷⁸

Des d'un punt de vista educatiu, pensa que el que cal és claredat en els objectius, constància en les actuacions i humanitat en les realitzacions. Al C.O.U. Jaume Bofill hi venien alumnes d'altres indrets de l'Estat Espanyol. Els tenien en consideració fent-los-hi els primers mesos les classes en castellà i, generalment, acabaven el curs no solament entenent el català, sinó interessats pel nostre poble.

Creu que és important plantejar l'escola catalana molt més com un dret de tots que no pas com una obligació dels qui no parlen català: “A mi, almenys, -els ho puc assegurar als lectors- m'ha ajudat molt més a fer via el fet de trobar-me amb persones que m'han considerat català, i per consegüent han reconegut el meu dret

---

⁶⁷⁷ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 138

⁶⁷⁸ Ib. p. 139

a la cultura catalana, que no pas el fet de trobar-me amb persones que, d'una manera cantalluda, han volgut imposar-me la catalanitat.”⁶⁷⁹

I respecte a l'escola cristiana diu “A mi em sembla que, si volem educar els nostres fills en cristià, ens ha de preocupar la seva integració al poble on vivim, sigui o no sigui el nostre poble d'origen. Precisament en aquests moments d'«ambient universal» -cada vegada més els homes formem una immensa unitat- cal defensar la identitat de les persones i dels pobles, per tal d'evitar que la bellesa i la plenitud de la unitat pugui esdevenir esclafament de massificació.”⁶⁸⁰

I conclou: “Cada persona ha de ser cada persona; cada família ha de ser cada família; cada poble ha de ser cada poble. I tots els pobles -amb les organitzacions polítiques adequades- hem de formar una humanitat que avanci cap a la plenitud de la història.”⁶⁸¹

---

⁶⁷⁹ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 140

⁶⁸⁰ Ib. p. 140

⁶⁸¹ Ib. p. 140

5.2.6 L'escola cristiana

Des de que publicà l'article "Una visión de la escuela cristiana hoy", l'any 1968, havien passat moltes coses. Aquell article va ser un intent de resposta als plantejaments que en aquells moments estaven fent a certes escoles determinats grups d'educadors i de sacerdots, grups que aproximadament coincidien amb els iniciadors del que després portaria a la línia del que ell anomena la «Nova Escola Pública»: "En aquell moment, la lluita clara era per treure la religió de l'escola per així donar-li -segons es deia- el tractament que mereixia en unes catequesis extraescolars ben muntades. De tota manera ja s'insinuava -i més i tot que insinuar-se- la lluita per transformar les escoles cristianes en escoles laiques. I per aquells temps, molts religiosos i religioses quedaren encisats per les noves formes de veure les coses."⁶⁸²

Pau López estava en aquells moments al front de "Costa i Llobera", una d'aquestes escoles cristianes que entre els anys 50 i 60 van florir a Barcelona, amb un intent d'arrelament a la pedagogia catalana. En escriure aquest llibre, aquella escola, ni és cristiana, ni ell hi treballa, ni els mossens que més van fer per difondre aquestes idees mantenen el compromís del seu sacerdoci.

Pau López pensa que "estem en uns moments que -potser més que en d'altres- la fidelitat a Jesucrist en el món escolar -i en concret a l'escola cristiana- és ben clar que no passa solament per la consciència individual de cada professor o de cada pare de família, o de cada religiós o sacerdot, o simplement pels plantejaments de cada centre -coses totes elles absolutament imprescindibles-. La problemàtica de l'escola cristiana té aspectes que passen per la comunitat cristiana i que ens exigeixen que cerquem noves formes de relació."⁶⁸³

Fets com que el col·legi d'un poble pertanyi a una diòcesi, i el del poble del costat pertanyi a una altra diòcesi; que cada ordre religiosa tingui unes distribucions territorials diferents i una estratègia d'actuació també diferent; el fet de l'hostilitat de certs sectors socials; la necessitat que l'escola cristiana sigui oberta a tothom

---

⁶⁸² LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 146

⁶⁸³ Ib. p.148

que la desitgi, amb la necessitat de subvenció econòmica que això comporta; i sobretot la urgència de formar professorat cristià, són els problemes que per a Pau López exigeixen la recerca urgent de noves formes de relació.

Per a Pau López, les dificultats de l'escola cristiana en aquells moments són greus: “les persones que tradicionalment havien atès l'escola cristiana d'una forma majoritària (els religiosos) passen en una gran part per una crisi de subsistència, no solament per causa de la manca de vocacions, sinó també, en determinats casos, per la pèrdua de la pròpia identitat, cosa que, abans no ha arribat al desenllaç, sol afectar -i no positivament- l'alumnat. I els laics que han anat entrant en els col·legis no sempre han respost a allò que, en principi, és lògic esperar del professorat d'una escola que es diu cristiana.

Si de les escoles de religiosos, passem a les escoles seglars que fa quinze o vint anys van començar com a cristianes (només cal fixar-se en els noms que tenen), veurem que el procés descristianitzador s'ha fet sentir profundament (només cal fixar-se en els noms de les escoles filials d'aquelles).”⁶⁸⁴

Tot això demostra, segons Pau López, que no n'hi ha prou amb la defensa de l'escola cristiana.: “Hom l'ha de fer possible. I l'han de realitzar de la manera més eficaç: Una escola cristiana ha de ser una escola realment instructiva (com ho haurien de ser totes). I només sobre aquesta base, podrà ser formativa. I en aquests moments, els obstacles que s'oposen a una cosa i a l'altra són molt grans.

Evidentment, amb tot això recollim el fruit de molts anys d'una dormició beatífica impressionant, seguits d'uns quants anys més d'un babauisme pedagògic progressista també impressionant.”⁶⁸⁵

Pau López pensa que cal que el poble cristià es preocupi de plantejar-se l'escola cristiana com a lloc privilegiat de servei a l'educació cristiana i que es preocupi de plantejar-se tot allò que la pot fer possible, en la complexitat de relacions culturals, polítiques, econòmiques i socials. I, finalment, cal també que es plantegi, en una operació de necessària higiene mental, tot allò que la pot relativitzar.

---

⁶⁸⁴ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 149

⁶⁸⁵ Ib. pp. 149-150

En paraules seves, “«La» escola cristiana ha d'estar al servei de «la» educació cristiana. Però cal tenir molt present que tant «la» escola cristiana com «la» educació cristiana són una utopia que només poden existir en «una» escola cristiana i en «una» educació cristiana que, com totes les obres dels homes, tindrà encerts i tindrà defectes. De manera que tot veritable aprofundiment en «la» escola cristiana i en «la» educació cristiana es traduirà en la relativització de totes les seves concrecions. Aquesta relativització crec que és molt necessària per a tots els homes, hagin pres el camí que hagin pres. Però potser per als cristians - precisament perquè creiem que Jesucrist és el Camí, la Veritat i la Vida- és més necessària per no caure en el puritanisme.”⁶⁸⁶

La finalitat de l'escola cristiana no és la transmissió de la fe, és la instrucció. Si una escola cristiana no ensenya els seus alumnes, tampoc els educa, ni en cristià ni en no cristià. Ara bé, per Pau López la instrucció neutra no existeix i per tant “l'escola cristiana dóna una instrucció, ambientada en una valoració del món i de la vida que lligui amb la fe. Una instrucció ambientada en la creença ferma i consegüent que Jesucrist és el Camí, la Veritat i la Vida; una instrucció que obri la ment i el cor a qualsevol esquitx de veritat i de bé, amb la certesa que ens dóna la fe que només Déu es la font de la veritat i del bé, es trobin on es trobin.”⁶⁸⁷

Per a Pau López, “una escola que es digui cristiana ha de ser profundament respectuosa amb la persona, amb qualsevol persona; perquè tota persona es imatge de Déu, cridada a esdevenir fill de Déu.”

Si aquesta és la finalitat de l'escola cristiana, no creu que en sigui definitòria la presència del sacerdot, ni d'unes determinades classes de religió, ni uns actes de culte, ni una catequesi, ni unes pregàries determinades. Podria donar-se el cas que tot això hi fos, i alhora que s'hi impartís una instrucció de tan mala qualitat o tan manipulada en un sentit o en un altre, que els alumnes no fossin realment ajudats a elaborar-se una visió del món des de la fe.

---

⁶⁸⁶ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 150

⁶⁸⁷ Ib. p. 151

Evidentment no diu que el sacerdot i la pregària i la catequesi i les convivències hi sobrin. No hi sobren, hi són necessàries. Però no són suficients.

Per a Pau López, fer escola cristiana és una cosa molt seriosa, una cosa que obliga a molt: obliga a pensar tot el món des de Jesucrist, i a intentar donar-ne un testimoni institucional.

Una escola cristiana ha d'ensenyar les matemàtiques i la física i la llengua i la història i tot el que constitueix el saber humà igual -o millor, si pot- que les altres escoles. Però el que la defineix no és això: “El que la defineix és l'ajut que intenta donar als alumnes perquè descobreixin en Jesucrist -pel qual ha estat fet tot el que ha estat fet- el punt de referència bàsic, l'eix, de la interpretació del món i de la vida.”⁶⁸⁸

Si realment estem interessats per l'escola cristiana, hem de preocupar-nos “perquè hi hagi un màxim coneixement del món i de la vida, i perquè hi hagi també un màxim coneixement de la Paraula de Déu, per tal que també hi hagi un descobriment continuat del que la Paraula de Déu diu al món on vivim. ¿Què diu la Paraula de Déu al món de la ciència, de la política, de l'economia, del sexe, de la relació, de la professió, de l'oci, del treball ... ? ¿Què significa *en aquest moment* «creixeu i multipliqueu-vos i domineu la terra»? ¿Com ha de ser una institució educativa perquè realment ajudi -no substitueixi- els alumnes en el coneixement del món i de la vida, i en el descobriment del Crist com a sentit últim de tot?

Només l'intent de resposta a aquestes preguntes, demana la dedicació de tota una vida. I aquest intent, viscut comunitàriament, és una escola cristiana. Com aquest intent, viscut en la profunditat d'una consciència, és un educador cristià.”⁶⁸⁹

Així, per a Pau López, fer escola cristiana no és fer sectarisme: “ I en el grau que el fem -perquè tots tenim misèries-, que consti que no fem escola cristiana. Perquè fer escola cristiana fonamentalment significa ajudar a descobrir, amb la màxima

---

⁶⁸⁸ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 151

⁶⁸⁹ Ib. p. 152

profunditat que siguem capaços, que el Crist -que ens va donar el manament de l'amor- és el sentit de tot.”⁶⁹⁰

---

⁶⁹⁰ LÓPEZ, Pau. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. p. 151

6. Conclusions

6.1 Sobre el mètode

Ens hem situat davant del testimoniatge de Pau López Castellote, a partir dels seus textos i de la seva acció, seguint el mètode proposat per Ricœur per a la seva interpretació.

Hem començat amb una aproximació semàntica als textos de Pau López tot cercant, en primer lloc, l'explicació d'allò que va escriure i d'allò que va fer. En aquest sentit hem procurat destacar el que l'autor ha escrit seleccionant amb cura els textos a estudiar i utilitzant en la mesura del possible les seves pròpies paraules, i els relats sobre les seves principals accions educatives, amb l'objectiu d'analitzar-los i dialogar amb ells des del nostre marc conceptual.

A partir d'aquí, **hem seguit amb una reflexió sobre els textos seleccionats a la recerca de la comprensió** del seu pensament i de la seva acció pedagògica, intentant aprofundir en el sentit unitari i global de la seva particularitat. Per comprendre el text cal haver-lo explicat prèviament.

D'aquesta manera hem intentat portar a terme el que Ricœur anomena l'arc hermenèutic de la interpretació, un procés dialèctic entre l'explicació, el moment metòdic que possibilita la comprensió, i la comprensió, el moment no-metòdic que culmina l'explicació. En paraules de Ricœur: “expliquer, c'est dégager la structure, c'est-à-dire, les relations internes de dépendance qui constituent la statique du texte ; interpréter, c'est prendre le chemin de pensée ouvert par le texte, se mettre en route vers l'*orient* du texte.”⁶⁹¹

I així **arribar, finalment, a una experiència existencial**, a intentar copsar la seva proposta de món, l'horitzó envers el qual es projecta el seu jo. Arribar a la comprensió d'un mateix a través i gràcies a la comprensió de l'altre, i ser

---

⁶⁹¹ RICŒUR, *Du texte à l'action*, p. 156.

conscient que el propi coneixement i la pròpia experiència depenen de l'altre i dels textos en els que podem seguir el desenvolupament del seu ésser.

Hem afrontat aquest treball amb el convenciment que només podem conèixer si compartim i sintonitzem, si fem dialogar l'explicació i la comprensió i, per tant, que només el podem portar a terme des d'una perspectiva alhora subjectiva i objectiva, implicada i distanciada.

Així la nostra tasca investigadora no s'ha dissociat de la implicació i la vivència. Emparant-nos en l'hermenèutica reflexiva proposada per Ricœur, ens hem vist amb cor d'abordar amb garanties un pensament fet des de la vida i adreçat a la vida, recordant les paraules de Goethe “només s'aprèn a conèixer allò que s'estima”.

6.2 Sobre la idea de persona de Pau López

Per a Pau López, la persona humana, home i dona, ha estat creada a imatge i semblança de Déu, i la defineix com una afirmació solidària que dóna sentit al món.

Persona i ambient

Ser persona és l'aspiració fonamental de tot ésser humà. La vida humana és una consciència que va progressant des de la infantesa fins la maduresa, que mai serà absoluta.

Aquesta consciència té una dimensió individual i una dimensió comunitària que es donen en un ambient i que, alhora, creen aquest ambient.

Sense ambient, doncs, no hi ha presència humana en el món i l'ambient juga un paper del tot imprescindible en el procés de creixement personal.

L'ambient és un cúmul de relacions personals que obligaran i alliberaran, exigiran i enriquiran, i que podran propiciar la responsabilitat humanitzadora i la solidaritat humana.

D'una banda tenim l'ambient (que és estructura, compromís, afirmació) i de l'altra la nostra vida (que és responsabilitat, llibertat, progrés). No podem prescindir de l'ambient, caure en l'individualisme, i no podem desvincular l'ambient de la nostra vida, rebutjar el compromís responsable.

L'actitud humana davant la vida demana tenir uns principis (teoria de la vida) i no inhibir-se d'allò existencial (l'ambient). L'actitud humana és una maridatge vacil·lant entre principis i fets.

Persona i història

Les persones vivim en un ambient que creem i a través del qual trobem la solidaritat amb les altres persones, en el si d'una complexa realitat que anomenem història.

Les persones que formen el nostre ambient i a través d'ell la nostra història no només es troben davant nostre, també estan dins nostre, nodrint el nostre ésser amb idees i amor.

A través del saber històric reconeixem els altres en la seva capacitat creadora i enriquidora. I només estimant podrem enriquir-nos al costat dels altres. Serà d'aquesta manera que la història se'ns apareixerà com un enriquiment del Món a través del domini per l'home i de l'entrega al proïsme.

L'ésser humà pot ser contemplat des de dues vessants: per una banda com essencialment històric, per una altra, com essencialment espiritual. La condició històrica només l'assolirà perquè és ambiental, autèntica mediació a través de la qual assolirà la corrent viva de la Història.

El concepte d'home que tinguem determinarà la nostra vivència de l'ambient, i per tant, la nostra contribució a l'ambient i a la Història. De la nostra vivència de l'ambient dependrà que el nostre món sigui una manifestació de plenitud humana o bé un frau a la humanitat.

L'ésser humà roman donant continuïtat a la història en la vivència personal de l'ambient. Construeix l'ambient i la història en l'aspecte individual i en l'aspecte social. El pur individualisme és històricament estèril perquè no arriba al compromís que fonamenta la solidaritat. El pur socialisme també ho és perquè anul·la la potència creadora de l'ésser humà.

A través de cada ésser humà que triomfa és la humanitat la que també ho fa. És per això que tots som individualment responsables de la riquesa de la humanitat. Tots tenim una part de responsabilitat en què la humanitat domini la terra, és a dir,

la humanitzi, la porti a la seva culminació, la faci per a l'home i la posi en relació amb un ambient digne que generi una història digna i humanament enriquidora.

L'ésser humà no pot assolir aïlladament la plenitud de l'afirmació personal. Per a que aquesta afirmació tingui un sentit de plenitud humana, i no es converteixi en alienació i buidor, només podrà realitzar-se a partir d'una actitud basada en la solidaritat amb els altres homes.

La finalitat natural i històrica de l'ésser humà serà l'acte d'afirmació solidària, responsable i plena de sentit. Només la maduresa personal donarà sentit a l'ambient i a la història en la realització del seu domini de la terra. El "domineu la terra" es traduirà com l'exigència de realitzar-nos en el món construint la història i per tant construint-nos com a humanitat.

Persona i transcendència

El sentit de la nostra vida el donarà l'objectiu real de la nostra voluntat. Si l'objecte de la nostra aspiració és el Bé de la persona, la nostra vida restarà oberta a la solidaritat humana.

Tota situació històrica concreta, també la nostra, resta determinada per dues coordenades: d'una banda la nostra aspiració i de l'altra la seva concreció estructural. L'aspiració no té altra forma de manifestar-se que l'estructura i aquesta, si no vol anquilosar-se, s'ha de deixar tensionar per l'aspiració.

A diferència de la resta d'éssers, l'ésser humà és molt més que estructura: pel fet de ser imatge de Déu, és allò que realment vol ser. Parlar de l'ésser humà equival a fer-ho de la meta que pretén assolir. Amb el seu compromís, la persona pot anar perfeccionant l'estructura.

Ser persona i l'educació

No tots podem ser arquitectes o enginyers o metges. Tanmateix sí que tots podem *ser persona*. I si som *persona* intentarem no només donar de si tot el que puguem, sinó que els demés donin també de si el que puguin, en una manifestació entusiasta de solidaritat humana.

La humanització del nostre moment històric ens exigeix més que mai una cultura personal solidàriament treballada. I per a això, la peça clau és l'educació. L'educació és fonamental per a que l'ésser humà pugui gaudir de llibertat i originalitat creadora. L'educació consisteix en formar l'individu per a que maduri plenament en correspondència i coherència amb els temps que vivim.

El treball més delicat de l'educador consisteix precisament en connectar la originalitat creadora de l'educand amb les exigències de tot tipus que l'ambient històric que vivim ens imposa: exigències d'ordre tècnic, d'aprofundiment en les realitats humanes, d'esforç en el treball, ... En darrer terme, exigències d'humanitzar el món i obrir l'home a la vocació de Déu.

La única meta adequada de l'educació és, doncs, la persona oberta a la transcendència des del domini solidari de la terra, en el nostre moment històric concret i amb la capacitat i la voluntat de mobilitzar tots els seus recursos personals, l'únic camí que la pot portar a la maduresa.

6.3 Sobre el concepte d'educació de Pau López

L'educació

Pau López defineix l'educació com l'ajuda donada a una persona per tal que avanci en l'assoliment de la seva maduresa. El punt de partida de l'educació és l'alumne, i la seva formació i l'atenció de les seves necessitats individuals i socials en són les seves dimensions bàsiques. Així l'educació s'ha de plantejar en relació a l'ambient.

D'entrada, aquesta ajuda la dóna la família, però a mesura que l'infant creix augmenta el seu camp de relacions i va apareixent una paternitat o maternitat social, en part en forma organitzada a través de l'ensenyament, en part de manera informal a través de les influències ambientals.

La relació entre la paternitat dels pares i la paternitat social té una gran transcendència educativa en la vida de les persones. D'aquí ve el dret i l'obligació dels pares d'administrar, tenint en compte sempre la maduresa del fill, el seu progressiu ingrés a la societat dels adults, i també el dret de triar les portes d'aquest accés.

No podem educar al marge de les nostres conviccions. L'educació és un fet radical per a la persona. El que realment donem els educadors és allò que realment som i volem, el que tenim a les nostres arrels, no el que diem que som o el que diem que tenim o el que diem que volem.

L'educació s'ha plantejar en base a la primacia de la finalitat (el *què*) per sobre del mètode (el *com*). No podem plantejar-nos *com* educar sense intentar abans tenir clar el *què*. A la praxis diària hi ha una interrelació continua entre un extrem i l'altre: el *com* ens ajuda a aprofundir en el *què*, i el *què* actua de fibló continu sobre el *com*.

A partir dels conceptes d'educació i de persona, Pau López creu que totes les actuacions educatives tenen, en darrer terme, o un sentit d'«instrucció», o un sentit de «valoració». Una persona madura -tot i acceptant que la maduresa en la vida de les persones és sempre relativa- és aquella que coneix el món on viu i en té una valoració pròpia. Per tant, educar és ajudar els educands a conèixer el món on viuen segons les seves capacitats i a valorar-lo segons les seves conviccions.

Instrucció i valoració

Instrucció i valoració són, doncs, dos aspectes de l'educació íntimament relacionats, però també profundament diferenciats. De tal manera que només quan hi ha veritable vida humana es donen entre ambdós la unitat i la diferenciació que la maduresa personal i l'ajuda educativa comporten. Una persona no pot ser madura a base de molt coneixements emmagatzemats sense assimilar-los i fer-los seus. Tampoc ho pot ser si valora o interpreta o recrea sense un coneixement seriós de l'objecte de la seva valoració, interpretació o recreació.

A mesura que l'infant creix, es va fent necessari el conreu específic de cadascun dels dos aspectes. Tant és així que qualsevol societat mínimament organitzada ho té en compte en la seva estructuració política, i dedica un departament especialitzat i unes lleis que regulen aquests aspectes. Però ni les seves previsions ni planificacions, ni les millors lleis poden esgotar el tema, ja que en l'educació dels ciutadans hi té un gran pes la societat i hi juga un paper insubstituïble la família. I ni la família ni la societat poden ser substituïdes per l'Estat ni per qualsevol altra estructura que no respecti el dret dels pares a triar el tipus d'educació que volen per als seus fills.

Per a Pau López, les administracions educatives s'haurien d'ocupar fonamentalment de l'ensenyament, mitjançant una sana exigència sobre professors i alumnes, i uns programes coherents que assegurin l'assoliment d'aquelles competències que permetin, a cadascú, desenvolupar les seves capacitats i assolir els coneixements i les habilitats necessàries pel desenvolupament d'una determinada professió. També han de garantir els camins

instructius suficients per a que tothom pugui treballar les qualitats que té, sense avergonyir-se de les que no té. I enfront d'això, els pares -i els fills quan estiguin capacitats- han de triar el camí a seguir.

Pel que fa a l'aspecte valoratiu, Pau López creu que l'Estat no té cap dret a imposar una educació encara que aquesta sigui el neutralisme. Un estat democràtic ha de ser profundament exigent amb els seus ciutadans, sobretot amb els qui aspiren a ocupar llocs de responsabilitat en la societat; però no pot imposar cap valoració del món i de la vida.

L'ésser humà ha d'anar treballant lliurement la seva unitat i per això els dos aspectes fonamentals de l'educació -la instrucció i la valoració- no es poden separar. La manera com rebin la instrucció els alumnes influirà decisivament en la valoració que faran, no solament de la ciència, sinó de la vida, del món, i de la transcendència.

L'ensenyament

La quantitat de coneixements que la persona tingui, i sobretot la forma com els ha assolit, és un actiu que li obrirà la porta a moltes riqueses que d'altra manera no podria descobrir i donarà plenitud a les opcions que la persona prengui.

L'esforç i l'exigència són els elements clau de l'ensenyament i la seva manca esdevé un dels seus principals problemes. L'ideal de guanyar molt treballant poc s'ha instaurat en la nostra societat i la seva traducció a l'ensenyament és "aprovar, encara que hom no sàpiga res". Per a saber, hom ha de treballar. Per ajudar a treballar cal exigència, tant per part dels professors com per part de les famílies. Per exigir cal ser exigent amb un mateix i estar disposat a aguantar males cares. I com que la nostra societat més aviat ens indueix a cercar la facilitat, qui més qui menys defuig la situació d'exigència per tal de viure tranquil i evitar-nos problemes.

Es bàsic que l'educador conegui els seus alumnes, acceptant de manera positiva la seva realitat, i sobre tot, domini profundament la matèria que ha d'ensenyar, des d'on pot fer, com a professor, el bé als seus alumnes. I si accepta que els seus alumnes són una afirmació solidària que dóna sentit al món, i que tots, educadors i educands, "som com som i com junts ens fem", en impartir la seva matèria de ben segur fomentarà un diàleg que tendeixi a personalitzar l'alumne, en l'acceptació mútua de la pròpia afirmació personal.

Un dels problemes més greus de l'ensenyament avui és que, per tot un allau de circumstàncies que concorren en els nostres temps, són molts els alumnes que no finalitzen els seus estudis amb una preparació adequada. Això suposa que una gran part dels «ensenyats» arriben a la titulació que els permetrà de ser «ensenyants» sense una preparació sòlida. És una qüestió inajornable, doncs, que l'ensenyament sigui eficaç.

Autoritat i responsabilitat

No hi pot haver educació sense una direcció, és a dir, sense un objectiu clar al qual tendir i sense una responsabilitat de qui vetlla per l'assoliment real d'aquest objectiu, tasca que requerirà, sens dubte, d'un treball en equip.

Pau López entén l'autoritat educativa com l'acceptació i l'exercici d'aquesta responsabilitat. Una autoritat entesa com a responsabilitat més que com a poder. Qui té poder pot no tenir autoritat. En canvi, com més autoritat humana té una persona, més sentit espiritual té el seu poder.

La responsabilitat només es pot tenir sobre quelcom que es pugui realment assumir. L'autoritat educativa, en tant que responsabilitat, ha d'assumir la vida del educands. No és *humana* la autoritat educativa que no assumeix creativament el creixement personal dels educands.

Exigència i respecte

L'autoritat educativa s'ha de manifestar a l'escola a través de l'exigència. Ha de ser una exigència que entronqui amb la responsabilitat humanitzadora d'una autoritat *humana*, que s'ha de fer notar en el foment del treball de la pròpia vida. Un professor exercirà *humanament* la seva autoritat quan, amb la seva ciència i amb la seva experiència, fomenti que els alumnes treballin la seva pròpia vida a través de l'aprofundiment de la matèria que ell explica.

L'autoritat directiva s'exercirà humanament en el grau que fomenti que totes les persones que intervenen en la comunitat treballin la seva vida en l'exercici de la missió que tenen encomanada. Tant la direcció, com el professorat i com els alumnes han de sentir-se exigits i acceptats en allò que més els constitueix com a persones: la capacitat de treballar-se la pròpia vida. Aquesta responsabilitat no es centra exclusivament en construir-se la pròpia vida entesa des de l'estricta individualitat, sinó que s'ha d'emmarcar en una dimensió solidària, essencial per a l'ésser humà.

Aquesta exigència de treball a tots els nivells de l'escola i referida a la pròpia vida fa necessari el respecte mutu entre tots els qui formen la comunitat educativa. Aquest respecte Pau López l'entén com un procés d'acceptació-donació de la riquesa personal que suposa el treballar-se la pròpia vida. Una relació que és, o vol ser, de convicció a convicció.

La tasca de l'educador es redueix, en darrer terme, a enriquir el tracte personal d'ell mateix amb els educands i dels educands entre si. L'educador està col·laborant a formar una persona en cadascun dels seus educands. En el tracte personal cobra vida la justícia.

La justícia, en clau educativa, és fonamentalment un respecte a l'altre. L'experiència de sentir-se acceptat i acollit com a persona per part de l'educand és un dels objectius prioritaris de tot educador.

L'educador ha d'acceptar els educands tal com són i tal com són els ha d'ajudar a acceptar-se. Per a que aquesta acceptació sigui positiva ha de tenir present que a més de com són seran com ells es facin en relació amb el seu món. Donant sentit al món amb el seu compromís aniran assolint la maduresa.

L'ordre i la disciplina

Pau López entén l'ordre com l'acompliment de la justícia per a que tothom pugui arribar a la maduresa personal, no com una coacció sinó com una pràctica des del respecte, com una humanització de la responsabilitat.

La disciplina ha de ser manifestació de la solidaritat. L'educador no s'ha de dedicar a una casuística exhaustiva que no esgotarà mai les possibilitats de la indisciplina. Cal que es dediqui al cultiu de la consciència de solidaritat que apareix contínuament amb motiu de la cada cop major interdependència entre les persones. Així, la disciplina pot aparèixer als ulls de tots com quelcom eminentment positiu i amb capacitat per a entusiasmar a qui busqui la noblesa.

Coneixement científic i opcions personals

La ciència no pot ser objecte de convicció, ni la convicció objecte de ciència. No podem elaborar científicament les nostres conviccions, ni cap convicció pot estalviar-nos la tasca pacient i humil del científic. Les conviccions es refereixen a la valoració última de tot, inclosa la ciència. I aquesta valoració -que ha de tenir una coherència no solament racional, sinó personal- és un acte gratuït que depèn, en darrer terme, d'una opció, en el més profund sentit de la paraula; d'una opció que, en el grau que és honesta, és un acte de fidelitat a la veritat, tal com es manifesta a la consciència.

Les persones hem de prendre opcions, i de fet, en un nivell de més o menys importància, les prenem. L'educació ha d'ajudar els alumnes a determinar-se positivament, a prendre les diferents opcions de la vida (les professionals, les

polítiques, les sentimentals, les familiars) moguts per l'amor a la veritat i al bé, que és l'únic que fa avançar cap a la veritable maduresa personal, l'únic que de debò enforteix la llibertat de cara a ser més persona cada dia.

Pau López diu que cal ajudar els educands a sentir la plenitud humana com un fruit de la recerca de la veritat i del bé. Té sentit la persona. Té sentit estimar. Té sentit la generositat. Té sentit la fidelitat. Té sentit el compromís definitiu. Té sentit la recerca de la veritat. Té sentit la pràctica del bé. Té sentit el coneixement joiós del món. Té sentit la contemplació. Té sentit el goig de la gratuïtat. Té sentit la solidaritat. Té sentit la paternitat. Té sentit la maternitat. Té sentit l'amor als pares. Té sentit la vida de família. Per tant, la vida humana té un sentit positiu.

Conviccions socials , pluralisme i veritat

Les conviccions, els «principis últims» que promouen, condicionen i adrecen cap a un fi les obres dels éssers humans, són, sens dubte, una realitat molt més personal que social. Tanmateix, la condició solidària dels homes també fa que les conviccions dels individus, a través de la complexitat que comporta un ambient humà, esdevinguin conviccions socials.

Per Pau López, un pluralisme mal entès ha fet esborrar de la societat tota petjada de convicció, instaurant la permissivitat per a qualsevol manera d'entendre la vida. S'ha reduït el pluralisme a la pluralitat. I en la pluralitat no hi ha cap referència conscient a una veritat que creï unitat. El pluralisme ben entès va molt més enllà de la pura pluralitat, comporta la possibilitat de referència a una veritat que ens uneix.

Els educadors ens hem de manifestar com deixebles de la veritat. Si els nostres alumnes escolten les idees que els anem exposant, a mesura que les van assimilant, aquestes van adquirint una altra vida en ells. Així, tot i parlar de les mateixes idees, la concreció vital en cadascun dels alumnes serà diferent segons la maduresa de cada persona: es manifestarà l'acceptació, o el rebuig, o la matisació.

Cal lluitar per a que els nostres alumnes “tinguin la possibilitat d'ambientar-se en unes conviccions que els ajudin a ser cada vegada més persones, més fills de Déu, en una solidaritat cada vegada més profunda amb tots els homes. Les conviccions socials, perquè responguin a les necessitats d'una societat humana, han de ser fruit de les conviccions personals, no els motllos on aquestes es construeixen. En la mesura que els nostres alumnes se sentin ajudats, fent servir el seu cap i la seva consciència en la recerca de la veritat, haurem complert amb una de les nostres obligacions més importants.

L'educació cristiana

L'educació cristiana és, com ho és en el fons tota persona humana, un misteri, una realitat la veritat de la qual mai no podrà esgotar cap intel·ligència humana, per aguda que sigui. Una persona entesa com a ésser solidari cridat a donar sentit al món i a participar de la vida de Déu en Crist. Una educació que suposa l'acceptació i la promoció entusiasta de la llibertat i de la responsabilitat de l'home.

Una educació cristiana ha de tenir molt present que, tal com ens diu la Sagrada Escriptura, l'home és «imatge de Déu» (no Déu, imatge dels homes), i perquè és imatge de Déu, és creador, lliure, responsable, capaç d'amor, solidari; aspectes tots ells que una educació cristiana no pot deixar d'esperonar, en compliment de la llei que Déu imposà l'home damunt la terra: «Creixeu i multipliqueu-vos i domineu la terra».

Ser persona, ser imatge de Déu, significa ser co-creador amb Déu, en tant que Déu ha posat a les nostres mans el sentit últim del món. Nosaltres podem fer un món per a l'home o bé fer un món inhabitable. Podem fer nostre el món treballant-lo, estimant-lo, contemplant-lo, aprofitant-nos-en, i, segons com orientem la nostra vida -aquesta vida que, segons les pròpies capacitats, s'ha fet seu el món- anirà el món. Per la nostra actuació -personal, però necessàriament solidària- la terra

treballada per l'home, el món, podrà esdevenir cada vegada més humana o cada vegada més inhumana.

L'educació cristiana ha d'assumir, doncs, totes les responsabilitats i tots els compromisos que una educació humana comporta. Ajudar un cristià a esdevenir sant comporta necessàriament ajudar-lo a esdevenir persona madura. Ningú no pot ser fidel al do de Déu en la infidelitat a la naturalesa que el mateix Déu ens ha donat, ja que és aquesta mateixa naturalesa la que ha assumit el Fill de Déu per redimir els homes. Educar, doncs, el fill de Déu no és -en el cas concret d'una persona determinada- una cosa diferent d'educar l'home, és educar l'home en una plenitud que eleva el sentit de la seva vida per sobre de tot el que l'home pot preveure.

Finalment, una educació cristiana, per a Pau López, no solament ha de cristal·litzar en un amor a la humanitat, sinó en un amor a l'Església.

6.4 Sobre el model d'escola de Pau López

Sentit i funció de l'escola

L'escola ha d'estar per sobre de tot al servei de l'educació dels infants i dels joves que hi assisteixen i el que ha de fer, fonamentalment, és ensenyar. Dels dos aspectes bàsics de l'educació -la instrucció i la valoració-, l'aspecte que cau de ple en la missió de l'escola és la instrucció. Això no vol dir que l'escola pugui restar al marge de la valoració ni que la instrucció hagi de ser neutra. Ans al contrari, una escola sense donar instrucció no pot ajudar els alumnes a assolir cap mena de valoració seriosa. La instrucció escolar ha d'estar al servei de la maduresa personal dels alumnes, maduresa que consisteix a conèixer el món on vivim i a valorar-lo personalment.

L'escola no solament dóna instrucció sinó que l'ambienta de forma que l'alumne se sent ajudat a elaborar la pròpia valoració, en una línia de pensament respectuosa amb la llibertat i promotora de la responsabilitat. L'escola no pot ser un instrument de manipulació.

L'escola ha de fugir de "ser reproductora". Com que està al servei de la persona, en la seva tasca instructiva ha de promoure la lucidesa, la creativitat, la llibertat, la responsabilitat i la solidaritat. I tot això d'acord amb la família, que és la responsable radical de la vida del fill.

L'escola ha de col·laborar amb la família en benefici de la societat i també amb la societat en benefici de la família. Aquest benefici mutu hauria de quedar identificat amb el benefici de l'alumne, fill d'una família i ciutadà d'un país.

Escola pública i escola privada

El plantejament imperant a nivell polític i als mitjans de comunicació és, per a Pau López, que l'escola ha de ser per tothom i pagada per tothom a través de diners públics. I precisament perquè és de tots i pagada per tots, ha de ser única, amb una sola ambientació valorativa que no afavoreixi ningú en particular.

Si hi ha famílies que volen per a l'escola dels seus fills uns plantejaments diferents dels de l'escola única, els poden tenir, però a condició que -a més de contribuir, com tothom, al manteniment de l'escola pública única- es paguin l'escola que volen.

En contraposició a l'escola pública es fa aparèixer l'escola privada com una escola classista i un negoci indecent. D'aquesta manera, subvencionar l'escola privada (cosa que si es fes de forma adequada evitaria el classisme provocat per la necessitat que els pares hagin de pagar part de l'ensenyament) és una terrible injustícia perquè són diners que deixen d'anar a les escoles públiques.

Pau López defensa que l'escola sigui pública, és a dir, pagada amb el diners públics i controlada per les entitats públiques pel que fa a l'eficàcia de la instrucció. Però s'oposa radicalment a que sigui única, a que l'administració pugui fixar-ne la línia interpretativa-educativa, encara que sigui sota la fórmula d'un pluralisme neutre. Accepta que hi hagi escoles pluralistes però no accepta que totes hagin de ser així.

El que hauria de diferenciar les escoles no és la seva titularitat ni el seu nivell instructiu, que s'hauria de garantir que fos bo a totes elles. El que les hauria de diferenciar és el seu projecte educatiu, la seva proposta valorativa, de manera que les famílies poguessin exercir de veritat el seu dret d'elecció del tipus d'educació que volen per als seus fills.

L'escola cristiana

La finalitat de l'escola cristiana no és la transmissió de la fe, és la instrucció. Si una escola cristiana no ensenya els seus alumnes, tampoc els educa, ni en cristià ni en no cristià. L'escola cristiana dóna una instrucció, ambientada en una valoració del món i de la vida que lliga amb la fe.

Ni la presència de sacerdots o religioses, ni les classes de religió, ni la realització de pregàries o eucaristies, ni una catequesi és el que determina que una escola sigui cristiana. Amb tot això podria no ser-ho.

El que defineix l'escola cristiana és l'ajut que intenta donar als alumnes perquè descobreixin en Jesucrist el punt de referència bàsic, l'eix, de la interpretació del món i de la vida. El que defineix l'escola cristiana és una instrucció ambientada en la creença ferma i conseqüent que Jesucrist és el Camí, la Veritat i la Vida; una instrucció que obre la ment i el cor a qualsevol esquitx de veritat i de bé, amb la certesa que ens dóna la fe que només Déu es la font de la veritat i del bé, es trobin on es trobin.

L'escola cristiana s'ha de preocupar perquè hi hagi un màxim coneixement del món i de la vida, i perquè hi hagi també un màxim coneixement de la Paraula de Déu, per tal que també hi hagi un descobriment continuat del que la Paraula de Déu diu al món on vivim, al món de la ciència, de la política, de l'economia, del sexe, de la relació, de la professió, de l'oci, del treball ...

L'escola cristiana ha de donar significació *en aquest moment* a les paraules de Déu «creixeu i multipliqueu-vos i domineu la terra». Ha de plantejar-se com ha de fer-ho per ser una institució educativa que realment ajudi -no substitueixi- els alumnes en el coneixement del món i de la vida, i en el descobriment del Crist com a sentit últim de tot. L'intent de donar resposta a aquests reptes, viscut comunitàriament, és una escola cristiana.

L'escola cristiana ha de viure i ajudar a viure en cristià el món d'avui, ha de donar una visió cristiana del món, respectuosa amb les altres visions, que ha de fer sentir-nos responsables del món que ens ha tocat viure.

L'escola cristiana no pot limitar-se a donar uns principis, ha de proposar-se fer-los viure als seus alumnes en el complex món que els ha tocat viure, amb les seves immenses possibilitats i els seus immensos perills.

En una escola cristiana el testimoniatge de l'educador a través del contacte personal amb l'educand és el principi pedagògic fonamental. El respecte i el foment de tot allò personal són garanties per a que l'encarnació dels principis cristians provoqui, en el contacte educatiu, l'encarnació en els alumnes d'aquests mateixos principis.

6.5 Sobre el llegat de Pau López

Aquest treball ha estat una recerca al llarg dels anys de l'univers d'en Pau López Castellote per poder explicar què va fer i què va dir, comprendre els seus textos i les seves accions en el camp de l'educació i, finalment, gràcies a la seva comprensió, comprendre la meua pròpia experiència.

Després de vint anys de la seva mort, com deia llavors en Jaume Aymar, “D'en Pau López ens resta la seva família, els seus llibres, els seus articles, les institucions que va fundar, el record de tantes generacions d'alumnes, i el testimoni de la seva fe i de la seva inquietud pedagògica.” “El temps i el silenci aniran donant la justa mesura a la teua personalitat de pensador, de pedagog, de cristià.”

El llegat més preuat per ell, sens dubte, és la seva família. L'Aurèlia el va seguir al cap d'un temps i els seus fills ja tenen fills i potser algun ja és avi.

Costa i Llobera ha esdevingut el paradigma d'aquella nova escola pública que tant s'allunyava de la seva idea d'escola. Són molts pocs els que associen Pau López als inicis de Costa i Llobera. Però resten totes aquelles generacions d'alumnes que compartiren amb ell els anys d'escola, com el metge que el va atendre els darrers dies.

El C.O.U. Jaume Bofill ja no existeix. La LOGSE el va enterrar. La major part de professors ja s'han jubilat o fa temps que van marxar. A l'Escola Pia de Nostra Senyora, però, encara hi ha professors que van tenir Pau López com a director. D'alguna manera el seu record encara hi és viu.

De l'experiència del C.O.U Jaume Bofill, que vaig viure com a alumne, com a aprenent de professor, com a professor i com a coordinador, puc afirmar que va ser extraordinària. Pau López va aconseguir, amb el seu lideratge, treure el millor de cadascú i convertir un equip de gent normal en un grup excepcional. Pau López va aconseguir crear el que José Antonio Marina defineix com escola intel·ligent.

Aquesta experiència resta en el record de tots els que vàrem tenir la sort de compartir-la.

Del seu pas per el S.I.E.S.C. ens resta el conjunt dels quinze llibres de la col·lecció Roser Pujades i el seu treball amb un col·lectiu important d'educadors i educadores cristians que varen fer reflexionar a milers d'alumnes sobre els temes plantejats.

La seva ocupació en la defensa de l'escola cristiana és quelcom que també hem d'agrair a Pau López. Crec poder afirmar que la tasca que ha portat ha terme el Secretariat de l'Escola Cristiana de Catalunya ha estat possible, en part, gràcies a la tasca de persones com en Pau López en els anys de la transició democràtica.

La seva idea d'escola cristiana va ser la punta de llança de la renovació de l'escola confessional a casa nostra. La necessitat de dotar l'escola d'un ideari que en marqués el nord per a tots i l'assumpció de la direcció de les escoles de religiosos per part dels laics, són dos dels elements que a l'inici dels anys setanta van obrir el camí de renovació de l'escola cristiana.

I finalment, al llarg de la meva vida professional he tingut l'oportunitat de crear i liderar projectes educatius molt diversos. La realització d'aquest treball m'ha fet reconèixer en tots ells, d'una manera o d'altra, la presència dels ideals educatius compartits amb el Pau López, mestre, company i amic, que tant ha fet per ajudar-me en el camí de la meva maduresa personal i professional. A ell, de nou, tot el meu agraïment.

7. Bibliografia

AGÍS VILLAVERDE, M. (1995) *Del Símbolo a la Metáfora. Introducción a la filosofía hermenéutica de Paul Ricœur*. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela.

A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1970) *Autoritat i diàleg a l'escola. Aportacions i Estudis -1*. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.

A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1971) *Educació i responsabilitat. Aportacions i Estudis -2*. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.

A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1972) *Reformes escolars i educació. Aportacions i Estudis -3*. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.

A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1973) *Un món canviant i pluralista. Un evangeli per a tots els homes. Implicacions a l'escola. Aportacions i Estudis - 4*. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.

A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1974) *Educar per a la pau. Aportacions i Estudis - 5*. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.

A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1975) *Fer entre tots ambients de pau. Aportacions i Estudis - 6*. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.

A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1976) *Escola i participació. Aportacions i Estudis - 7. Col·lecció Roser Pujades*. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.

- A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1977) *Ciència opció ideològica*. Aportacions i Estudis - 8. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.
- A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1978) *Moral i cultura*. Aportacions i Estudis - 9. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.
- A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1979) *Llibertat i coaccions a l'escola*. Aportacions i Estudis - 10. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.
- A.A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1981) *Educació i sentit de la vida*. Aportacions i Estudis - 11. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.
- A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1983) *El treball educatiu*. Aportacions i Estudis - 12. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.
- A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1985) *Fer-se la pròpia vida*. Aportacions i Estudis - 13. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.
- A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1987) *Juventut, cos i esperit*. Aportacions i Estudis - 14. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.
- A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1990) *Majoria i compromís personal*. Aportacions i Estudis - 15. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.
- A.C.G. i Comissió Preparatòria del Congrés del S.I.E.S.C. (1992) *L'Europa de l'est i l'escola*. Aportacions i Estudis - 16. Col·lecció Roser Pujades. Barcelona: Agrupació Catòlica de Graduades.

- CANALS, M.A. i altres. (2001) *La renovació pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980). Fets i records*. Barcelona: Edicions 62.
- COLL, M. (1999) *Introducció a la filosofia de Paul Ricœur*.
Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona.
- COLOMER, E. (1990) *El Pensamiento Aleman de Kant a Heidegger*. Tomo III.
Barcelona: Herder.
- DD AA (1986) *Homenatge a Jaume Bofill*. Barcelona: La seu vella.
- DD AA (1990). *La hermenéutica contemporánea*. Bogotá: Ed. Cincel.
- DD AA (1997) *Hermenéutica*. Madrid: Arco/Libros
- DD AA (1999) *Dos aniversaris i un projecte: Escola Costa i Llobera*. Barcelona:
Editorial Ona.
- FERRATER MORA, J. (1994) *Diccionari de Filosofia*. Barcelona: Ariel.
- FULLAT, O. (1997) *Antropología filosófica de la educación*. Barcelona: Ariel.
- GADAMER, H.G. (1951) *Wahrheit und Methode*. Tübingen: Mohr.
Verdad y Método I. (Traducció d'Ana Agud i Rafael de Agapito, sobre la 4ª edició de 1975) Salamanca: Sígueme. (5^a ed. 1993)
- GADAMER, H.G. (1986) *Wahrheit und Methode. Ergänzungen*. Tübingen: Mohr.
Verdad y Método II. (Traducció de Manuel Olasagasti) Salamanca:
Sígueme. (1992)
- GADAMER, H.G. (1998) *El giro hermenéutico*. Madrid: Cátedra.
- GADAMER, H.G.(2000) *La herencia de Europa*. Barcelona: Península
- HEIDEGGER, M. (1927) *Sein und Zeit*. Halle.
El Ser y el Tiempo, Madrid: Fondo de Cultura Económica. (1996)

- KHUN, T. S. (1962) *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press. *La Estructura de las Revoluciones Científicas*. México: Fondo de Cultura Económica. (Sexta re-impressió en espanyol, 1981)
- LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Una visión de la Escuela cristiana, hoy”, *Revista Calasancia*, n. 24, Madrid, 1968.
- LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Sobre la revuelta de los jóvenes en la Enseñanza Media”, *Revista Enseñanza media*, n. 210, Madrid, 1969.
- LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Planteamiento de una educación cristiana”, *Revista de Ciencias de la Educación*, Madrid, octubre-diciembre, 1970.
- LOPEZ CASTELLOTE, P. (1972) *Ayer, hoy, mañana (reflexiones sobre la dimensión ambiental del hombre)*. Barcelona: Editorial Augusta.
- LÓPEZ CASTELLOTE, P. “La experiencia del COU *Jaume Bofill*”, *Revista de Ciencias de la Educación*, Madrid, abril-septiembre. 1973.
- LÓPEZ CASTELLOTE, P. (1979) *Els cristians i l'educació dels fills*. Barcelona: Ediciones CEAC.
- LÓPEZ CASTELLOTE, P. (1987) *Humanisme cristià*. Barcelona: Editorial Casals.
- LÓPEZ CASTELLOTE, P. (1987) *La familia, escola de la familia*. Barcelona: Editorial Casals.
- LÓPEZ CASTELLOTE, P. (1988) *Maria i l'educació*. Barcelona: Editorial Casals.
- LÓPEZ CASTELLOTE, P. “Escola, ética, religió” *Temps d'Educació*, 12. 2n semestre, 1994. (p. 201-210)
- LÓPEZ CASTELLOTE, P. (1994) *Hi ha una joventut que espera*. Barcelona: Editorial Balmes.

- MARQUÈS, A. “L’hermenèutica filosòfica contemporània” a *Fe i Interpretació. Qüestions de Vida Cristiana* (2000), num. 201.
- PÉREZ, G. (1994) *Investigación Cualitativa: retos e interrogantes. I – Métodos*. Madrid: La Muralla.
- REALE-ANTISERI (1988) *Historia del Pensamiento Filosófico y Científico. III – Del Romanticismo hasta hoy*. Barcelona: Herder.
- RICŒUR, P. (1969) *Le Conflit des Interprétations. Essais d’herméneutique*. Paris: Éditions du Seuil.
- RICŒUR, P. (1986) *Du text à l’action. Essais d’herméneutique, II*. Paris: Éditions du Seuil.
- RICŒUR, P. (1997) *Autobiografía intelectual*. Buenos Aires: Nueva visión
- SÀRRIES, E. (2013) *Pinzellades: El col·legi de Nostra Senyora*. Barcelona: Escola Pia de Catalunya.
- SPECK, J., WEHLE, G. i altres. (1981) *Conceptos Fundamentales de Pedagogia*. Barcelona: Herder.
- STEINER, George (1989) *Real Presences. Presencias reales*. (Traducció de J.G. López Guix) Barcelona: Destino. (1991)
- TAYLOR S.J.-BOGDAN R. (1987) *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*. Barcelona: Paidós.
- VATTIMO,G. (1995) *El fin de la modernidad: nihilismo y hermenéutica en la cultura posmoderna*. Barcelona: Gedisa.
- VATTIMO,G. (1995) *Mas allà de la interpretació*. Barcelona: Paidós.